GRYPT ALS TRYPT

VOORBEELDELYKE ZEEDE-LESSEN,

in Vaarzen en Uytbreidingen,

door

Hendrik Graauwhart.

C. Huijberts, inv: et. f:

Digitized by the Internet Archive
in 2016 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/voorbeeldelykeze00graa

VOORBEELDELYKE
ZEEDE-LESSEN,

Genoomen uyt

Den eerſten toeſtand des werelds, des Menſchen leven, Ampten, Staaten, konſten, en neygingen des gemoeds;

Tot vordering ter Godvrugtigheid:

Als een vervolg op de

LEERZAME ZINNEBEELDEN.

In vaarzen en uitbreidinge te zamen geſteld;

Nevens een

BYVOEGZEL eeniger GEDIGTEN,

Om de gelykheid der ſtoffe,

Door

HENDRIK GRAAUWHART.

Verçierd met 65 konſtige afbeeldzels.

T'AMSTERDAM.

By JOHANNES RATELBAND,
Boekverkoper op den Dam, bezuyden 't Stadhuys,
in C. Huygens Werken. 1725.

TOT VERKLARINGE

Van de

TYTEL-PLAAT.

Alzo wy zo grooten Wolke der Getuygen rondom ons hebben liggende, laat ons afleggen alle laſt, ende de zonde, die ons ligtelyk omringd, ende laat ons met lydzaamheyd loopen de loopbane die ons voorgeſteld is. Heb: 12. *v.* 1.

DE Godvrugt, op het ſpoor, aan 't ſtreeven
Na deugd en waarheids regte doel,
Spoeid, onvermoeid, na 't Eeuwig leeven:
Zelfs midden door het Aards gewoel.
Of wel het Pad, vol ongelukken,
Haar ſchynd te hind'ren in den loop,
't Weêrhoud haar niet, ſchoon datze drukken,
Wyl zy beſchoeid is met de hoop:
Geen guldene appelen van weelden
Bekoorden zoo 't gezigte niet,
(Hoewel dat die de luſt vaak ſtreelden)
Dat zy daar door haar gang verliet;
Door dien voorzigtigheid ter eenen,
d'Eenvoudigheid aan de and're zy,
Haar porrende, vermaan verleenen,
Door leſſ' en voorbeeld' veelerly.
d'Eenvoudigheid toond haar Gods wetten
En waarheid; enkel eens van zin;
Voorzigtigheid voor 't oog komt zetten
Het Aardsbedryf, zelfs van 't begin
En wyſd door leven, ampten, Staaten
Ook konſt en neyging van 't gemoed,
Het geen' men doen moet, of ook laaten,
Om eens t'erlangen 't hoogſte goed,

OPDRAGT

Aan den Heer

JEREMIAS VANDER MEER,

Voornaam Koopman.

MYN HEER.

HEt algemeen Spreekwoord, *Hy Spiegeld zig zagt, die hem aan een ander Spiegeld*; toond den Verſtandigen aan om eenes anderens gebreeken, en de daar op volgende Straffe, ten Voorbeeld, en tot verbeetering, voor zig zelven over te nemen, op dat de eyge-Liefde hem niet geheel Blind-doeke: want zo driftig als den Menſch zig tragt te verontſchuldigen, van een bedreevene misdaad, al zo noode ziet

hy zig zijne gebreken, onbewimpeld, voor oogen ſtellen.

Het is van den beginnen aan al geweeſt, *de Vrouwe, die gy my gegeeven hebt, die heeft my van dien Boom gegeeven*; en deze wederom, *de Slange heeft my bedroogen*; elk ſchuyfd het van zijn hals. Zo ook aan d'andere Zyde, wanneer Elias aen den Koning Achab zijne Zonden openbaar voor oogen hield, wierd deze zijnen Vyand, ende ſtond hem na het Leeven. Het is den Menſch eygen, veel liever zijne gebreken, in den darde Perſoon, te hooren voorſtellen, als wel regt toe, regt aan. Toen onzen Zaligmaaker aan de Schriftgeleerden hare geveinſtheid opentlijk voor hield, zo barſten haar harten van ſpijt, ende zy zogten hem te dooden: maar als hy haar door

Ge-

Gelijkeniſſen, en Voorbeelden, iets zeide, dan warenze overtuygd, ende gongen verbaasd van hem.

Myn Heer, langs deze wijze van behandelinge, hebbe ik voormaals eens mijne gedagten geleid, en eenige *Leerzame Zinnebeelden* in het ligt gegeeven; op welkers Spoor ik nu mede deeze *Voorbeeldelyke Zeede-Leſſen*. den Drukpers doe betreeden: maar op dat dezelve niet zonder opzigt, als een verlaatene, mag heromzwerven; zo neeme ik, voor haar, de vrymoedigheid om heul onder geleyde uwer Ed. Naam te zoeken; my daar toe aangezet vindende, nadien U Ed. nevens and're Eer-ampten, en Bedieningen, by U Ed. bekleed, ten dienſte van het gemeen, ook, als meede Regent, de zorge voor den afgeleef-

den, en onvermoogenden, Ouderdom, op U Ed. genomen hebt, waar inne U Ed. (als een byvoeg) nog ten deele vald, dat, onder uwe meedetoezigt, het toneel des Schouwburgs geopend word, tot onderſtand der Armen; dies hoop ik dat U E. myn toeleg, in dezen, niet zult wraaken; alzo ik meede eenige gebreeken, als in vertooningen door Poézy, en verklaaringe, tot ſtigtinge voorſtel: daar beneevens, dewyle ik my ook verſchuldigd kenne, wegens genootene Gunſte; zo verzoeke dat U Ed. myne Stoutigheid gelieve ten beſten te nemen, dat ik deeze *Voorbeeldelyke Zeede-Leſſen* aan U Ed. doorzigtig oordeel opdrage; hopende dat U Ed. beſcheydenheyd my niet kwalyk zal afneemen, dat ik dit Werkje met U

Ed.

Ed. Naame op het Voorhoofd verçiere, en, onder U Ed. toezigt, aan de Wereld overlevere, tot het voornoemde eynde, of het tot nutte, en leeringe aan imand mogte verſtrekke.

Indien ik het geluk zal hebben dat U Ed. het zelve by wylen moogt doorbladeren, met genoegen, zal ik my ten hoogſte verpligt agten, om na gelegendheden te verlangen, waar inne ik toonen mag eerbiediglyk te zyn

Myn Heer

U Ed. wilvaardigen Dienaar

H. GRAAUWHART.

In Amſterdam
25 Mey 1709.

VOOR-REEDEN

Aan den

LEEZER.

Ermaand malkanderen alle dagen, zo lange het heden genaamd werd: op dat niet imand uyt u verhard worde, door de verleyding der Zonde Beveeld den Apoſtel *Heb:* 3 *v.* 13. om dit te betragten. goedwilligen Leezer, zo biede ik u hier aan eenige *Voorbeeldelyke Zeede-Leſſen*; als een vervolg op de *Leerzame Zinnebeelden*, door my laaſt uytgegeeven.

Wat gebruyk en nuttigheid de *Zinnebeelden* hebben, en wat my tot het opſtellen van dien aanzette, was te dier tijd de ſtoffe der Voorreeden; waar aan my als nog gedrage; alzo *Zinnebeelden* en *Zeede-Leſſen* (voor al de *Voorbeeldelyke*) van een natuur zyn, en in het oogmerk niets verſchillen: alleenig dit onderſcheid hebbende, dat de *Zinnebeelden*

een

een ſchetze, ter leringe, ontleenen van ſchepzelen, buyten den Menſch, om door vergelykinge de pligten ter deugd, ofte het vermyden der boosheid, aan te wyzen; zo leren de *Zeede-Leſſen* het zelfde, door *voorbeelden* van gevallen, en daaden, der menſchen zelve.

Op deeze wyze behandelde Paulus die van Corinthen, haar voorhoudende het gedrag der kinderen Iſraëls in de woeſtynen; brengende het zelven over met deze woorden, *deze dingen zijn geſchied ons tot voorbeelden, op dat wy geenen luſt tot het kwaad zouden hebben.* Verders wegens hare ſtraffe op dezen voet, *deze dingen alle zijn haar lieden overgekomen tot Voorbeelden: ende zijn beſchreven tot waarſchouwinge van ons, op dewelke de eynden der eeuwen gekoomen zyn.* 1 *Cor.* 10. *v* 6. en 11. op gelyke wijze doeld mijn toeleg in deezen; hopende dat het den deugdlievenden, nevens my, ende mijne kinderen, eenigermaten ten voetſpoor in het levensbeleyd mag verſtrekken, en dat het niemand mag reden geven om zig te belgen, alzo ik niet voorgenomen hebbe imand ergerniſſe te geven. ofte te beleedigen: maar alleen getragt hebbe

eenige

eenige gebreken ten toon te ſtellen, of het tot ſtigtinge mogte gedyen.

Wat de ſchikkinge aangaat, daar in hebbe ik niet eenzelvig met het anderen willen zijn, ook de uitbreidingen wat langer genoomen; dog om het nog eenigzints gelykvormig te doen wezen, ben ik wat geprangd, door de overvloed van de ſtoffe, welke vry meerder uytbreydinge zoude vereyſſchen om volkomen verklaringe te geven; dog vertrouwe de verdere toepaſſinge en leeringe, die tot ſtigtinge hier in mag ſteeken, het verſtand des goedwilligen leezer toe.

In zulk een verſcheydenheid van ſtoffe, hebbe ik ook geen noodzakelyke, ofte eevenmaatige ordre konnen vinden; dies ik na voorrang, nog waardigheid, geen zo naauwen agt hebbe genoomen: maar om evenwel eenige ſchikkinge te maken, zo hebbe ik, de eerſten toeſtand des Werelds voor, en in, de Zundvloed voor afgeſteld; daar na de vier a vyf trappen des levens, voorts de ſtaaten, konſten, en neyginge des gemoeds; en eyndelijk den menſch leydende door het ziekbedde ten graave. Nog hebbe ik, wegens de gelijkheid

heid der ſtoffe, eenige vaarzen op byzond're gelegendheeden gemaakt, hier agter aangevoegd, om het zelve oogmerk te bereyken.

Wegens letterſpellinge, zinſnydinge, en ſtyl, verzoeke de gebreeken goedwillig geliefd te verſchoonen, en deze weynig te verbeeteren, als Pag. 64 lin 23. ſtaat Hand. 6. moet zyn 17. nog Pag. 137. lin 24. in luy'ren, leesd, in de luy'ren.

Ik beveele wyder; dit Werkje aan de beſcheydendheid en het deugdminnend oordeel des verſtandigen leezers, met de leſſe, en wenſch des Apoſtels Pauli, *beproefd alle dingen: behoud het goede. Onthoud u van alle ſchyn des kwaads. Ende de God des vreedes zelve heylige u geheel en al: ende uwe geheele opregten Geeſt, ende ziele, ende lichaam, worde onberiſpelijk bewaard in de toekomſte onzes Heeren Jezu Chriſti.* 1 *Theſſal.* 5. *v.* 21.

Hem nu, die magtig is u van ſtruykelen te bewaren, en onbeſtraffelijk te ſtellen voor zijne Heerlijkheid, in vreugde;

den

den alleen wyzen God, onzen Zaligmaker, zy Heerlijkheid, en Majesteyt, kragt ende magt, beyde nu ende in eeuwigheid Amen. Jud. v. 14.

OP DE

VOORBEELDELYKE ZEEDE-LESSEN,

In Vaarzen, en uytbreydingen,
ſtigtelyk beſchreeven,
en berymd,

DOOR

HENDRIK GRAAUWHART.

Een Wys beſtraffer, by een hoorende Oore, is een Gouden Oorcierſel, ende een Halscieraat van het Fynſte Goud. Spreuk. xxv. V. 13.

't ZYn *Menſchen* van geringe waarde,
Onnutte ballaſten der Aarde,
Die haaren koſtelijken Tyd
Verſlyten, of in leedig zitten;
Of op een anders doen te vitten;
Of zig door haat, en bitze nyd,

't Gebeente door te laaten knaagen;
Aan zulke zoude ik derven vraagen,
Wat was, ô *Menſche*, op de Aarde uw werk?
Gy leefde, en ſterft op 't onvoorzienſte,
En hebt nooit de alderminſte dienſte
Gedaan aan *Vaderland* of *Kerk*,

Uw

Uw *Geld* nooit uytgezet op renten,
Die aan *u* gegeevene Talenten
Zoo niet beſteed, gelijck 't behoord:
Ik vreeze, uw uytkomſt zal zeer ſlegt zyn,
En gy een gantſch (1) onnutte knegt zyn,
Naar de uytſpraak van GODS heylig woord.

Wy zijn niet in het ligt gekoomen,
Om vadzig, luy, te leggen droomen,
Wy moeten werken, elk in 't zyn,
Des laaten wy ons niet bedriegen.
Gelijk (2) de *ſprank'len* vuyrs tot vliegen,
Zoo is de *Menſch* tot Moeyte, en Pyn

Gebooren; hy moet ('t zyn de woorden,
Die ADAM, en die EVA hoorden,
Die GOD haar zeide in 't Paradys)
Het Aardryk (3) ploegen, werken ſweeten,
En dan met vergenoeging eeten
Zijn Brood, en daagelijkze Spys.

Voor moeyte, en arbeid (4) hebben Gooden,
Den *Menſchen* alles aangebooden.

Hy,

(1) Math. 25. v. 30. (2) Job 5. v. 7. (3) Gen. 3. v 14.
(4) De Poëet HORATIUS zeid dus. Satyr. 9. lib. 1.

. . . . . *nil ſine magno*
Vita Labore dedit Mortalibus.

Dat is:

. . . . . het Leeven
Heeft zonder Arbeid noit den menſchen wat gegeeven.

Hy, die de *Haaven* van de Ruſt
Met volle Zeylen in wil loopen,
Moet naarſtiglijk (1) zijn Tijd uytverkoopen,
Dan raakt hy ter gewenſchter Kuſt.

Wat zal ik van de *Luyaarts* zeggen?
Te ſluymeren, en (2) nederleggen,
De handen vouwen op malkaar,
Hem, die aldus zijn Tijd behandeld,
Komt de *Armoede* aan, als een die wandeld,
En veelderley *Gebrek* zeer ſwaar,

Gelijk een Man voorzien met Waapens:
Dit zijn de Vrugten van veel Slaapens.
Des *Winters* ploegd (3) de *Luyaart* niet,
Des *Zoomers* moet hy, in het midden,
Van de *Oegſt-tijd*, beedelen en bidden,
Dog hy verkrijgt niet, als verdriet.

Wel, laat ons dan, als wijze Mannen,
De *Luyheid* verre van ons bannen,
En zeggen, *Heenen* (4) *uyt*, *ga heen*;
Het koſtelijkſte goed des Menſchen,
't Welk hy op deezer *Aard* kan wenſchen,
Behoord (5) den *vlytigen* alleen.

Zijn hand (6) zal heerſchen en gebieden,
In alles wat hy ziet geſchieden.

**

Ook

(1) Eph. 5. v. 16. (2) Spreuke 24. v. 33. 34. (3) Prov. 20. v. 4.
(4) Jezai. 30. v. 22. (5) Prov. 12. v. 27. (6) Prov. 12. v. 24.

Ook word zijn Ziele (1) vet en glad.
Hy, die zijn Landbouwd, word (2) verzaadigd
Met *Brood*, en van GOD begenaadigd,
Welk Lot de *Luyaart* nimmer had.

Dus zijn, naar 't oordeel van de Wyzen,
Die *Menſchen* hoogelijk te pryzen,
Die het Profijtlijk, en 't Vermaak,
Wel tragten onder een te mengen,
En zoo haar Leevens-loop volbrengen,
Maar wie zulz beſt doed, dat 's de zaak.

't Is geen *goed werk*, als ymands zinnen,
Zijn beezig om veel *Geld* te winnen,
Wier Zielentrooſt en 's Herten luſt,
Alleen beſtaat in Geld te ſchraapen:
Die *Geldzugt* doed haar nimmer ſlaapen,
Maar maakt haar Hert ſteeds ongeruſt.

't Is geen *goed werk*, wanneet de Menſchen,
Naar *Eer*, en hooge *Staaten* wenſchen,
Om zig te vyzelen ten Top
Van *Staatzugt*, verre booven allen,
Die grootsheyd doet haar dikwils vallen
Te gronde, en breeken hals, en kop.

't Is geen *goed werk*, maar 't werk der dwaazen
Als men door *Hoogmoed* opgeblaazen,

Ver

(1) Prov. 13. v. 4. (2) Prov. 12. v. 11.

Verheft zig zelven aldermeeſt,
Zijn mind're met de Voet wil treeden;
Dat's Ydelheid (1) der Ydelheeden,
En groote quelling van den Geeſt.

't Is geen *goed werk* zig te vergiſſen
In Voogelvangen, of in Viſſen,
Zig vol te zuypen in den Wyn,
Dat men pas ſtaan kan op zijn beenen,
Of met de *Kaart*, en Dobbelſteenen,
Geduyrig ſpeelende te zyn.

GOD heeft den Menſche niet geſchaapen
Om uyt 't gezegde Luſt te raapen,
ô Neen! dit was GODS inzigt niet,
Maar wel, dat hy zig zou gewennen,
Zijn (2) *Schepper* wel te leeren kennen,
En HEM ter eere, een *Pſalm*, of Lied

Uyt vryer Herte toe te queelen:
Ook is de *Menſche* in allen deelen
Verpligt, om zulx te doen aan GOD,
Hy is zijn *Schepper*, en Formeerder:
Wie God mag hebben tot zijn Eerder,
Bezit een overtrefflijk lot.

Dus was GODS oogmerk in het Scheppen,
Gy *Menſche* moet uw handen reppen;

(1) Predik. 1. v. 14. (2) 1 Chronic. 28. v. 9.

En werken, GODE alleen ten prys;
Uw Hertſtogt, naar de Konſt beſtieren,
Zo niet; vertrek dan naar de (1) Mieren,
Leer' haare weegen, en word Wys.

Heer GRAAUWHART ('k zou haaſt WITHART (zeggen
Mits men ziet in uw Boezem leggen,
Al wat men WIT noemd, dat is, Deugd,
GODS vreeze, en veele goede Zaaken,
Gy kunt verſtrekken tot een baaken
Zo wel voor de Oude, als voor de Jeugd;

Uw Naarſtigheid, Vernuft, en Zeeden,
Uw Gulheid, Openhartigheden,
Waar meede dat GY zyt gewend,
Uw Vrienden in uw binnenzaalen,
Beleeft, en hartelijk te onthaalen,
Zijn elk een kenbaar, die U kend.

De Reſt der Deugden zal ik zwijgen,
Ik mogte die berisping krijgen,
Dat ik U prees, en wat te veel,
Met dus uw gaaven bloot te leggen,
Dog ik kan met de Waarheyd zeggen:
'k Geeve U maar uw beſcheyden deel.

Gy GRAAUWHART dan, aldus beſchreeven;
Hebt nimmermeer uw koſtlijk Leeven,

I

(1) Spreuk. 6. v. 6.

In *Leedigheeden* doorgebragt,
Quam U de Dagh in 't overdenken,
Of ietwes aan 't gemeen te ſchenken,
Te ontſchieten, zulx voldeed de Nagt

Schoon dat G Y zijt aan alle kanten,
Omringt met *Goud*, en *Diamanten*,
(Want dat is uwe weetenſchap,
Om die zeer Konſtig te bewerken)
Dat is maar koſt voor ſlegte Klerken,
G Y ſtijgde naar volmaakter trap;

Uw *Zinnen* moeſten hooger draaven,
Tot openlegging uwer Gaaven,
En wel het meeſt, na dat de Dood
Uw Weederhelft, uw Welbeminde,
Dien G Y met Hert en Ziel bezinde:
Had (1) weggenoomen uyt uw Schoot.

Toen hebtge een groote Schat verlooren,
Toen, ſcheen het, was de Tijd gebooren,
Toen, zegge ik, als uw Leegerkoets
Beroofd was, G Y bezet met (2) Kind'ren,
Om uwe droefheid te vermind'ren,
In de Overdenking van iets goeds.

(1) Haar naam was JACOBA VEEZAART, zy erf tot Amſterdam, Ao. 1702. den 8. September, in den ouderdom, van 40. Jaaren 7. maanden.
(2) Zes in getal, die alle nu nog leeven.

Dus hebt Gy door een Luſt gedreeven,
Twee *Boekjes* in het Ligt gegeeven,
'T Een nu, en 't and're (1) voor vyf Jaar,
Dog beide, 't een zoo wel, als 't ander,
(Wat is uw *Kennis* vlug, en ſchrander!)
Verſtaanbaar, zindelijk, en klaar.

't Geen Gy in beide deeze Boeken,
(Want verder denke ik niet te zoeken)
Ten toon ſteld, en te voorſchyn brengd,
En ons als Melkſpys in doed ſlorpen,
Is gantſch niet raauw, maar wel ontworpen,
Zeer aangenaam, met (2) Zout gemengd.

Ik zal 't maar kortelijk doorloopen:
Het *Eerſte boek* legd voor ons oopen,
Door vergelyking met een Dier,
Met Voogelen, of Veldgewaſſen,
('t Geen elk zig zelve toe kan paſſen)
Hoe men in Deugd moet leeven hier;

Zig nooit tot de *Ydelheid* begeeven,
Hoe men *Godzaliglijk* zal leeven,
Voor God, zyn Naaſten, en zig Zelf,
De *Godloosheid* (3) geheel verzaaken,
De *Hoope*, die kan Zalig maaken,
Verwagten, tot dat in 't gewelf

De:

(1) Onder de naam van *Leerzame Zinnebeelden* te bekomen by *Joannes Ratelband* tot Amſterdam, dog meeſt uytverkogt.
(2) Coll. 4. v. 6. (3) Titus 2. v. 12.

Des Hemels, CHRISTUS zal verſchynen,
En alle Neevels doen verdwynen.
Het *Tweede boek* is ruym zoo groot,
Behelſt in zig, ook meerder ſtukken,
Die 'k alle niet meyne uyt te drukken:
Leg U de *Tetelplaat* maar bloot,

Daar zultge een korte ſchetze in vinden;
GY ſpaard geen Brood voor uwe Vrinden,
Heer GRAAUWHART, want uw Oogemerk
Is, om den Menſch tot GOD te trekken,
En hem tot *Godsdienſt* op te wekken;
Dat's de inzigt van uw gantſche Werk:

GY gaat van 's Weerelds wieg af toonen,
Ter Tyd, dat (1) NOACH met zyn Zoonen
In de *Arke* ging, op GODS gebod,
Dan van de *Kindsheid*; dan van Jaaren,
Die meerder zorge, en kommer baaren;
Dan de *Ouderdom*, of 's Leevens ſlot;

Dan zal zig uw Vernuft in laaten,
Tot groote, en ook tot kleine Staaten,
Van Kooning, tot een Beedelaar,
Dat zijn de hoogſte, en laagſte Trappen;
Dan komt GY tot de Weetenſchappen,
(Wie is bequaam die alle gaar

Te tellen, en wel uyt te ziften?)
Dan gaat GY vorder tot de driften,

(1) Geneſ. 7. v. 13.

Van ons Gemoed; en dan al voort
Tot Liên van alderley Hantteering:
En enk'lijk ſtrekt uw Reedeneering,
Om (1) GOD te vreezen, zoo 't behoord.

Hier by laat GY uw Werk niet blyven,
GY helderd op door uw beſchryven,
Dat kort Gebed (2) 't welk Chriſtus gaf:
Waar over zeer veel is geſchreeven
Weet GY beknopt in een te weeven:
Maar hier van ſcheide ik plotſling af.

Want PETRUS zal 't ons zeggen naader:
Indien gy (3) *aanroept tot een Vaader,*
Die oordeeld naar een yders werk,
En zonder aanzien van Perzoonen,
Zult gy, terwijl gy hier moet woonen,
In 't Aardſch, en moeylik Worſtelperk,

Uw beſt doen, in GODS *vrees te leeven;*
Wie zig tot *Bidden* (4) wil begeeven,
Die twyff'le nooit te geener Tyd,
Maar zoo hem ietwes komt te ontbreeken,
Hy vord're zulx van GOD, met ſmeeken,
Die mildlijk geeft, en niet verwyt.

Nog gaatge in dit *uw Boek* verklaaren,
Hoe lieden, die de *Zee* bevaaren,

't Zy

(1) Pſalm 2. v. 11. (2) Matth. 6. v. 19. en Luc. 11. v. 2.
(3) 1 Pet. 1. v. 17. (4) Jac. 1. v. 5.

't Zy dat de Reyze is Weſt, of Ooſt,
Haar zinnen dienen werk te geeven,
Meeſt op de broosheid van haar Leeven.
Dan nog een *Zelf-Spraak*, of een Trooſt,

Die aan uw Zelven meeſt gerigt was,
Toen Gy gevoelde, wat de *Jigt* (1) was,
(Ik kenn' die plaage ook) 't is een Smert
Daar God de zijne voor behoede,
Maar 't werkt al, die God (2) liefd, ten goede,
Hoe ook met hem gehandeld werd.

Hoe dat een Man, die God zal bidden
Een *Grond* (3) kan hebben in het midden,
Van alle wederwaardigheyd:
Hoedanig hy tot God moet naad'ren
Word duyd'lijk ook in deeze Blaad'ren,
Voor yder Sterv'ling bloot geleyd.

Voorts laat Gy uw gedagten zwieren,
Hoe men behoorelijk zal vieren
De *Dank-* de *Vaſt-* en (4) *Beede-*ſtond;
Niet met (gelijk veel Menſchen meenen)
Een dag van 't Eeten zig te ſpeenen,
Maar het geſchiede op deeze grond:

(1) By gelegendheid, dat de *Autheur* met een zware *Heup-Jigt* bezogt wierd. 25 Dec. 1692. (2) Rom. 8. v. 28.

(3) Dit noemd de *Autheur*, Vaſten Grond voor een Biddende Ziele, en begind Pag. 145.

(4) Dit is een Overdenkinge op den Bank- en Beede-Dag die gehouden wierd. 25 February 1699. Pag. 140.

Op de Voorbeeldelyke Zeede Leſſen.

Die Vaſten wil, naar 't Woord des (1) Heeren,
Moet alle Zonden van zig weeren,
't Quaad zuyv'ren, dat in 't Herte zit,
En alle Boosheid dryven buyten.
Ik eyndige ('t word tyd te ſluyten)
En zegge eerſt tot den Leezer dit.

Wie nu met (2) *Goed verſtand begaaft is,*
En uyt des Wijsheids bron gelaaft is,
Die weete, Jaa verſtaa den Zin:
Dat Regt zijn's Heeren Weg, en Daaden;
De Vroomen wandeld in Gods Paaden,
Maar de Overtreeder valt daar in.

En dan tot (3) U, 't geen DAVID deede:
Aan al wat (4) GY *bezit, zy Vreede,*
Aan U zy Vreede, ook aan uw Huys.
En als uw Sterfdag is gekoomen,
Dat GY moogd worden opgenomen,
Ter plaatze, daar geen Smerte, of Kruys,

Of Zwaarigheeden zyn te wagten:
Daar geen verwiſſeling van Nagten,
Of daagen zijn zal na malkaar,
Maar daarwe op onuytſpreekb're wyzen,
Den GOD des *Heemels* zullen pryzen.
Amen! het (5) zy zoo! 't werde waar.

D. HAVART.
Med. Doct.

(1) Jez. 58. v. 5...8. vergeleeken met Joël 2. v. 12. 13.
(2) Hozea 14. v. 10. (3) dat is tot den *Autheur* dezes Boeks.
(4) 1 Samuel 25. v. 6. (5) Jerem. 28. v. 6.

OP DE

VOORBEELDELYKE ZEEDE-LESSEN,

In Vaarzen en Uytbreydingen

DOOR

HENDRIK GRAAUWHART.

BY Voorbeeld, vraagd men, wat's een Voorbeeld?
't Zal zyn, van die na Reeden Oordeeld,
Een Beeld, dat ik als voor my ſtel,
En my verbeeld, het kwaade en 't wel.
Gelykeniſſen die ontleeden
In 't kort, veel meer als duyſt're Reeden;
Dat noemdme als in een Spiegel zien,
Daar 't regt, my 't oog komt Linx te biên;
Dat lykt niet, 't moet zoo veel niet miſſen,
Voorbeelden zijn Gelykeniſſen,
Zoo ziet men alles in zijn Aard.
Wat haat'lijk is, of minnens waard.
Voorbeelden, beid' van 't goede en 't kwaaden,
Zijn eeven Leerzaam ons te raaden,
Voor die graag Gulde Leſſen zuygt,
En 't Hart na nutte Baakens buygt,
De goede om Cours daar na te houwen,
De kwaade om als 't vergift te ſchouwen.

Op de Voorbeeldelyke Zeede-Leſſen.

Gelukkig dan, die ons ſteeds ſchaft
't Geen deugden fockt, en d'ondeugd ſtraft;
Die nuttelooze Dartelheeden
Verfoeyt, en aan pryſt nutte Zeeden.
Wat kieſt 'er menig dart'le Stof,
Wat geeft men, die 't niet waard zijn, Lof:
Neen! die wel Schryven wil, of Digten,
Roem 's Heeren Lof, en tragt te Stigten.
Dies prys ik *Graauwhart* (die ons toond
Wat blank Hart in zijn Boezem woond)
Dat bleek (voorheen) toen hy ons deelden,
Leerzaam'lyk, aan de *Zinnen*, *beelden*
Daar yder leerd uyt wat men ziet,
Hem ſtraks iets nuts te binnen ſchiet;
Nu ſchenkt hy weêr uyt Nardus Fleſſen,
Voorbeeldelijke Zeede-Leſſen.
Lof komt, die Zeedig Leſſen geeft,
Daar al wie Deugd bemind na ſtreeft.
'k Beken, die *Leſſen*, en die *Zeeden*,
Zo *voorgebeeld* zo Ryk van Reeden,
Zo Stigtlyk, Leerzaam, zo Doorwrogt,
Maakt my (ten tweedemaal) verknogt,
Te danken *Graauwharts* Vlyt en Yver,
Nooit doove 't Luſtvuur van dien Schryver.

D. SCHELTE.

OP DE

VOORBEELDELYKE ZEEDE-LESSEN

In Vaarzen, en uytbreydingen,

ſtigtelijk beſchreeven,

en berymd

Door

HENDRIK GRAAUWHART.

Den Menſch kan uyt zig zelfs (nadien hy, door de zonden
Verbyſterd, miſt het doel van deugd en liefde Gods,
En dus door eygeliefde is aan zig zelf verbonden)
Nooit ſteunen op zijn God als op een vaſten rots:
Nog met een goed begrip den weg Gods, nog zijn wezen,
Regt kennen, voor die hem (door leering) werd gewezen.

Den Menſch, in dezen ſtand, kan zelfs niet onderſchyden
Het toppunt van geluk, veroorzaakt door de dood
Des Zaligmakers, in zijn droevig bitter lyden:
Maar vind zig, door Natuur, van dit verſtand ontbloot;
Hy derft die kundigheid, en kan van zijn gebreeken,
In het beſtaan voor God, met geen goed oordeel ſpreeken.

Der-

Derhalven heeft het God behaagd, den menſch te geeven
Een wet, die niet alleen in 't binnenſt' van zijn hert
Is ingedrukt, maar ook ten voorbeeld is geſchreeven,
Zelfs door den vinger Gods; waar in bevolen werd
God, als het hoogſte goed, van herten na te jaagen,
En d'evennaaſten liefde, als tot zig zelfs, toedragen.

Den mond der waarheid zegt, dat niet alleen het leven
Moet onderhouden zijn door tydelyke ſpys:
Maar dat Gods eeuwig woord de ziel moet voedzel geven,
Door 't regt betragten van een nuttig onderwys.
Zo moet het menſchdom dan door lering wysheid zoeken
't Zy uyt Gods heylig woord of geeſtelijke boeken.

Hier komt u (lezer) nu dien ſchryver weêr te vooren,
Die eens door *Zinnebeelde* u voormaals leeren wou;
Hebt gy toen nut geſmaakt? Leen weêr aandagtige ooren,
Hoor wat hy wederom u voorſteld; en beſchou
Deez' blaad'ren, daar in hy door *voorbeeld* u wil wyzen,
Hoe gy, door waar geloof, kunt ter volmaaktheid ryzen.

Heeft *Graauwhart* u voor deze in *Zinnebeeld* doen merken,
Hoe gy koſt leeren uyt het ſchepzel, 't geen Gods hand
Gemaakt heeft in 't heelal, op datge ſteeds mogt werken
In hoop, geloove, en liefde: en dus het onverſtand,
Met 's werelds wulps gedrag mogte uyt uw herte bannen,
Om met deez' drie, ter deugd en waarheid, aan te ſpannen?

Hy leerd u weder zo; dog niet door beeldeniſſen,
Van iets dat toegepaſt op uw gedrag en ſtaat,
Spreekt by gelijk'nis: neen! nu komt hy u te diſſen
Een *Zeedentes* banket; kom leezer, en verzaad
Uw weetluſt, hier is keur van *Voedzel* te verkrygen;
Voldoed uw aandagt om ter Deugden top te ſtygen.

Hy

Op de Voorbeeldelyke Zeede-Leſſen.

Hy neemt zijn aanvang met *des eerſten werelds ſtonden*,
Wanneer de Schepper die door 't woord had voortgebragt;
Hy ziet *op de eerſten Menſch in de afval*, door de zonden
Van liefde Gods ontbloot, *ter ramp voor 't nageſlagt*;
Voorts *Kains broedermoord*; en *zundvloed*, vol elenden,
Daar elk zig (buiten d'Ark) niet bergen kan, nog wenden.

Alleen door Chriſti dood (toond hy) werd de verzoening
Der Menſch met God volbragt; wier overdierbaar bloed,
Veel beter dingen ſpreekt als Abels, tot voldoening
Aan Gods geregtigheid, en zuyv'ring van 't gemoed.
Welzalig is de Ziel! die 't leeven vind in 't ſterven,
Om na dit ſterf'lijk deel 't onſterf'lyk te verwerven.

Dan toond hy verder *hoe 't al weenend' komt in 't leeven*;
Hoe *'s jong'lings loſſe voet ſtaat op een gladde baan*;
Hoe dat *een man behoord na wysheid Gods te ſtreeven*;
Hoe *de ouderdom zig vind met kwaal en ramp belaân.*
Gelukkis! is hy die 's Mans *leſſen* na wil ſpooren;
En die het pad des deugds voor zig heeft uytverkooren.

Voorts ſtelt hy voor het oog veel menſchens ſlinkſegangen,
In *konſten*, *weetenſchap*, en *neiging van 't gemoed*;
In *ſtaat*, *eerampten*, en in veelerley belangen,
Waar door men gretig jaagd na 't ydel werelds goed,
En geld, en zig ver-aaſt in ſchatten te vergaren;
Als of dat voor de Ziel zo dierb're zaaken waren.

Gy zo niet leezer, hoord des Schryvers toeleg ſpreeken,
Daar hy zijn werk meê ſluyt, en denkt ſtaag aan de dood;
Laat u zijn byvoeg van gedigten voor gebreeken,
Een trooſt zijn in uw kruys, en allerhande nood.
Geen konſt, geen eere of ſtaat, juyſt Zaligheid leerd vinden
Maar ware wysheid doed zig van het aards onrbinden.

Wie

Op de Voorbeeldelyke Zeede-Leſſen.

Wie nu, door 't leezen, tragt deez' *leſſen* te beleeven,
Die loond in goed gedrag den Schrijver voor zijn vlyt;
Dus bloeid de Kerke Gods, dan tragtmen ſtaag te ſtreeven
Naar dien volmaakten ſtand van de endelozen tyd.
Heyl zy den Schrijver! die om Godes volk te ſtigten,
Door *Voor*- en *Zinne-beeld* de wereld voor wil ligten.

J. G.

VOORBEELDELYKE ZEEDE-LESSEN.

INLEYDINGE.

Een 's ander s'Feyl,
Strekke U tot Heyl.

WAnneer dat, aan de Vloot, een Hoofd vlag diend tot Teeken
Om, onder zyn geleyd', te volgen regte Streeken,
Gebeurd het, (egter) dat zig d'een of d'aâr verzeyld,
En word ten Baak; dies Elk, flux, met het Dieplood peyld.
Zoo gaat het in 't Beleyd van aller Menſchen Leeven;
Daar in heeft God, de Liefde, aan ons ten Vlag gegeeven:
Maar Ach! wie volgd haar wel? wie Gierd, of Stoot 'er, niet
Ter Bank van Eigenbaat? en dus, voor uyt, regt ziet.
Dit is de Reeden van het Schryven deezer Blaaden,
Om of het imand mogt doen toezien, door de ſchaaden
En Ramp van and'ren: Leez en Oordeel tot uw Nut;
God (Aller Noord-Star) ſtrekke ons Leydsman, Schild en Schut!

Ziet dat u Leerd,
't Geene And'ren deerd.

Op den eersten Stand der Wereld.

In den Beginne Schiep God Hemel en Aarde. Is de beſchryvinge van Mozes weegens den aanleg der Scheppinge *Gen.* 1, *v.* 1. Woorden, die zoo duydelijk ter nederſtellen een aanvang des beſtaans van het Heelal, als dezelve wel moeſte beezigheden verſchaft hebben, aan onderzoekende vernuften, om te willen uytvinden op wat wijze het voortſpruyten, ſtellen ofte worden, van het Stoffelyke zig heeft toegedraagen; het welke dog voor den Menſch onmooglijk blijven zal om te begrypen; nadien hy geen verder kenniſſe kan verkrygen als alleen veranderinge, of verwiſſeling der wyziginge, in de reeds geſtelde Natuur; uyt reeden, dat hy zelfs Schepzel is, en buyten zyn Natuur, of weezen, niet kan uytſpringen, werken, nogte kennen: blyvende aan God, als aller oorzaak, alleen eygen te weeten wat het zy het ſtellen der gewrogten; want *Hy Spreekt en het is 'er; hy gebied en het Staat 'er Pſalm* 33. genoegzaam bewyzende, dat 'er geen voorbeſtaande Stoffe, Eeuwige veezelen, ongevormden Klomp (of wat het Menſchelijk breyn ook verzinnen mag) noodig geweeſt zijn voor den Alwerker: want, zo dezelve daar geweeſt waren, dan zoude het geen Scheppen, ofte voortbrengen, maar alleen veranderen in een voor, of reeds, beſtaande Stoffe geweeſt zijn: waar op dat boven gemelde Schriftuurplaatzen niet toepaſſelijk zijn. Waaromme, den Pſalmiſt, met regt deze woorden had laten voorafgaan, *door het Woord des HEEREN zyn de Hemelen gemaakt, ende door den Geeſt zyns Monds al haar Heyr.* Derhalven betaamd het een yder, uyt te roepen, met de 24 Ouderlingen *Apoc:* 4. *v.* 11. *Gy Heere zyt waaragtig te ontfangen de Heerlykheid, ende de Eere, ende de Kragt: want gy hebt alle dingen geſchapen, ende door Uwen wille zyn zy, ende zynze geſchapen.*

Al-

OP DEN EERSTEN STAND DER WERELD.

Als God gebood,
't Heel-al ontſproot.

Wat kloek Vernuft kan, na zyn waarde,
Verbeelden de eerſten ſtand der Aarde;
Voor dat den menſch te voorſchyn kwam?
Als nog de Wereld, door de Zonden,
Niet was ontheysterd, nog geſchonden;
Eer Ramp of Dood haar oorſprong nam.

Alſchoon men nu, met Salomon, bekennen moet, *hy heeft yder ding ſchoon gemaakt in zynen tyd, ook heeft hy de Eeuwen in hare Harten gelegt, zonder dat een Menſche het werk dat God gemaakt heeft kan uytvinden, van het begin tot het eynde toe, Pred:* 3. *v.* 11. nogtans kan, en mag, wel in aanmerkinge genomen worden, de ſchoonheid, en uytnemende Heerlijkheid, die de Aarde gehad heeft voor den Val des Menſchen; om daar door de afſchuwelijkheit der Zonden te leeren kennen, als die d'Oorzaak zijn van de hedendaagſe kwaade geſteldheid der zelve. Men kan genoeg afnemen dat het een geweldige veranderinge moet toegebragt hebben, wanneer God zeide, *dewyle gy gehuyſterd hebt na de Stemme uwes Wyfs, ende van dien Boom gegeeten, daar ik U van gebood, zeggende, gy zult daar van niet Eeten; zo zy het Aardryk om uwent wille vervloekt. Gen:* 3. *v.* 17. het welke niet zo zeer op de geſtalte, als wel op de vrugtbaarheid der Aarde, ziet: waarſchijnlijk zijn, nevens het Onkruyd, ook de guure Winden, Onweder en ongematigheid van de Lugt &c. gevolge van den Vloek.

Wie is bekwaam, den Aangenamen toeſtand der Aarde, zig te verbeelden, ofte de Hartverkwikkende geſteltheid des Lugts? voor dat dezelve der Ydelheid onderworpen was.

Laat vry de Oude Poëten verzieren, een vrugtbaar Arcadia; ofte hare Veld-deunen nog zo heuglijk voorſtellen; zy zullen verre te kort ſchieten om de Volmaaktheid dier Aarde na waarden uyt te meeten. Immers hoe ongeſteld dezelve nu nog is, en ſchoon *het gantſche Schepzel zugt en als in Barensnood is, tot nu toe, verwagtende de vryheid der Heerlykheid der kinderen Gods Rom.* 8. *Zo vertellen* (egter) *de Hemelen Gods Eere, ende het Uytſpanzel verkondigt zyner handen werk. De Dag aan den Dag ſtort overvloedige Sprake uyt; ende de Nagt aan den Nagt toond wetenſchap. Pſalm.* 19. *v.* 2.

Op de Scheppinge des Mensche.

HEt Aardrijk in volkoomendheid geſchapen zijnde, zoo was het Laatſte werk Gods de Schepping des Menſche; op dat dezelve God en zijne werken zoude kennen, zijn Schepper verheerlijken, ende een Heere zijn over alle de Schepzelen op der Aarden. Als blijkt, *ende God zeyde, laat ons Menſchen maken, na onzen Beelde, na onze Gelykkeniſſe; ende dat zy Heerſchappy hebben over de Viſſchen der Zee, ende over het Vee, ende over de geheele Aarde, ende over al het kruypende Gedierte, dat op Aarde kruypt. Ende God ſchiep den Menſche na zynen Beelde, na den Beelde Gods ſchiep hy hem, Man ende Wyf ſchiep hy ze Gen:* 1. *v.* 26. *ende de HEERE God hadde den Menſche geformeerd uyt het Stof der Aarde, ende in zyn Neusgaten geblazen den Adem des Leevens, alzo werd den Menſche tot een Levendige Ziele. Gen:* 2. *v.* 7. en tot een Algemeene Vader des Menſchelijken Geſlagts, gelijk ons Paulus leerd, *God heeft uyt eenen Bloede het gantze geſlagte der Menſche gemaakt, om op den geheelen Aardboodem te woonen, beſcheiden hebbenae de tyden te voren geordonneerd, ende de bepalinge van hare wooninge* (de Reeden waarom is,) *op dat zy den Heere zoude zoeken. Hand.* 17. *v.* 26. dat is, alle Gods Schepzelen te gebruyken, daar toe en zo verre, Gods Eere en Inſtellinge vereyſt; in alle daaden God alleen in het ooge te hebben; hem regt kennen, en boven alles beminnen; zijn Wille, met een heilige Onderwerpinge toeſtemmen; en alle eige-liefde buyten te ſluyten.

Een yder Menſche, wijl hy uyt het zelve Leem is toebereid, herdenke dan zijn beſtaan, en het einde waar toe hy geſchapen is. Wy zijn uyt het Stof der Aarde geformeerd, ende *Overmits alle gezondigd hebben en derven de Heerlykheid Gods Rom:* 3. *v.* 23. Zo moeten wy deze vloek ondergaan *Gy zyt Stof ende zult tot Stof wederkeeren, waar*

van

OP DE SCHEPPINGE DES MENSCHE.

't Was alles klaar,
Voor 't eerſte Paar.

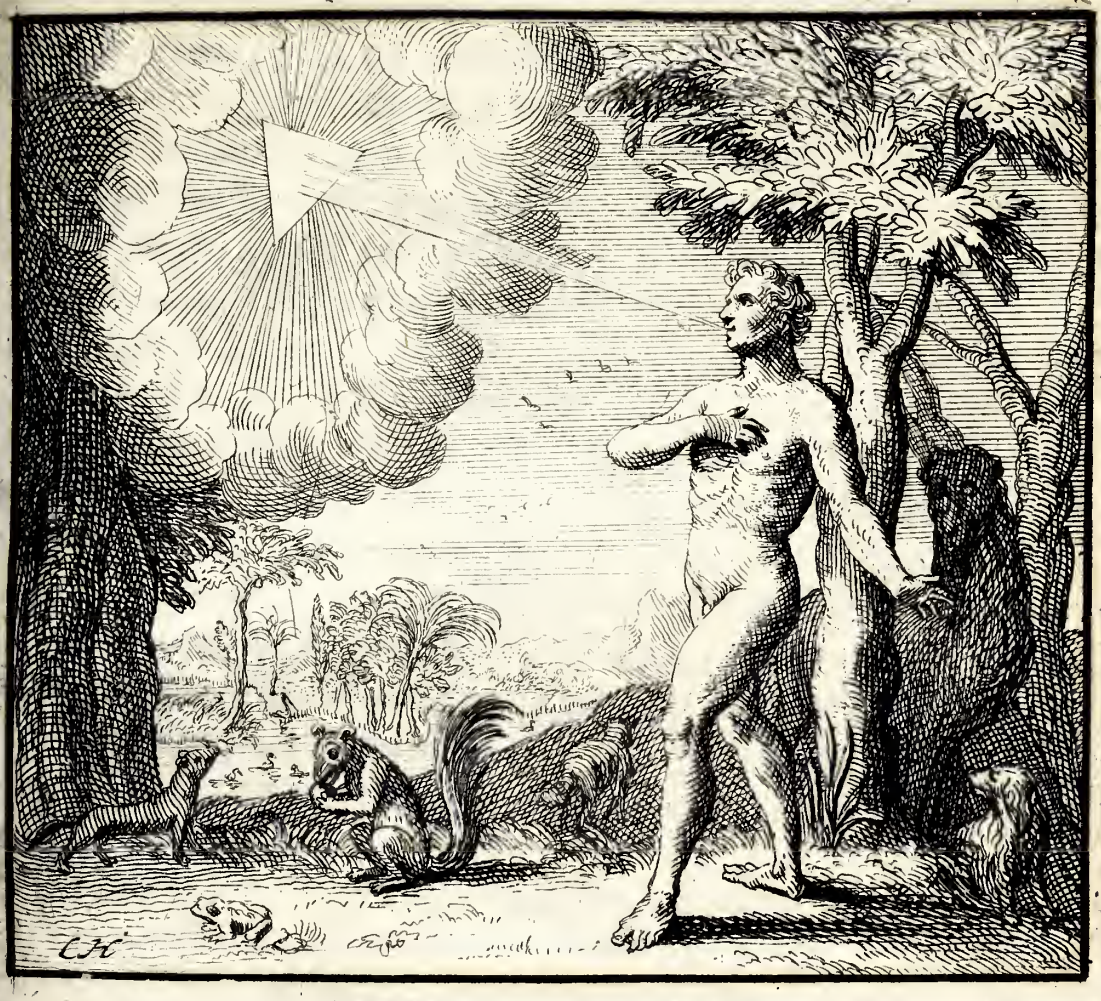

Den Hemel, d'Aarde, en Zee, die ſtonden,
Met alles dat 'er werd bevonden,
Gereet; eer God den Menſche Schiep,
Na zynen Beelde, om aan te mercken
Gods Almagt: die deez grote Wercken,
Uyt niet, na zynen Wille riep.

van gy genomen zyt Gen: 3. *v.* 19. dit is een Leſſe voor ons, zo verre het Lichaam aangaat, om aan *het Huys dezes aardzen Tabernakels* ons niet te vaſt te hegten, nog ons te zeer te bekommeren met den toeſtand van dien, want *Wy hebben hier geen blyvende Stad, maar wy zoeken de toekomende. Heb.* 13. *v.* 14. en derhalven moetmen niet zo zeer agt geven, op het gene dat ons tot Menſchen maakte, als wel op de Levendige Ziele, het voortreffelijkſte van ons; het gene wy deelagtig geworden zijn, in den eerſten menſche Adam; op dat wy mogen weerdig geagt worden, deel te hebben aan den tweden Adam *Jezus Chriſtus, die ons tot een Nieuw Schepzel maakt*, 2 *Cor:* 5. *v.* 17. *Alzo iſſer ook geſchreven, de eerſte Menſche Adam is geworden tot een Levendige Ziele: de Laatſten Adam tot een Levendigmakenden Geeſt. Dog het Geeſtelyke is niet eerſt, maar het Natuurlyke, daar na het Geeſtelyke. De eerſte Menſche is uyt de aarde Aards: de twede Menſche is de Heere uyt den Heemel. Hoedanig de Aardſe is, zodanige zyn ook de Aardſe: ende hoedanig de Hemelſe is, zodanige zyn ook de Hemelſe, ende gelykerwys wy het Beeld des Aardſen gedragen hebben, alzo zullen wy ook het Beeld des Hemelſe dragen.* 1 *Cor:* 15. *v.* 45.

ô! Dat yder Chriſten, (met David) konde uytboezemen; *Myn Herte werd heet in myn binnenſte; een vuur ontbrande in myne overdenkinge; doe ſprak ik met myn Tonge: Heere maakt my bekend myn einde, ende welke de mate myner dagen zy; dat ik wete, hoe vergankelyk ik zy. Ziet gy hebt myne dagen een hand breed geſteld, ende myn Leeftyd is als niets voor U; immers is een yder Menſche, hoe vaſt hy ſtaat, enkel ydelheid. Zela! immers wandeld de Menſche als in een Beeld; immers woelenze ydelyk: men brengd by een, ende men weet niet wie het na zig nemen zal. Ende nu, wat verwagt ik ô Heere? myne hope, die is op U Verloſt my van alle myne Overtreedingen. Pſ:* 39. *v.* 4. *ik zal uw Aangezigt in Geregtigheid aanſchouwen, ik zal verzadigt werden met Uw beeld, als ik zal opwaken. Pſalm* 17. *v.* 25.

Op den Mensch in Eeden.

WAnneer den eerſten Menſch, als uyt handen van zyn maker, te voorſchijn kwam, om bezitter te zijn van den Aardboodem, vond hy alles bereid wat t'zijner onderhoud nut en nodig was; zonder dat hy zig behoefde te bekommeren, om met een arbeidzame poginge, de vrugtbaarheid des Aardrijks (als 't ware) te hulpe te komen, wijl alles in overvloed zijnen Wenſch konde voldoen. Egter bevond hy na het benoemen der Dieren, dat hem een hulpe of gezellinne ontbrak, waar op God hem een Vrouw uyt zyne Ribbe bouwde, en dus zijn gebrek vervulde; overzulks was hy in een Aardsvolmaakten Staat geſteld. ô Heuglijken Stand! by aldien de begeerlijkheid zig niet verder had uytgeſtrekt, als de bepalinge hem afbakende, zo door de Scheppinge als door het verbod; want door de Scheppinge was de Geeſt bepaald volgens het ingeſchapene Ligt, ofte Redelykheid, om zijn gantſche daad van Liefhebbinge te rigten na God; en zonder eyge verkiezinge te luyſteren na de uytwerkende wille Gods: en door het verbod was het Lichaam beperkt tot breideling der Hartſtogten. Maar helaas! wanneer den Menſch door eigenbelang zijn werkdaad begon te oeffenen, verwaarloosden hy zyn eenigen regte voorwerp, welke is God: want hy paſte zig aan zijn zelven toe, en zogt zijn eigen hoogheid, ende geluk zaligheid; gelijk als Salomon getuygd, na alle zyne onderzoekingen. *Alleenlijk ziet, dit hebbe ik ondervonden, dat God den Menſche regt gemaakt heeft, maar zy hebben veele vonden gezogt.* *Pred:* 8. *v.* 29.

Deze Vondenzoekinge de Ziele vergiftigd hebbende, waar door de Geeſtelijken Dood de grondſlag geweeſt is, *om de Dood vrugten te dragen.* *Rom:* 7. *v.* 5. heeft wyders, ten opzigt van het verbod, aanleiding gekreegen door de liſtige vrage *is 't ook dat God gezegt heeft, gylieden zult niet*

Eeten

OP DEN MENSCH IN EDEN.

Had d'eerſten Menſch,
Betoomd zyn wenſch!

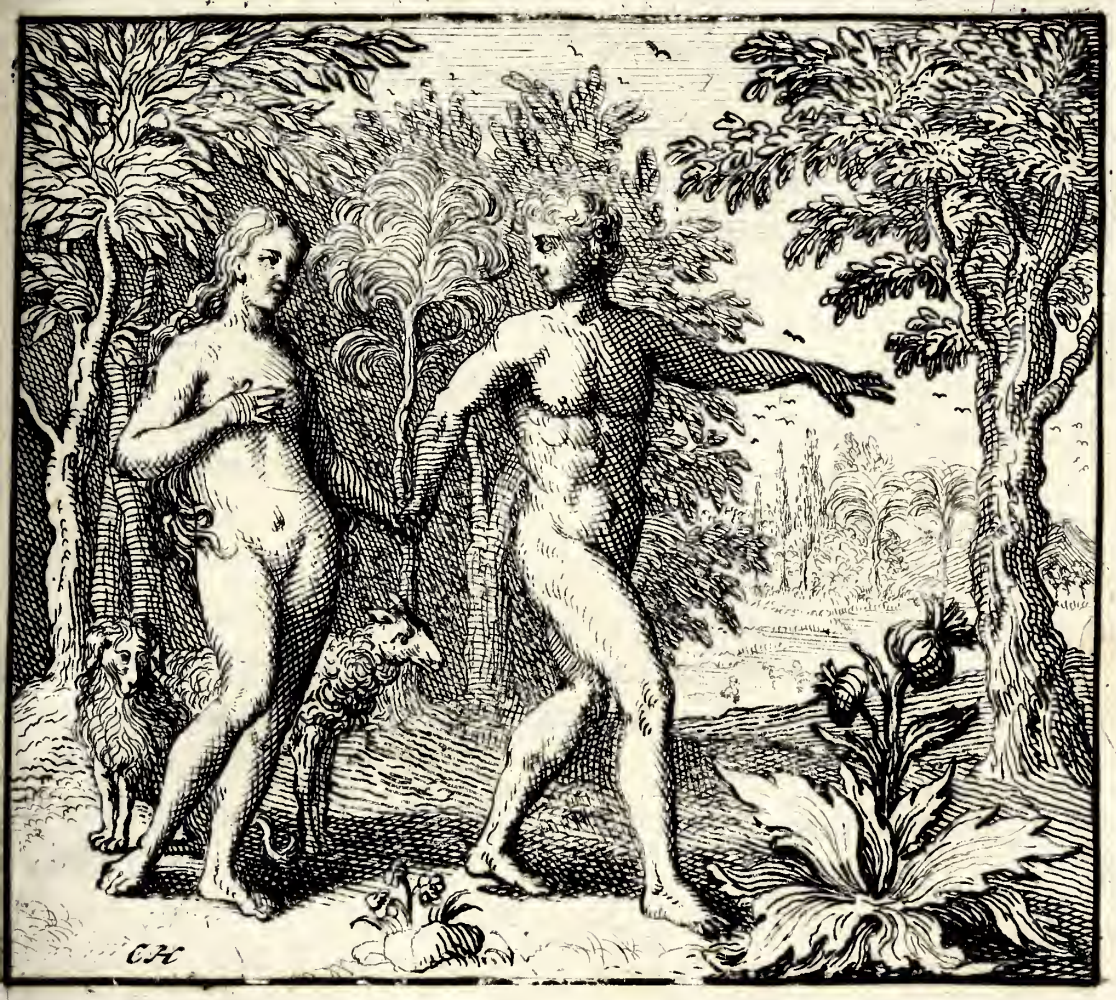

Indien dat d'eerſten Menſch zyn luſten,
Bepaald had, om in God te ruſten,
En hem alleen geliefd gevreesd;
Zoo was de Lugt, door ſtorm en vlâgen,
Nog d'Aard met onkruyd, nooit geſlâgen,
Of van geen Dood gekweld geweeſt.

Eeten van alle boom dezes Hofs? alhoewel nu Eva deze vrage regtzinnig van de hand wijſd, nogtans het ſtellig zeggen, van den Verzoeker, *Gylieden zult den Dood niet Sterven, maar God weet dat ten dage als gy daar van eetet zo zullen uwe Oogen geopend worden: ende gy zult als God wezen, kennende het Goed ende het Kwaad*, deed de Vrouwe wankelen, en overſlaan tot de Overtredinge, nadien de innerlijke neiginge des gemoeds (bereids bedorven) de Hartſtogten gaande maakte; want *de Vrouwe zag, dat die Boom goed was tot Spyze, ende dat hy een Luſt was voor de Oogen, ja! een Boom die begeerlijk was om verſtandig te maken.* Hier was het dat de begeerlijkheid begon wortel te ſchieten, en het zaad van onruſt en elenden zijn wasdom bekwam.

Wanneer wy nu, op welke de laatſte tijden en den dag der Zaligheid is gekomen, zullen omzigtig zyn, zo ſtaat ons te luiſteren na de Leſſe Pauli, *Word dezer Weereld niet gelijkvormig, maar word veranderd door de vernieuwinge uwes Gemoeds, op dat gy meugt beproeven, welke de goede ende welbehagende, ende volmaakte wille Gods zy. Rom: 12. v. 2.* Om niet te verſlingeren op de ydelheden der verganklijke Goederen, of ons Anker-vaſt te maken, met onze begeerlijkheid, aan eenigerhande Schepzel: maar onze Liefde alleen aan den Schepper, in zijn alwijs beſtier op te dragen. *De Wereld gebruykende, als niet misbruykende, want de gedaante dezer Wereld gaat voorby.* 1 *Cor: 7. v. 31.* wel indagtig zijnde de Vermaninge van Joannis, *hebt de Wereld niet Lief, nog 't gene in de Wereld is: Zo imand de Wereld Lief heeft, de Liefde des Vaders is niet in hem. Want al dat in de Wereld is, namelijk de begeerlykheid des Vleeſchs, ende de begeerlijkheid der Oogen, ende de grootsheid des Levens is niet uyt den Vader, maar is uyt de Wereld. De Wereld gaat voorby, ende haar begeerlykheid: maar die den Wille Gods doed, blyft in der Eeuwigheid. 1 Joan: 2. v. 15.*

Op

Op het Eeten van den Boom.

ONzer aller Moeder, door eige-liefde bevangen zijnde, is de eerſte geweeſt in de Overtredinge, want *Zy nam van de Vrugt en Zy at: ende Zy gaf ook haren Man met haar ende Hy at. Gen.* 3. *v.* 6. daarom zegd Paulus (1 *Tim.* 2. *v.* 14.) *Adam is niet verleid geworden: maar de Vrouwe verleid zijnde is in Overtredinge geweeſt.*

Als men nu in aanmerkinge neemt, dat alle Overtredinge Zonde is, en juyſt alle Zonde geen Overtredinge, want *daar geen Wet is, is ook geen Overtredinge Rom:* 4. *v.* 15. *tot zyne Zonde zoude hy nog Overtredinge by voegen. Job* 34. *v.* 37. dat 'er dan een onderſcheidentlijke bevattinge moet gegeven worden (1) dat de Geeſtelyke Dood een ontbeeringe der Liefde Gods is, of wel de Zonde zelf, en (2) dat de Overtredinge voornamelijk (als een vrugt der Zonde) het gedreigde Onheil, de Lichamelijke Dood, en alle kwalen, over het Menſchelijke geſlagt mede gebragt heeft; als blijkt, *dewijle gy geluyſterd hebt, na de Stemme uwes Wyfs, ende van dien Boom gegeeten, daar ik u van gebood, zeggende, gy zult daar van niet eeten: zo zy het Aardryk om uwent wille vervloekt, ende met ſmerte zult gy daar van eeten alle de dagen uwes levens. Gen.* 3. *v.* 17. alles wat 'er gedreigd werd, zijn allerleye Rampen, en een Dood, waar van gene bevryd is; want *het is den Menſch gezet eenmaal te Sterven, en daar na het Oordeel. Heb.* 9. *v.* 27. *door eenen Menſche is de Zonde in de wereld gekomen, ende door de Zonde de Dood, ende alzo is de Dood tot alle Menſchen doorgegaan, om datze alle gezondigd hebben. Rom:* 5. *v.* 12.

ô! Bittere naſmaak der verbodene Vrugt; ô! droeve naſleep der gedreigde Dood! wie kan alle uwe Rampzalige uytwerkzelen naſporen? de Zonne, anderſints het alverkwikkende Ligt geeft vaak doodlijke Hitte; de Lugt, het

Le-

OP HET EETEN VAN DEN BOOM.

ô Wrange Beet,
Wat baard gy Leet!

Verblindend dwaal-ligt Eigen-liefde,
Wanneer Uw doorſtraal 't Herte griefde,
Van 't eerſte Paar, wat wierd gy thans,
Een Poel en Welgrond van Elenden,
Van Smert en Dood! waar d'oogen wenden,
Gy roofd 't Heel-al zyn eerſten Glans.

Leven aller Vleeſch, is in een gedurige ongeſtadigheid; daar heerſchen, Donder, Blikzem, Hagel, Sneeuw en Stormwinden; de Zee woed met over fel gebruys; het Aardrijk wijgerd haar vermogen te geven, het is allerwegen, *de Dood is in de Pot.*

De eerſtgeſtelde vrede der Schepzelen is verbroken; de Roofzugt den Vogelen, het verſlinde den Dieren, en Viſſen, eigen geworden; het eedelſte Schepzel den Menſch, voorzien met bekwaamheden om Liefde, Ruſt, en Eendragt, na te jagen, en het gene uyt eigen aard gezellig is, wat heeft die dog goeds overig gehouden? *daar is niemand Regtveerdig, ook niet een: daar is niemand die verſtandig is; daar is niemand die God zoekt. Alle zijn zy afgeweken, te zamen zijnze onnut geworden: daar is niemand die goed doed, daar is ook niet tot een toe. Rom.* 3. *v.* 10. den Menſch is geworden een zamenknopinge van ongeregtigheid; Gierigheid, Leugen, Dronkenſchap, Nyd, Moord en ontallijke ondeugden zijn hem, als aangeboren, eigen; zo dat, niet alleen, den een Broeder den anderen, naauwlyks derfd vertrouwen: maar yder voor zig zelfs wel bidden mag, *hoed my Heere voor mijn zelve!* want *het Harte des Menſchen is argliſtig, meer dan eenig ding; Ja! doodlijk is het, wie zal het kennen? Jer:* 17. *v.* 9. daarom omringen ons alle doodlijke Elenden, Pijne, wederwaardigheden, Ziektens en de Dood.

Deze gedagten opgevolgd zijnde, in allen delen der Gebreken, Tegenſpoeden, en Kruys in dit broos en vergankelijk Leven, kan een regt beſchouwer aanzetten, te bidden. *Leerd ons Heere onze dagen tellen, op dat wy een Wys Harte bekomen. Pzalm* 90. *v* 12. *Zend uw Licht, ende uwe Waarheid, dat die my Leyden, dat zy my brengen tot den Berg uwer Heiligheid, ende tot uwe Woningen: ende dat ik ingaa tot Gods Altaar, tot den God des Blydſchaps myner Verheuginge, ende u met de Harpe Love, ô God, myn God! Pzalm* 43. *v.* 3.

Op het Dryven uyt den Hof.

HEt eerſte Menſchen paar, geſteld zijnde ter Proeve, in den Luſthof Eeden of Paradys bezat wel geen volkomen volmaakte Staat, dewijle de uytkomſt geleerd heeft dat het geen Eeuwigdurend verblyf was; nogtans is het een Stand geweeſt, daar ik meene van te mogen zeggen, dat geen Stervelingen tegenwoordig bekwaam toe zijn der zelver heerlijkheit te konnen bezeffen, of een Evenmatig Denkbeeld van te konnen vormen; nademaal aan de eene zyde, de Lugt en Aarde geen vloeks gevolgen onderworpen waren, en by gevolg, in een, meer als voor ons bedenkelijke, Volmaaktheid beſtaan heeft; aan d'andre zyde ten opzigte van den Menſch, welke beſtond in een Staat van geruſtheid des Gemoeds die onze geſteldheid nu niet kan bereiken in deze Levenstijd, want *zy hebben alle gezondigd, en derven de Heerlijkheid Gods Rom:* 3. *v.* 23. nadien, door den Val, de Menſch na Ziel en Lichaam is bedorven, de Geeſt met verwarde Denkbeelden, beſchuldigende Gedagten, ydele Overleggingen, en dwaze Begeerlijkheden, vervuld is geworden: en het Lichaam, 't welk (onbeſchadigend Voedzel genietende) Vaardig en heerlijk Schoon was, door de ongezonde Spyze en Drank, overtollige Vogten en kwade Dampen onderworpen wordende, wierd Loom, Swaarmoedig en vol wanluſtige Driften: bygevolge Onbekwaam om den Staat, voor den Val, te konnen verbeelden.

Deze Rampen, op het eeten der verboodene Vrugt, moetende volgen, vereyſte mede een verplaatſinge uyt den Luſthof, om den gevallene Menſch ter Aardbouw en Zwoegende beezigheden over te geven; *Zoo verzond hem de HEERE God uyt den Hof Eeden, om den Aardbodem te bouwen, daar hy uytgenomen was. Gen:* 3. *v.* 23.

Nadien nu, in het Nieuwe Teſtament het Paradys Zinne-

OP HET DRIVEN UIT DEN HOF.

't Gebod verſmaad,
Eyſcht and're ſtaat.

Had 't eerſte Paar zig konnen voegen,
Om zig met God te vergenoegen,
En eygen hoogheid niet begeerd,
Wat hadden zy al goeds genooten!
Zy zouden nooit, van God verſtooten,
Uyt Eedens Luſthof zyn geweerd.

nebeeldig werd bygebragt, als *Luc*: 23. *v*. 43 *Heden zult gy met my in het Paradys zyn*. En 2 *Cor*: 12. *v*. 4. zegt Paulus *dat hy opgetrokken is geweeſt in het Paradys*. Als mede *Apoc*: 2. *v*. 7. *die Overwind, ik zal hem geven te Eeten van den Boom des Levens, die in het midden van het Paradys Gods is*. Zoo kan het van nuttigheid zijn, een Voorbeeldelijken Sin, daar in aan te merken, by tegenſtellinge.

Ten 1. Den eerſten Menſch heeft een Staat gehad buiten het Paradys, eer hy 't zelve genoodzaakt was te bebouwen.

Ten 2. De Staat in het Paradys heeft hem geſtrekt tot vordering, om hem te doen kennen zyn beſtaan voor God.

Ten 3. De Staat (hebbende met de Ziele en door het Lichaam gezondigd) van uyt het Paradys verdreven, op der Aarde de gedreigde Straffe te ondergaan.

Hier tegens over de Uytverkoorne in aanmerkinge geſteld, voor eerſt, na de Staat in dit Leven als zijnde *een Nieuw Schepzel* opkomende uyt de Aarde der Verdorvendheid, door de vernieuwinge des Gemoeds.

Ten 2. In den Staat na dit Leven, in vordering, tot de volſlage Opſtandinge van alle, waar van getuygd word; *wy zien nog niet dat hem alle dingen onderworpen zijn: maar wy zien Jezum met Heerlijkheid ende Eere gekroond*. *Heb*: 2. *v*. 8. dit is den Staat daar de 3 voornoemde Schriftuurplaatzen op zien; en komen daarom in tegenſtelling met het Aards Paradys te ſpreken.

De 3. Staat is dezen, waar in *dat Chriſtus het Koningryke Gode ende den Vader zal overgeven, wanneer hy zal te niete gedaan hebben alle Heerſchappye, ende alle Magt ende Kragt, &c. op dat Gode zy alles in allen*. 1 *Cor*: 15. dit hoofdſtuk aan de Corinthiers aandagtig nageleezen zal de aanmerking te vaſter maken, en ons doen verlangen na de verloſſinge uyt dezen Aardſen Tabernakel, om *overkleet te worden met onze Woonſtede, die uyt den Hemel is*. 2 *Cor*: 5. *v*. 2. *hebbende begeerte om ontbonden te worden, ende met Chriſto te zijn. Want dat is zeer verre het beſte*. *Phil*. 1. *v*. 23.

Op Adams Straffe.

WAnneer den Menſch het Gebod overtreeden hadde *Zo verzond hem de HEERE God uyt den Hof van Eeden, om den Aardbodem te bouwen, daar hy uytgenomen was. Gen.* 3. *v.* 23. daar Staat den armen Aardling! en ontbeerd den welſtand na Ziel en Lichaam; want, daar de Ziele (de begeerlijkheid opvolgende) waande God gelijk te zullen weezen, dat is, door al het wenſchelijkſt te bezitten, in zig zelven volkomen geruſt te zijn, zo vond hy hem bedrogen, en vervuld met een wroegend en beſchuldigend Geweeten; waar door hy, in een werkzame poginge, de Ruſt najaagd met het aazen op de Schepſelen; om (was het mogelijk) de Zielprangende neepen der zelve te verdooven; en met een onverzadelijke Hebluſt aangedaan, tracht hy de Lichamelijke driften te voldoen, of'er ook nog Ruſte voor de hartſtogtelijke Begeerte mogte wezen: maar, *het Aardrijk wygerd haar Vermogen te geven. Alzo het zelve*, om des Overtredings wille, *vervloekt is*; *en Diſtelen en Doorne voortbrengd* op dat den Menſch *in het Zweet des aanſchyns met Smerte daar van Eete*, *als de Dagen zynes Levens*, *tot dat hy tot Stof wederkeere. Gen.* 3. want *het Schepzel is der Ydelheid onderworpen*, *niet gewillig*, *maar om diens wille die het der Ydelheid onderworpen heeft. Rom.* 8. *v.* 20.

De zake nu zo zijnde, dat den gevallen Menſch (alle weder waardigheden onderworpen is, zoo zijn die geene wel het beklaaglijkſte, die (ongevoelig dezer Rampe) haar zelven Anker-vaſt maken, aan haar tomelooze Driften; en haar gierig Harte opvolgen gretig najagende alle middelen om de Goederen dezer Aarde en de welluſten dezer Wereld te genieten; niet ontziende eenige Moeiten, Verdriet,

Arbeid,

OP ADAMS STRAFFE.

Als d'Aard' ontaard,
Zy Arbeyd baard.

't Bedroogen Menſchdom buyten Eeden,
Gejaagd, vind droeve beezigheeden,
Van vryheid, ruſt en vreugd ontbloot;
Het derfd vol op, en zal ſteeds moeten,
Tot lighaams nooddruft pynlyk vroeten,
In 't zweet des aanſchyns, om zyn brood.

Arbeid, nogte Gevaar, als zy hare Begeerlijkheden maar waanen te konnen voldoen. In tegendeel wel dien! dewelke met een bezadigd Gemoed en geſpeende Hartſtogten den Loop zijns Levens volbrengt; in Voorſpoed zig niet verheffende, nog in Tegenſpoet zig niet Ongeduldig of Wanhopig aanſtellende: maar wagtende op het Heil des Heeren, gedachtig zijnde de Leſſe van Eliphas de Temaniter, *uyt het Stof komt 'het Verdriet niet voort: nogte de Moeite Spruit niet uyt der Aarde. Maar de Menſche word tot Moeite geboren; gelyk de Spranken der Vieriger koolen haar verheffen tot Vliegen. Dog ik zoude na God zoeken, ende tot God myne aanſprake Rigten, die grote dingen doed, die men niet doorzoeken kan: Wonderen, diemen niet tellen kan. Die den Reegen geeft op der Aarde; ende Water zend op de Straaten: om de Vernederde te Stellen in het hooge: dat de Rouwdragende, door Heil, verheeven worden; &c. Ziet! Gelukzalig is de Menſche, den welke God ſtraft: daarom verwerpt de Kaſtydinge des Almagtigen niet. Want hy doed Smerte aan, ende hy verbind: hy doorwond, ende zyne Handen heelen. In zes Benaauwdheden zal hy u verloſſen: ende in de zevende zal u het kwaad niet aanroeren. Job 5. v. 6... Want dien de Heere Lief heeft, kaſtyd hy: ende hy Geeſſeld eenen ygelyken Zone die hy aanneemd Indien gy de Kaſtydinge verdraagd, zo draagd hem God tegen u als Zonen: want wat Zone iſſer dien de Vader niet Kaſtyd? ..... alle Kaſtydinge, als die tegenwoordig is, ſchynd geen zake van Vreugde, maar van Droefheid te zijn: dog daar na geefd zy van haar een Vreedzame Vrugt der Geregtigheid, den geenen die door dezelve geoeffend zijn. Heb: 12. v. 6. Zo dan ook die Lijden na den Wille Gods, dat zy hare Ziele (hem, als den getrouwen Schepper) beveelen met weldoen. 1 Pet: 4. v. 19.*

Op Evaas Smerte.

Tot de Vrouwe zeide God, ik zal zeer vermeenigvuldigen uwe Smerte, namelijk, uwer Dragt: met Smerte zult gy Kinderen baaren: ende tot uwen Man zal uwe begeerte zyn. Ende hy zal over u Heerschappy hebben. Gen. 3. *v.* 16. ô Allermenschen Moeder, wat onderscheid isser niet in de uytkomste uwer meeninge! gy waande, bevryd van Rampen, God gelijk te zijn, maar wat verschil! met Smerte moet gy de Voortteelinge des Menschelijken Geslagts aanvangen en ondergaan; en wel zulke Smerte! dat men de uytterste benaauwdheden daar mede uytdrukt. *Gelijk eene bevrugte Vrouwe, als zy naderd tot het baaren, Smerte heeft, ende schreeud in haar Ween: alzo zijn wy geweest, ô Heere! van wegens Uw aangezigte* Jez: 26. *v.* 17. *Jerem:* 4. *v.* 31. by dezelve vergelijkt God ook de grootheid zijner kragtdadige werkinge, in de bekeeringe der Heidenen en het voortbrengen zijner Kerke in het Koningryke Christi. *Wie heeft ooit zulks gehoord? Wie heeft diergelijken gezien? Zoude een Land konnen geboren worden, op eenen eenigen Dag? Zoude een Volk konnen geboren worden, op een eenige Reize? Maar Zion heeft Ween gekregen, ende heeft hare Zonen gebaard.* Jez: 66. *v.* 8. welker uytvoeringe de Profeet aldus voorsteld. *Nog zullen de Kinderen daar van gy beroofd waard, zeggen voor uwe Ooren; de Plaatze is my te naauwe, wijkt my, dat ik Woonen mag. Ende gy zult zeggen in uw herte, wie heeft my deze genereerd? Aangezien ik van Kerken beroofd was: ik was in de gevangenisse gegaan, ende weg geweeken: wie heeft my dan deze opgevoed? Ziet! ik was alleenig Overig gebleven; waar waren deze? Alzo zeid de Heere HEERE, ziet! ik zal mijne Hand opheffen tot de Heidenen, ende tot de volkeren*

OP EVAAS SMERTE.

Ter eerſter Vrugt,
Al ſmert en zugt.

Zal aller menſchen Moeder baaren,
Gods dryging moet haar weedervaaren;
Dies zy, door ſmerte, 't kwaad bezuurd:
Dog God zy dank! dat voor zyn kind'ren,
In 's menſchen zoon, de kwaalen mind'ren,
En 's doods geweld niet eeuwig duurd.

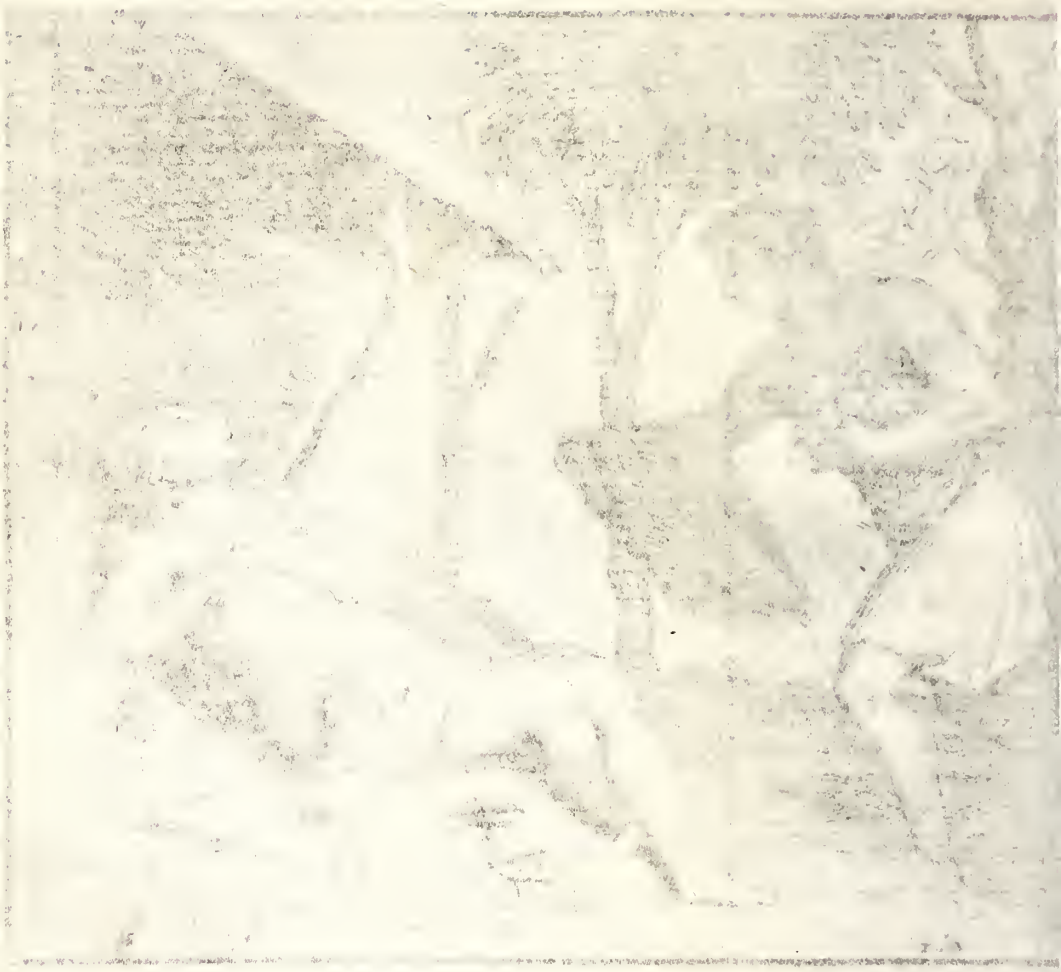

keren zal ik mijne Baniere opſteeken: dan zullen zy Uwe Zonen in de Armen brengen, ende Uwe Dogteren zullen op Schouder gedragen worden. Jez: 49. *v.* 20. Alzoo zijn wy Chriſtenen in de Schoot der Kerke gebaard, uyt *Jeruzalem dat boven is, dat is vry, welk is onzer aller Moeder. Want daar is geſchreeven, zyt vrolijk gy onvrugtbare, die niet baard: breekt uyt ende Roept gy die genen Baarensnood hebt: want de Kinderen der eenzame zijn meer, dan der geenen die den Man heeft. Gal.* 4. *v.* 26.

Dit is, voor zo verre 't gedreigde der Smerte aangaat, getemperd door de zoetigheid der Vrugt, *Een Vrouwe wanneer zy Baard heeft Droefheit, dewijle haar Uure gekomen is: maar wanneer zy het Kindeken gebaard heeft, zoo gedenkt zy de Benaauwdheid niet meer, om de Blydſchap, dat een Menſche ter Weereld gebooren is. Joh:* 16. *v.* 21.

Wat het overige des Dreigements betreft, is vry draaglyker: den Man te beminnen, en hem te gehoorzamen, in billijkheid, is byna onder de Laſten niet te Reekenen; *Alzo verçierden haar zelven Eertijds ook de heilige Vrouwen, die op God hoopten, ende waren hare eygene Mannen onderdanig: gelijk Sara Abraham gehoorzaam is geweeſt, hem noemende Heere.* 1 *Pet:* 3. *v.* 5. een nutte (en op het eynde trooſtlijke) Leſſe geeft Paulus, ten dezen opzigte toepaſſelijk, aan de Vrouwen. 1 *Tim:* 2. *v.* 11. *een Vrouwe laate haar Leeren, in Stilheid, in alle Onderdanigheid. Dog ik laate de Vrouwe niet toe datze Leere, nog over den Man heerſche, maar wil datze in Stilheid zy, want Adam is eerſt gemaakt, daar na Eva, ende Adam is niet verleid geworden: maar de Vrouwe verleid zijnde is in Overtredinge geweeſt. Dog zy zal Zalig worden in Kinderen te baaren, zo zy blijft in Gelove, ende Liefde, en Heyligmakinge, met Maatigheid.*

Op Kains Broedermoord.

WAnneer Adam en Eva, na den Val, uyt den Hof Eeden op der Aarde verzonden waren, om de gedreigde Straffe te ondergaan, zo teelden zy Kinderen haars gelijken, te weten, welkers Gemoed bezet was met Eigeliefde, de Bron-ader van alle kwade Driften; alzo dezelve geen meerder volmaaktheid konde mede brengen als haare Ouders bezaten. Want *wie zal eenen Reinen geeven, uyt den Onreine? Job* 14. *v.* 4. derhalven *Adam gewan eenen Zone, na zyne gelijkeniſſe, na zijn Evenbeeld. Gen:* 5. *v.* 3.

't was deze geſteldheid des Gemoeds die in Kain de Nydigheid ontſtak, tegens zyn Broeder Habel; wanneer Habels Offer God aangenamer was dan het zijne. *De HEERE zag Habel ende zijn Offer aan, maar Kain ende zijn Offer zag hy niet aan: doe ontſtak Kain zeer: ende zijn Aangezichte verviel. Ende de Heere zeide tot Kain: waarom zijdgy ontſteeken? ende waarom is uw Aangezichte vervallen? iſſer niet, indien gy wel doed, verhoginge? ende zo gy niet weldoed, de Zonde legt voor de Deure: zijn begeerte is doch tot u ende gy zult over hem Heerſchen. Ende Kain ſprak met zijn Broeder Habel: ende het geſchiede, als zy in 't Veld waren, dat Kain tegen zijnen Broeder opſtond, ende Sloeg hem Dood. Gen:* 4. *v.* 5. Aldus wierd het Schouwtoneel der Zonde, ende des Doods, geopend; waar door, in vervolg van Tijd, de nazaten meer en meer zijn vergiftigd geworden, en tot allerlei Boosheid zijn overgevoerd: zulks den Propheet Jeremias met regt klaagende vermaanen mag. *Och dat ik in de Woeſtijne een Herberge der Wandelaars hadde! zo zoude ik mijn Volk verlaten, ende van hen trekken: want zy zijn alle Overſpeelders, een trouwloozen Hoop. Ende zy ſpannen hare Tonge, als hare Boogen tot Leugen; Zy worden geweldig in den Lande, dog niet*

OP KAINS BROEDERMOORD.

De Nyd bragt voort,
Den eerſten Moord.

Als d'eige liefde, grond van Plaagen,
Kwam 't eerſte Paar ten Hof uyt jaagen,
Ter Aardbouw, in een ſlegter ſtand,
Toen deedze ons aller Ouders zugten,
Door Broedermoord: zie daar de vrugten!
Zoo wierd, door Nyd, de dood geplant.

niet tot Waarheid: want zy gaan voort van Boosheid tot Boosheid, maar my kennen zy niet, ſpreekt de HEERE. Wagtet U een ygelyk van zijnen Vriend, ende Vertrouwd niet op eenigen Broeder: want elk Broeder doet niet dan Bedriegen. Jer: 9. v. 2.

Nademaal Wy alle uyt eenen Bloede geſchapen zijn, zo zijn Wy alle aan te merken als Broeders; gelijk ons Gods Woord geſtadig aanwijsd, in hare Vermaningen, en tot de Liefde onzes Eevennaaſten aanzet; waar in de Leſſe Chriſti en zijns Lieveling Joannis uytblinken; *Gy hebt gehoord dat tot den Ouden gezegt is, Gy zult niet Doden: maar zo wie Dodet, die zal ſtrafbaar zijn door het Gerigte Dog ik zegge U, zo wie 't onregte op zijnen Broeder toornig is, die zal ſtrafbaar zijn door 't Gerigte. Math: 5. v. 22. Hier in zijn de Kinderen Gods, ende de Kinderen des Duyvels openbaar. Een ygelijk die de Regtveerdigheit niet doet, die is niet uyt God, ende die zijnen Broeder niet Lief heeft. Want dit is de verkondinge, die gy van den heginne gehoort hebt, dat wy malkanderen zoude Lief hebben. Niet gelijk Kain die uyt den Boozen was, ende zijnen Broeder Doo d ſloeg. Ende om wat oorzake ſloeg hy hem Dood? Om dat zijn Werken Boos waren, ende zijns Broeders Regtveerdig . . . een iegelijken die zijnen Broeder Haat is eenen Doodſlager. Ende gy weet dat geen Doodſlager het Eeuwig Leeven heeft in hem blijvende. 1 Joan: 3. v. 10. Geliefde laat ons malkanderen Lief hebben: want de Liefde is uyt God: ende een iegelijk die Lief heeft is uyt God geboren, ende kend God . . . indien iemand zegd, ik hebbe God lief, ende Haat zijnen Broeder die is een Leugenaar: want die zijnen Broeder niet Lief heeft, dien hy gezien heeft, hoe kan hy God Lief hebben, dien hy niet gezien heeft? Ende dit Gebod hebben wy van hem, namelijk, dat die God Lief heeft, ook zijnen Broeder Lief hebbe. 1 Joan: 4. v. 7.*

Op de Zundvloed.

DE Boosheid der Menſchen in Top geſteegen zijnde, zo was aller Vleeſches einde voor handen; *de Aarde was verdorven voor Gods aangezigte, ende de Aarde was vervuld met Wrevel... Daarom zeide God tot Noach: ... ziet, ik brenge eenen Watervloed over der Aarde, om alle Vleeſch, daar een Geeſt des Levens in is, van onder den Hemel te verderven: al wat op Aarden is zal den Geeſt geven ... gy zult van al wat Leefd, van alle Vleeſch, twee van Elks doen in de Arke komen, om met U in 't Leven te behouden. Gen* 6. aldus heeft God, door zijn Regtveerdig Oordeel willen uytwiſſen de Vlekken der Boosheid des Menſchen van den Aardbodem; tot een algemeen Voorbeeld ter waarſchouwinge voor het Nageſlagt: op dat wy beter Leven leiden zoude, ende in en door Chriſtus behouden worden, *na zijne Barmhertigheid, door het Bad der Wedergeboorte, ende vernieuwinge des Heiligen Geeſts: Tit: 3. v. 5.* Zoo als Petrus de behoudenis in Chriſtus mede vergelijkt, met *de Dagen van Noë, als de Arke toebereid wierd: waar in weinige (dat is Agt) Zielen behouden wierden door het Water, waar van het tegenbeeld, de Doop, ons nu ook behoud; niet die een afleggінge is der vuyligheid des Lichhaams, maar die een vraage is eener goeder Conſcientie tot God, door de Opſtandinge Jezu Chriſti. 1 Petri 3. v. 20.*

Wat hoorde zo zwaaren Oordeel de Menſchen niet al te ſchrikken van de Zonde, maar helaas! wie derft denken dat den Algemeenen wandel aller Menſchen nu beeter is dan die op welke de Zundvloed kwam? Neen! onze Zaligmaker heeft zulks al voorzegt *gelijk de Daagen Noë waren, alzo zal ook zijn de toekomſte des Zoons des Menſchen. Want gelijk zy waren in de Dagen voor de Zundvloed, Eetende ende Drinkende, Trouwende ende ten Huwelijk uytgeevende, tot den Dag toe, in welke Noë in de Arke gink,*

ende

OP DE ZUNDVLOED.

De zonde op 't hoogſt,
Der Dooden Oogſt.

Als 't Menſchdom had zyn weg bedorven,
Is 't in den Waater-Vloed geſtorven,
Behalven agt, in eenen Bark:
Gelukkig! die zig dan zal vinden,
Als 't vuur deeze Aarde komt t'ontbinden,
In Chriſtus; 't Teegenbeeld der Ark.

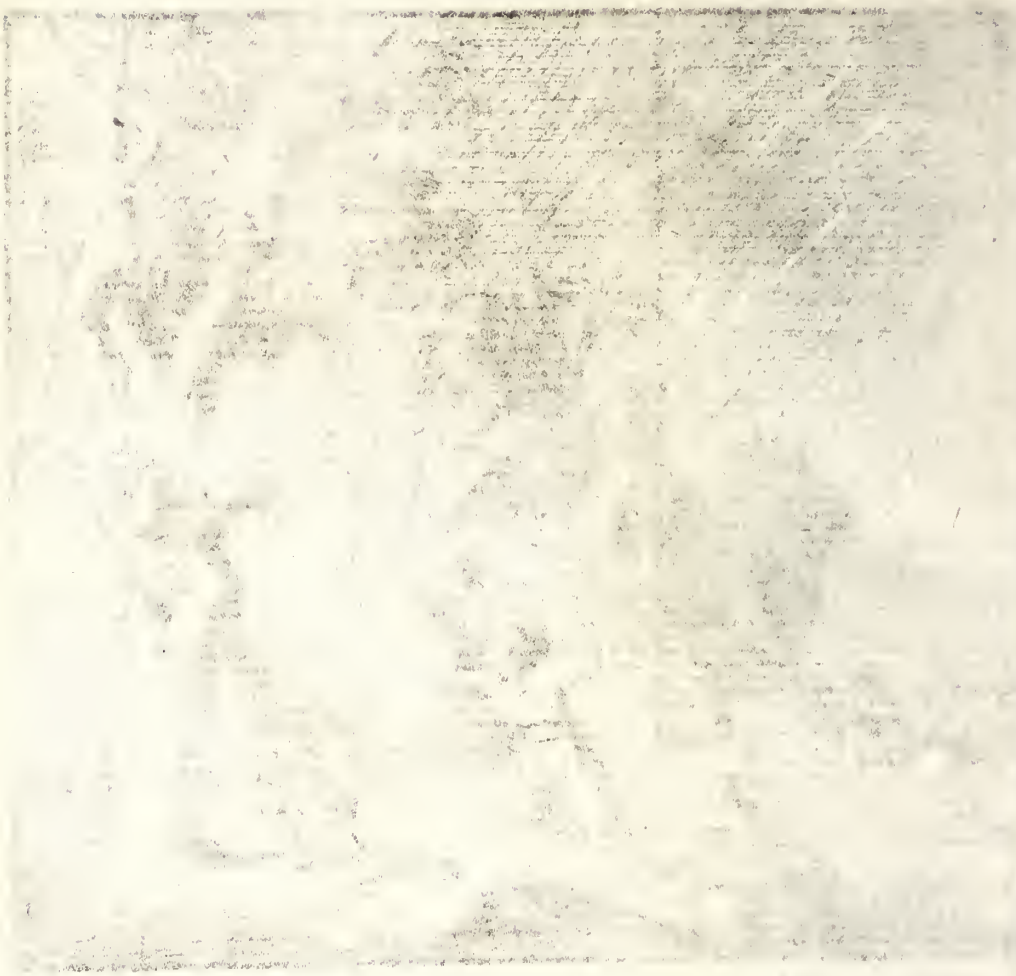

ende bekenden het niet tot dat de Zundvloed kwam, ende haar alle weg nam: alzo zal ook zijn de toekomſte des Zoons des Menſche. Math. 24. v. 37.

De Menſchen dier Eeuw mogten nog twijffelen aan de mogelijkheid van Noachs bedrijginge, en zijn Boetprediken beſpotten, als konnende geen bevatting maken hoe het konde wezen, dat de Aarde onder Water zoude gedompeld worden; maar wy Nakomelingen die deze, en meer andere, Godlijke Oordeelen, weten geſchiet te zijn, wat behoorden wy ons te beneerſtigen om Gode welbehagelijk te wandelen! nademaal wy vaſtelijk gewaarſchouwd zijn, dat deze Aarde door Vuur vergaan zal; ende God weet hoe naby dien Tijd is! Laat ons dan den bozen Dag niet verre ſtellen, maar na de vermaninge Petri luyſteren. *Dit eerſt wetende dat in't Laatſte der dagen Spotters komen zullen, die na haar eygen Begeerlykheden zullen wandelen: ende zeggen, waar is de Belofte zijner toekomſte? want van dien Dag dat de Vaderen ontſlapen zijn, blijven alle Dingen alzo gelijk van het begin der Scheppinge. Want willens is dit haar onbekend, dat door het Woord Gods de Hemelen van over lange geweeſt zyn, ende de Aarde uyt het Water, ende in het Water, beſtaande. Door welke de Wereld, die toen was, met het Water der Zundvloed bedekt zijnde vergaan is. Maar de Hemelen die nu zijn, ende de Aarde, zijn door het zelve Woord, als een Schat weggelegt, ende worden ten Vuure bewaard, tegens den Dag des Oordeels, ende der verdervinge der Godloze Menſchen .... de Heere vertraagd de Belofte niet, gelijk eenige dat Traagheid agten, maar is Langmoedig over Ons, niet willende dat eenige verloren gaan, maar datze alle tot Bekeeringe komen... Dewijle dan deze Dingen alle Vergaan, hoedanige behoord gy te zijn in Heyligen Wandel en Godzaligheid: verwagtende en haaſtende tot de toekomſte van den Dag Gods... daarom, Geliefde, verwagtende deeze dingen, beneerſtigt U dat gy Onbevlekt, ende Onbeſtraffelyk van hem moogt bevonden worden in Vreede: 2 Pet: 3. v. 3.*

Op het Dryven der Arke.

WAnneer de Arke driftig wierd, klommen de Waterſtroomen verre boven de hoogſte Bergen; zulks al wat Leven hadde, op den Aardbodem, verdronken den Geeſt gaf: nogtans behaagden het God een Zaad in het Leven te behouden, na de Verkiezinge zijner Genade, Sparende den regtveerdigen Noach met zyn Huysgezin. Dog dit behouden was geen verloſſen van het geene God op de Zonde gedreigd had; zy moeſten, zo Menſchen als Dieren, na den gank uyt d'Arke, even wel alle kwalen, nevens de Dood, ondergaan; alzoo wel als voorheenen. Maar egter, *God heeft zyn Volk niet verſtooten, 't welk hy te vooren gekend heeft ... alzo iſſer dan ook in deze tegenwoordigen Tyd een Overblyfzel geworden, na de Verkiezinge der Genade. Rom.* 9. Om de Uytverkoorne te redden, niet alleen na het Lichaam, om het zelve van dezen Sterflyken Stand over te voeren tot de zalige Onſterflykheid, door het bad der Wedergeboorte: maar ook na de Ziele; die als in een Zee van Ongeregtigheid gedompeld legt van Natuure, gelijk Eliphas toond, *wat is de menſche dat hy Zuyver zoude zijn? ende die geboren is van eene Vrouwe, dat hy Regtveerdig zoude zyn? ziet, op zijn Heiligen zoude hy niet Vertrouwen ende de Hemelen zijn niet zuyver in zijne Oogen, hoe veel te meer is een Man Grouwelijk, ende Stinkende, die het Onregt indrinkt als Water. Job* 15. *v.* 16. waar door den Menſch eyndelijk zoude Verſtikken, en in den Vloed zyner Zonde Smooren, by aldien hy geen berging in Chriſtus vond; *want alzo Lief heeft God de Wereld gehad, dat hy zynen eenig Geboorne Zoone gegeven heeft, op dat een ygelijk die in hem Geloofd, niet Verderve, maar het Eeuwig Leven hebbe. Want God heeft zijnen Zoone niet gezonden in de Weereld, op dat hy de Weereld veroordeelen zoude, maar op dat de Weereld, door Hem, zoude behouden worden. Joan:* 3 *v.* 16.

daarom

OP 't DRYVEN DER ARKE.

't Vleeſch met Elkaâr,
In een gevaar.

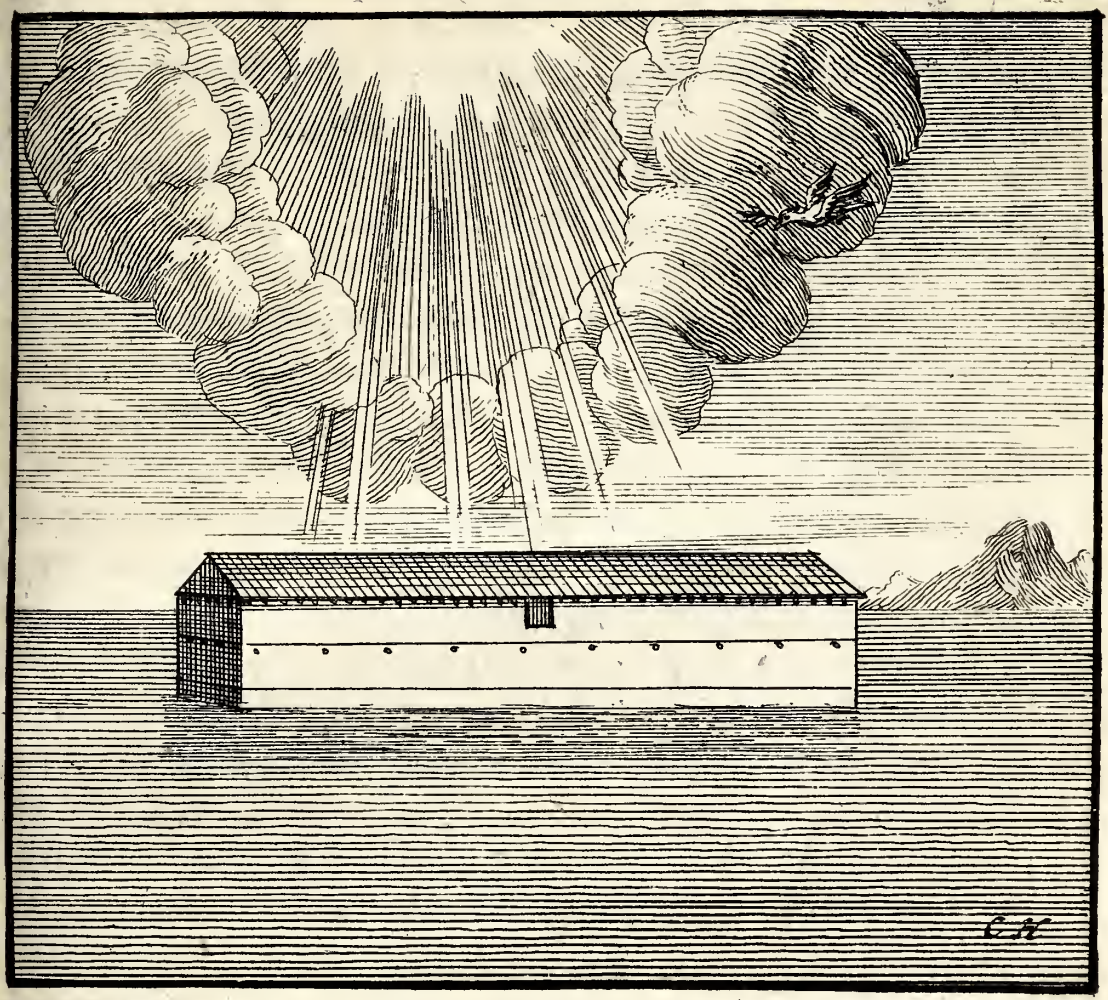

Schoon 't waater d'Arke komt te heffen,
Op dat al 't Vleeſch geen Dood zou treffen,
Het is nog 't regt behouden niet;
't Was uytſtel, geen behoed, van ſterven:
Zal 't reed'lyk Schepzel 't leeven erven,
Door God, in Chriſtus, dit geſchied.

daarom zegd onzen Zaligmaker (in de gelijkeniſſe van de Schapen) *indien imand door my ingaat, die zal behouden worden. Joan:* 10. *v.* 9. *want de Zoone des Menſche is niet gekomen om der Menſchen Zielen te verderven, maar om te behouden. Luc:* 9. *v.* 56.

Gelykerwijs nu, Noach in de Arke als begraven is geweeſt, en daar uytgaande, als een nieuw Schepzel te voorſchyn kwam; alzoo Zinſpeeld Gods Woord ook op *den Doop, het tegenbeeld van de Wateren ten dage van Noach.* 1 *Pet:* 3. *v.* 20. *ofte wetet gy niet dat zo vele als wy in Chriſtum Jezum gedoopt zijn, wy in zijnen Dood gedoopt zijn? wy zijn dan met hem begraven door den Doop in den Dood, op dat gelijkerwys Chriſtus uyt den Doden opgewekt is, tot Heerlykheid des Vaders, alzo ook wy in nieuwigheid des Leevens wandelen zouden Rom:* 6. *v.* 3. *Zo dan indien imand in Chriſto is, die is een nieuw Schepzel:* 2 *Cor:* 5. *v.* 17. Laat ons dan, met Noach, geduldig verwagten den Tijd onzer Verloſſinge, inmiddels dat wy, in dezen Leeftijd, dobberen op de Wateren van Tegenſpoed en Elenden; ende na dat wy de Raave, onzer Hartſtogtelijke begeerlijkheid, vrugteloos uytgezonden zullen hebben, zoo laat ons de Duyve, der Zugtinge en Gebeds onzer Ziele, meermalen uytzenden, zy zal ons eyndelijk dat Olyfblad der Vreede onzes Gemoeds te rugge brengen. ô, Dat wy met een vertrouwend Hart konde zeggen, *hoewel onze uytwendige Menſche verdorven word, zo word nogtans de inwendige vernieuwd van Dage tot Dage. Want onze ligte Verdrukkinge, die zeer haaſt voorby gaat, werkt ons een gantſch zeer uytnemend Eeuwig Gewigte der Heerlijkheid: dewijle wy niet aanmerken de Dingen die men ziet, maar de Dingen die men niet ziet. Want de Dingen die men ziet zyn Tydelyk, maar de Dingen die men niet ziet, zijn Eeuwig.* 2 *Cor:* 4. *v.* 16. *want wy verwagten na zijne Beloften, nieuwe Hemelen, ende een nieuwe Aarde, in de welke Geregtigheid woond.* 2 *Pet:* 3. *v.* 13.

Op 't Gaan uyt d'Arke.

NOach met zijn Huysgezin, na dat zy een Jaar en tien Dagen, in de Arke geweeſt waren, gongen (met al het behoudene Gedierten) uyt, als 't ware, op een nieuwe Aarde; alwaar zy als op nieuws geſchapen ofte geboren wierden: dog dat zy, na het inwendige na de geſteldheid des Gemoeds, niet veranderd nogte verbeeterd waren, blijkt; want de zelfde Reden, waarom God de Zundvloed op der Aarde bragt, *de HEERE zag dat de Boosheid des Menſchen meenigvuldig was op der Aarde, ende al't Gedigtzel der Gedagten zijnes Harten, t'allen dagen, alleenlijk Boos was. Gen: 6. v. 5.* grypt wederom Stand, zo dra Noach geofferd had, *de HEERE zeide in zijn Harte, ik zal voortaan den Aardbodem niet meer vervloeken om der Menſchen wille, want het Gedigtzel van's Menſchen Harte is Boos van zijner Jeugd aan. Gen: 8. v. 21.* het gene wijders, Noachs en Chams gedrag beveſtigd, *Noach begon een Akkerman te zijn, ende hy dronk van den Wyn, ende werd Dronken &c.* Zulks hy op de daad van Cham genoodzaakt wierd, den zelve en zijn Nakoomelingen te vervloeken, zeggende *vervloekt zy Canaan: een Knegt der knegten zy hy zyne Broederen.*

De Oude Heidenſe Wyzen, die een Scheemerligt van kenniſſe der Zundvloed hebben gehad, verçieren aardig, *hoe dat Deucalion en Pyrrha, in een Schuytje alleenig overgebleven zijnde, en op het droge geraakt, na de Goddinne Themis Tempel gongen, en het Orakel biddende vraagden, haar te willen verklaaren op wat wyze het Menſchelijken geſlagte te herſtellen was? overmits zy beide Oud en onbekwaam ter Voortteelinge waren: welke haar Antwoorde, Werpt uw Grootmoeders gebeente agter U over. Het geene eyndelijk Deucalion Rade, dat het Steenen waren; overmits hy begreep d'Aarde's Menſchen Grootmoeder te zyn, dies zy beide haar*

OP 't GAAN UYT D'ARKE.

Geen Watervloed,
Herſteld 't Gemoed.

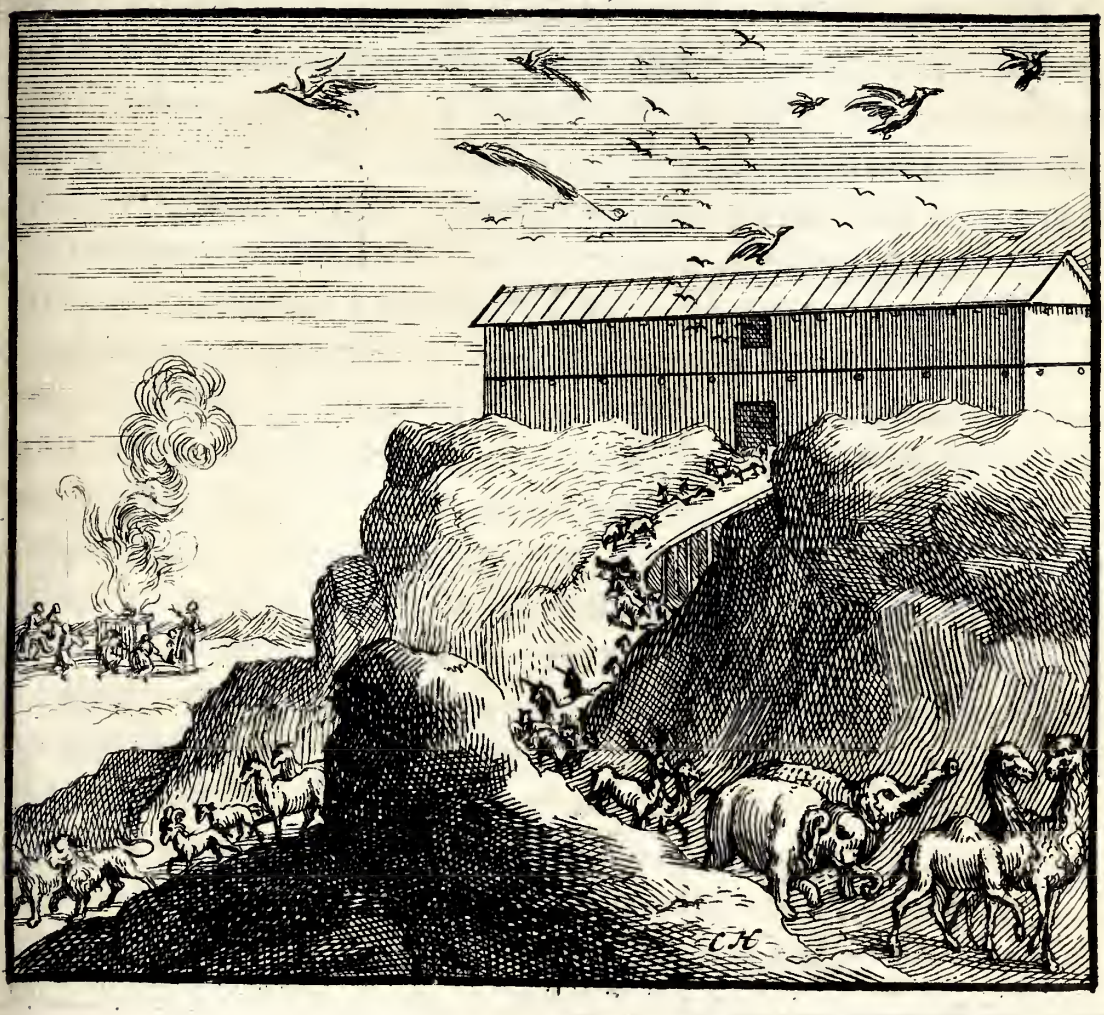

Den Menſch, bevryd uyt d'Ark getreeden,
Bleef onvolmaakt; d'ontaarde zeeden,
Verhinderd voor een korten poos,
Deên God dus ſpreeken (als met ſmarte,)
Ik vloek geen Aard meer! 's Menſchen harte,
Is dog, van zyner jeugd, af boos.

haar Aangezigte bedekkende, de Steenen (die zy in de ſchoot vergaderd hadden) over hare Hoofden wierpen, dewelke toen in Menſchen veranderde, zo als *Ovidius Nazo* ſchrijft in 't *eerſte Boek zijner Herſcheppinge*, ſluytende zijn verhaal aldus, *Eyndelyk zijn, door d'Almogendheid der Goden, de Steenen die Deucalion wierp, in Mannen; en die van Pyrrha, in Vrouwen veranderd. Dus herſtelde elk 't Verlies van zijn Geſlagt. Dus Sprooten van Steenen onze Lichamen, die door de hardigheid onzer Harten, en door d'Arbeid die zy Lyden, betuygen van hoe harde Stoffe zy hun wezen hebben:* dit beſluyt gaat door by vergelijkinge; het gene Gods Woord ook bewaarheid. *Na Uwe Hardigheid en onbekeerlijk Harte, vergaderd gy U zelven Toorne als een Schat. Rom: 2. v. 5.* niet alleen dat de Menſchen in 't algemeen *Vleeſchlijk verkogt zijn onder de Zonde.* Maar zelfs d'Uytverkoorne moeten zeggen, *ik weet dat in my, dat is, in mijn Vleeſch geen Goed en woond: want het willen is wel by my, maar het Goed te doen, dat vinde ik niet. Want het Goed dat ik wil, doe ik niet, maar het kwade, dat ik niet wil, dat doe ik ... zo vinde ik dan deze Wet in my, als ik het Goede wil doen, dat het Kwade my by ligt. Want ik hebbe een vermaken in de Wet Gods, na den inwendigen Menſche: maar ik zie een andre Wet in mijn Leden, welke Strijd tegen de Wet mijnes Gemoeds, ende my Gevangen neemd onder de Wet der Zonde, die in mijn Leden is. Ik Elendig Menſche! wie zal my Verloſſen uyt het Lichaam dezes Doods? Rom. 7.* die zulks in hunne Ziele werkzaam gevoelen, mogen vervolgens zeggen, *ook wy, die in dezen Tabernakel zijn, zugten bezwaard zijnde: nademaal wy niet willen Ontkleed maar Overkleed worden, op dat het Stervelijke van het Leven verſlonden worde. Die ons nu tot dit zelve bereid heeft, is God; die ons ook het Onderpand des Geeſts gegeven heeft. Wy hebben dan altijd goeden moed; ende weten dat wy inwonende in het Lichaam, wy uytwoonen van den Heere: (want wy wandelen door Gelove, ende niet door aanſchouwen.) .... 2 Cor: 5.*

Op een Eerstgebooren Kind.

HEt Eedelſte en Magtigſte Schepzel, van alle die onder de Zonne L ven, den Menſch, is nogtans in zijn Geboorte het Swakſte en Erbarmlijkſte; beginnende in 't gemeen, zijne Dagen mer Schreijen in Elenden. D'Oude THRACIERS hadden, om deze Reeden de gewoonte, die *Herodotus Halicarnaſſus* ſchrijft in zijn *vyfde Boek*, luydende, *in hunne Geboorte en Sterven gaanze aldus te werk: wanneer een Kind gebooren word, dat beſchreijen (ter zake van d' Elenden, die het kind na zijne Geboorte, in zijn Leven te verwagten heeft) de Rondom zittende Bloedverwanten, en halen alle de Jammerniſſen op, die den Menſche te beurt vallen maar een geſtorven Menſche beſteedenze, met Speelen en Zingen, ter Aarde; en verhalen daar benevens van wat al Ongeval hy verloſt is, en dat hy nu alle Gelukzaligheid geniet.* Hoe verre nu dit doen te pryzen of te laken zy, heeft zijn bedenken in: want *het Eynde eenes Dings is beter dan zijn beginzel. Eccl. 7. v. 8. ende de Dag des Doods, dan de Dag dat imand Geboren word. Idem v. 1.* geen wonder. *De Menſche is de Ydelheid gelijk, zyne Dagen zijn als een voorbygaande Schaduwe. Pzalm 144. v. 4. Voorwaar, daar zijn vele Dingen die de Ydelheid vermeerderen: wat heeft de Menſch te meer daar van? want wie weet wat Goed is voor den Menſch in dit Leven, gedurende het getal der Dagen des Levens zijner Ydelheid, welke hy doorbrengd als een Schaduwe. Eccl: 6 v. 11.* wat iſſer dog, dat ons zoude konnen doen verhopen om Vergenoeginge en Ruſt voor de Ziel, in dit Leven te erlangen in volkomendheid? Zal het Gezondheid zijn? hoe broos en kort van duur is die! zal het lang Leven, Lichaamlijken welſtand, Rykdom ofte Eere zijn? hoe ydel zijn deze! derhalve iſſer niets beters, als dat den Menſche (aanmerkende dat dit Leven maar een doorgang is tot een eeuwigdurend verblijf en beter

OP EEN EERSTGEBOOREN KIND.

't Komt weenende al
In 't Traanendal.

Hoe kan dit ſterffelyke leeven,
Ons Hoope tot genoegen geeven?
'T geen ſchreijende, in 't gemeen, begind:
Alleenig werd deez' Hoop gebooren,
Door Chriſtus, in zyn uytverkooren;
Waar doormen 't ſterflyk overwind.

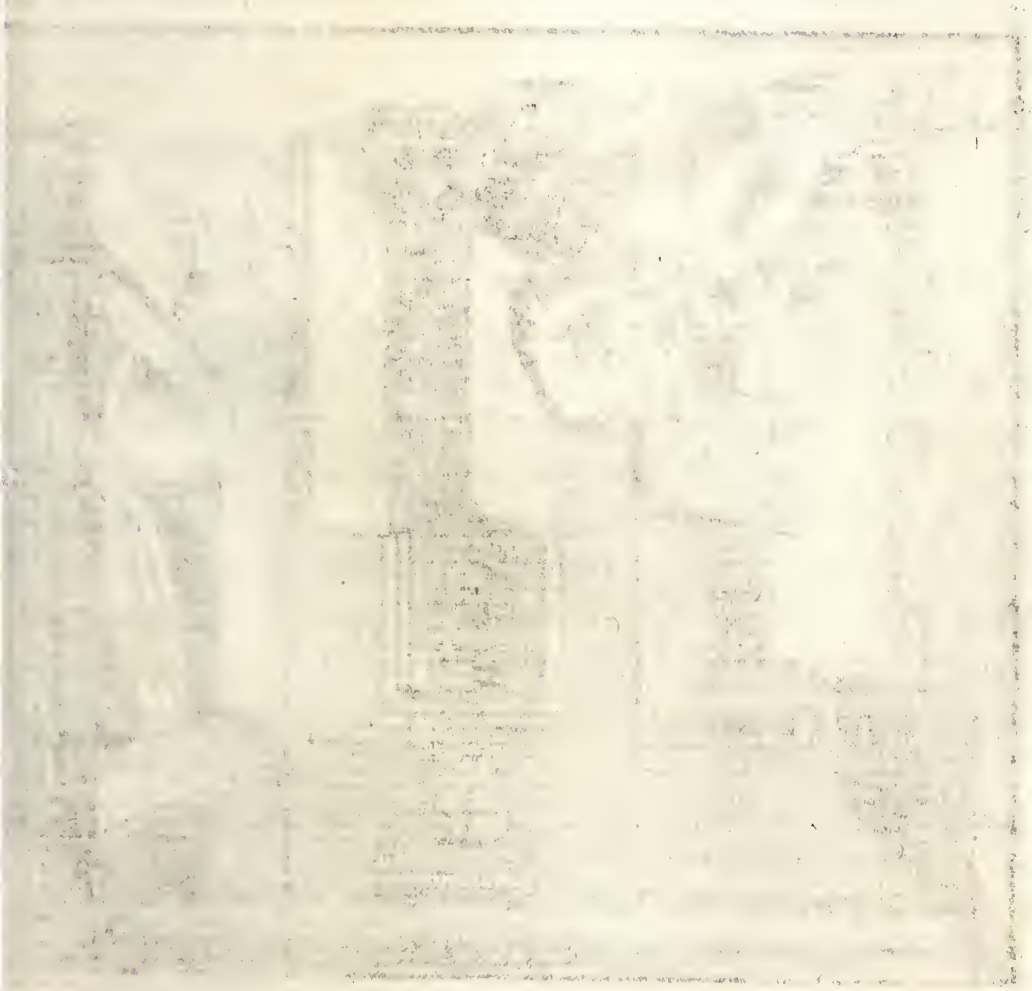

ter Leven) voorraad oplegge voor zijne ziele, meer dan Goederen voor het Ligchaam; want *de Wysheid is tot eene Schaduwe: ende het Geld is tot eene Schaduwe: maar d'uytnemendheid der Wetenſchap, is dat de Wysheid hare Bezitters het Leven geeft Eccl:* 7.*v.*12. de Wysheid dezer Wereld, ofte het veel weten, brengd deze Vrugt niet voort, want *de Wysheid dezer Weereld is Dwaasheid by God.* 1 *Cor:* 3.*v.* 19. maar die Wijsheid, welkers beginzel *de Vreze des Heeren is.* En dewelke Jacobus beſchrijfd, *wie is Wys ende Verſtandig onder U? die bewyze uyt zijnen goeden wandel zyn werken in Zagtmoedige Wysheid.* Vervolgens nadrukkelijk aanwijzende, het onderſcheid tuſſchen *D' Aards, Natuurlyke en Duyvelſe,* met *de Wysheid die van boven is.* En hare eygenſchap en vrugten. *Cap.* 3.*v.* 13. door welke Wysheid den Menſch zig zelfs verlochend, de Wereldſe begeerlijkheden leerd verzaaken, en zig vernederende, de Jonge Kinderen gelijk werd; zo als zig David gedroeg. *ô HEERE, mijn Harte is niet verheven, nog mijne Oogen zijn niet hoge: ook hebbe ik niet gewandeld in Dingen my te groot, ende te Wonderlijk; zo ik mijne Ziele niet hebbe gezet ende Stille gehouden, gelyk een geſpeend Kind by zyne Moeder! myne Ziele is als een geſpeend Kind in my.* *Pſ.* 131.*v.* 2. aldus met afgeſpeende Hartſtogten wandelende, zullen alle Wederwaardigheden ons niet verhinderen, om *onzen goeden Loop te lopen, en den goeden Stryd te ſtryden, en het Gelove te behouden; om eens weg te dragen de Krone der Regtveerdigheid, welke de Heere (in den Dag des Oordeels) geven zal, allen die zijne verſchijninge Lief gehad hebben.* 2 *Tim.* 4. Ons hier mede troofſtende.

Den Eerſten Stap in 't Leeven,
Is d'Eerſte Schreê ter Dood;
't Ontzet ons! maar wat Nood?
Wil God zyn Gunſt ons geeven,
Zoo ſtaat ons Eynd' bekend,
't Begin van 't zonder End.

Op een Speelend Kind.

WAt iſſer dog Aangenamer, dan de teed're Onnozelheid der Jonge Kinderen? waar is iets eenvoudiger, als der Kinderen ſpeelen? Voor dat nog de Botten der Booze Natuur zig beginnen te vertonen. eer nog de Sprankels van het Vuur der Begeerten en Eygeliefde zig openbaren; nogtans in deze Onnozelen Stand, zijn zy egter de Ongemakken, die gevolgen en Straffe der Zonden zijn. Onderworpen, ſchoon zy des niet ſchynen verdiend te hebben: dies men Ligt zoude zeggen (met Izraël) *de Vaders hebben onryne Druyven gegeeten, ende de Tanden der Kinderen zijn Stomp geworden.* Als of de Kinderen, buyten Schuld, om der Oud'ren misdaden geſtraft wierden; verre van daar! God beantwoord het zelve aldus; *zo waaragtig als ik Leve, ſpreekt de Heere HEERE, zo't u Lieden meer geheuren zal, dit Spreekwoord in Izraël te gebruyken! Ziet, alle Ziele zijn mijne. gelyk de Ziele des Vaders, alzo ook de Ziele des Zoons, zyn myne: de Ziele die Zondigd, die zal Sterven.* Beſchrijvende wyders de Pligten die den Menſch nakomen moet, vervolgd God, *de Zone zal niet dragen de Ongeregtigheid des Vaders, ende de Vader zal niet dragen de Ongeregtigheid des Zoons: de Geregtigheid des Regtveerdigen zal op hem zijn ende de Godloosheid der Godlozen zal op hem zijn Ziet Ezech.* 18. Zo blijkt dan, ſchoon de Kinderen uyterlijk Onnozel ſchynen, dat haar inwendige geſteldheid der Ziele bedorven en ſtraffchuldig is, door haar Natuur en Geboorte; want yder moet zeggen, *Ziet, ik ben in Ongeregtigheid geboren; ende in Zonden heeft my myne Moeder ontfangen. Pzalm* 51 *v.* 7. geen Onreine kan een Reine geven: geen Arm Menſch kan Rykdom zijne Kinderen byzetten. door Geboorte, wyl hy zelfs vol Gebrek is. Zoo als den Menſch beſtaat, werd hy van God behandeld. *Want als de Kinderen nog niet geboren waren,*

nogte

OP EEN SPEELEND KIND.

De Kindze Tyd,
Onnoozel Slyt.

Schoon teed're Jonkheid niet laat merken,
Bedrog nog boosheid, in haar werken,
Z'is egter niet bevryd van Nood;
Ten blyk dat d'Oorspronk van de zonden,
In yder Aardling, werd gevonden:
Onnoozelheid weerd zelfs geen Dood.

nogteniets Goeds of Kwaads gedaan hadden, op dat het Voornemen Gods, dat na de Verkiezinge is, vaſt bleeve, niet uyt de Werkende, maar uyt den Roepende; zo wierd tot haar gezegd, de meerder zal den minderen Dienen. Gelijk geſchreven is, Jacob hebbe ik Lief gehad, ende Ezau hebbe ik gehaat. Wat zullen wy dan zeggen? is 'er Onregtveerdigheid by God dat zy verre. Want hy zegd tot Mozem, ik zal my Ontfermen diens ik my Ontferme, ende zal Barmhertig zijn dien ik Barmhertig ben, zoo is 't dan niet des geenen die wil, nog des genen die Loopt, maar des Ontfermenden Gods. Rom. 9. *v.* 11. alwaar den Apoſtel wijders die geene de Mond ſtopt, die God van onregt willen beſchuldigen. *Verre zy God van Godloosheid, ende de Almagtigen van Onregt. Want na het Werk des Menſchen vergeld hy hem: ende na een yders weg doet hy 't hem vinden. Job* 34. *v.* 10. Zo werden ook de Kinderen (als nog niet met opzet gezondigd hebbende) verſchoonlijker geagt, als blijkt by Jonas, daar God vraagd, *Zoude ik die groote Stad Nineve niet verſchonen? daar veel meer als Honderd en Twintig Duyzend Menſchen in zijn, die geen Onderſcheid weten tuſſchen haar Regterhand ende haar Slinkerhand Jon:* 4. *v.* 11. onzen Zaligmaker beminde dezelve grotelijks, en brengtze tot een algemeen Voorbeeld by, om den Menſch te leeren zig voor God te verootmoedigen. *Laat de Kinderkens tot my komen, ende verhinderdze niet, want der zulker is 't Koningryke Gods. Voorwaar zegge ik u, zo wie het Koningryke Gods niet ontfangd gelijk een Kindeken, die zal in 't zelve geenzints ingaan. Marc:* 10. *v.* 4. *Zoo wie dan hem zelven zal Vernederen gelijk dit Kindeken, deze is de meeſte in 't Koningryke der Heemelen Matth.* 18. deeze Vernedering beſtaat in het afleggen van allen Hoogmoed en overvloed van Boosheid; dies gelden die gulde Leſſen Pauli. *Broeders word geen Kinderen in 't Verſtand: maar zyt Kinderen in de Boosheid, ende word in 't Verſtand volwaſſen* 1 *Cor:* 14. *v.* 20. *Ik wil dat gy Wys zyt in 't Goede, dog Onnozel in het Kwade. Rom:* 16. *v.* 19.

Op een Wulpsen Jongeling.

WAnneer de Kindsheid, met het Spel, d'Onnozelheid begind af te leggen, en de Jongelingſchap aankomt, dan is den Menſch op het gevaarlijkſt van zijn Leeven; dan beginnen de Hartſtogtelijke Driften gaande te worden; de Geeſt, ontvonkende, toond zig Vuurig, om de Togten op te volgen; dog het Oordeel, d'ervarendheid nog niet te baat hebbende, kan als dan geen Magt oeffenen; zulks hy, als een ongetemd Paard, onbandig heenen drieſcht. Zodanigen Jongeling vertoont ons Zalomon, *ik zag onder de Slegten, ik merkte onder de Jonge Gezellen, eenen verſtandelozen Jongeling voorby gaande op de Straten, neffens haren Hoek, ende hy trad op den Weg van haar Huys, in de Scheemering, in den Avond des daags, in den ſwarten Nagt, ende de Donkerheid: ende ziet eene Vrouwe ontmoetede hem, in Hoeren Verçierzel ende met het Harte op hare Hoede; .... Zy beweegden hem door de veelheid van haar Onderrigt: Zy dreef hem aan door de Vleyjinge harer Lippen. Hy gink haar Straks agter na gelijk een Os ter Slagtinge gaat; ende gelijk een Dwaas tot de Tugtinge der Boeijen: tot dat den Pyl zijne Leever door ſneed; gelijk een Vogel zig haaſtet na den Strik, ende nie weet dat dezelve tegen zijn Leven is. Prov:* 7. Zodanig een was mede den Verlooren Zoon, die op zijn eygen Wieken wilde dryven, dog overdadiglyk Leevende, binnen korte alles doorbragt. *Luc:* 15.

Der Jongelingen Cieraat is hare Kragt. Ende *een Jonge zal ook, door zijne Handelingen, zig bekend maken of zijn Werk zuyver en of het Regt zal wezen.* Zegd Zalomon *Prov:* 20. daarom zijn die gene gelukkig, die naar Vermaninge luyſteren, om zoo (agt gevende op haar gedrag) tot deftige Mannen te mogen worden; *Hoord Raad, ende ontfangt Tugt; op dat gy in Ulaatſte Wijs zyt Prov:* 19. *v.* 20. Be-

te

OP EEN WULPSE JONGELING.

De losse Jeugd,
Voed Yd'le vreugd,

D'Aankoomeling tot ryper Jaaren,
Kan vaak geen nood of dood vervaaren;
Hy hold meest buiten reên en pligt,
En vierd de toomen van zyn Driften:
Maar hoemen goed en kwaad moest schiften,
Zal God eens toonen, in 't Gerigt.

ter is een Arm ende wys Jongeling, dan een Oud en Zot Koning die niet weet van meer vermaand te worden. Eccl: 4. *v.* 13. derhalven is 'er niet nutter (nevens goede Leringen en Vermaaningen) als goede Boeken te Lezen, welke haar konnen Wys en Ervaren maken in den Menſchelijken omgang; voor al Gods Woord zijnde een volkomen Rigtſnoer voor ons Leven: zo zegd David. *Waar mede zal den Jongeling zyn Pad zuyver houden? als hy dat houd na uw Woord. Pzalm* 119. *v.* 9. want dat is bekwaam *om den Slegten Kloekzinnigheid te geven, den Jongeling Wetenſchap ende bedagtzaamheid. Prov:* 1. *v.* 4. dies zegd het, *Komet gy Kinderen, hoord na my, ik zal u des HEEREN vreze Leren. Pz:* 34. *v.* 12. *de Vreeze des HEEREN is het beginzel der Wysheid. Prov.* 9. *v.* 10. *Behoed uw Harte boven al dat te bewaren is; want daar uyt zijn de uytgangen des Levens. Doet de verkeertheyd des Monds van u weg, ende de Verdraaidheid der Lippen, doet verre van U. Laat uwe Oogen regt uyt zien, ende uwe oogleden zig regt voor U heenen houden: weegd den gang uwes voets, ende laat alle uwe Weegen wel geveſtigd zyn. Wykt niet ter Regter, ofte ter Slinkerhand; wend uwen Voet af van het Kwade. Prov.* 4. *v.* 23. *ik hebbe U geſchreven, Jongelingen, want gy zyt Sterk, ende het Woord Gods blijft in U, ende gy hebt den Boozen Overwonnen. Hebt de Wereld niet Lief, nog 't geene in de Wereld is: Zo ymand de Wereld Lief heeft, de Liefde des Vaders is niet in hem. Want al dat in de Wereld is, namelijk, de Begeerlijkheid der Oogen, ende de Grootsheid des Levens, is niet uyt den Vader, maar is uyt de Weereld. Ende de Wereld gaat voorby, ende hare Begeerlijkheid: maar die den wille Gods doed, blyft in der Eeuwigheid.* 1 *Joh:* 2. *v.* 14. *Gedenkt aan uwen Schepper in de Dagen uwer Jongelingſchap, eer dat de kwade Dagen komen, ende de Jaren naderen, van dewelke gy zeggen zult, ik hebbe genen Luſt in de zelven. Van alles dat gehoord is, is het Eynde van de Zaken, vreesd God en houd zyne Geboden... Ecclez:* 12.

Op een Man.

Toen ik een Kind was, ſprak ik als een Kind, was ik gezind als een Kind: overleide ik als een Kind: maar wanneer ik een Man geworden ben, zo hebbe ik te niete gedaan 't geene eens Kinds was. Zegt Paulus 1 *Cor:* 13. *v.* 11. Zo is het billijk dat een yder, die tot zijn Jaaren gekomen is, toezie, hoe hy zijnen gang rigte, want *alle Wegen des Mans zijn zuyver in zijne Oogen: maar de Heere weegd de Geeſten. Prov:* 16. *v.* 2. daarom *ziet dan hoe gy voorzigtelijk wandeld: niet als Onwyze maar als Wyze. Den Tyd uytkopende, dewijle de Dagen Boos zijn. Daarom zyt niet Onverſtandig maar verſtaat, welke de Wille des Heeren zy. Eph:* 5. *v.* 15. *Zyt t'allen Dage in de vreze des Heeren: want zekerlijk daar is een Belooninge: Prov:* 23. *v.* 17. *Zodanig is de Kenniſſe der Wysheid voor uwe Ziele: als gy ze vind, zo zal der Beloninge weezen, ende uwe verwagtinge zal niet afgeſneden worden Prov:* 24. *v.* 14. *Welgelukzalig is den Man die den Heere vreesd. Pſalm* 112. *v.* 1. *wie Wetenſchap weet, houd zijne woorden in; ende een Man van Verſtand, is koſtelijk van Geeſte Prov:* 17. *v.* 27. in Tegendeel, *een Belials Menſche, een Ondeugend Man gaat met verkeerdheid des Monds omme; wenkt met zijn Oogen, ſpreekt met zijn Voeten, leerd met zijne Vingeren: in zijn Harte zijn Verkeerdheden, hy ſmeed t'aller Tijd kwaad: hy werpt Twiſten in. Daarom zal zijn Verderf haaſtelijk komen: hy zal ſchielijk verbroken worden. Prov:* 6. *v.* 12. *Gaat weg van de tegenwoordigheid eenes Sotten Mans, want gy zoud by hem gene Lippen der Wetenſchap merken. Prov:* 14. *v.* 7. *en Vergezelſchapt U niet met eenen Grammoedigen: ende gaat niet om met een zeer Grimmig Man: op dat gy zijne Paden niet Leerd, ende een Strik over uwe Ziele haald Prov:* 22. *v.* 24. *want de Toorn des Mans, werkt Gods Geregtigheid niet. Jac:* 1. *v.* 20. *'t is Eere voor een Man van Twiſt af te blijven; maar een*

yder

OP EEN MAN.

ô deed een Man,
Al wat hy kan!

Den Menſch, op 't kragtigſt van zyn dagen,
Wat moet hy zig omzigtig dragen!
Wyl vlees en Weereld ligt verleid;
Wel hem! die God ſchenkt óopen oogen,
Van kennis; dan is 't Aards vermoogen,
By dien, maar waan en ydelheid.

yder Dwaas zald'er zig in mengen. Prov: 20. *v.* 3. *Een gans getrouw Man zal veelvoudig zijn in Zeegeningen. Prov:* 28. *v* 20 *Een Wijs Man is ſterk: ende een Man van Wetenſchap maakt de Kragt vaſt. Prov:* 24. *v.* 5.

Zoodanige Nadrukkelijke Leeringen ſteld den wyzen Koning Zalomon, den Menſche meenigvuldig voor, tot een Prikkel en Spoore der Godzaligheid; maar dien meerderen dan Zalomon die Mond der Opperſte Wysheid, Leerd met nog meerder Aanwyzinge, zeggende *niet een ygelijk die tot my zegd, Heere, Heere, zal ingaan in't Koningryke der Hemelen: maar die daar doed de wille mijns Vaders, die in den Hemelen is . . . een ygelijk dan die deze mijne Woorden hoord, ende dezelve doed, dien zal ik vergelijken, by een Voorzigtig Man, die zijn Huys op een Steenrotze gebouwd heeft.* (Dit nu waren zijne Woorden voor af geweeſt.) *Alle dingen, die gy wild dat U de Menſchen doen, doed gy hen ook alzo: want dit is de Wet, ende de Propheeten. Gaat in door de Enge Poorte &c. Math:* 7. *Zo imand agter my wil komen, die verlochene hem zelven, ende neme zijn Kruys op en volge my. Math:* 16. *v.* 24. Zoo betaamd het ons dan, met een Mannelijken moed, ons Kruys op ons te nemen, *den goeden Strijd te ſtrijden en den Goeden Loop te loopen, en weerdiglijk te wandelen de Roepinge, met welke wy geroepen zijn: met alle Ootmoedigheid, ende Zagtmoedigheid; met Langmoedigheid, verdragende malkanderen, in Liefde; ons beneerſtigende te behouden de eenigheid des Geeſts, door den Band des Vreedes: . . . tot dat wy alle zullen komen tot de Eenigheid des Geloofs, ende der kenniſſe des Zoons Gods, tot eenen volkomenen Man, tot de Maate der grote der Volheid Chriſti: op dat wy niet meer Kinderen zouden zijn, die als de Vloed beweegd en omgevoerd worden, met alle wind der Leere, door de Bedriegerye der Menſchen, door Argliſtigheid om Liſtelijk tot Dwalinge te brengen. Maar de waxheid betragtende in de Liefde, allezints zouden opwaſſen in hem, die het Hoofd is, namelijk Chriſtus. Eph.* 4.

Op

Op een Oud Man.

DE Gryzigheid is een Cierlijke Kroone zy werd op den weg der Geregtighei gevonden Prov: 16. *v.* 31. *Der Ouden Heerlijkheid is de Gryzigheid. Prov:* 20 *v.* 29. derhalven zijn zy ook aller Eeren waardig, voor zo verre zy dezen Roem mogen weg dragen; *in de Stok Ouden is Wysheid, ende in de Lankheid der Dagen het Verſtand. Job* 12. *v* 12. *Die in het Huys des Heeren geplant zijn, dien zal gegeven worden te Groeijen in de Voorhoven onzes Gods, in den Gryzen Ouderdom zullen zy nog Vrugten dragen: zy zullen Vet en Groene zijn Pzalm* 92. Anderzints is *beeter een Arm en wys Jongeling, dan een Oud en Zot Koning, die niet weet van meer vermaand te worden. Ecle:* 4. *v.* 13. ende wanneer het mogte gebeuren dat d'Ouderdom zig misgreep, zo paſt het geen Jonger van Dagen dezelve ſcherpelijk over te halen, met Straffe woorden. Gelijk zulks Paulus zynen Timotheus beveeld, *Eenen Ouden Man beſtraft niet hardelijk: maar Vermaand hem als een Vader; de Oude Vrouwen als Moeders: 1 Tim:* 5. *v.* 1. want, booven dat de Zwakheden, die d'Ouderdom onafſchydelijk verzellen, zeer laſtig moeten vallen, zoo moet het een hevige Smerte voor haar zijn, onweerdiglijk veragt ofte begraauwd te worden; gelyk zulks den Vromen Job een geweldige Droefheid was; *nu Lachchen over my mindere dan ik van Dagen, welker Vaderen ik verſmaad zouae hebben, om by de Honden mijner Kudde te ſtellen . . . maar nu ben ik haar Snarenſpel geworden, ende ik ben hen tot een klapwoord . . . ter Regterhand ſtaat de Jeugd op, ſtooten mijne Voeten uyt; ende baanen tegen my hare verdervelijke Weegen . . . daarom ſtort haar mijne Ziele in my uyt: de Dagen des Druks grypen my aan. Job* 30. Om deze bittere bejegeninge te verhoeden Leerd Zalomon de Kinderen *hoord na uwen Vader, die U gewonnen heeft: ende veragt uwe Moeder niet als zy Oud geworden is. Prov:* 23. *v.* 22. d'Er

OP EEN OUD MAN.

Wat 's d'Ouden Dach?
Dan Wee, en Ach!

Al noopt de weelde, 't noeſte tragten,
Met voorſpoed; 't mind're van de kragten,
Des Lichaams valt den Menſch dog zuur.
Elendig! als, door Aards verblyden,
De ziele ſchaade komt te lyden;
Dan ſtaat het weerelds welzyn duur.

d'Erbarmelijken Stand des Ouderdoms werd kragtig, op een Poëetiſcheof Zinnebeeldige Wijze, door den Prediker, afgebeeld; onder de naam van *Dagen van dewelke gy zeggen zult, ik hebbe geenen Luſt in de zelve. Eer dan de Zonne, ende het Ligt, ende de Maane, ende de Starren, verduyſterd worden, ende de Wolken wederkomen na den Regen. In den Daage wanneer de wagters des Huyzes zullen beeven, ende de Sterke Mannen haar zelven zullen krommen, ende de Maalſters zullen ſtille ſtaan, om dat zy minder geworden zijn: ende die door de Venſteren zien, verduyſterd zullen worden. Ende de twee Deuren na de Straaten zullen geſlooten worden, als 'er is een needrig Geluyd der Maalinge, ende hy Opſtaat op de Stemme des Vogelskens, ende alle de Zangereſſen nedergebogen zullen worden, ook wanneer zy haar voor de Hoogte zullen Vrezen, ende dat 'er Verſchrikkinge zullen zijn op den Weg, ende de Amandelboom zal bloeijen, ende dat den Sprinkhaane zig zelven een Laſt zal wezen, ende dat de Luſt zal vergaan: want de Menſche gaat na zijn Eeuwig Huys, ende de Rouwklagers zullen in der Straaten omgaan... Ydelheid der Ydelheeden, zeyd den Prediker: 't is al Ydelheid. Eclez: 12.* alſchoon nu zo veele Rampen zig op doen, in deeze beſchrijvinge des Ouderdoms, zoo is dezelve egter nog Wenſchelijk voor den Menſch; voor al als dien Stand, door een voorafgaande Goed en Vroom Leven, zig Eere en Agtbaarheid heeft verworven. En zig gedraagd na Pauli Leſſen, *dat de Oude Mannen Nugter zyn, Stemmig, Voorzigtig, gezond in 't Gelove, in de Liefde, in de Lydzaamheid. De Oude Vrouwen, insgelijks, dat zy in hare Dragt zijn gelijk de Heiligen betaamd, datze geen Laſtereſſen zijn, haar niet tot veel Wyns begevende, maar Leerareſſen zijn van het Goede: Tit: 2. v. 2.* Gelukkig! zodanige Ouderdom, die met den Pzalmiſt biddende zeggen kan *Gy zyt myne Verwagtinge Heere HEERE, mijn Vertrouwen van mijner Jeugd aan... verwerpt my niet in den Tyd des Ouderdoms ende verlaat my niet terwyle mijne Kragt vergaat. Pzalm 71. v. 5.*

Op een Beedelaar.

Ryke, ende Arme, ontmoeten malkanderen: de HEERE heeftze alle gemaakt. Prov: 22. *v.* 2. uyt dien Hoofde dan, *die den Armen verdrukt, Smadet des zelven Maker. Prov:* 14. *v.* 31. *die zyn Ooren ſlopt voor het geſchrey des Armen; die zal ook roepen, ende niet verhoord worden. Prov:* 21. *v.* 13. *die zig des Armen ontfermd Leend den Heere: ende hy zal hem zijne Weldaad vergelden. Prov:* 19. *v.* 17. Het heeft God behaagd, onderſcheid van Staat te ſtellen, tot een Beproevinge voor den Menſch, of hy de Deugden van Liefde en Barmhertigheid oeffend, of niet. *Indien imand zegd, ik hebbe God Lief, ende Haat zijnen Broeder, die is een Leugenaar. Want die zijnen Broeder niet Lief heeft, die hy gezien heeft, hoe zal hy God Lief hebben, dien hy niet gezien heeft?* 1 *Joan:* 4. *v.* 20. God gaf (voormaals) aan Izraël nadrukkelijk Bevel, *de Arme zal niet ophouden uyt het midden des Lands: daarom gebiede ik U, Zeggende; Gy zult uwe Hand mildelijk Open doen aan Uwen Broeder, aan Uwen Bedrukten, ende aan Uwen Armen, in uw Land. Deut:* 15. *v.* 11. dog daar zo vele Armen zoude zijn, wilde God egter, dat'er geen Beedelaar, in dat Land, zoude weezen. *v.* 4 Wenſchelijk ware het, dat zulks Hedendaags nog konde zijn! maar dat is onmogelijk, overmits in Izraël ('t geen in een geſlagt als een Huysgezin beſtond) navorſching konde gedaan worde, waar d'Armoede zijns Broeders uyt ontſtond, en wat dezelve nog tot koſtwinninge doen konde; daar het nu een Zamenwooninge van allerley Landaard is; en allerweegen de Luijigheid Liſten zoekt, om zig onder het Kleed van Onmagt en Elende te Erneeren. *Om den Winter zal den Luijaard niet Ploegen: daarom zal hy Beedelen in den Oogſt; maar daar zal niet zijn. Prov.* 20. *v.* 4. als de zulke *d'Armoede overkomt, als een Wandelaar, en veelderley Gebrek als een gewapend Man. Prov:* 24.

v. 34.

OP EEN BEEDELAAR.

Des Beed'laars Och!
Is vaak bedroch.

God is de maaker van den armen,
Dies moet een yder zig erbarmen,
Der geener die het waarlyk zyn;
Ja ook! ſchoon wierdmen al bedroogen,
En voede, door opregt meêdoogen,
Zelfs luyheid, in een valſche ſchyn.

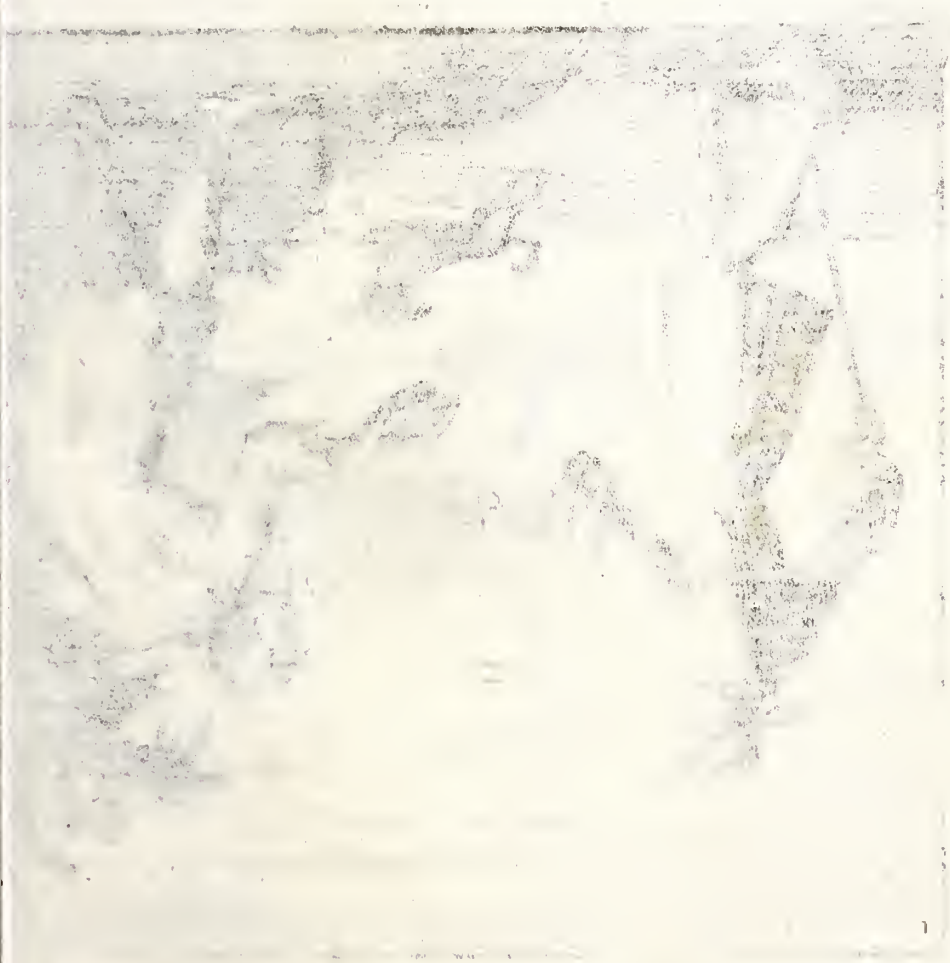

v. 34. zijnze Juyſt niet van Inborſt als den Onregtveerdige Rentmeeſter die by zig zelven zeide, *Graaven kan ik niet, te Beedelen Schaam ik my. Luc:* 16. *v.* 3. maar verre van Schaamte te hebben, houden het vele (God beter 't) als een Beroep of Broodwinning, dog, hoe haar dit bekomen zal, ſtaat God te Oordeelen.

Gelijkerwys Izraël, uyt Broederſchap, milddaadig moeſt zijn, alzo nu ook; wijl onze Broederſchap verder ſtrekt, en de Kerke nu dat Nieuw Lied zingd, *Gy hebt ons Gode gekogt, met Uwen Bloede, uyt alle Geſlagte, ende Tale, ende Volke, ende Natie. Apoc:* 5. *v.* 9. Zo paſt ons wel te doen, zonder Onderſcheid van Perzoonen; volgens Pauli Leſſe. *Laat ons goed doende niet vertragen: want te zijner Tijd zullen wy Maaijen, zo wy niet verſlappen. Zo dan, terwijle wy Tijd hebben, laat ons Weldoen aan alle, maar meeſt aan de Huysgenooten des Geloofs. Gal:* 6. *v.* 9. welke zijn nu de Huysgenooten des Geloofs? *de Schrift zegt, een igelijk die in hem geloofd, die zal niet beſchaamd worden. Want daar is geen Onderſcheid. Nog van Joode, nog van Griek; want een zelve is Heere van allen, Ryk zijnde over alle die hem aanroepen. Rom:* 10. *v.* 11. dus, goed doende, moet men niet omzien; niet veroordeelen, nademaal Tijd en Toeval allen wedervaard; wy weten niet wat Gods Alwijs beſtier, met de Voorwerpen onzer meêdoogendheid, voorheeft: NEBUCADNEZAR wierd by de Beeſten verſtooten; dien groten Veldheer BELLIZARIUS moeſt, by de weg, zitten Beedelen; en 't hadde, by God, zijn waarom. Willen wy ook, in den Dag des Oordeels, niet geerne die Straffe bejeegening hooren, als Chriſtus zal zeggen. *Ik ben Hongerig geweeſt, en gy hebt my niet geſpijsd, ... Matth:* 25. Zo laat ons deze Vermaaninge in agt nemen, *die Spaarzamelijk Zaaid, zal ook Spaarzamelijk Maaijen: ende die in Zegeningen Zaaid, zal ook in Zegeningen Maaijen. ... Gelijk' er geſchreven is, hy heeft geſtrooid, hy heeft den Armen gegeven: zijne Geregtigheid blijfd in der Eeuwigheid. 2 Cor:* 9. *v.* 6.

Op een Krygsman.

HEt Zaad des Oorlogs is al ten tyden Kains gezaaid, door de Eigeliefde, en is opgegroeid, na maate d'Eigenbaat aan wies, onder het vermenigvuldigen der Menſchen; waar door noodzaakelijk wierd, t'Zamenleevinge tot Gemeenebeſten te vormen, om zig te beſchermen voor de Roofzugt van anderen, en tegen geweld te verdedigen. Dus zijn Steeden en Landen, door onderlinge Verbinteniſſe, ontſtaan; tot eindelijk na Alleenheerſchinge wierd gedongen, en de Monarchyen zyn geveſtigd. Als toen was het dat men (op grond van Regt) d'Oorlog billykte, en het geene anderzints, uyt de Natuur en Zeedelijke Wet, Zonde was (als Roof, Geweld en Doodſlag) door een Oppermagts goeddunkend Verlof, Geoorlofd wierd; dit niet alleen, maar zelfs, voor een Deugd, en Heerlijk werk gehouden is geworden. Ja is 't niet de grootſte Stoffe voor de Redenaars, Poëeten en Hiſtoriſchryvers geagt (van Oude Tyden af) te Roemen, de daden van *Hercules Alexander*, *Cezar*, en alle andere Oorlogshelden? daar nogtans de Vreede het waardigſte is, en ter Godzaligheid het hoogſte nodig. Zelfs den Koning David wierd gewygerd den Heere een Tempel te mogen bouwen, *Om dat hy een Krygsman was, en veel Bloeds had vergooten.* Maar zyn Zoon Zalomon (welke naam Vredig of Vreedzaam betekend) toegelaten is. Dog egter, ſchoon het een uytwerking der Boosheid des Menſchen is, nogtans is het God die den Kryg beſtierd, en Regeerd, na zijn Heyl'ge wille; *ik maake den Vrede, en Scheppe het Kwaad; ik de Heere doe alle deze Dingen. Jez. 45 v. 7. Gezegend zy de Heere mijn Rotſteen die mijne Handen Onderwijſt ten Strijde: mijne Vingeren ten Oorlogen. Pz: 144 v. 1. Een Koning word niet behouden door een Groot Heir: een Held word niet gereddet door groote Kragt. Pz: 33. v. 16. Het Peerd word bereid tegen den*

Dag

OP EEN KRYGSMAN.

Een regt Soldaat,
Vegt zonder Haat.

ô Bitt're naſleep van de zonden!
Dat onder menſchen werd gevonden,
Verlof tot rooven, moord en brand;
Nog erger, daarmen niet te vreeden;
Is met ſoldy: maar, teegens reeden,
De wreedheid ſtaag neemt d'overhand.

Dag des Stryds: maar d'Overwinninge is des Heeren. Prov: 21. *v.* 31. daarom paſt het den Krygsman, zyn betrouwen op God te ſtellen; gedenkende, dat *de Loop niet is der Snellen, nog de Stryd der Helden. Eccl.* 9. *v.* 11. maar d'uytkomſt van den Heere is. En deze Leſſen in agt te nemen. *De Toorn des Mans werkt Gods Geregtigheid niet Jac:* 1. *v.* 20. *Grimmigheid en Overlopinge van Toorn is Wreedheid. Prov:* 27. *v.* 4. *een Goedertieren Menſch doed zijn Ziele wel: maar die Wreed is, beroerd zijn Vleeſch. Prov:* 11. *v.* 17. Wreedheid is geen Heldendeugd; bezadigde Kloekmoedigheid is Dapperheid. *De Langmoedige is beter dan de Sterke: ende die Heerſcht over zijnen Geeſt dan die een Stad inneemt. Prov:* 16. *v.* 32. *Elk gedagte word door Raad beveſtigd; daarom voerd Oorlogen met wyze Raadſlagen. Prov:* 20. *v.* 18. *Beroofd den Armen niet om dat hy Arm is: ende verbryzeld den Elendigen niet in de Poorte. Want de Heere zal haar Twiſtzaake Twiſten, ende hy zal den geenen die ze Beroouen de Ziele Rooven. Prov:* 22. *v.* 22. de Leſſe van Joannes den Dooper, aan de Krygsknegten, Luyd, *doed niemand Overlaſt, nog ontvreemd niemand het zijne met Bedrog, ende laat U vergenoegen met uwe bezoldingen. Luc:* 3. *v.* 14.

Dit is alles voor zo veel het Vleeſch betreft, en den Kryg aangaat: maar (behalven de Vrage) *heeft niet de Menſche eenen Strijd op der Aarde? Job* 7. *v.* 1. dewelke beſtaat in Weêrwaardigheden, Moeiten en Verdriet, na het Lichaam; zoo heeft een ygelijk Chriſten eenen geeſtelijken Strijd, waar in hy zig Kloekmoedig moet dragen, *Strydende tegen de Zonde. Heb:* 12. *v.* 4. en zig wel Wapenen; want *Wandelende in den Vleeſche, en voeren wy den Kryg niet na den Vleeſche: want de Wapenen onzes Krygs zijn niet Vleeſchelijk, maar Kragtig door God, tot Nederwerpinge der Sterkten... 2 Cor:* 10. *v.* 4. *neemt aan de geheele Wapenruſtinge Gods, op dat gy konnet wederſtaan, in den Bozen Dag, ende alles verrigt hebbende ſtaande blyven... Eph.* 6. *v.* 13. Zo dan, *Stryd den Goeden Stryd des Geloofs, grypt na het Eeuwig Leven.* 1 *Tim:* 6. *v.* 12.

Op een Landman.

DE eerſte der Menſchelijke Beezigheden, en d'Oudſte der Beroepen of Handwerkelijke bedrijven, is de Landbouw: en was voormaals zeer geagt ende geëerd: d'Oude Romeinſe Burgermeeſteren konden het Capitolium en den Akker vereenigen, en teffens Veldheeren en Landbouwers zijn. Behalven dat d'Eerſte Voor-Vaders zig met den Landbouw geneerden, Leeſt men ook van UZZIA, een Koning van Juda, *Hy Bouwde ook Toorens in de Woeſtyne, ende Hieuw veele Putten uyt, overmits hy veel Vee hadde beide in de Leegte, ende in de Effene Velden: Akkerlieden ende Wyngaardeniers op de Bergen, ende op de Vrugtbaare Velden: want hy een Liefhebber was der Landbouwery.* 2 *Chron:* 26. *v.* 10. als ook de wyſten Koning Zalomon Schryfd van zig zelf, *ik maakte my grote Werken, ik Bouwde my Huyzen, ik Plantede my Wyngaarden. Ik maakte my Hoven, ende Luſthooven, ende ik Plantede Boomen in dezelve van allerley Vrugt. Ik maakte my Vyvers van Wateren, om daar mede te Bewateren het Woud, dat met Boomen groende. Ecle:* 2. *v.* 4. waar door hy niet alleen naſpoorde, wat voor den Menſch het nutſte was, op den Aardbodem, maar ook navorſte d'Onnaſpeurlijke Wysheid, en Almagt Gods: waar toe hy ook alle Kruyden en Vrugten in aanmerkinge nam. *Hy Sprak ook van de Bomen; van de Ceederboom aan, die op den Libanon is, tot op den Yzop die aan de Wand uytwaſt.* 1 *Reg:* 4. *v.* 33 agtervolgens de Leſſe van Job, *Spreekt tot de Aarde, ende zy zal 't U Leeren... Wie weet niet uyt allen dezen, dat de Hand des Heeren dit doed? Job* 12. *die Wateren giet op het Dorſtige en Stroomen op het Drooge*, gelijk zo God aan Job vraagd, om zijn Almogendheid te doen kennen, *Wie deeld voor den Stortreegen eenen Waterloop uyt; ende eenen weg voor het Weerligt der Donderen? om te Reegenen op het Land, daar nie-*

OP EEN LANDMAN.

Die d'Aard' bewerkt,
Gods wond'ren merkt.

Wanneer zy, die in d'Aarde delven,
Haar Geeſt verheffen in zig zelven,
En zien in 't Schepzel d'oorzaak aan,
Schoon d'Arbeid toond de ſtraf der zonden,
Zoo werd door hen in vrugt bevonden,
Gods goedheid, en zyn wonderdaân.

niemand is; op de Woeſtyne, daar geen Menſchen zijn: om het Woeſte, ende het Verwoeſtede te verzadigen: ende om het Uytſpruytzel der Graſſcheutkens te doen waſſen. Heeft de Regen een Vader? ofte wie Baard de Druppelen des Daauws? Job 38. *v.* 25. Hier op kan men Elihu doen antwoorden. *Ziet! God is groot, ende wy begrijpen't niet: daar is ook geen Onderzoekinge van't Getal zijner Jaren. Want hy trekt de Druppelen der Wateren op: die den Reegen na zynen Damp uytgieten: ... Hy geeft Spijze ten Overvloed. Job* 36. *v.* 26. *God Donderd met zijne Stemme, zeer wonderlijk: Hy doed groote Dingen, ende Wy begrypenze niet.....* *Job* 37. *v.* 5. alle deze Wonderen kan den Landsman het beſte beſchouwen; die zijnen zuuren Arbeid met een vrugtbaaren Oogſt veeltijds beloond ziet, en zijn Neerſtigheid nimmer beklaagd. *Die zijn Land Bouwd, zal met Brood verzadigd worden: maar die Ydele Menſchen volgd, zal met Armoede verzadigd worden. Prov:* 28. *v.* 19. *die met Tranen zaaijen, zullen met Gejuich maaijen. Die het Zaad draagd dat men Zaaijen zal, gaat al gaande ende Weenende: maar Voorzeker zal hy met Gejuich wederkomen, dragende zijne Schoven. Pzalm* 126. *v.* 5. *Gy bezoekt het Land, ende hebbende het begeerig gemaakt. Verrykt gy het grotelijks; de Riviere Gods is vol Waters: wanneer gy het alzo bereid hebt, maakt gy hoar lieder Koorn gereed. Gy maakt zijne opgeploegde Aarde Dronken... Gy kroond het Jaar uwer Goedgunſtigheid: ende uwe Voetſtappen druypen van Vettigheid... De Velden zijn bekleed met Kudden, ende de Daalen zijn bedekt met Koorn: Zy Juychen, ook zingenze.* *Pſ:* 65. *v.* 10. by de Langmoedigheid, die den Landman Oeffend in het Wagten op de Vrugten, vergelijkt Jacobus ons een nutte Zeede-Leſſe. *Zo zijt dan langmoedig, Broeders, tot de toekomſte des Heeren. Ziet de Landman verwagt de koſtelijke Vrugt des Lands, Langmoedig zijnde over de zelve, tot dat het den Vroegen ende Spaden Regen zal hebben ontfangen. Weeſt gy ook langmoedig, verſterkt uwe Harten: want de toekomſte des Heeren genaakt. Jac:* 5. *v.* 7.

Op een Zeeman.

EEn zeker Heidens Philozooph meende Regt te hebben van te mogen twijffelen, of men de Zevaarende Lieden onder de Levendige, dan onder de Doden, moeſt Rekenen; overmits zy maar eenige vingerbreetens van de Dood af waren, dat is maar de Dikte van een Plank of Twee: geen wonder! want zy zien Elk oogenblik de Dood als voor Oogen. Het Leeven op der Aarde is doch broos en vol gevaars: maar zy die haar (als buyten de Aarde of Wereld) op de grote Zeen begeven, zijn in vry meerder Perykel. *By de Zee is bekommerniſſe, men kan d'er niet Ruſten. Jer:* 49. *v.* 23. men moet Dag en Nagt zijn Poos te Roer ſtaan; altijd op den Uytkyk: onzigtbare Droogtens en Klippen konnen by Verzuym of Onkunde, het Schip ligtelijk Stukken ofte Lek ſtooten; de Geweldige Winden doen de Golven Hemel hoog ſtygeren; die zenden, door hare dyningen, het Schip dan wederom als na den Afgrond. Als het al op zijn beſte is, dan zijn zy maar geſtadig als een Stip des Middelpunts in een Cirkel van Water en Lugt: zo als Job toond (van God, in zijn Almagtige Werken, ſpreekende) *Hy heeft een gezet Perk over de vlakte der Wateren Rondom afgeteekend, tot aan de voleyndinge toe des Ligts met de Duyſterniſſe. Job* 26. *v.* 10. Verheft haar eens een Orkaan, of Donderbuy met Swaaren Storm, Onbeſchrijvelijk zijn als dan de Zukkelingen, Doodsgevaren en Benaauwdheden; waar van het overdenken, de Hairen als te Bergen doed Ryzen, wanneer men de Beſchrijving der meenigvuldige Schipbreuken Leeſt, of de verhalen der wonderlijke Behoudeniſſe uyt zodanige Gevaren hoord: Zo dat het als een Spreekwoord is geworden, *die niet kan Bidden, gaat ter Zee varen*; want daar vervaren Gods Verſchrikkingen de Menſchen, *de Stemme des HEERENis op de Wateren, de God der Eere Don-*

derd

OP EEN ZEEMAN.

Het bruyſchend Nat,
Gods Magt bevat.

Die 't zwalpend' vogt der Zêen door kruyſſen,
Wanneer door ſtorm de golven ruyſſen,
Geſold, geſlingerd hier en daar,
Als Blixems ſchitt'ren, Donders klaat'ren,
Dan zien zy, op de groote waat'ren,
Gods Almagt; midden in gevaar.

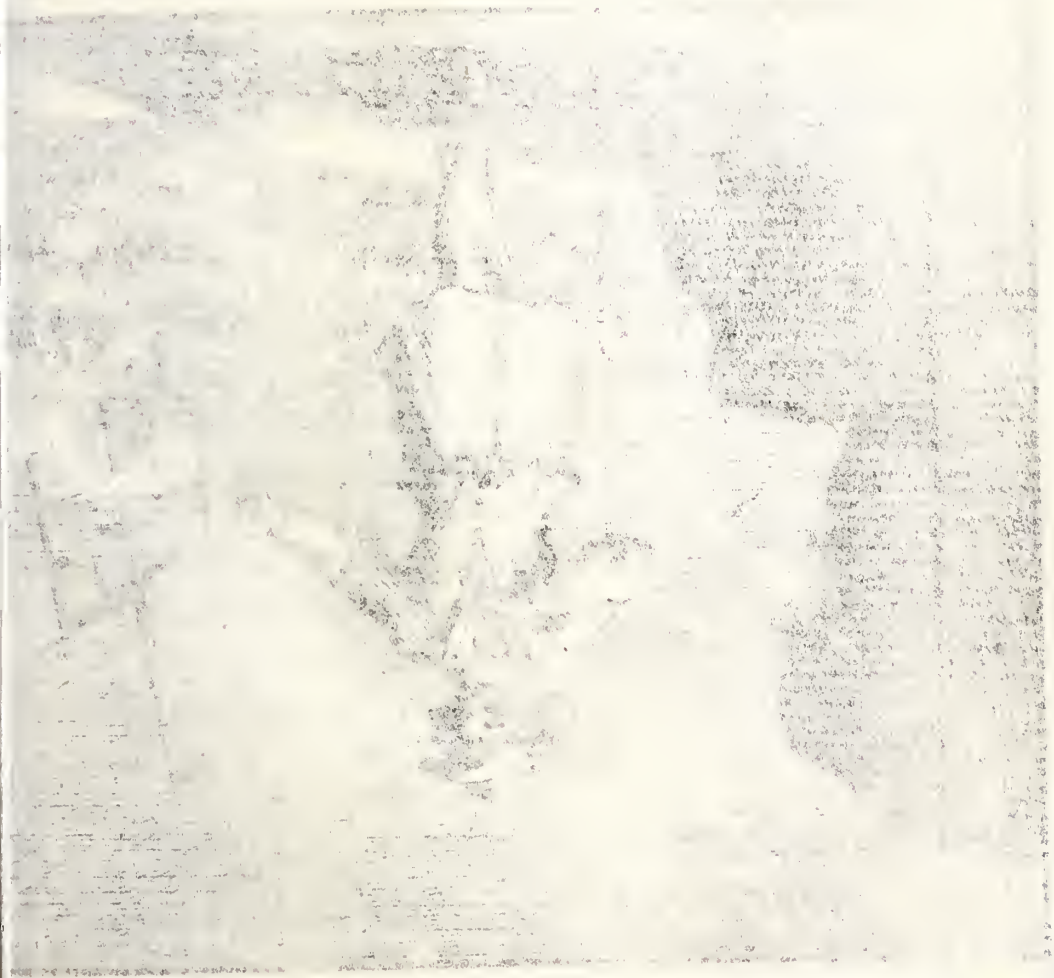

derd; de HEERE is op de grote wateren. Pſalm 29. *v.* 3. de ſtoutſte ontzetten zig, en konnen dan zeggen, *d'afgrond roept tot den afgrond, by 't gedruys uwer watergoten: alle Uwe baren, ende Uwe golven, zijn over my henen gegaan. Pſ:* 42. *v.* 8. dan leerenze Gods grote Magt aanmerken; en zijn Weldaden verhalen, zeggende, *de HEERE Donderde in den Hemel, ende de Alderhoogſte gaf zijne ſtemme. ... Hy zond van der hoogte, hy nam my, hy trok my op, uyt grote wateren. Pſ:* 18. *v.* 14. Wenſchelijk ware het, dat (in ſtede van het onguur vloeken, en ruw ongebonden Leven, 't gene nu zo algemeen is) de Zeevaarende Lieden, op de vrage van God, *wie heeft de Zee met Deuren toegeſlooten, toenze uytbrak.... Job* 38. *v.* 8. konde antwoorden, met een regte kenniſſe des Almagtigen; *ô God, uwen Weg is in het Heiligdom: wie is een groot God, gelijk God? Gy zyt die God die wonderen doed... de Wateren zaagen u, ô God! de Wateren zagen u, en beefden .... uwen Weg was in de Zee, ende uw Pad in grote Wateren. Pz:* 77. *v.* 14. Alle Schepzelen roemen wel Gods Almagt, dog haar vermaan werd in ſtilte gehoord en met goede opmerkinge nagevorſt: maar van de Zee mag men wel vragen, *wie is een Leeraar gelijk hy?* die de Zee bouwen ervaren dat, *die met Schepen ter Zee varen, handel doende op grote Wateren, zien de werken des HEEREN, en zijne Wonderwerken in de diepten; als hy ſpreekt, doed hy een Stormwind opſtaan, die hare golven om hoog verheft. Zy ryzen op na den Hemel; zy dalen neêr tot in d'Afgrond: haar Ziele vermelt van angſt. Zy danſſen en waggelen als een dronken Man. Alle haar wysheid werd verſlonden. Dog roepende tot den HEERE in de benaauwdheid dieze hadden, zoo voerde hy haar uyt haar angſten. Hy doed de Storm ſtille ſtaan. Zo dat haar golven ſtil zwijgen, dan zijn zy verblyd, om datze geſtild zyn. Laatze voor den HEERE zijne goedertierendheid looven en zijne Wonderwerken voor de Kinderen der Menſchen. Pſalm* 107. *v.* 26.

Op een Ambagtsman.

TOen Adam gezondigd hadde, was zijn Vloek, *in't zweet des aanſchyns zult Gy uw Brood Eeten*. Hegene, door dien het Aardrijk weigerde zijn vermogen te geven, noodzaakelijk wierd, dewijle het Bearbeimoeſt worden: maar toen des Menſchen Begeerlijkheid eBoosheid vermeenigvuldigde, en d'Eigenbaat begon doote breeken, nam zig *Lamech* twee Wyven, by dewelke *hgewan Jabal, deze is geweeſt een Vader der gener die Tentebewoonde en Vee hadden. Ende de Naam zijns Broeders waJubal: deze was de Vader van alle die Harpen en Orgelehandelen. De derde was Tubal-Cain eenen Leermeeſter vaalle Werken in Koper en Yzer. Gen*: 4. Zedert die Tijd oefende zig de Nazaten in Konſten en Handwerken; niet alleen tot nuttig gebruyk, maar ook, veelzins, tot voedinge van pragt, tot kweekinge van Welluſt; als ook toſchaadelijk gereetſchap en dwingend Geweld; waar doeindelijk de onverzadelijke Hebluſt en het greetig Eygenop den Throon geraakt zijn, ende het onderſcheid van Rijen Arm geſteld is geworden; zulks dat de Nooddruftigehanden uyt de mouw moeten ſteeken, willen zy Leever*De Ziele des Arbeidzame arbeid voor hem zelve: want zijMond buygd zig voor hem. Prov*: 16. *v*. 26. deze Arbeidzame Bezigheid is alzo, door de Tijd en de geſteldheid deMenſchelijke Neiginge, tot een Pligt geworden, daaronPaulus de Theſſalonicenzers beveeld, *doe wy by u warenhebben wy u dit bevolen, dat zo imand niet wil Werken, hook niet Eete. Want wy horen dat zommige onder u ongeregeld Wandelen, niet Werkende maar ydele Dingen doendeDog de zodanige bevelen ende vermanen wy, door onzen Heere Jezum Chriſtum, dat zy met Stilheid Werkende, haar eigeBrood Eeten. 2 Theſſ*: 3. *v*. 10. ook heeft het nuttig Gebruyder Handwerken een goede Getuygeniſſe en Beveſtiging vaGoo

OP EEN AMBAGTSMAN.

Verſtand en Hand.
Meeſt voor de Tand.

Den Werkman oeffend hoofd en leeden,
Met vlyt, in noeſte Beezigheeden,
Uyt nood; dog meeſt uyt zugt tot winſt:
Maar aan deez Gulde les des Heeren,
Zoekt Eeuwig Heil, niet Aards vermeeren;
Denkt 't meeſte part het alderminſt.

God verkregen, wanneer God Bezaléel en Aholiab met yn Geeſt vervulde. *Exod:* 31. *v.* 1. zulks het betamelijk s, alle Neerſtigheid daar toe aan te wenden, want, *de Zie-e des Luijaards is begeerig, dog daar is niet: maar de Ziele der vlytige zal vet gemaakt worden. Prov:* 13. *v.* 4. dat is e verſtaan, Vernoegd zijn, en met een beſcheiden Deel eloond worden. Maar lyder! de zugt tot groot gewin, s de Menſch te zeer eigen, *al den Arbeid des Menſchen is oor zijnen Mond: ende nogtans werd de Begeerlijkheid niet ervuld. Eccleſ:* 6. *v.* 7. wat worden 'er niet al flingſe wegen ewandeld om het gewin na te jagen! maar den wijze Ko-ing zal haar leeren wat Vrugten zy te wagten hebben, *die net een Bedrieglijke Hand werkt word Arm: maar de hand der Vlytigen maakt Ryk. Prov:* 10. *v.* 4. *een Bedrieger zal zijn Jagtvang niet braaden: maar het koſtelijke Goed des Menſche is des vlijtigen. Prov:* 12. *v.* 27. *te Arbeiden om chatten, met een valſe Tonge, is eene voortgedrevene Ydel-eid, der gener die den Dood zoeken. Prov:* 21. *v.* 6. Ziet laar, de beloninge der Baatzugt! zoeken wy voordeel? n willen wy Gewin bejaagen? Laat ons dan de Leſſe des Apoſtels in agt nemen. *De Godzaligheid is een groot Gewin net Vergenoeginge. Want wy hebben niets in de Werelt ge-ragt, het is Openbaar dat wy ook niet konnen iet daar uyt ragen. Maar als wy Voedzel en Dekzel hebben, wy zullen laar mede vergenoegd zijn. Dog die Rijk willen worden, allen in Verzoekinge ende in den Strik, ende vele Dwaaze n Schadelijke Begeerlijkheden, welke de Menſchen doen ver-inken in Verderf, ende Ondergang, want de Geldgierigheid s een wortel van alle Kwaad, tot welke zommige Luſt heb-ende zijn afgedwaald van 't Gelove, ende hebben haar zel-en met vele ſmerten doorſteeken... 1 Tim:* 6. *v.* 6. zo de-e overtuygende Redenen niet genoegzaam waren, moet ns het Gebod Chriſti verpligten. *Werkt niet om de Spyze ie vergaat, maar om de Spijze die blijft tot in 't Eeuwig Le-en; welke de Zone des Menſchen U lieden geven zal: Joan:* *v.* 27.

Op een Koopman.

DE Koophandel, Zenuw van Stad en Land, is een der voornaamſte Bedrijven der Menſchen; dog met eenen ook een van de Gevaarlijkſte voor de Ziele, overmits de Baatzugt en Hebluſt daar zo na mede Vergezelſchapt gaan, zo dat het al een goed Stuurman moet zijn die de Klippen van Eigeliefde en Gierigheid vermijden kan. De Wind van Voorſpoed zet by wijlen den Koopman zo overſtaag, dat hy (ten Perijkel van een geruſt Gemoed) op de Banken van Pragt en Overdaad verzeild; of, door de ebbe van rampen, zo ſcherp opſtevend (om de Haven van Rijkdom te willen bereiken) dat hy, op de Rotzen van Liſt en Bedrog aan ſtukken ſtoot; in Stede van, met kly Zeil, door voorzigtig beleid het Canaal der Matigheid door te zetten, om ter reede van vergenoeginge te belanden. *Het is kwaad, het is kwaad, zal den Kooper zeggen; maar als hy weg gegaan is, dan zal hy zig beroemen.* Prov. 20. *v.* 14. dat het nog by het veragten van de Waren bleef in het Stuk van inkoop, dat was nog duldelijk; maar *des Koopmans hand is een bedrieglijke Weegſchale, hy bemindt te Verdrukken.* Hoz: 12. *v.* 8. mag men van vele zeggen Ja nog erger! *Ziet, het Loon der Werklieden, die uwe Landen gemaaid hebben, welke van U verkort is, Roept; en het geſchrey der gener die Geoogſt hebben, is gekomen tot in de Ooren des HEEREN Zebaoth.* Jac: 5. *v.* 4. de zulke neemen geen agt op deze gulde Spreuken, *Beter is een weinig met Geregtigheid, dan de veelheid der inkomens zonder Regt.* Prov: 16. *v.* 16. *Wie op zijnen Rykdom vertrouwt die zal vallen*: *maar de Regtveerdigen zullen Groenen als Loof.* Prov: 11. *v.* 24. Nadrukkelijk is de beſchryving des Predikers, van die genen die Schatten najagen. *Die het Geld Lief heeft, word des Gelds niet zat; ende wie die Overvloed Lief heeft, word des inkomens niet zat*: *dit*

o

OP EEN KOOPMAN.

Tyd, zorg en zin,
Al tot gewin.

Is ergens voordeel in te vinden,
Wat zullen zy niet onderwinden,
Veel Handelaars, om 's Weerelds goed?
Inmiddels dat zy weinig vraagen,
Na Deugd of wysheid; nog niet jaagen,
Na Godsdienst, Rykdom van 't gemoed.

ook ydelheid. Daar het goed vermenigvuldigd daar vermenigvuldigen ook die het eeten; wat nuttigheid hebben dan de bezitters daar van? dan het gezigt harer oogen. De ſlaap des arbeiders is zoet, hy hebben weinig of veel gegeten: maar de zatheid des Rijken, laat hem niet ſlapen. Eclez: 5. v. 10. Gelukkig! den gene die zig niet aan het Aardſe verſlaafd, maar zijn tijd uytkoopt, ende *die Koopman is dewelke de Paarle van grote waarde zoekt. Matth: 13. v. 15. Koopt de Waarheid, ende verkooptze niet: mitsgaders Wysheid, ende Tugt, ende Verſtand. Prov: 23. v. 23. Welgelukzalig is de Menſch die Wysheid vind; ende de Menſche die Verſtandigheid voortbrengd. Want haren Koophandel is beter dan den Koophandel van Zilver; ende haar inkomſte dan het uytgegraven Goud. Zy is koſtelijker dan Robynen; en al wat u luſten mag is met haar niet te vergelijken. Lankheid der dagen is in hare Regterhand; in haar Slinkerhand rijkdom ende eere. Haar Wegen zijn Wegen der lieflijkheid, ende alle hare Paden Vrede. Zy is een Boom des Levens, den genen die ze aangrypen, ende elk een die ze vaſt houd, word Welgelukzalig. Prov: 3. v. 13.* Hier is winſt zonder verlies; eeuwigdurend goed zonder geld uyt te geven te verkrijgen. *ô! Alle gy dorſtige komt tot de Wateren, en gy die geen Geld hebt komt koopt ende eetet. Ja! komt Koopt, zonder Geld, ende zonder Prys, Wyn ende Melk. Waarom weegd gy lieden geld uyt voor het gene dat geen brood is? ende uwen Arbeid voor het gene dat niet verzadigen kan? Hooret aandagtelijk na my, ende Eetet het Goede, en laat Uwe Ziele in Vettigheid haar verluſten. Neigd uwe Oore, ende komt tot my, Hoord ende uwe Ziele zal Leven. Jez: 55.* wie is nu die Koopman, die zijne Koopers dus nodigd? Het is *de Mond der opperſte Wysheid. De Amen, de Trouwe ende Waaragtige Getuyge, het begin der Scheppinge Gods.* Die daar zegt *ik raade U dat gy van my Koopt, Goud beproefd komende uyt het Vuur, op dat gy Ryk moogt worden, &c. Apoc: 3. v. 18.*

Op een Student.

DE Jongelingen, die zig oeffenen zullen in de Studien (gemeenelijk van vermoogenden Huyze zijnde) vindmen meeſtepart weelderig van Geeſt; door dien dat de Opvoedinge haar meerder gelegentheid tot wulpsheid en vryheid verleend heeft, als aan Kinderen der gemeene Lieden: en daar by komende, dat de Geeſt en Memorie, in de Letteroeffening, ledige Tijd ter uytſpanninge vereyſt, want *veel Lezens is vermoeijing des Vleeſches. Ecl.* 12. *v.* 12. Zo loopen de Studenten ligt gevaar, om door de Vermaken dieze onderling nemen, onbedagtelijk op het Wilde te geraken: zulks dat God vele derzelve zoude mogen aanſpreken (als hy eertijds den Koning Jojakim dede) *ik ſprak u aan, in uwen groten Voorſpoed, maar gy zeydet, ik zal niet hooren: dit is uwen Weg, van uwer Jeugd aan, dat gy myne Stemme niet hebt gehoorzaamd. Jer:* 22. *v.* 21. het Oude Spreekwoord, *het zijn ſterke Beenen, die Weelde konnen dragen*, geld (wel voornamentlijk) by de Leerlingen der hooge Scholen, nadien de Leeftijd der aankomende Mannelijke Jaaren, de weelderige hartstogten ten hoogſten Top voerd, en de Ongeregelde Driften (door de hitte van het Jeugdig Bloed) de overhand nemen over den Geeſt, tot zoo lange toe dat het Gemoed bezadigd word, door den tijd en opmerken van goede Leſſen en Vermaningen. Wat zoude het Land gezegend zijn! en Kerk, en Raadhuys, van geleerde Mannen bloeijen! indien de Wetenſchap zoekende Jeugd deze Leſſen der Opperſte Wijsheid in agt naame en betragte, *de Opperſte wijsheid Roept overluyd; zy verheft hare Stemme op de Straten. Zy Roept in het voorſte der Woelingen, aan de Deuren der Poorten, ſpreekt zy hare Redenen in de Stad. Gy ſlegte, hoe lange zult gy de Slegtigheid beminnen? ende de Spotters voor zig de Spotteryen begeeren? ende de Zotten Wetenſchap haten? ke-*

ret

OP EEN STUDENT.

Studenten meeſt,
Zeer ligt van geeſt.

't Heeft werk in! eer de kriele luſten,
Der Jonkheid, raaken aan het ruſten,
En dat de Geeſt zig vatbaar ſtel,
Om 't Onderwys ter deugd en zeeden,
t'Ontfangen, met beſcheidendheeden,
Van d'Opperſten Gamaliël.

ret U tot mijn Beſtraffinge: Ziet ik zal mijnen Geeſt u lieden Overvloedig lijk uytſtorten; ik zal mijne Woorden u bekend maken. Om aan te nemen Onderwijs van goed Verſtand, Geregtigheid, ende Regt, ende Billijkheden, om den ſlegten kloekzinnigheid te geven, den Jongelink Wetenſchap en bedagtzaamheid: myn Zoon, indien de Zondaars U aanlokken, verwilligd niet, indien zy zeggen, gaat met ons ... alle koſtelijk Goed zullen wy vinden, onze Huyzen zullen wy met Roof vullen; Gy zult uw lot midden onder ons werpen: wy zullen alle eenen Buydel hebben. Mijn Zoon, Wandeld niet met hen op den Weg: weerd uwen voet van haren Pad. Want hare voeten lopen ten booze. Prov: 1. Aanmerkt gy onvernuftige onder den Volke, ende gy dwaze, wanneer zult gy Verſtandig worden? Zoude die de Oore plant niet hooren? Zoude die de Ogen formeerd niet zien? Zoude die de Heidenen tugtigd niet ſtraffen? Hy die den Menſche Wetenſchap Leerd? de Heere weet de Gedagten des Menſchen, datze Ydel zijn. Pzalm 94. v. 8. ik zal u Onderwijzen ende u Leeren, van den Weg dien Gy gaan zult: ik zal u Raad geven, mijne Ooge zal op U zijn. Weeſt niet gelijk een Paerd, gelijk een Muyl-Ezel, welk geen Verſtand heeft, welkers Muyl men breideld met Toom en Gebit. Pſalm 32. v. 8. de vreze des Heeren is het Beginzel der Wijsheid, ende de Wetenſchap der Heiligen is Verſtand. Prov: 9. v. 10. de Vreeze des Heeren is te haten het Kwade, de Hovaardigheid, ende den Hoogmoed, ende den kwaden Weg. Prov: 8. v. 13. Ik Wijsheid woone by de Kloekzinnigheid: ende vinde de Kenniſſe aller Bedagtzaamheid. Raad, ende het Wezen zijn mijne: ... Nu dan, kinderen, Horet na my: want Welgelukzalig zijn ze die mijne Weegen bewaren. Horet de Tugt, wordet Wijs, ende verwerpt die niet. Welgelukzalig is de Menſch, die na my hoord, dagelijks wakende aan mijne Poorten, waarnemende de Poſten mijner Deuren. Want die my vind, vind het Leven, ende trekt een welgevallen van den Heere. Maar die tegen my zondigd, doed zijne Ziele geweld aan: alle die my haten hebben de Doed Lief. Prov: 8.

Op een Wondarts.

't Oude Spreekwoord, *zagte Barbiers maken Stinkende Wonden*; geeft genoegzaam te kennen, dat men het goede Vleeſch niet te zeer moet ontzien, als men een groter Kwaad kan voorkomen; want het bederf is als een in-Eetend Vuur, zo het niet Tijdig uytgeroeid word, dan dringd het dieper in; die (by wijlen) geen Teen verliezen wil om een Voet te behouden, moet (by verzuim) ligtelijk zijn Been miſſen om zijn leven te redden. Daarom is de Spoedigheid en goede Rezolutien, in dezen, veeltijds noodig; gelyk onzen Zaligmaker ons Leerd te doen in het Geeſtelijke, *indien dan Uwe Regter Ooge U Ergerd, trekt ze uyt, en werpt ze van u... ende indien Uwe Regterhand U Ergerd, houwdze af, en werptze van U: want het is u Nut dat eene uwer Leden verga, ende niet uw geheel Ligchaam in de Helle geworpen worde. Matth: 5. v. 29.* derhalven is het een groot Voordeel voor den Menſch, dat hy ſteeds met Gelaatendheid een bezadigd en ſtoutmoedig Beſluyt neemd, om alles dat God hem toeſchikt te ondergaan; want het is een geſtelde Regel in de Natuur der Dingen dat alles zijnen eiſch heeft; daar Vuur ontſteekt en beſchadigd, daar moet Water leſſen; daar kwaad Gedrag is, daar moet Beſtraffinge wezen. *Gezwellen der Wonden zijn de Boozen een zuyveringe: mitsgaders de Slagen van het binnenſte des Buyks. Prov: 20. v. 30. Openbare beſtraffinge is beter dan Verborgene Lieſde. De Wonde des Liefhebbers zijn getrouw: maar de kuſſingen des Haters zijn af te bidden. Prov: 27. v. 5.* nadien dat God onzen Heelmeeſter is, zoo na Ziel als na Lichaam, zo weet hy ook beſt wat ons nutſt en nodigſt is, dies betaamd het ons, alles wat hy ons toezend, met Lydzaamheid te dragen. *Ziet, Gelukzalig is de Menſche, den welke God ſtraft: daarom verwerpt de kaſtydinge des Almagtigen niet. Want hy doed ſmerte aan, ende hy verbind;*

OP EEN WOND-ARDS.

Hy ſteekt en kerfd,
Eer 't meer bederfd.

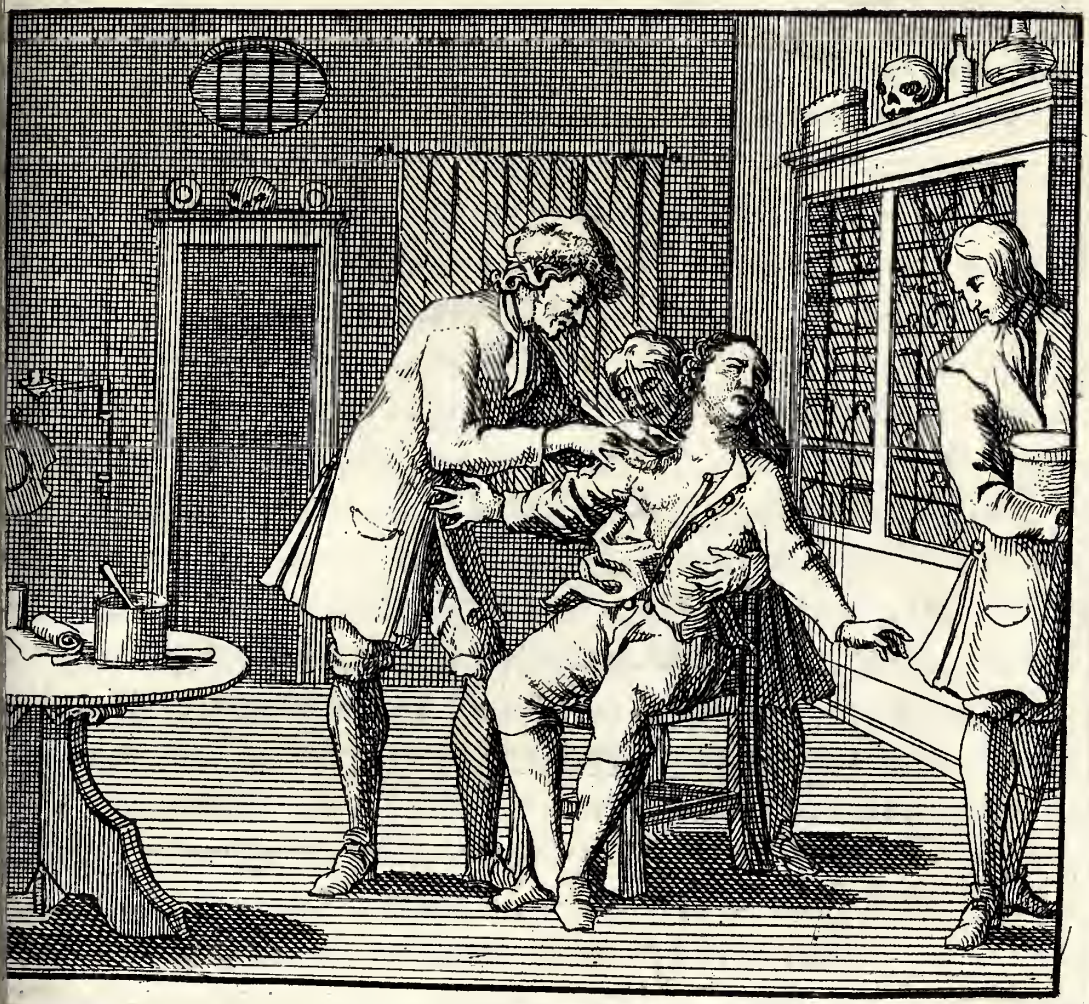

Gelyk de Zeep eerſt ſmet dan reynigd,
Werd meeſt den Lydeling gepynigd,
Wanneer een Wond-Arts werkt tot baat;
Zo handeld God ook in zyn werken:
Daar gaat ſteeds zoetheid uyt den ſterken,
Want God die zeegend, als hy ſlaat.

bind; hy doorwond en zijn Handen heelen. Job 5. *v.* 17. daarom *Geliefde, houd U niet vreemd over de Hitte der Verdrukkinge onder U, die U geſchied tot verzoekinge, als of U iet vreemds overkwame:* 1 *Pet:* 4. *v.* 12. den gene die, met het Oude Izraél, murmurerende vraagde, *waarom is mijne Pyne ſteeds durende, ende mijne Plaage Smertelijk? Zy weygerd geheeld te worden. Jer:* 15. *v.* 18. *is 'er geen Balſem in Gilead? is 'er geen Heelmeeſter aldaar? want waarom is de Gezondheid der Dogter mijnes Volks niet gereezen. Jer:* 8. *v.* 12. die zal regtmatig deze Godlijke Antwoorde, in zijn gemoed gevoelende, horen; *Wat kryt gy over uwe Breuke, dat uwe Smerte Doodlijk is? om de Grootheid uwer Ongeregtigheid, om dat uwe Zonden magtig vele zijn, hebbe ik U deze Dingen gedaan. Jer:* 30. *v.* 15. *Ziet nu, dat ik, ik die ben, ende geen God met my: ik Doode ende maake Levendig, ik Verſlaa ende ik Heele; daar is niemand, die uyt mijner Hand redde. Deut.* 32. *v.* 19. indien wy dan onze Harten verharden tegens Gods bezoekinge, zo zullen wy zekerlijk dit Lot te wagten hebben, *Een Man, die dikwils beſtraft zijnde den Nekke verhard, zal ſchielijk gebroken worden, zo dat 'er geen Genezen aan zy. Prov:* 29. *v.* 1. Elendig onzer! als God van ons mag zeggen, *waar toe zoud gy meer geſlagen worden? gy zoud des Afvals des te meer maken: het gantſche Hoofd is krank, ende het gantſche Harte is mat. Van de Voetzoole af tot het Hoofd toe, is 'er niet geheels aan het zelve, maar Wonden, ende Striemen, ende Etterbuylen, die niet uytgedrukt nog verbonden zijn, noch gene der zelve met Olie verzagtet is. Jez:* 1. *v.* 5. Erbarmelijken Staat! Laat ons liever met het Boetveerdig Izraël, malkanderen opwekken en zeggen, *komet ende laat ons wederkeeren tot den HEERE: want hy heeft verſcheurd, ende hy zal ons Genezen: hy heeft Geſlagen, ende hy zal ons verbinden... Hozea* 6. *v.* 1. *ten Dage als de HEERE de Breuke zyns Volks, zal verbinden: ende de Wonde, daar mede het Geſlagen is, Genezen. Jez:* 30. *v.* 26.

Op een Plytbesorger.

IN over oude tijden heeft men geen gewoonte gehad om Regtsgedigten, door Voorſpraaken en Plytbezorgers, te behandelen; maar een ieder der partyen zelfs deed zyn eigen aanklagte of verdeediginge; gelijk zulks blijkt, by de twee Vrouwen in Salomons eerſte Gerigte: als ook by de oude Heydenen, dewelke een altyd openſtaande Kapelle hadde, alwaar een ider, die Regt begeerde, een daar in hangende klok luyde, waar op dan de Regters aldaar kwamen, en kort regt deden. Doch wanneer, om de vermenigvuldigende boosheid der menſchen, vele byzondere Wetten zijn gemaakt, zo is 't als een noodzakelijk (immers een gewoonlijk) gebruyk geworden, om door anderen de zaken te beplijten voor den Regter. Zo diende *Tertullus* al, wegens den Joodſchen Raad, om den Apoſtel *Paulus* aan te klagen, voor den Romeinſche Stadhouder *Felix*; daar *Paulus* in eigener Perſoon zig noch verdedigde. *Act.* 24. Wenſchelijk ware het! dat dien *Tertulianſche* wys van aanklagen, uyt nyd of baatzugt, nu niet meer in zwang gong, en dat de Chriſtenen met malkanderen handelde, na dezen hare grondwet, *hebt uwen naaſten lief als u zelven*; dan zoude de Gerigtshovens niet, tot zwoegens toe, beladen zijn met gedingen; nog de zaken geen Jaren achter den anderen duuren. Ook zoude veel gevallen niet voor den Regter koomen, by aldien een ider de vermaninge onzes Zaligmakers in agt nam, *weeſt haaſtelijk welgezind tegen uwe wederpartye, terwijl gy nog met hem op weg zyt: op dat de wederpartye niet miſſchien u den Regter overlevere, ende de Regter u den dienaar overlevere, ende gy in de gevangeniſſe geworpen word: ... Zo imand met u regten wil, en u den rok nemen, laat hem ook den mantel. Math:* 5. Dus zegd ook Paulus aan de Corinthiers, *Zo is 'er dan nu gantſchelijk gebrek*

OP EEN PLYTBEZORGER.

De heb-luſt voed,
't Plyt-ziek gemoed.

Een Plytbezorger mag zoo praaten,
Dat onregt zelfs het Regt kan baaten;
't Is veel! zoo 't geen herroepen lyd:
Maar als 't gemoed kan, zonder ſchroomen,
Tot Chriſtus, d'Opper-Regter, koomen,
Is 't plyten eeuwig uytgeplyt.

brek onder U, dat gy met malkanderen Regtzaken hebt: waarom Lydgy niet Liever ongelijk? Waarom Lydgy niet Liever Schade? 1 *Cor:* 6. *v.* 7. Neen! dat Geld hedendaags niet; al te Vaſt is het Spreekwoord *Zich voor Dich* ingewortelt. Het Eigen, ſtaat men niet Ligt af, zo wel in Goederen als Agting; men zoude liever zijn verkregen Eigendom verſpillen, om een gewaand Regt te verkrijgen ofte behouden, als zijn Wederpartye iets toe te geven; gelijk de ervarendheid (maar al te droevig) toond aan vele Arme Weduwen en Wezen. *Overweldigen U niet de Ryken en trekken ze U niet voor de Regterſtoelen? Jac:* 2. *v.* 6. Dat doch deze Spreuken, op het Gemoed van vele, Regten indruk hadde! *Zegd niet ik zal het Kwaad vergelden: wagt op den Heere, ende hy zal U Verloſſen. Prov:* 20. *v.* 22. *Zet de Oude Palen niet te Rugge: ende komt op den Akker der Weezen niet: want hare Verloſſer is Sterk: die zal haar Twiſtzaken tegen U Twiſten. Prov:* 23. *v.* 11. *de Heere ſteld zig om te Plyten, ende hy Staat om de Volkeren te Rigten. Jez:* 3. *v.* 13. wanneer dien Opper-Regter zijn Vierſchaar ſpannen zal en zijn Eiſch inſtellen op den Voet van de Wet, *hebt God Lief, boven al en uw Naaſten als u Zelven.* Wat zullen wy voortbrengen om ons te Verdedigen? zal ons eigen Hart niet tegen ons getuygen? en *indien ons Harte ons veroordeeld, God is meerder dan ons Harte, ende Hy kend alle Dingen.* 1 *Joan:* 3. *v.* 20. Wat zullen wy inbrengen? *Onderrigt Ons wat wy Hem zeggen zullen: want Wy zullen niets Ordentelijk voorſtellen konnen van Wegen de Duyſterniſſe. Job* 37 *v.* 19. hier zijn wy nu niet bekwaam, om voor ons zelven te konnen Plijten. Dog, God zy dank! daar is een eenigen uytweg, *indien imand Gezondigd heeft, wy hebben een en Voorſpraak by den Vader, Jezum Chriſtum den Regtveerdigen...* 1 *Joan:* 2. *v.* 1. Hy is ook dien eenigen Heiland alleen, *daar is een God, daar is ook een Middelaar Gods ende der Menſchen, de Menſche Chriſtus Jezus;* 1 *Tim:* 2. *v.* 5. *waarom Hy ook Volkomelijk kan Zalig maken de geenen die door Hem tot God gaan. Heb:* 7. *v.* 25.

Op een Regter.

Alle ziele zy den magten, over haar geſteld, onderworpen. Want daar is geen magt dan van God, ende de magten die daar zijn, die zijn van God geordineerd. Alzo dat die hem tegen de magt ſteld, de ordinantie Gods wederſtaat: ende dieze wederſtaan, zullen over haar zelven een oordeel halen. Want de Overſten en zijn niet tot een vreeze den goede werken, maar den kwaaden, wilt gy nu de magt niet vreezen? doed het goede, ende gy zult lof van haar hebben. Want zy is Gods dienareſſe u ten goede. Maar indien gy kwaad doed zo vreesd. Want zy draagd het Zwaard niet te vergeefs: want zy is Gods dienareſſe, een wreekſter tot ſtraffe den genen die kwaad doed. Rom: 13. derhalven welke God gewaardigd om een Regter over het volk te zijn, die bekleed een zorgelijke en vreeslijke bedieninge; want Gods Stedehouder te zijn vereiſcht te rigten naar billijkheid, zonder omzien na geſlagt, gunſt, of eenige inzigt; volgens Gods uytgedrukt bevel. *Gy zult geen onregt doen in het gerigte, gy zult het aangezigte des gemeene niet aannemen, nogte des groten aangezigt voortrekken: in geregtigheid zult gy uwen naaſten rigten. Lev:* 19. *v.* 15. *Gy zult het aangezigt in het gerigte niet kennen; gy zult den klyne, zo wel als den grote horen; gy zult niet vrezen voor imands aangezigte; want het gerigte is Godes Deut:* 1. *v.* 17. *deze ſpreuken zijn ook der wijzen: het aangezigte in het gerigte te kennen is niet goed. Die tot den godlozen zeid, gy zyt regtveerdig, dien zullen de volkeren vervloeken, de natien zullen hem gram zijn. Prov:* 24. *v.* 23. *Wie den godlozen regtveerdigd, en den regtveerdigen verdoemd, zijn den HEERE een grouwel; Ja! die beide. Prov:* 17. *v.* 15. *ô Huys Davids! zeid de HEERE, rigtet des morgens regt ende verloſt den beroofden uyt den hand des verdrukkers: op dat myn gramſchap niet uytvaare als een vuur, ende*

OP EEN REGTER.

Het Regt is blind,
Het haat nog mind.

Straf, zonder wreedheid of meêdoogen;
Voor gaaf geen hand, voor gunſt geen oogen;
Is aller Regt'ren Regter-les:
Wanneer het goede werd verdeedigd,
En 't land van boosheid werd ontledigd,
Is 't Regt op aard Gods Dienares.

ende Brande dat niemand Bluſſen zal konnen; van weegen de Boosheid uwer Handelingen. Jer: 21. *v.* 12. Elendig het Land, daar het Regt gekrenkt word, en daarmen afzeggen mag, *zy zijn Vet, zy zijn Glad, zelfs de Daden der Bozen gaan zy te boven. De Rigtzake en rigten zy niet, zelfs de Regtszaken der Wezen, nogtans zijn zy Voorſpoedig; ook Oordeelen zy het Regt der Nooddruftigen niet. Zoude ik over die Dingen gene bezoekinge doen, Spreekt de HEERE? Zoude mijne Ziele haar niet Wreeken, aan zulk een Volk als dit is? Jer: 5. v.* 28. gewiſſelijk zal God haar Oordeelen; dies het den Onderdaan pait Stille te zijn, en zig niet te Ontruſten, *indien gy de Onderdrukkinge des Armen, ende de berovinge des Gerigtes, ende der Geregtigheid ziet in een Landſchap, en Verwonderd U niet over zulk een Voornemen, want die Hoger is dan de Hooge neemt'er acht op: ende daar zijn Hoge boven haar lieden. Pred: 5. v.* 7. *God is een Regtveerdig Regter. Pz:* 7. *v.* 12. *de HEERE zal in Eeuwigheid zitten; hy heeft zijnen Throon bereid ten Gerigte ende hy zelfs zal de Wereld Rigten in Geregtigheid, ende de Volken Oordelen, in Regtmatigheid. Pz:* 9. *v.* 8. *in den Dag als God de Verborgene Dingen der Menſchen zal Oordeelen door Jezum Chriſtum Rom:* 2. *v.* 16. dien Dag zal verſchrikkelijk zijn, zo voor onregtveerdige Rigters, als ook voor alle Zondaren. *Vreeſlijk is het te vallen in de handen des Levendigen Gods. Heb:* 10. *v.* 31. *wie zal den Dag zijner toekomſte verdragen? ende wie zal beſtaan als hy verſchynd? ... Mal:* 3. *en* 4. een yder Menſche behoorde met Job te zeggen *waarlijk ik weet dat het zo is: want hoe zou de Menſche Regtveerdig zijn voor God? zo hy Luſt heeft om met hem te twiſten, niet een uyt Duyzend zal hy hem Antwoorden .... hoe veel min zal ik hem antwoorden, ende mijne Woorden uytkiezen tegens hem? den welke ik, zo ik Regtveerdig ware, niet zoude antwoorden: Myn Regter zal ik om Genade bidden. Job* 9.

Op een Leeraar.

Ziet God verhoogd door zijne Kragt: wie is een Leeraar, gelijk hy? Job 36. *v.* 22. *de HEERE is Goed ende Regt daarom zal hy de Zondaars Onderwijzen. Pz:* 25. *v.* 8. dies zeide David, *ziet gy hebt Luſt tot Waarheid in het Binnenſte: ende in het Verborgene maakt gy my Wijsheid bekend. Pz:* 51. *v.* 8. deze Weldaad is, voornamelijk aan de Gelovigen, na de komſte Chriſti beloofd; *Ziet de Dagen komen, Spreekt de HEERE, dat ik met den Huyze Izraëls, ende met den Huyze Juda, een Nieuw Verbond zal maken... ik zal mijn Wet in haar binnenſte geven, ende zal die in haar Harte Schrijven... zy zullen niet meer een igelijk zijnen Naaſten ende eenen igelijk zijnen Broeder Leeren, zeggende, kennet den HEERE: want zy zullen my alle kennen, van haren Klynſten af tot haren Grootſten toe. Jer:* 31. *v.* 32. *Alle uwe Kinderen zullen van den HEERE geleerd zijn. Jez:* 54. *v.* 13. maar, nadien het de Menſchelijke Natuure als eygen is (door de Verdorvendheid) om de Stemme Gods te ontvlieden, als weleer Izraël dede, by het ontfangen der Wet; *zy zeiden tot Moze, Spreekt gy met ons, ende wy zullen u hooren; ende dat God met ons niet Spreeke, op dat wy niet Sterven, Exod:* 20. *v.* 19. Zo heeft het God behaagd *te geven zommige tot Apoſtelen, zommige tot Propheeten, tot Euangeliſten, tot Harders en Leeraars, tot de Volmakinge der Heiligen, tot het werk der bedieninge, tot opbouwinge des lichaams Chriſti, tot dat wy alle zullen komen tot de eenigheid des Geloofs, ende der kenniſſe des Zoons Gods, tot een volkomenen man, tot de maate der groote der volheid Chriſti: op dat wy niet meer kinderen zonde zijn, die als de vloed beweegd ende omgevoerd worden, met alle wind der lere, door de bedriegerye der menſchen, door argliſtigheid om liſtelijk tot dwalinge te brengen; maar de waarheid betragtende in liefde, allezints zouden opwaſſen in hem die het*

Hoofd

OP EEN LEERAAR.

't Paſt op een maat,
De daad en praat.

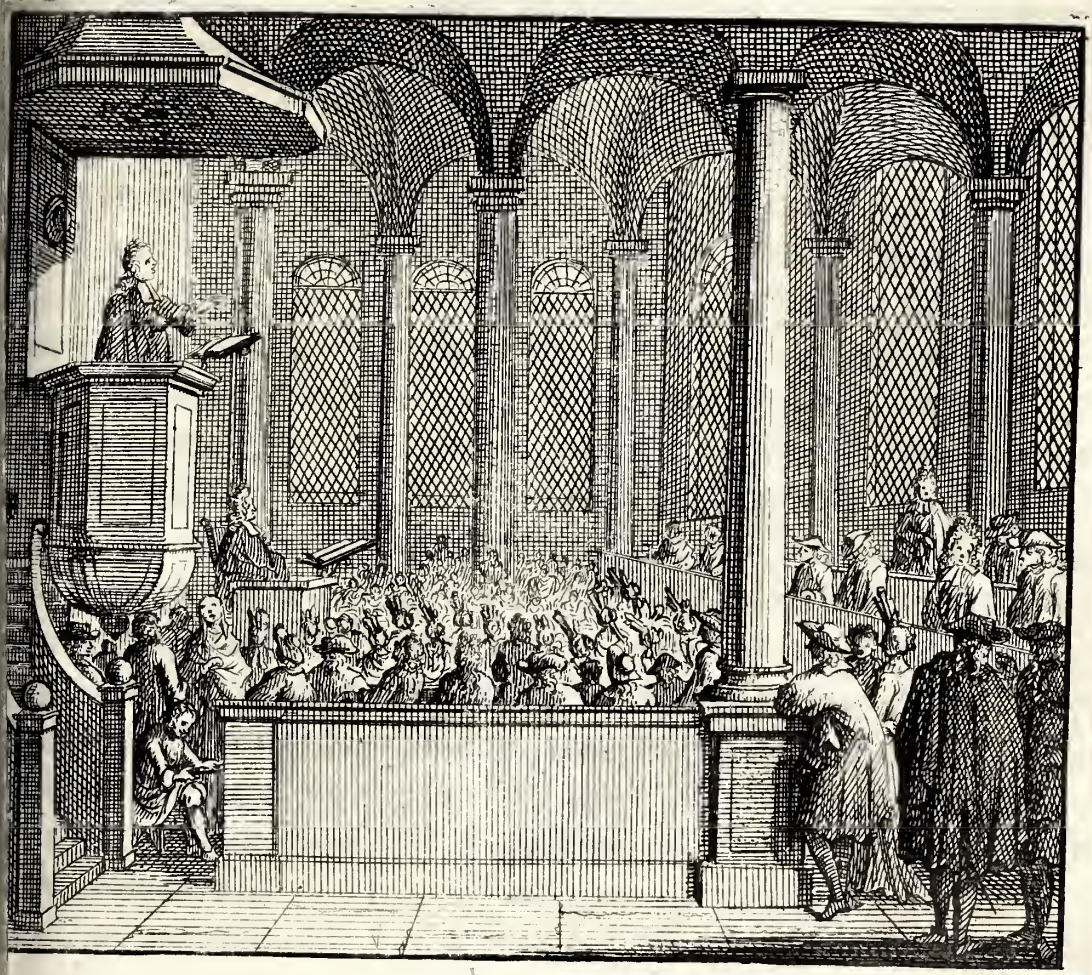

Die als een Leeraar 't volk zal weiden,
Moet zoo hy leerd zyn leeven leiden,
De Godvrugt, Waarheid, Deugd, en pligt,
Zyn eyndens daar, uyt alle kragten,
Na doelen moeten zyn gedagten,
Op dat Gods volk mag zyn geſtigt.

Hoofd is, namelijk Chriſtus. Eph: 4. *v.* 11. de genen nu, die God verwaardigd met deze Eere te bekleden, om Leeraars der Gemeinten te zijn, moeten als *Boanerges* 't welk is *Zonen des Donders Marc:* 3 *v.* 17. Gods Wille met Vrymoedigheid den Volke voordragen. Volgens dit bevel, *Roept uyt der Keele, en houd niet in, verheft uwe Stemme als een Bazuyne, ende verkondigd mijnen Volke haare Overtredinge, ende den huyze Jacobs hare Zonden. Jez:* 58. *v.* 1. Het is geen geringe zake zig tot den dienſt des Heere dezer wyze te begeven; *zo imand tot eens Opzienders Ampt Luſt heeft, die begeerd een Treffelijk Werk: een Opziender dan moet Onberiſpelyk zyn.* 1 *Tim:* 30. *v.* 1. deze kan zeggen *dit is den Weg, wandeld in de zelve. Jez:* 30. *v.* 21. *Wy dan wetende de Schrik des Heeren, bewegen de Menſchen tot het Gelove... zo zijn wy dan Gezanten van Chriſti weege, laat U met God verzoenen.* 2 *Cor:* 5. wyders zegt Paulus, ten Exempel zijner volgers *ik ben den Zwakke geworden als een Zwakke, op dat ik de Zwakke winnen zoude, allen ben ik alles geworden, op dat ik immers eenige behouden zoude...* 1 *Cor:* 9. die aldus waardig hare Roepinge wandelen, moeten de Gemeinte Chriſti dubble eere waardig agten, en deze Leſſe en Vermaninge wel in agt nemen, *wy bidden u, Broeders erkend de gene die onder U Arbeiden, ende uwe Voorſtanders zijn in den Heere, ende U Vermanen: ende agtze zeer veel in Liefde om hares werk wille.* 1 *Theſſ:* 5. *v.* 12. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die U het woord Gods geſproken hebben: ende volgd haar Gelove na, aanſchouwende de uytkomſte harer wandelinge:.... Zyt uwe Voorgangeren gehoorzaam, ende zytze Onderdanig. Want zy waken voor uwe Zielen, als die Rekenſchap geven zullen:... Heb:* 13. *v.* 7: 17. dan zal in genen Dage de Heere tot haar zeggen *Gy goede en getrouwe Dienſtknegt, over wynige zyt gy Getrouw geweeſt over Vele zal ik u zetten, gaat in de Vreugde uwes Heeren. Math:* 25. *v.* 21. *de Leeraars nu, zullen blinken, als de Glans des Uytſpanſels, ende die der vele Regtveerdigen, gelijk de Sterren, altoos ende Eeuwiglijk. Dan:* 12. *v.* 3.

Op een Edelman.

EDel zijn, betekend uytſtekende te wezen boven anderen; daarom noemd Gods Woord het uytnemenſte dat 'er is, daar mede, als *Edele Vrugten*, *Edele Geſteente*, *Edele Ziele*. *&c.*: om de koſtelijkheid en waarde der zelve uyt te drukken. Het Woord *Edel* heeft ook in de Hebreeuwſche taal, de betekeniſſe van *Witte*, om de zuyverheid en onbeſmetheid af te beelden. Geen wonder dan, dat de nakomelingen der genen die, door haar deugdelijke ofte heldagtige daden, zig verheerlijkt hebben, gaarne de naam van Edel willen voeren! dog erbarmelijk is 't, wanneer het Erfregt imand den naam van Edel toevoegd, dat als dan nog het kwaad gedrag, de zuyverheid van het Wit der Adeldom, komt te bezoetelen; die agt den wyzen Prediker het Gemeen-beſt gelukkig, daar het betamelijk die eernaam beleefd word. *Welgelukzalig zyt gy land, wiens Koning een zoone der Edelen is: ende diens Vorſten ter regter tyd eeten, tot ſterkte, ende niet tot drinkerye. Ecl:* 10. v. 17. Nog gelukkiger is het volk daar men van zeggen kan *de Edelen der volken zijn verzameld tot het volk des Gods Abraham: want de ſchilden der aarden zijn Godes. Pz:* 47. *v.* 10. zulke voortreffelijke zijden lande ten grondzuyl en Cieraad. Die tot Welweezen en vryheid zig, voor 't Vaderland, in de breſſe ſtellen zig niet onttrekkende den dienſt van Kerk en land, al wel eer de Edelen der Thekoiten deden, by het herbouwen van Jeruzalem; en daarom t'hunner ſchande aangetekend is. *Neh:* 3. *v.* 5. *Voorts aan hare hand verbeterde de Thekoiten, maar hare voortreffelijkſte en bragten hare hals niet ten dienſte hares Heeren.* Zo ſtaat ook Jacobs eerſtgeboornen zoon gebrandmerkt, om zijn euvel daden, *Ruben, gy zyt myn eerſtgebooren mijne kragt en het begin mijner magt; de voortreffelijkſte in hoogheid*

end

OP EEN EDELMAN.

Veel Adeldom,
Een yl gebrom.

Wat 's d'Adeldom, die door bereek'nen,
Van voor-geſlagt wil eer' beteek'nen,
Indien zy zelfs geen Deugd bezit?
Door vroomheid 't land tot nut te ſtrekken,
Geen voorzaats eer' met ſchand bevlekken,
Dat 's Edel zyn! dat 's 't regte wit.

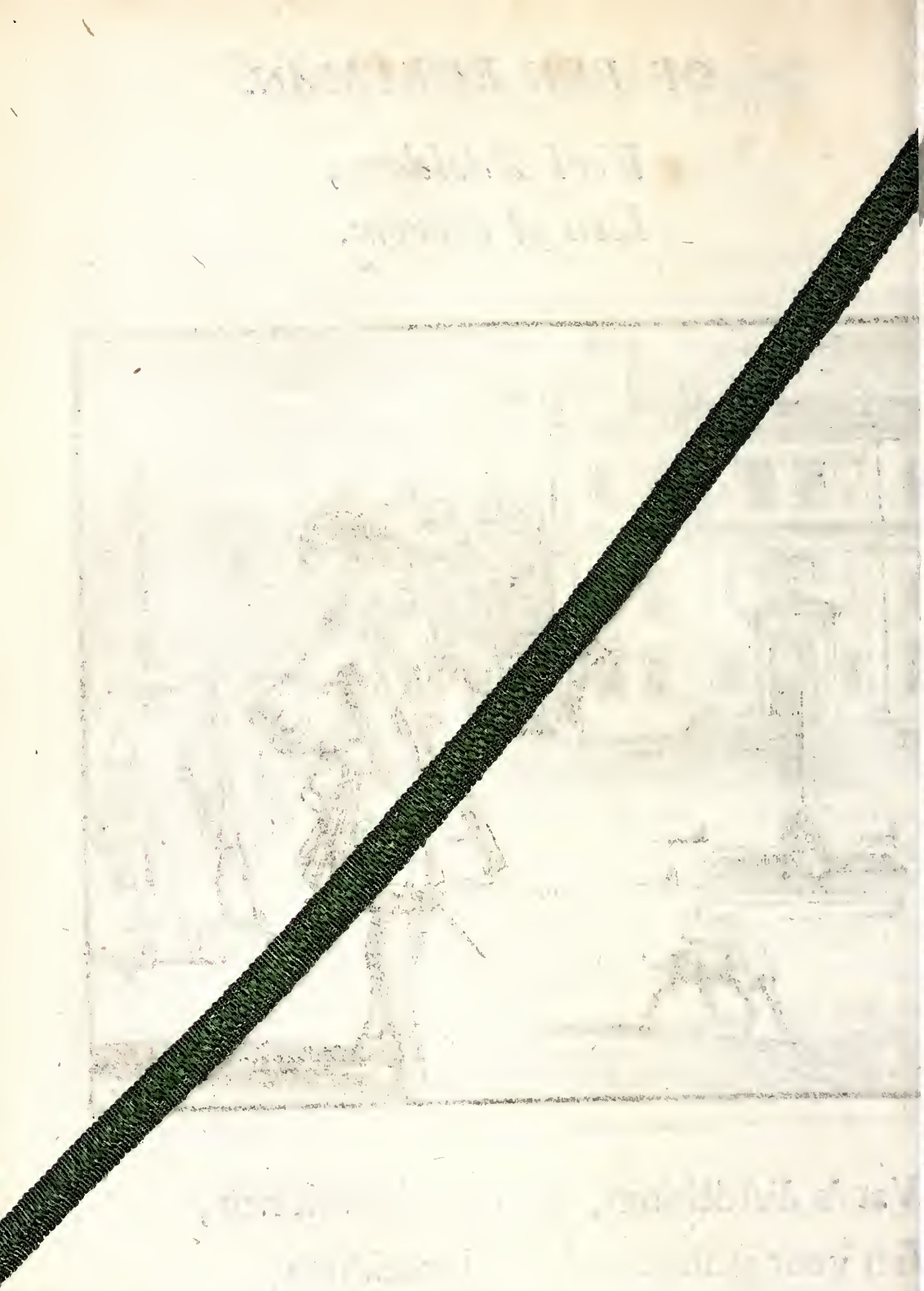

*ende de voortreffelijkſte in ſterkte, ſnellen afloop als der wateren. Gy zult de voortreffelijkſte niet zijn. Gen:*49.*v.*3. even als d'Aardsvader zijn zoon (in zijne zeegening) verwierp, om zijn misdryf, en het regt zijner eerſtgeboorte hem wynig te ſtaade kwam: alzo wedervaard hen ook die haar Adeldom, door geboorte, niet evenaaren met de deugd. Zy mogen met de naam wat pronken en uyterlijk nog eenige eere aangedaan worden: zy zijn dog by yder regtſchapen Chriſten in verachting.

ô Wat word 'er niet een ydele waan en roem geſteld in de afkomſt! wat vermeenen (zommige) al voorregt te hebben boven haar medeburgers en landsgenoten: Ja! door dien zy de voorrang over al waanen te hebben, zoude vele haar ligt vleijen van ook vooruytdeel by God te erlangen; Verre van daar! God die geen aannemer des perzoons is, en den rijken voor den armen niet kend, Oordeeld na den toeſtand van 't gemoed. *Hoord mijne geliefde Broeders; en heeft God niet uytverkoren de armen dezer Wereld om rijk te zijn in 't gelove, ende erfgenamen des Koningryks, 't welk hy beloofd den genen die hem lief hebben? Jac:* 2. *v.* 5. die God lief hebben zijn deelgenoten der verkiezing door genade, niet uyt geboorte; als gebleken is by Jacob en Ezau. Het voorregt van te mögen ryden en jagen, is zo overdeftig niet als de oeffening ter godzaligheid. Het getuygeniſſe Pauli, van die van *Bereen*, is waardiger te agten, als de grootſte prys der Tournoiſpeelen, *deze waren edelder dan die te Theſſalonica waren, als die het woord ontfingen met alle toegenegendheid, onderzoekende dagelijks de ſchriften, of deze dingen alzo waren. Act:* 17.*v.* 11. het wynige voordeel dat in de Wereldſche Adeldom ſteekt, toont ons Paulus; *Gy ziet nwe roepinge, Broeders, dat gy niet vele wyze zyt na den vleeſche, niet vele magtige, niet vele edele... het onedele der Wereld, ende het veragte, heeft God uytverkoren, ende het gene niet is, op dat hy het gene iet is te niete zoude maken.* . 1*Cor:*1.*v.*26.

Op een Koning.

DE zamenlevinge der menſchen, tot Steden en Landen verdeeld zijnde, vereiſchte Wetten en voorregten, zo tot Straffe der boosdoenders, als loon der deugdzamen, op dat den Staat bloeijen mogt, en de ruſt en vrede gehandhaafd; dies het nodig wierd uytvoerders der zelve te ſtellen, het welke in den eerſten aanvang de oudſte des volks ten deel viel, daar na de waardigſte, eyndelijk de geweldigſte; dewelke allengskens, het getal bekortende, tot alleen heerſchers uytgekomen zijn.

Izraél tot een Volk geworden zijnde, en door Gods bevel onder de Regering van Rigters uyt de oudſte des volks geſteld, verwierpen deze inſtellinge; en wilde, op de wijze der Heydenen, een Koning hebben, zeggende tot Samuel, *zettet nu eenen Koning over ons, om ons te rigten, gelijk alle de volken hebben.* Waar op God aan Samuel hier over misnoegd zijnde, antwoorde *Hoord na de ſtemme des volks, in alles dat zy u zeggen zullen: want zy hebben u niet verworpen, maar zy hebben my verworpen, dat ik geen Koning over haar zal zijn.* 1 *Sam*: 8. *v.* 6. beſchryvende wijders, de wijze op welke de Koning regeeren zoude, wiens geweld-dryvend gedrag, zeer onſmaaklijk voor d'onderzaten, te boek ſtaat.

Hoewel nu het zwaaijen der rijksſtaf (met zulk een Majeſteit van Oppermagt bekleed) het begeerlijk harten hoogſte behaaglijk moet voorkomen (gelijk d'ervarendheid ons nog, maar al te droevig, leerd hoe veel 'er om gedaan, en wat al bloed 'er om vergoten, word) nogtans met goed oordeel ingezien zijnde, wat is het niet een vreeſlijke en gevaarlijke ſtaat? Ontallijk zijn de zorgen en bekommerniſſen; indien een Koning het gemeene beſt wel zal behartigen. *Het is den Koningen grouwel goddeloosheid te doen: want door geregtigheid word de Throon beveſtigt.*

OP EEN KONING.

De Kroon en Staf,
Weerd zond' nog ſtraf.

Wat was een Koonings kroon niet wenſchlyk,
Trof hem geen rampen van het menſchlyk!
Voor al, aan dieze waardig draagd:
Want buyten laſt van zwaare zaaken,
Hier door gevaar, daar door vermaaken,
Werd d'aandagt uyt de ziel gejaagd.

beveſtigd. Prov: 16. *v.* 12. *doed den godlozen weg van het aangezigte des Konings: ende zijn Throon zal in eeuwigheid beveſtigd worden. Prov:* 25. *v.* 5. *een Koning houd het land ſtaande door het Regt: maar die tot geſchenken genegen is, verſtoord het zelve. Prov:* 29. *v.* 4. *het komt den Koningen niet toe, ô Lemuël, het komt den Koningen niet toe, Wyn te drinken; ende den Prinçen ſterken drank te begeeren, op dat hy niet en drinke, en het gezette vergeete; ende de Regtzake aller verdrukte verandere. Prov:* 31. *v.* 4. *Weldadigheid en waarheid bewaare den Koning, ende door weldadigheid onderſteund hy zijnen Throon. Prov:* 20. *v.* 28. alle deze (en meer andere) zaken, zijn bezorginge voor het volk, welke hem zo bezig houden dat 'er nauwlijks tijd overſchiet, om eens na binnen te keeren in zich zelven, om den toeſtand zijner ziele te beſchouwen, en zijn aandagt Hemelwaards te heffen, om met geſpeende Hartstogten, te bezeffen het zakelijke dezer woorden, *des Konings harte is in de hand des Heeren als Waterbeken: hy neigd het tot al dat hy wil. Prov:* 21. *v.* 1. op dat hy zich niet verhoveerdige, maar gedenke dat *God is een Koning der Koningen en een Rigter der gantſcher aarde. Nu dan, gy Koningen, handeld verſtandelijk, laat u tugtigen gy Rigters der aarden. Diend den Heere met vreeze, ende verheugd u met bevinge. Kuſſet den Zoone, op dat hy niet Toorne, ende gy op den weg vergaat, wanneer zijn Toorn maar een weynig zoude ontbranden. Welgelukzalig zijn alle die op hem betrouwen. Pſ:* 2. *v.* 10. Ja! Welgelukzalig, die als een Deelgenoot van het Koninglijk Prieſterdom, van gantſcher harten zeggen kan, *Jezus Chriſtus, die de getrouwe getuyge is, de eerſtgeborene uyt den doden, ende de Overſte der Koningen der aarde. Hem die ons heeft lief gehad ende ons van onze zonden gewaſſchen heeft in zijnen bloede, ende die ons gemaakt heeft tot Koningen ende Prieſters Gode ende zynen Vader: hem zegge ik zy de heerlijkheid ende de kragt in alle eeuwigheid. Amen. Apoc:* 1. *v.* 5.

Op een Keyser.

WAnneer de Romeynen (in den ouden tijd) hare magt hoe langer hoe verder uitbreiden, en door hare legers vele Rijken overwonnen hadde, ontſtond 'er (eyndelijk) een binnenlandſen ofte burgerlijken Oorlog, tuſſchen haar Veldheeren *Cezar* en *Pompejus*, welkers uytkomſte de verandering in de Regeering medebragt, verwiſſelende de Roomſche Mogendheid, van republijk in Monarchy: aldus leide *Julius Cezar* de grond tot alleenheerſching, onder den naam van *Cezar*, oft Keyzer. Deze name hebben zijne volgers voorts gevoerd met byvoeginge van de zinſpreuk Semper Augustus dat is, *Altyd vermeerderaar des Rijks*. De ſtaat van alleenheerſcher, op de wyze eenes Keyzers, word voor de opperſte waardigheid, onder de menſchen gehouden: alhoewel zig de Pauzen (door de tyd) zulks aangematigd hebben. En ook, nevens de Souvereyne Koningen, een gelyke magt voeren, als een Keyzer gebruyken kan. Wat wonder dan! by aldien zulk een Monarch, zig t'eniger tyd komt te verhoveerdigen, als zijnde zo hoog in top van eere geſteegen, dat hem ider (byna) onderworpen is. Om welke reden Chriſtus zeyde, *Geeft den Keyzer dat des Keyzers is, ende Gode dat Godes is. Matth*: 22. *v*. 21. nadien dezelve (alſchoon zo hooggebooren) nogtans een menſch is van gelyke beweginge, driften en hartſtogten, als alle anderen, en derzelver aangebooren eigeliefden onderhavig is, dewelke door zo menigerhande eerbewyzingen en pluimſtrykeryen nog meerder werd opgeſtookt en gaande gemaakt, zo moet als een wonderdadige kragt van Gods werkinge geſteld worden, by aldien een zo hoogverheven Vorſt zig zelven ſpeenen kan der welluſten en hovaardye, en zijn driften door de reden magtig is, voor al, zo hy het eygen voorby zien en God alleen da

Opper-

OP EEN KEYSER.

Was 't altyd waar,
Ryks Meerderaar!

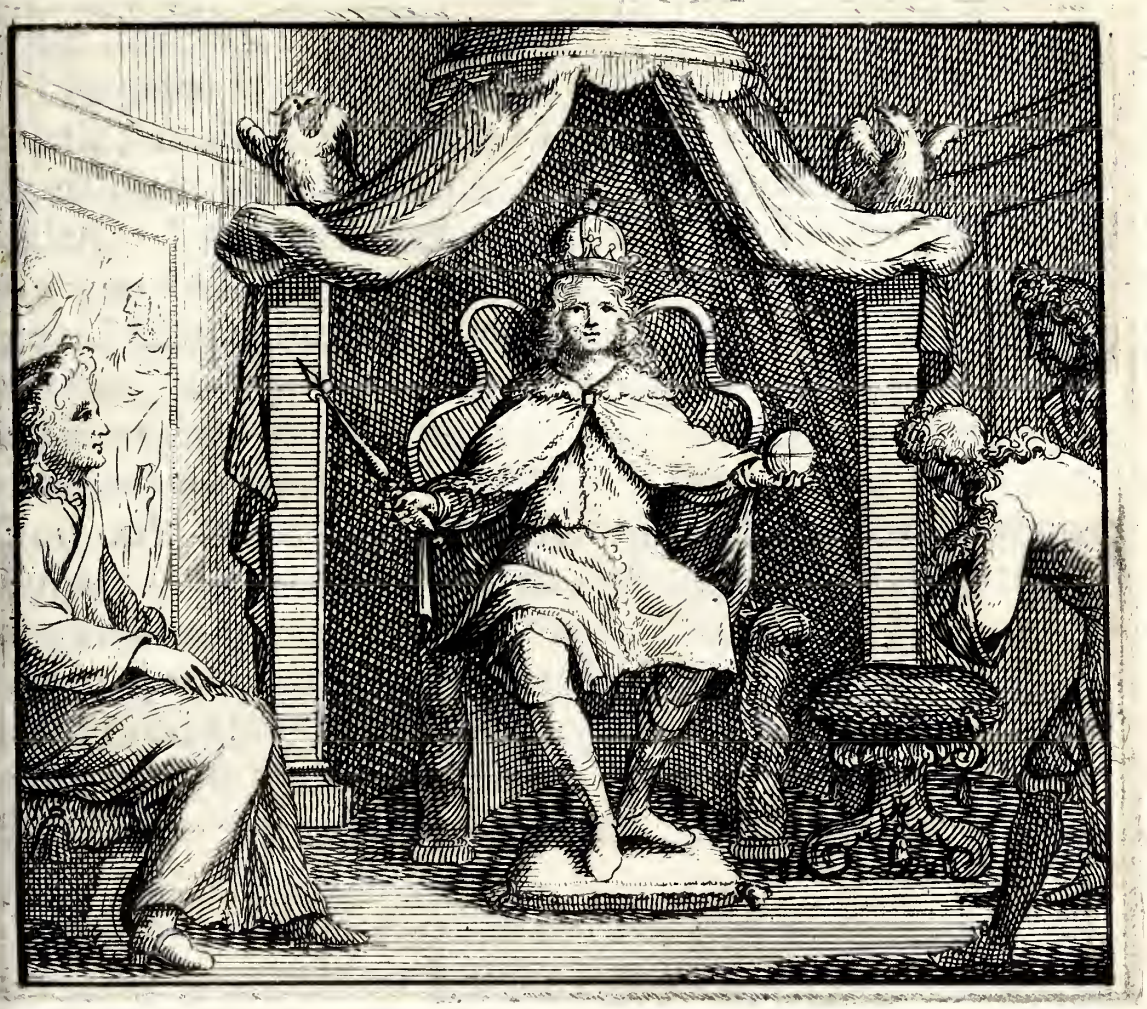

Hoe hoog een Keyzer is gezeeten,
Hy mag zig niet te veel vermeeten;
Het gaat niet altyd naar zyn wenſch:
Gods ſtem zal hem tot omzigt nooden,
„ Ik heb gezegt, gy zyt wel Gooden,
„ Maar ſterfd gelyk een ander menſch.

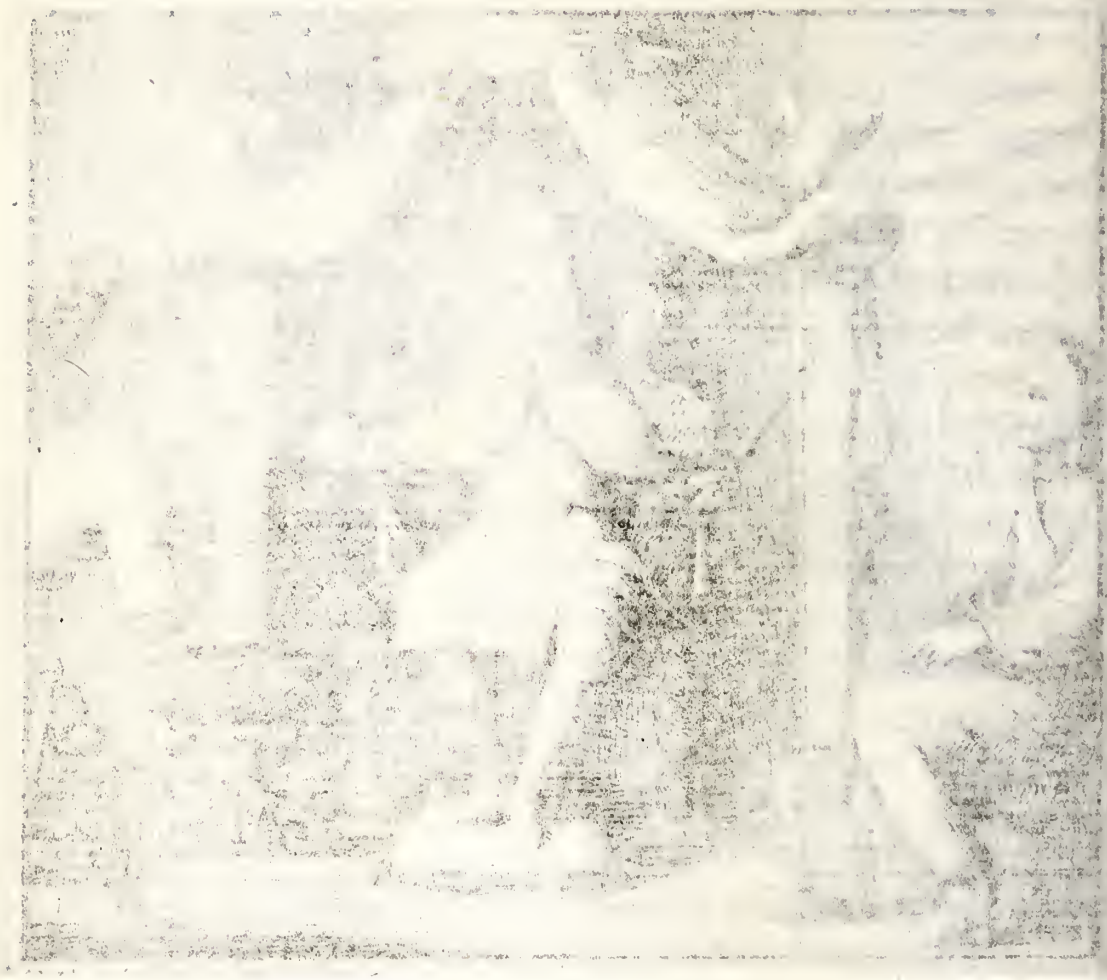

Opperheerſcher kennen en erkennen kan. Daar zijn wynig Exempelen, dat zulke hoge Vorſten zig der heerſchappye ontſlagen hebben, om eens op hares zelfs toeſtand des gemoeds agt te geven, en ter inkeer hunner zielen de Godvrugt na te jagen.

Het geval van Keyzer Karel de vyfde, ſtaat (mogelijk) wynig navolging te vinden, dewelke zijne rijken vrywillig afſtond, en overgaf, om een ſtil en afzonderlijk leven te leiden. Veel eer is het bedenkelijk dat 'er vele voorwerpen van Godes gramſchap zullen ontſtaan, na het voorbeeld Nebucadnezars, die uyt opgeblazendheid zijner harte zeide, *is dit niet het grote Babel, dat ik gebouwd hebbe tot een huys des Koningryks, door de ſterkte mijner magt, ende ter eere mijner Heerlijkheid! Dan:* 4. *v.* 30. dewelke God ook vernederen zal; is het juyſt niet, met zo wonderbare verſtotinge uyt de menſchelijke gezelligheid tot de zamewooninge der beeſten, zo zullen haar dog gelegendheden opdoen, die haar (treffende) zullen doen hooren als of God zeide, *ik hebbe wel gezegd, gy zyt Goden: ende gy zyt alle kinderen des Alderhoogſten: nogtans zult gy ſterven als een menſche; ende als een van de Vorſten zult gy vallen. Pzalm* 82. *v.* 7.

Het SEMPER AUGUSTUS, *altijd vermeerderaar des ryks*, door Keizer Karel (voornoemd) met een eygen zinſpreuk PLUS ULTRA, *nog verder* verrijkt, en op zig zelven toegepaſt, is betaamlijk voor een Keizer (Ja, ook voor yder Chriſten!) om wel in agt genomen te worden.

Altijd te vermeerderen, na den Wereldſen ſtand, daar na tragt yder menſch: maar het regte *nog verder* is uytnemender; na het Voorbeeld des Apoſtels Pauli. *Een ding doe ik, vergetende het gene dat agter is, ende ſtrekkende my tot het gene dat voren is, Jage ik na het wit, tot den prys der roepinge Gods, die van boven is in Chriſto Jezu. Philip.* 3. *v.* 14.

Op een Paus.

Leerd van my dat ik zagtmoedig ben, ende nedrig van harte. Zeide onzen Heyland Jezus Chriſtus. *Math:* 11. *v.* 39. het welke hy ook wil dat een yder Chriſten behartigen zal. *Die zijn kruys niet op hem neemd, en my navolgd, is mijns niet weerdig. Matth:* 10. *v.* 38. deze leſſen zijn algemeen en hebben tot ſlot vonnis, *die den Zoone ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien. Maar den Toorn Godts blijft op hem. Joan:* 3. *v.* 36. wat nu het gedrag der Pauzen (zig uytgevende voor Stedehouders Chriſti) in dit geval aanbelangd, daar is wynig navorſching toe nodig; want ſchoon zy zig noemen knegt der knegten; zietmen ligtelijk wat voor nedrigheid in dezen eerentytel ſteekt; alzo duydelijk als Plato de hovaardye van Diogenes door zijn geſcheurden Mantel zag. De grondveſt van de vermeende oppermagt van Petri Stoel, waand men te zyn, *ik zegge u ook dat gy zyt Petrus, ende op deze Petra, zal ik mijne Gemeinte bouwen, ende de Poorten der Hellen zullen dezelve niet overweldigen. Math:* 16. *v.* 18. of nu deze plaats een inſtellinge is, der alleenheerſchende Oppermagt des Roomſchen Stoels, kan nagezien worden by vele Schrijvers der Kerkelijke Hiſtoren wegens het Pausdom, onder andren by *Philip Mournai. Heere van Pleſſis.*

Immers *God heeft zijn Gemeynte gebouwd op het fondament der Apoſtelen en Propheten waar van Jezus Chriſtus is, den uyterſten Hoekſteen. Eph:* 2. *v.* 20. dies Petrus (zelfs) ook zegt. *Zo wordet gy ook zelve, als levende ſteenen, geboud tot een geeſtelijk Huys*... voorts de pligten ter zaligheid, voor een groot gedeelte, nadrukkelijk voorſchryvende, zo ſteld hy onder and're. *Indien gy verdraagd, als gy wel doed, ende* (*daar over*) *lydet dat is genade by God. Want hier toe zyt gy geroepen, dewijle ook Chriſtus voor ons*

ge-

OP EEN PAUS.

Menſch-Viſſers-ſtand,
Eyſcht ander wand.

De grootſte Spiegel, van ons leven,
Gaf Chriſtus; die de Pauzen geeven,
Zyn meerendeel te breet van Lyſt:
Zal Petri volger Schaapen hoeden,
Hy moet geen praal nog heerszugt voeden;
De Godvrugt needrigheid ver-eyſt.

geleeden heeft, ons een Exempel nalatende, op dat gy zijne Voetſtappen zoudet navolgen. 1 *Pet:* 2. wat navolginge dezer Texten, in het levens beleid der Pauzen gevonden word, kan men (zelfs by den Roomſchen Schryver *Platina, van't leven der Pauzen*) haaſt beſpeuren. Wat overeenkomſt heeft dog met de nederigheid, *hare driedubble Kroon; hare voetkuſſinge; op de ſchouder draginge, eerbied, en (zelfs) aanbiddinge &c?* Ja! *Adrianus de Vierde* toonde eens zijn ongenoegen aan den Keyzer *Fredericus Barbaroſſa*, wanneer hy, by het te Paard ſtygen van hem, de ſtegelreep met de linker- (in Stede der Regter-) hand had vaſt gehouden, het welke de Keyzer na lang tegenſtreven nog verbeteren moeſt. Wat hovaardige verwaandheid! een Keyzer moet zig dus vernederen voor een Paus! en dat nog voor eenen die, voor zijn verheffing, plag te zeggen. *Te ſtaan na het Pausdom, is Romuli nazaat te gaan worden, in Vader ofte Broedermoorderye; en niet Petri nazaat in het weyden der Schapen. Want nooit word die ſtoel zonder Broederlijk bloed verkregen. Ziet Phi: Mournai Fo.* 502. Wat al uytſporige heerszugt, pragt, overdaad, onkuysheid en allerhande gruweldaden, door vele Pauzen gepleegd zyn, daar van zijn de Geſchigtboeken vol.

De luyſter van Chriſti Koningrijk ſtaat anders te boek. *Ziet uwen Koning komt tot u zagtmoedig, en gezeten op een Ezelinne. Matth:* 21. *v.* 5. *Gord uw Zweerd aan de heupe, ô Held! uwe Majeſteyd, ende uwe heerlijkheid, ende rijd voorſpoediglijk in uwe heerlykheid, op het woord der waarheid, ende regtveerdige zagtmoedigheid. &c. Pſalm* 45. dit zijn Petri Leſſen (in zijn eerſten Zendbrief) voor alle Chriſtenen, en alleraanneeminge waardig. *Zyt met ootmoedigheid bekleed: want God wederſtaat de hoveerdigen, maar de nedrigen geeft hy genade.... Geliefde ik vermaane u, als inwoonders en vreemdelingen, dat gy u onthoud van de vleeſchlijke begeerlykheden, dewelke kryg voeren tegen de ziele.....*

Op een Wysgeer.

DE grond der Wysgeerte, ofte Philozophie, is alle menſchen eygen, als een merkteken ofte indruk van haar oorzaak; zo als Paulus leerd. *Overmits het gene van God kennelijk is, in haar openbaar is, want God heeft het haar geopenbaard. Want zijne onzienelijke dingen worden, van de ſcheppinge der Wereld aan, uyt de ſchepzelen verſtaan ende doorzien, beide zijn eeuwige kragt en Godlijkheid, op dat zy niet te verontſchuldigen zoude zyn.* *Rom:* 1. *v.* 19. maar de verdorvendheid des menſchen heeft dit ligt zo verduyſterd, dat de reeden, het verband des ſchepzels tot zijn oorzaak, niet ziet en verwaarlooſd. *om dat zy God kennende hem als God niet hebben verheerlijkt ofte gedankt, maar zijn verydeld geworden in haare overlegginge, ende haar onverſtandig harte is verduyſtert geworden. Haar uytgevende voor wyzen zyn zy dwaas geworden.* *v.* 21. zo hebben de Oude Philozophen zig, yder naar hunne genegendheid, een Idea ontworpen; *de Zon, de Maan, de Starre, lugt en vuur &c.* tot God makende; *de Stoïſche* ſtelden *een fatum of noodlot* onveranderlijk zelfs voor Goden en menſchen. *Epicurus* dreef, *als 'er al een God was, dat die zig gantslijk met d'aardze dingen niet bekommerde.* Tegen deze twee leeringe ſtreed Paulus t'Atheenen *Hand:* 6. *v.* 18. in tegendeel *Xenophanes* leerde *dat alles watter was, God was.* Van welke meeninge de hedendaagſe *Indiaanſche Bramines* niet wyd af zijn, de gene die ſtellen, *dat het geheelal uyt God, gelijk als het rach uyt der ſpinnekops ingewand, voortkomt.* Ook zal *Spinoza* zig dezer meninge niet ontduyſteren, hoe veel onderſcheydinge hy waand te maken; of, *dat alles maar een wyziging in de Goddelijke natuur is*, zal het zelfde ſtellen. And're wederom *hebben de heerlijkheid des onverderflijken Gods verandert in de gelijkeniſſe eenes Beelds van een verderflijk menſch,*

OP EEN WYSGEER.

Hoe de oorzaak wrocht,
Word onderzocht.

Een Wysgeer voed beſpiegelingen
Van God, als oorzaak aller dingen;
En het gewrochts afhanklykheid;
Ook 't weezen zelfs; en 's Schepzels daaden;
Maar van de werking der genaaden,
Gods geeſt alleen de reeden leid.

menſch, ende van gevogelte, ende van viervoetige en kruypende gedierten. Rom: 1. *v.* 23. alle deze wanſchikkelijke gevoelens, ſpruyten uyt des menſchen eygen zelfs beminning en verwaandheid. Maar die de reden, zonder vooroordeel, met verlochening van eygen belang opvolgd, zal bevinden, dat God is een wezendlijkheid door de wezendheid; ſtellig van zig; volmaakt, oneyndig, onveranderlijk, onſtoffelijk, en geenes dings behoevende; ende overzulks alle gelukzaligheid, in en door zig zelvenalleen, bezittende moet aangemerkt worden. Ook dat hy den eenigen oorzaak ende Schepper van het Heelal is. Zulks dat *alles door zijnen wille alleen beſtaat. Apoc:* 4. *v.* 11. waar van afgeleid word, wat verpligting het ſchepzel ontrend zijn Schepper heeft; ook hoe verre 't gemoed verbaſterd is; en door de wroeginge zijns Conſcientie zijne zonden ontdekt. Zulks alles kan de gezonde reeden naſpooren: maar de kenniſſe der Goddelijke verkiezinge ter genade, en de vrywillige werken ter verloſſinge des zondaars, overtreft de reden; dies den menſch door goddelijke openbaringe daar van moet onderregt worden. Nogtans, dewijl het ingeſchapen ligt der reden, en de vrye openbaringe van Gods woord, beide genadegiften en werkinge van den eenigen waaragtigen God zijn, zo kan den een den and'ren niet wegnemen ofte tegenſtreven: maar veel eer te hulp komen. De leerſtukken ter zaligheid werden met het ooge des Geloofs, en de werken Gods met het ooge des verſtands aanſchoud. Wy hebben wel *een redelijken Godsdienſt. Rom:* 12. *v.* 1. dog egter *de natuurlijke menſche en begrypt niet de dingen die des Geeſts Gods zijn, want zy zijn hem dwaasheid, ende hy kanze niet verſtaan, om datze geeſtelijk onderſcheiden worden.* 1 *Cor:* 2. *v.* 14. *Ziet* (dan) *toe dat niemand u als eenen roof vervoere door de Philozophie, ende ydele verleydinge, na de overleveringe der menſchen, ... ende niet na Chriſtum. Want in hem woond alle de volheid der Godheid lichaamlijk. Coll:* 2. *v.* 8.

Op een Starrekyker.

Op den vierden dag der Scheppinge *maakte God het heyr des Hemels; Zon, Maan, en Starren, om te onderſcheiden dag en nagt; ook tot tekenen, tot gezette tyden, dagen en jaren.* Tot waarneminge der zelve hebben zig de menſchen, al van den beginnen aan, begeven; want, de oude Schryvers meenen dat Enoch, Abraham, Mozes, en andre, al grote Starrekundigen waren; het gene niet ongelooflijk is, maar zelfs ook bedenkelijk of zy niet de beſte van alle zijn geweeſt; als die de opmerkinge der zelve, tot Gods eere en heerlijkheid, hebben aangelegt; daar d'andre, door de verdorvendheid der natuure, meeſtendeel tot overgeloof zijn vervallen; zulks d'Aſſyriers en Egiptenaren daar Afgodendienſt mede hebben bedreven. Daarom God (door Mozes) den kinderen Izraëls waarſchoude, *dat gy ook niet uwe oogen opheffet na den Hemel ende aanziet de Zonne, ende de Maane, ende de Starren des Hemels gantſche heyr; ende wordet aangedreeven, dat gy u voor die buyget, ende haar dienet: dewelke de HEERE uwe God allen volken, onder den gantſchen Hemel, heeft uytgedeyld. Deut:* 4. *v.* 19. alſchoon nu God zig zo kennelijk aan Izraël openbaarde, nogtans zo verlieten zy eyndelijk, en dikmaalen, de Rotſteen hares heils en vervielen tot deze afgoderye. *Ja! zy verlieten alle de Geboden des Heeren hares Gods ... ende maakte boſſchen, ende bogen zig voor alle heyr des Hemels.* 2 *Con:* 17. *v.* 16. op deze wyze hebben de Grieken en Romeynen, en meeſt alle de Heydenen, hare Godsdienſten verrigtet; de wichelarye tot raminge uyt geboorten-ſtond, en waarneminge uyt de trekken des aangezigts en hands, met d'invloed der Starren gepaard, zijn hier van oorſpronklijk. Gaave God, dat het maar by de Heydenen gebleven ware! hoe vele Chriſtenen zijn 'er nog, die zig ontzetten over de teke-

ner

OP EEN STARREKYKER.

'Der Starren leer',
Verbreid Gods eer'.

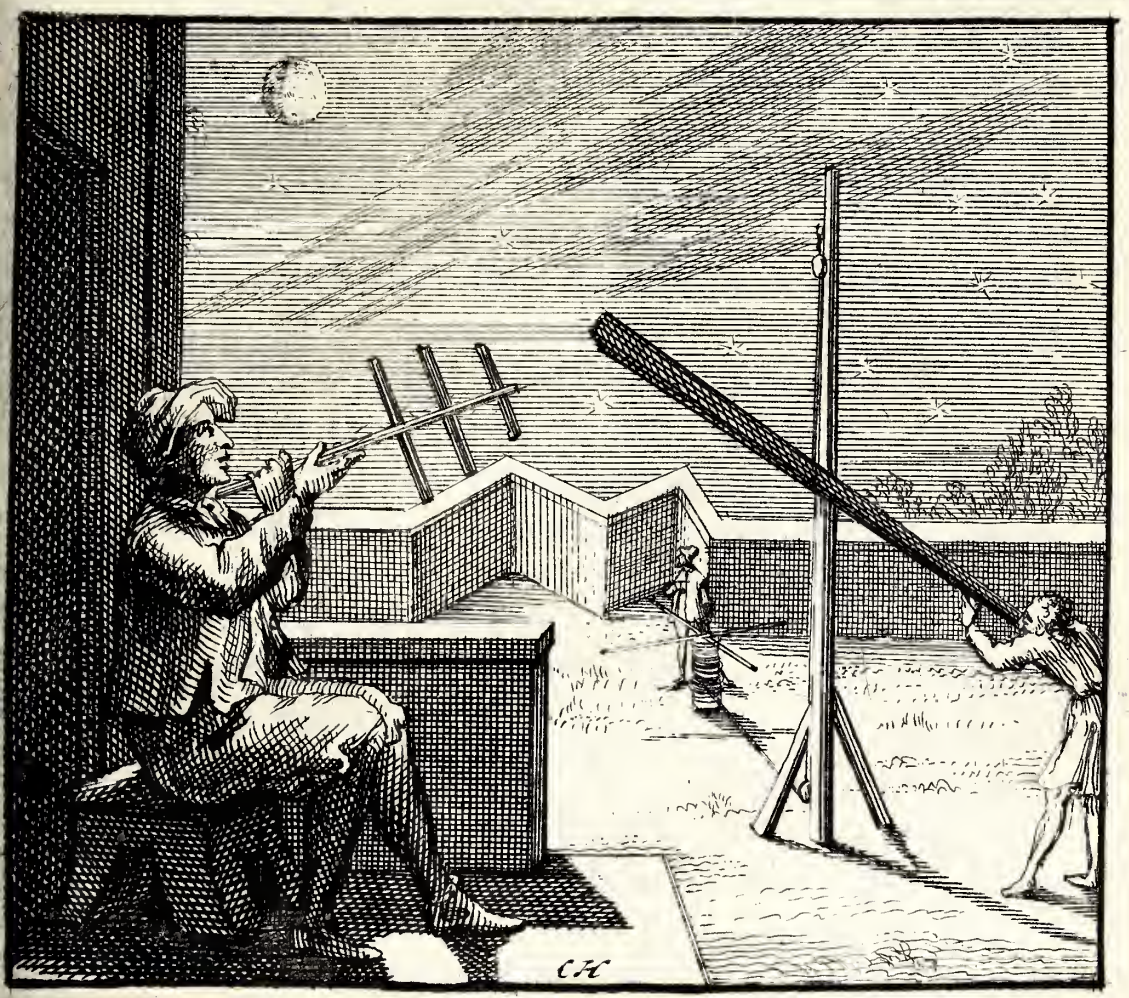

Als de oeff'ning, in den loop der Starren,
Het oordeel zoo komt te verwarren,
Dat God als uyt gedagtenis
Geraakt, en dus de Geeſt blyft hangen,
Alleen in 's ſchepſels ſtand en gangen,
Dan taſt dees leering deer'lyk mis.

nen des Hemels! en daar beſluyten uyt vormen, tot nadeel van den inwendigen Godsdienſt, en tegens Gods woord: want, *zo zeid de HEERE leeret den weg der Heydenen niet, ende ontzettet u niet voor de teekenen des Hemels, dewijle zig de Heydenen voor de zelve ontzetten.* Jer: 10. v. 2. wat zijnder nog al, die de hand-kykery, de nativiteyd of Planeet giffinge, en voorzegginge der gevallen (door Comeeten en t'zamenkomſte der dwaalſterren) aanhangen en toeſtemmen! waar door vele ongevoelig worden afgerukt, van de erkenteniſſe (der alleen wonderen doende) Gods; en die de nature als een God ten Throon heffen: daar nogtans het geheel al een enkel gewrogt en ſchepzel Gods is. Hoe menigmaal is het, als of de mislukte voorzegginge zeyde, *laat nu opſtaan die den Hemel waarnemen, die in de Starren kyken, die na de Nieuwe Mane voorzeggen: ende laatze u verloſſen van die dingen die over u komen zullen.* Jez: 47. v. 13.

Buyten afgoderye en bygelovigheid, is de Starrekunde anderzints zeer heylzaam; als zijnde een wegwyzer der zeevarende lieden, een grond der wereldbeſchryvinge, een nutte oeffening veler deugdzame waarnemingen, en een kragtige opleydinge ter verbreidinge van Gods eere, *Heft uwe oogen op om hooge, ende ziet, wie deze dingen geſchapen heeft, die in getale haar Heyr voortbrengd: dieze alle by name roept; van wegen de grootheid zijner kragten, ende om dat hy ſterk van vermogen is, daar word 'er niet een gemiſt.* Jez: 40. v. 26. *Hy teld het getal der Starren: by noemdze alle by name.* Zegd David. *Pzalm* 147. v. 4. met denwelke alle menſchen moeten uytroepen. *Als ik uwen Hemel aanzie, het werk uwer vingeren, de Mane, ende de Starren, die gy bereid hebt. Wat is de menſche dat gy zijner gedenkt? ende de zone des menſchen dat gy hem bezoekt? ô HEERE, onze Heere, hoe heerlijk is uwen naam op de gantſche Aarde! die gy uwe Majeſteyt geſteld hebt boven de Hemelen.* Pz: 8.

Op een Wiskonstenaar.

DE Wiskonſt is een oeffening des verſtands van werkſtukkelijke bezigheid; beſtaande in betoginge van onwrikbare bewijzen, door evenreedigheden der maten, getalen, lynen, ronden en ſtippen. Waar door vele nutte vonden zijn aan den dag gekomen, en ontallijke werktuygen tot dienſt van alle Konſten en Handwerken zijn bedagt; zo tot welzijn van het algemeen, al zelfs ook tot het grootſte verderf en dwingend geweld. Door haar word de Bouwkonſt onderſchraagd; de Veſtingbouw gevorderd; de Globen en Kaarten opgemaakt; de Muzyk, Vergezigtkunde, Meet- en Rekenkonſten voltooid. Kort om deze wetenſchap legt de grond (of neemt ten minſte deel) in alle vrye Konſten en oeffeningen; voor al in Konſtwerkelijke ſtukken, als Uurwerken, Weerglazen, Krygstuig, Vuurwerken, Kraanen, en andre gereedſchappen om grote zwaartens te konnen heffen en bearbeiden, ofte geweldige kragt te doen; zulks dat eens *Archimedes* (op 't vermogen der uytvindinge ſnoevende) maar eenes ſtips vaſtigheid eyſte, buyten den Aardkloot, om de zelve uyt hare aſſen te ligten.

Deze wetenſchap is wel eene der nutſte en vermaaklijkſte leeroeffeninge der Studien voor het menſchelijk verſtand, om dat dezelve vaſte gronden en bewyzen vorderd, ende niets dat twijffelagtig ofte onbetoogelijk is aanneemt; maar de waarheid en zekerheid alleen tot doel heeft. Dog als d'Aandagt zig wend tot het boven natuurlijke, of tot Geloofsſtukken, dan vind zy dezelve ondienſtig; als te laag van geboorte zijnde, tot zo hoge beſpiegelingen, overmits zy niet dan het natuurlijke en ſtoffelijke betragt. Zo dat *H. C. Agrippa* van dezelve getuygd (in zijn *onzekerheid en ydelheid der wetenſchappen. Hoofddeel* 11.) *Deze oeffeningen, hoewelze weynig of gene ketteryen in*

de

OP EEN WISKONSTENAAR.

De Wiskonſt eiſcht.
Niets of 't bewyſt.

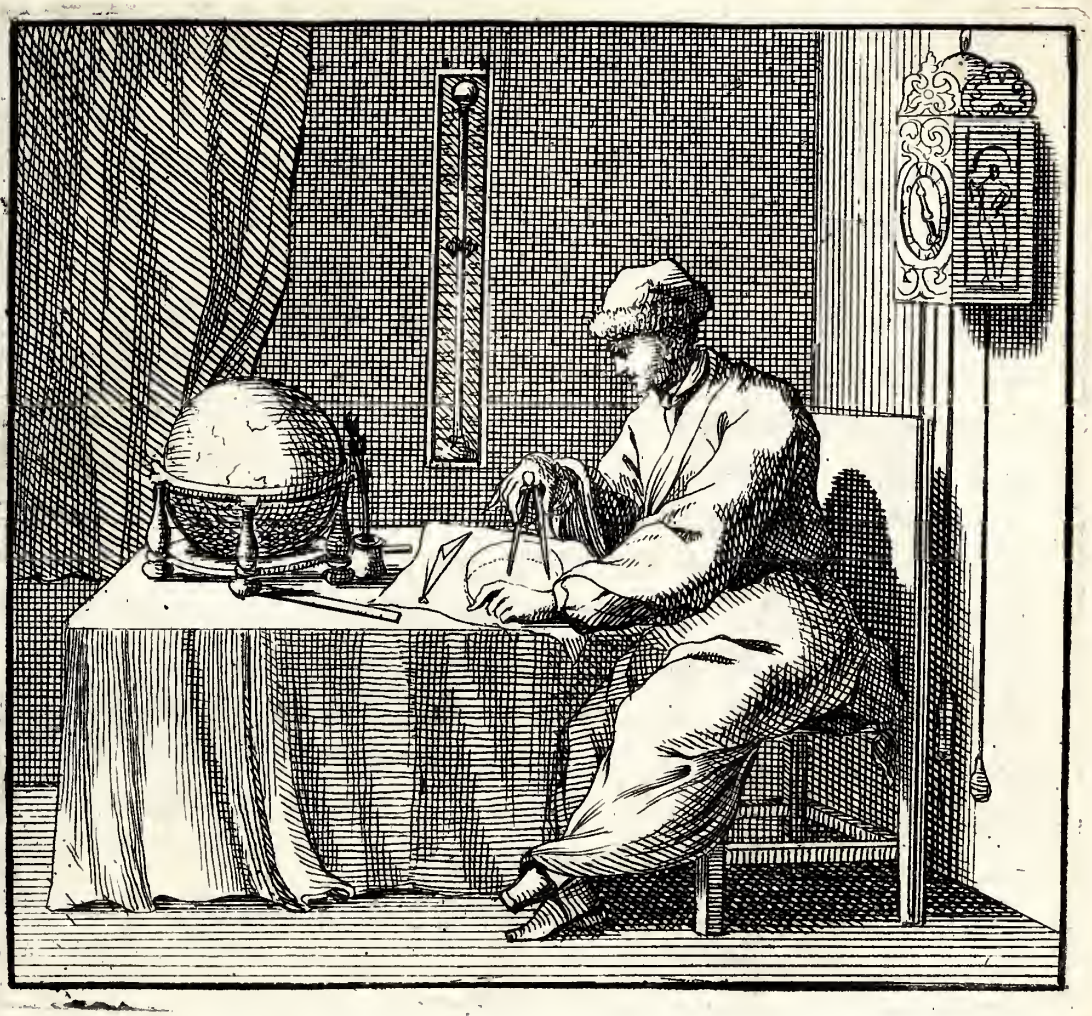

Wiskunſtigheid geloofd geen oogen
Alleen; maar zal zy iets betoogen,
Zo eiſchtze onwraakb're kundigheên;
Een deftige oeff'ning voor verſtanden:
Doch zal de Geeſt in 't eeuwig' landen;
Dan geld het waar' Geloove alleen.

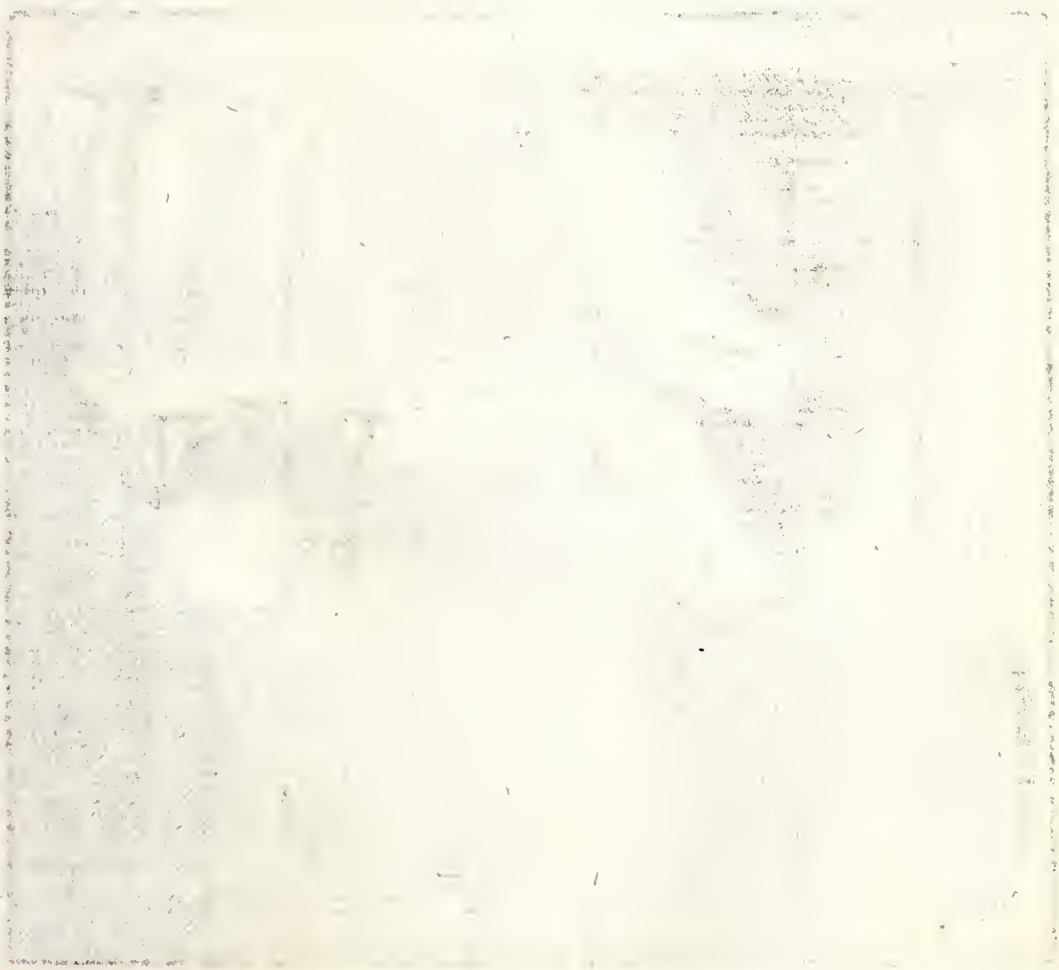

de Kerk gebragt hebben, egter ('t gene Auguſtinus zeid) doenze niets ter zaligheid: maar brengen meer in dwalinge en leiden van God af; en (gelijk Hieronimus zeid) 't zijn geen wetenſchappen van godvrugtigheid.

Want, boven de uytvindingen der reedsgemelde konſtſtukken, zo is zy mede de bron-ader der Wereldze vermaken en tydkortingen; het ſchaken, dammen, den teerling, en ontallijke ſpelen, hebben hier uyt haren oorſprong, zelfs tot gochelary en gewaande voorſpellingen toe; Ja! gaat by meenig (die zig geheel aan de beſpiegeling der zigtbare dingen overgeven) zo verre, dat zy eyndelijk waanen dat alles door natuurlijke noodzakelijkheid geſchied; en dus ongevoelig van de kenniſſe Gods verwyderen en tot Ongodiſterye vervallen. Die nu (in tegendeel) met het menſchelijk vernuft, betogingen ofte evenredigheden wilde zoeken, en beſluyten vormen na de ſtoffelijke bevattingen, in het werk der verloſſinge des zondaars voor God, die zoudemen (in billijkheid) mogen vragen, *waar is de Wyze? waar is de Schriftgeleerde? waar is de onderzoeker dezer Eeuw? heeft God de wysheid dezer Wereld niet dwaas gemaakt? want nademaal in de wysheid Gods, de Werela God niet heeft gekend door de wysheid, zo heeft het Gode behaagd door de dwaasheid der Predikinge zalig te maken die geloven.* 1 Cor: 1. v. 20. *Niemand bedriege hem zelven: zoo imand onder u dunkt dat hy wys is in de Wereld, die worde dwaas, op dat hy wys mag worden. Want de wysheid dezer Wereld is dwaasheid by God.* 1 Cor: 3. v. 18. *de natuurlijke menſche begrijpt niet de dingen die des Geeſts Gods zijn. Want zy zijn hem dwaasheid, ende hy kanze niet verſtaan, om datze Geeſtlijk onderſcheiden worden.* 1 Cor: 2, v. 14.

Op een Landmeeter.

WAnneer het menſchelijke geſlagt vermeenigvuldigde op den Aardbodem, zo heeft eyndelijk de baatzugt, en eygenbelang, het Aardrijk in landen en erven verdeeld, niet zo zeer na billijkheid als wel met geweld, magt, of liſt, daar anderzints een ygelijk menſch even veel regt, van natuure, toe heeft.

Alhoewel nu God *uyt eenen bloede het gantſche geſlagt der menſchen gemaakt heeft, om op den geheelen aardbodem te wonen, beſcheyden hebbende de tijden te voren verordineerd, ende de bepalinge van hare woningen. Act:* 17. *v.* 26. Nogtans ziet zulks op de voorſchikkinge Godts, mits dat de hebluſt en heerſchzugt onder de menſchen in wezen blijft. Want, *toen de Alderhoogſte den volken de erffeniſſe uytdeelden, toen hy Adams kinderen van een ſcheyde, heeft hy de landpalen der volken geſteld na het getal der kinderen Izraëls. Want des HEEREN deel is zijn volk; Jacob is het ſnoer zijner erve* (In 't Godlijk lied van Mozes) *Deut:* 32. *v.* 8. Nogtans heerſchſte de begeerlijkheid; en hebben de magtige veeltijds de erven en Akkeren, van haar mindere, ontroofd; gelijk men zien kan, aan den Koning Achab, die Naboth zijn wyngaard ontvreemde; hem moorddadig (daar en boven) om het leven brengende. 1 *Con:* 21. over zulke boosheden klaagde God meermalen door de Propheeten; alhoewel God het land Canaan aan de kinderen Izraëls zo billijk en regelmatig hadde uytgedeeld; Ja! daar hy haar zelfs ten erve en eygendom verkoren hadde. *Want des HEEREN der Heyrſcharen Wyngaard is het huys Izraëls, ende de mannen van Juda zijn een plante zijner verluſting: ende hy heeft gewagt na Regt, ende ziet, het is ſchurſdigheid; na geregtigheid, ende ziet het is geſchreeuw. Wee! den*

genen

OP EEN LANDMEETER.

By roede en voet,
Hoe verr' men moet.

Landmeeting toond hoe verr' het eigen,
In bouw of plyt, na 't aards verkreigen,
In hebben en in houden, rekt;
Zo komt het richtſnoer, van Gods wetten,
't Begeerlyk herte paal te zetten;
En wysd hoe verr' het eigen ſtrekt.

genen die huys aan huys trekken, Akker aan Akker brengen, tot dat 'er geen plaats meer zy. Jez: 5. v. 7. Wee dien! die ongeregtigheid bedenken ende kwaad werken op hare leegeren: in het ligt van den morgenſtond doen zy het, dewijle het in de magt van haar lieder hand is: ende zy begeeren Akkeren, ende rovenze; ende Huyzen, ende nemenze weg: alzo doen zy geweld aan den man ende zijn Huys, Ja! aan een ygelijk ende zijn erffeniſſe. Micha 2. v. 1.

Uyt zulk een toeſtand der bedorve neyginge is de landmetinge noodzakelijk geworden, om een yders regt en eygendom aan te wijzen, het zy in ſtuk van koop, ofte bouwinge, of by verſchil in regtsgeding; op dat de begeerlijkheid geſtuyt, en de geregtigheid gehandhaafd werde.

Op gelijke wyze ſtrekken ons, de wetten en het woord Gods, ten rigtſnoer om de eygenbaat te beteugelen; en baakend ons af hoe verre het eygen ſtrekt. *Gy zult niet begeeren uwes naaſten huys; gy zult niet begeeren uwes naaſten wijf, nog zijn Dienſtknegt, nog zijn Dienſtmaagd, nog zijn Oſſe, nog zijn Ezel, nog iets dat uwes naaſten is. Exod: 20. v. 17. Zet de oude palen niet te rugge: nogte komt op den Akker der Weezen niet. Want haar Verloſſer is ſterk, die zal haar twiſtzaaken tegen u twiſten. Prov: 23. v. 10. Gy zult uwes naaſten landpalen niet verrukken, die de Voorvaderen gepaald hebben. Deut: 19. v. 14.* het gene God met een betuyginge bekragtigd. *Vervloekt zy, die zijns naaſten landpaalen verruki: ende al 't volk zal zeggen, Amen. Deut: 27. v. 17. doed niemand overlaſt, nog ontvreemd niemand het zijne met bedrog. Luc: 3. v. 14. dat niemand zijnen broeder vertrede nog bedriege in zijne Handelinge: want de Heere is een wreeker over alle deze. 1 Theſſ: 4. v. 8.*

Op een Stuurman.

HEt Stuurmanſchap is een verwonderlijke vindinge, nadien door de zelve, (met behulp van 't Compas en het nemen der hoogte van de ſtarren, nevens het peylen der dieptens na het beſtek der kaarten) den Stuurman weet landen en havens op te zoeken, door onbebaande Zëen, ſchoon hy 'er nooit geweeſt heeft; daarmen oudtijds geen togten, als by de Kuſten langs, dorſt ondernemen; nog de woeſten Oçeaan door ſtevenen, voor dat den Neapolitaan *Flavius Melfius* (over ruym twee Eeuwen) het Compas bedagt; door welkers hulpmiddel den Genuees *Chriſtoffel Colombus* (in den Jare 1492.) de Spaanſe Weſt Indien vond, met het ontdekken van *Florida*, waar op weynig tijds daar na *Americus Veſputius* (Florentyn) dezelve lande wyder opdeed, zo datmen dat gedeelte des Werelds na zijn naam *America* noemde; aldus zijn ook vermaard de togten van *Magellanus*, *La Maire*, *Schouten*, en andre.

ô Onnaſpeurlijke werkinge in de natuure! dat, door de kragt van de Magneet der Zeylſteen, de naald des Compas ſteeds het Noorden aanwijſt, alſchoon het Schip ſlingerd en draaid; hier moet het menſchelyk vernuft ſtil ſtaan, niemand kan hier van reden geven.

Zo gaat het ook in het Geeſtelijke (op een Zinnebeeldelijke wijze) alwaar yder menſche kan aangemerkt worden te dobberen op de woeſte baren der Wereldze wiſſelvalligheid; waar in Gods woord, ons alle, voor Compas verſtrekt; het welke, door de Magneet der Godlijke liefde aangezet zijnde, ons ſteeds het regte Noorden aanwijſt; alwaar die blinkende *Morgenſterre in onze harten opgaat, en den dag aan ligte.* 2 *Pet:* 1. *v.* 19. wanneer wy, eyndelijk, in het ligt der *Zonne der geregtigheid,*

OP EEN STUURMAN.

't Schip draaid zoo 't wil,
't Compas ſtaat ſtil.

ô Wonder aller kundigheeden,
Te vinden landen, kuſten, reeden;
By boog en naald, door woeſte Zêen!
Nog wonderbaarder Gods meêdoogen,
Dat hy des zondaars zielen-oogen
Zyn God doet zien, door 't ſchepzel heen.

heid, het beloofde land ontdekken en het Hemels Jeruzalem beſteevenen, als een haven der eeuwige gelukzaligheid.

Zalig zijn zy die de regten ſtreek weten te houden, in haar levens beleid! en der Hemelſcher Stuurmanſchap kundig zijn; deze verſtaan, *welke de breedte, ende lengte, ende diepte, ende hoogte zy, ende bekennen de liefde Chriſti, die de kenniſſe te boven gaat. Eph:* 3. *v.* 18. *Gelijk geſchreven is 't gene de ooge niet heeft gezien, ende de oore niet heeft gehoord, ende in het harte des menſchen niet is opgeklommen, 't gene God bereid heeft dien die hem lief hebben. Dog God heeft het ons geopenbaard door zijnen Geeſt. Want de Geeſt onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods.* 1 *Cor:* 2. *v.* 9. *Dezelve Geeſt getuygt met onzen Geeſt dat wy kinderen Gods zijn ..... Rom:* 8. *v.* 16. door welken Geeſt ook de Aards-Vaderen *hebben beleeden dat zy gaſten en vreemdelingen, op der Aarde, waren. Want die zulke dingen zeggen, betoonen klaarlijk dat zy een Vaderland zoeken, ende indien zy dies Vaderlands gedagt hadden van welk zy uytgegaan waren, zy zouden tyd gehad hebben om weder te keeren: maar nu zyn zy begeerig na een beter, dat is, na het Hemelſche. Daarom ſchaamd hem God harer niet, om haren God genaamd te worden: want hy hadde haar een ſtad toebereyd. Namentlijk de ſtad die fondamenten heeft, welker Konſtenaar en Bouwmeeſter God is. Heb:* 11. Laat ons dan, de reyze der gelovige Voorvaderen navolgen, en *de voorgeſtelde hoope vaſt houden: welke wy hebben als een anker der ziele, het welke zeker en vaſt is ende ingaat in het binnenſte des voorhangzels: daar de voorloper* (als onzen ware Lootsman ter Haven onzer verlangen) *voor ons is ingegaan. Namelijk, Jezus. Heb:* 6. *v.* 18. *want wy hebben hier geen blyvende ſtad, maar wy zoeken de toekomende. Heb:* 12. *v.* 14.

Op een Gezigtkundige.

DAt het lichamelijke gezigte aan den menſch niet gegeven is, om (met een waaragtige kenniſſe) de innerlijken toeſtand der voorwerpen te verſtaan: Maar alleen, om (door uytterlijke vertoningen) de menſchen aan te wijzen het gene haar tot bewaringe des levens nodig is, blijkt door de bevindinge; en is door zig zelf klaar. Ja! ook word het hier toe nog te zwak bevonden, veel min dat men zig op d'oogen volkomen zoude mogen verlaten. Hoe meenige hebben dit elendig bezuurd! meenende (op het oog) dat het ys, of duyzend andre dingen, bekwaam en ſterk genoeg waren, om haar te konnen dragen; door dien het ooge niet meer beſchouwen kan, dan de buytenſte omtrek ofte de ſchors der dingen. De Trojanen zagen wel het paard; die van Breda het Turfſchip; maar zy waren onbewuſt, dat zy haar verderf daar meede binnen ſleepten. Men agt egter het gezigte de waardigſte en zekerſte der zinnen; dog wat ſtaat kan men daar op maken, in vele gevallen? hoe onzeker zijn dog onze zinnen! wie iſſer die zig niet dikmaals, op het geleide der oogen, heeft bedrogen gevonden? Ja! dat meer is, wie vind zig niet geſtadig misleyd, in de verre afſtand der dingen, in de inwendige hoedanigheid, in de koleuren en ontallijke toevallen en omſtandigheden, der voorwerpen? wanneer hy de brillen. ofte vergrootglazen komt te gebruyken. Wat ontdekken de verrekykers niet al ſtarren, daar ons gezigt niet by kan ryken! wat al levendige diertjens van myt, maade, aaltjes, en andre, doen ons de vergrootglazen, zo in vleeſch, kaas, azyn, &c. niet al beſchouwen! nevens de poorïen van het hout, de geſtalte der zout, hagel en ſneeuwdeelen; de nerven van ſteen, de doorſchynendheid van 't zand, en onnoemlijke

OP EEN GEZICHTKUNDIGE.

't Glas toond den dag,
't Geen 't oog nooit zag.

ô Schrandre konſt van glazen ſlypen!
Wie kan doch al uw nut begrypen?
Gy ſterkt 't gezicht; en voerd de geeſt
Na 't ſtarrendak; of komt te ontdekken
't Geen 't ooge ontwykt; 't welk ons kan wekken
Tot Godes lof, door 't mihſte en meeſt'.

lijke hoedanigheden in de ſtoffelijke dingen, welke voor het ooge onnaſpoorlijk zijn; waar door men, meer dan met het lichamelijk gezigt alleen, de wonderen des Scheppers kan navorſchen. Dies de Konſt van Glazenſlypen een der nutſte vonden is; als den zwakke van gezigte, door hulpe der brillen, verſterkende; en door Konſtglazen ons tot verwonderinge opleydende, in het beſchouwen der Schepzelen, ter eere en heerlijkheid Gods.

Gelukkige! die deze Konſt-oeffeninge tot grootmakinge der name des alwerkers beſteden. Nog zaliger! die het Geeſtelijke gezigte deelagtig zijn, en *verligtende oogen des verſtands hebben*; welke niet alleen, *de onzienelijke dingen, uyt de ſchepzelen, verſtaan en doorzien*; *beide Gods eeuwige kragt en Godlijkheid. Rom:* 1. *v.* 20. maar ook door *het Gelove* (met Mozes) *zig vaſt houden aan de kope der eeuwige zaligheyd*; *als ziende den onzienelijken. Heb:* 11. *v.* 27. genietende dat boven natuurlyke gezigte, *om te mogen weten, welke zy de hope van onze roepinge, ende welke de rykdom zy, der heerlijkheid van Chriſti erfeniſſe in de Heyligen. Eph.* 1. *v.* 18. biddende (met David) *ontdekt mijne oogen, dat ik aanſchouwe de wonderen uwer wet. Pz:* 119. *v.* 18. om de hartstogtelijke driften en *de begeerlijkheid der oogen* te verzaaken, en van 't ſtoffelijke zig af te wenden, *ziende op den Overſten Leidsman en voleynder des Geloofs, Jezus Chriſtus. Heb:* 12. *v.* 2. in wiens ligt wy het ligt zien, en een doorzigtige kennis verkrijgen, die ons, met meerder zekerheid als onze lichamelijke oogen op aarden konnen geven, ons heyl te gemoed doed zien. *Want wy zijn in hoope zalig geworden. De hoope nu die gezien word en is geen hoope: want 't geene imand ziet, waarom zal hy 't ook hoopen? maar indien wy hoopen 't gene wy niet zien, zo verwagten wy 't met lydzaamheid. Rom:* 8. *v.* 24. *de dingen die men ziet zijn tijdlijk: maar de dingen die men niet ziet zijn eeuwig. 2 Cor:* 4. *v.* 18.

Op een Scheykonstenaar.

DE Stofſcheidinge, om (uyt Erts of Mineraal) eenige metaalen, als goud, zilver, koper, &c. te krijgen; als ook de Stookerye, om de Geeſten uyt kruyden, zaaden, en andre dingen te halen; zijn vindingen van een nuttig gebruyk. Door deze zijn aan den dag gekomen het Glasblaazen, Zeepzieden, de Meſſing, ofte Geelkoper, en andre zamenmengzelen en wellinge der metalen als ook vele verſtoffen en andre zaaken: ook de Geneesmiddelen van vele poeders, vlugge zouten, en wateragtige geeſten. Al te zamen dingen welke wel tot dienſtig gebruyk zijn: maar het zoude zijn opmerkinge wel verdienen, of het misbruyk der zelve (door de Baat- en eer-zugt) alle haar nut niet te boven gaat. Wat bedrog word 'er niet gepleegd; met het vervalſen der ſpetien en metaalen! in ſteede dat de Scheykonſt de regte waarde, en gehalte, derzelve moeſt aantonen. Door wat ſchadelijke (en veeltijds vergiftige) mengzels en uyttrekzels worden de kranken niet op den toets geſteld! door nieuwe vindinge der ſtookebranden; nadien de menſchen (gretig naar gewin) al verder en verder tragten in te dringen, in de werkinge der ſtoffelijke dingen. Deze navorſchinge voldoen nog eenigermaten hare verwagtinge, namelijk, het gewin: maar zy die overgaan tot Alchimiſtery om goud te maken, uyt ſtoffe daar het niet inzit, betonen dat de hebzugt en de gierigheid haar verblind hebben. Want behalven dat zo vele erbarmelijke voorbeelden, der gener die hare goederen te vergeefs hier aan verſpild hebben, haar behoorden af te ſchrikken; zo is 'er dog niet dwazer te bedenken, dan dat zulk een vaſte ſtoffe, als het goud is, zoude konnen geformeerd werden door konſt van menſchen, uyt andre verſchillende ſtoffe;

daar

OP EEN SCHEIKONSTENAAR.

In 't mineraal,
Houd zich 't metaal.

Men haald het goud uyt vaſte gronden,
Door vuur en waater; nutte vonden!
Doch geldzugt baart een Alchimiſt:
De konſt leerd wel de ſtoff' te ontbinden;
Maar, daar geen goud is, goud te vinden,
Dat heeft 'er meenig al gemiſt.

daar het goud wel het rypſte, en beſtendigſte, van alle metaalen is.

ô Verblinde hebluſtigen menſch! is de Aardze Rykdom zo dierbaaren ding? en der zielen betragting wel waardig? *Vermoeid u niet om Ryk te worden; ſtaat af van uw vernuft. Zult gy uwe oogen laten vliegen op het geene niet is? want het zal zig gewiſſelijk vleugelen maken; gelijk een Arend die na den Hemel vliegd. Prov: 23. v. 4. Gewiſſelijk daar is voor het zilver een uytgang, ende een plaatze voor het goud, datze ſmelten. Het yzer word uyt ſtof genomen: ende uyt ſteen word koper gegoten..... Maar de wysheid, van waar zalze gevonden worden? ende waar is de plaatze des verſtands? de menſche weet hare waarde niet: ende zy word niet gevonden in het land der levendigen. De Afgrond zeyd, zy is in my niet: ende de zee zeyd, zy is niet by my. Het geſlotene goud kan voor haar niet gegeven worden: ende met zilver kan haren prys niet werden opgewogen; zy kan niet geſchat worden by het fyn goud van ophier.....men kan het goud, ofte het chriſtal, haar niet gelijk waardeeren. Job 28. haren koophandel is beter dan de koophandel van zilver, en hare inkomſten dan uytgegraven goud. Zy is koſtelijker dan robynen, ende al wat u luſten mag, en is met haar niet te vergelijken.....* *Prov: 3. v. 14.* in de ſmeltkroes, nog in de ſtoffcheidinge is dezelve niet te vinden: maar zo imand luſt heeft tot onderzoeken, ten voorde'e van zijne ziele en tot zijn eeuwig welzyn, die ſcheyde het waare van het valſche, en verwerpe de waan van Werelds vermoogen, voor de vergenoegende wysheid; na Jacobi leſſe. *Zo imand van u wysheid ontbreekt, dat hyze van Gód begeere, die ygelijk mildelijk geeft en niet verwyt, enae zy zal hem gegeven worden. Jac: 1. v. 5.*

Op een Digter.

GElijk de wyn werkt, in de Hartstogten en bewegingen, alzo handeld de Poëzy, in onzen geeſt en gemoed. Wanneer zy (beide) na behooren gebruykt worden, zo verſterken en verheugen zy: in tegendeel zo ſlaan zy ligt over tot dronkenſchap en razernye. Die door dezelve opgevuld zijn, kennen (gemeenlijk) haar zelven nog hare gebreken niet; zy behagen zig zelfs en laſteren anderen; weyden in de leugenen; voeden zig met pluymſtrykerye; verluſtigen zig in ſpotternye; zwemmen in onkuysheid; vroeten in den draf van Wereldze ydelheid; byten als wolven; ſteken als adders. Kort om, misbruykt zijnde, zijn zy beyde bekwaam tot alle ondeugd.

Dog wanneer de digtkonſt gebruykt word tot lof des almagtigen, en tot aanmoediginge ter deugd, of verheerlykinge van edelmoedige daaden, wat iſſer dan zielroerender of aangenamer? hoe treffen niet de voetmaatstranten der verhevener vaarzen, het gemoed! wanneer in Gedigten *het geſchreevene regt is, woorden der waarheid*, dan is 't met regt, *de woorden der wijzen zijn gelijk prikkelen, ende gelijk nagelen, diep ingeſlagen van de meeſters der verzamelingen, die gegeven zijn van den eenigen Herder. Eccl:* 12. *v.* 11. De Poëzy was van de ouden zeer bemind; zulks dat de verhevenſte zaaken des Ouden Teſtaments meeſt in vaarzen zijn uytgeſprooken geweeſt; als het lied Mozes, 't Boek Jobs, de Pzalmen Davids, het Hoogelied Zalomons, en de Propheeten. Maar wat is dog de Poëzy tegenwoordig? (behoudens de eere der wynige, die zig nog uytlaten tot grootmakinge des Heeren onzes Gods, en de ſtigtinge hares naaſten betragten) den geleerden Heer *Johan de Brune*; beſchryfdze aldus. *De Poëzy, en lacht nooit zoeter dan als zy van de liefde*

OP EEN DICHTER.

Die vaarzen dicht,
Vleid, ſteekt, of ſticht.

Het Schouw-toneel daar Dichters ſpreeken
Vertoond de deugden en gebreeken,
Tot ſpoor en breidel, voor 't gemeen;
Dit is ook 't nut van vaarz' en Boeken:
Maar jammer! dat de meeſte zoeken,
In 't zelve, ſtof tot dartelheên.

liefde ſpreekt. Haar Vaarzen zijn dan verguld, als zy uyt een Ryke hand, en weelderige herſſens voortkomen. Maar hoe leelijk werd die ſchone maagd geſchonden en ontſchaakt! Poëtery is nu ſpottery geworden: en zy die Gods eere trouwen moeſte, en tot een bazuyne van zijne glorie ſtrekken, werd nu misbruykt, tot het trompet van onkuysheid, en tot een Roffiane der teed're Jeugd. 't Is nu een Bagge, die haren diamant verlooren heeft. Banketwerk 1 Deel Fo. 36. als de Vaarzen niet na *Homerus*, *Virgilius*, of *Nazo*, rieken zijnze nu geen boon waard, by de hedendaagſe Wereld. Het meeſtendeel waardeerd (met *Midas*) de Aardſe Ruyspyp van *Pan*, boven *Apolloos* Hemelſche Lier: het Gedigt moet doorſpekt zijn met oude verzieringen, en namen der Heydenſe Gooden, of zy zijn niet behagelijk.

Gy niet alzo, ô regtgeſchapene Chriſtenen! Zing liever (met David) den Heere, *een lied der liederen*, (zeggende) *Mijn harte geeft een goede reeden op: ik zegge mijne Gedigten uyt van eenen Koning*, (namentlijk Jezus onzen Zaligmaker) *mijn tonge is eene penne eens veerdigen ſchryvers. Gy zijt veel ſchoonder dan de menſchen kinderen; Genade is uytgeſtort in uwe lippen; daarom heeft u God gezegend in eeuwigheid. Gord uw zwaard aan de heupe, ô held! uwe Majeſteyt ende uwe heerlijkheid. Ende ryd voorſpoediglijk in uwe heerlijkheid op het woord der waarheid, ende regtveerdige zagtmoedigheid, ende uwe regterhand zal u vreeslyke dingen leeren. Pz: 45. Hy kuſſe my met de kuſſen zynes monds, want uwe uytnemende liefde, is beter dan wyn. Cant: 1. v. 2. Hy voerd my in het wynhuys, ende de liefde is zijne baniere over my. Onderſteund gy lieden my met de fleſſen, verſterkt my met de appelen: want ik ben krank van liefden. Cant: 2. v. 4.*

Weg met het aards! hoe heerlijk 't is,
't Blyft yd'le waan, en ſlegt vernis;
By 't heyl dat ons van God geſchied,
In Chriſtus: all' mijn luſt, mijn lied.

Op een Reedenaar.

WAnneer imand zig moet inlaaten om een redenvoe ringe te doen; het zy in een gemeente, of voo een minder vergadering, zelfs in gemeene za menſprekingen, moet hy zig wel omzigtig gedragen Want *de oore proefd de woorden, gelijk het gehemelte d ſpyze ſmaakt. Job* 34. *v.* 3. door de woorden ontdekt ee menſch wat in hem is: daarom zeide den Philozooph to een jongeling, *ſpreek op dat ik u zie*, en ontdekte du (aanſtonds) dat het een zot was. Daar hoord vry wa toe, om te konnen verdienen de toeſtemminge, van ee verſtandig Redeneerder te zijn; zelfs het onderwijs in d Redenkonſt, door alle haar konſtbewijzen, zal juyſt gee deftig Redenaar opleveren; maar de hoedanigheid en heb lijkheid om de waarheid in ernſthaftigheid, met een kort bondigen ſtijl, in een zedigheid des uytſpraaks, voor t ſtellen, maakt hem aangenaam; niet het veel- maar he wel- ſpreken is beminnelijk, *in de veelheid der woorde ontbreekt de overtredinge niet. Prov:* 10. *v.* 19. *daaron laat uwe woorden weynig zijn. Want gelijk de droom kom door veel bezigheids: alzo de ſtemme des zots door de veel heid der woorden. Ecl:* 5. *v.* 1. niet het uytrafelen der deeld jens eener reden, of de woordekluyvery, zonder zaake lijkheid aan te treffen, maar de kerne der zaken kort en klaar aan te roeren, dat word tot leering en overtuyging vereyſt. *Een reden op zijn pas geſproken, is als goude appelen in zilver verbeelde ſchalen. Prov:* 25. *v.* 11. *Lief lijke reedenen zijn een honigraate; zoet voor de ziele, end medecyne voor het gebeente. Prov:* 16. *v.* 24. *ende hoe goed is een woord op zijn tijd? Prov:* 15. *v.* 23.

De wigtigheid der ſtoffe daar van gehandeld word, i de toetze van agtinge der redenvoeringe. Lofredener

over

OP EEN REEDENAAR.

Wel ſpreekens-konſt,
Streeld oor; voed gonſt.

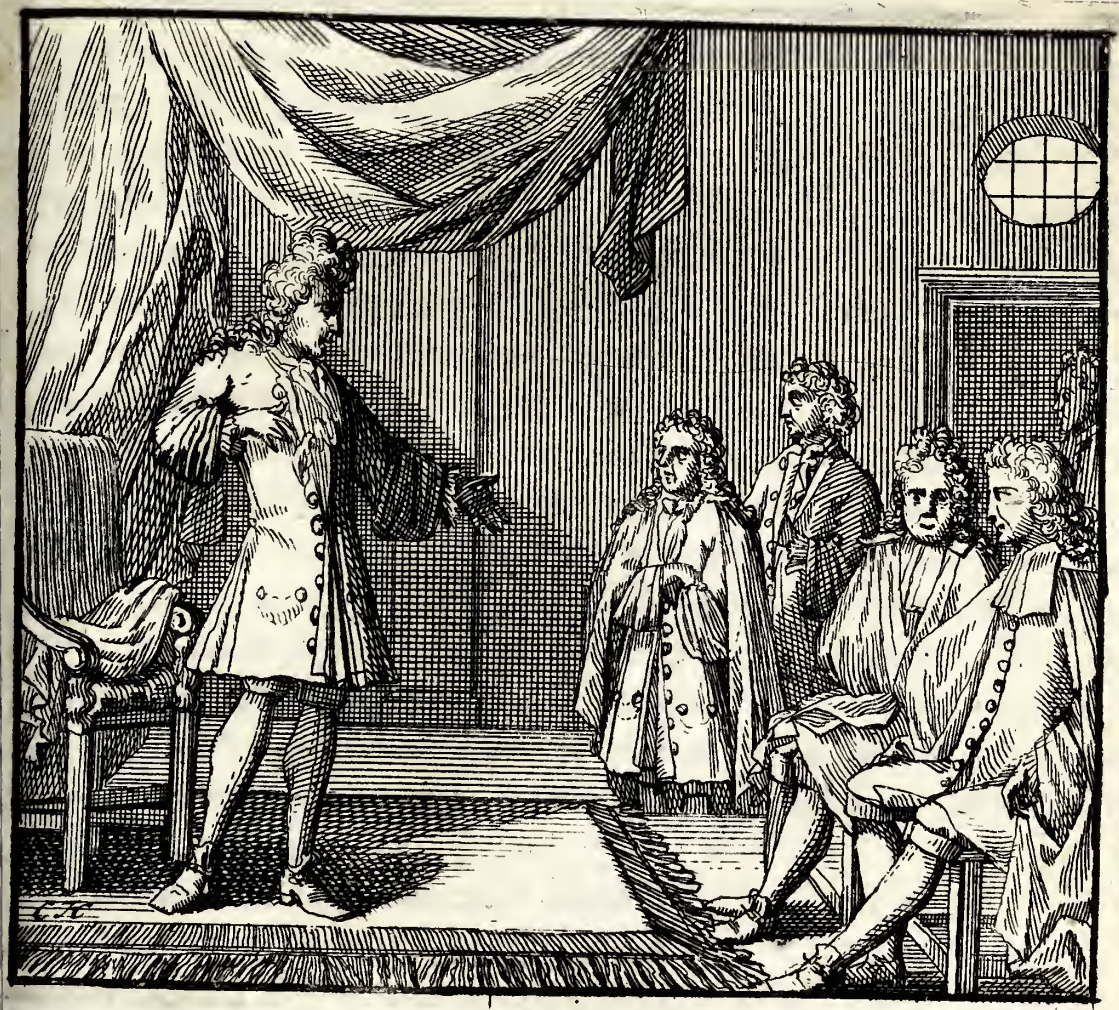

Een Reedenaar diend wel te wikken
't Ver-eiſch der zaak, niet op te ſchikken
Zyn woorden met een woeſt gebaar,
Voor al, zyn reên met zout te ſprengen,
En waarheid voor den dag te brengen:
Hy 's anders maar een kaakelaar.

over perzonen of daden, zijn zelden zonder pluymſtrykery, ſleepende ligtelijk de leugen met haar: en zijn overzulks niet zeer hoog te waardeeren. Twiſtreedenen over eenige verſchillen, vervoeren meeſt to laſter en bitterheid; dies niet altijd ſtigtelijk. Alle andre redenvoeringen, het zy tot oeffening in wetenſchappen, of van belangen van ſtaat, ofte gefchiedeniſſen, en van alle wereldze gevallen, trekken hare waardye, na de nuttigheid die zy den menſch toebrengen, nevens de overeenſtemminge met de waarheid; anderzints zijnze niet hoger te agten dan ydel geklap; waar voor zig yder wel mag wagten, want *kwade zamenſprekinge verdervengoede zeeden.* 1 *Cor:* 15. *v.* 33. volgens de vermaningen der Apoſtelen, *geen vuyle reden gaa uyt uwen mond: maar zo daar eenige goede reden is tot nuttige ſtigtinge, op dat zy genade geven dien dieze hooren. Eph:* 4. *v.* 29. *uw woord zy alle tijd in aangenaamheid met zout beſprengd, op dat gy moogt weten hoe gy een ygelijk moet antwoorden. Coll:* 4. *v.* 6. *Heyligd God den Heere in uwe harten, ende zijt altijd bereid tot verantwoordinge, aan een ygelijk, die u reekenſchap afeyſcht, van de hope die in u is; met zagtmoedigheid en vreeze.* 1 *Pet:* 3. *v.* 15.

De allerwelſpreekenſte reedenaars des Werelds; *Demoſthenes, Cicero, Cato,* nog and're; konnen niet roemen boven dit eenvoudige getuygeniſſe Pauli, *mijne reden, ende mijne predikinge, was niet in beweeglijke woorden der menſchelijke wijsheid, maar in betoninge des Geeſts ende der kragt.* 1 *Cor:* 2. *v.* 4.

ô Dat wy alle (geſtadig) het vonnis Chriſti indagtig waren! *ik zegge u, dat van elk ydel woord't welk de menſchen geſproken zullen hebben, zy van't zelve zullen rekenſchap geven, in den dag des Oordeels. Want uyt uwe woorden zult gy geregtveerdigd worden, ende uyt uwe woorden zult gy veroordeeld worden. Matth:* 12. *v.* 36.

Op een Zanger.

HEt zoet der zielsverrukkende overeendraginge der menſchelijke ſtemmen, in een konſtig maatgezang, overtreft alle ſpeeltuygen der muzyk; geen windbrekende, nog ſnaar-trampende, werktuygen konnen het, by de lieflijke neuritranten der keelen, overhalen. Nogtans, alle derzelver aangenaamheid, hare waardy en beminnelijke welluydentheid, zijn egter meer aan de konſt, als aan de natuure, verſchuldigd; overmits dat de ſchikking van het hoog en laag der toonen, en de verpoozinge volgens de tydmaat van kort en lang, aan haar alle het Cieraad byzet. Hare verwonderlijke aantrekkelijkheid, ontſtaat alleen uyt welgereegelde maats overeenkominge der verſchillende geluyden: aldus een vriendelijke harmonie, en eenparige melodye uytmakende.

Door de muzyke word levendig afgebeeld, dat de ſchikkinge der hooge en laage ſtands perzoonen, yder in zijn ordre, de grondſlag is van alle zamenlevinge: zo ontſtaat, door wetten en willekeuren, het verband onder de menſchen en maakt het zoet der zamenwoningen, tot landen en ſteden; de vrede hier inne de maat ſlaande, maakt den welſtand en burgerlijke eendragt volkomen.

Insgelijks is de overeenkomende zamenvloeijinge der geeſten en zappen, in het lichaam, den eenigen oorſprong der gezondheid.

Wat voor zielroerende beweginge des gemoeds; het gezang verwekt, kan meer door bevindinge gewaar, als met de penne uytgedrukt, worden. Jammer is het dat zo vrolijken uytweidinge des harten, als het gezang is, zo deerlijk misbruykt word, tot onkuysheid en dartelheid! daarze behoorde te ſtrekken, tot verluſtiginge des ge-

OP EEN ZANGER.

Der maaten dwang;
Beſtierd 't gezang.

't Geſchikte hoog en laag der ſtemmen,
Doet hert en ziel in vreugde zwemmen,
Wanneer het na de konſt beſtaat;
Zo bind ook de eendragt aller ſtaaten;
Dan bloeijen ziel en leedemaaten,
Als 't al gepaſt na reegel gaat.

gemoeds in den lof des Heeren onzes Gods. Het waare te wenſchen, dat ons de ydele minnedeunen en drinkliederen, zo niet ter harten gongen, boven de lofzangen Izraëls! en dat ons de Pzalmen meer behaagden dan de Franſe airtjens! dan zoudemen, met luſt, de leſſen en vermaningen opvolgen, *is imand goeds moeds? dat hy Pzalm zinge. Jac: 5. v. 13. Word niet dronken in Wyn, waar in overdaad is, maar word vervuld met den Geeſt: ſprekende onder malkanderen met Pzalmen en Lofzangen en geeſtelijke Liedekens; Zingende en Pzalmende den Heere in uwe harten. Eph: 5. v. 18. Zingd den HEERE by beurten, met dankzeggingen. Pz: 147. v. 7.* Regt vrolijk is hy, die met een innerlijke ziels verheuginge, met David, zeggen kan *myn harte is bereyd, ô God! mijn harte is bereyd: ik zal zingen, ende Pzalmzingen.... ik zal u loven onder de volken, ô HEERE! ik zal u Pzalmzingen onder de natien. Want uwe goedertierenheid is groot tot aan de Hemelen, ende uwe waarheid tot aan de bovenſte wolken. Verheft u boven de Hemelen, ô God! uwe eere zy over de gantſche aarde. Pzalm 57. v. 8. il zal den HEERE zingen in mijn leven: ik zal mijnen God Pzalmzingen, terwijle ik nog ben. Mijne overdenkinge van hem zal zoete zijn: ik zal my in den HEERE verblijden. De zondaars zullen van der aarde verdaan worden, ende de godloozen zullen niet meer zijn. Loofd den HEERE mijne ziele. Halelu-Jah. Pzalm 104. v. 33. Gy gantſche aarde juycht den HEERE. Diend den HEERE met blydſchap: Komt voor zijn Aanſchyn met vrolyk geſang. Wetet dat de HEERE is God: hy heeft ons gemaakt, (ende niet wy) zyn volk ende de ſchapen zyner weyde. Gaat in tot zijne poorten met lof: in zijne voor-hoven, met Lof-zang: Lovet hem, pryſt zynen name. Want de HEERE is goed, zyne goedertierentheid is in der eeuwigheid, ende zyne getrouwigheid van geſlagte tot geſlagte. Pzalm 100.*

Op een Speelman.

EVen als het wel ſtellen der ſnaren, en het waarnemen van de hoogtens der toonen, in de werkſtukkelijke muzyk, het noodzakelijkſte is, om een goede overeenſtemminge der geluyden, op zijn pas, te verwekken, en alzo een aangenaam Confert op te leveren; zo gaat het in het levens beleid der menſchen. Indien de hartstogtelijke driften geen maat geſteld worden, door de reden, zo zal men ook geen zedig gedrag bemerken: maar alles zal woeſtaardig toegaan (gelijk als in de ongeſchikte en verwarde geluyden) Zo als, in over oude tijden, de *Traciers*, *ſchyten*, *barbaren*, *hottentots*, en wilde menſchen, zonder gemanierdheid, en buyten een geregelde ſtaatsbeſtier geleeft hebben. De Poeëtiſche verzieringen van *Orpheus*; die door het ſpeelen op zijn Harp, alle boomen en wilde dieren by een deed komen en temde; als mede van *Amphion*; die, met het zoet gekweel van zijn lier, de ſtenen dede bewegen en zig op malkanderen voegen, tot muuren, om de ſtad *Theben*; betekende hoe zy lieden (als wyze mannen) de zeden der woeſte volkeren beteugelde, en door goede wetten maat ſtelden: en dus een harmonie in de zamenlevinge geſtigt hebben. Op gelijke verbeeldende wijze zegd Salomon, *een man die zijnen Geeſt niet wederhouden kan, is een opengebroken ſtad zonder muur. Prov:* 25. *v.* 28.

Het lieflijk gekweel der ſpeeltuygen heeft eenig vermogen op des menſchen geeſt. wanneer als de aandagt het oore daar toe leend; want het zelve kan den menſch door droeve toonen, weemoedig; en met verhevene blygeeſtig, maken: ook ontſtelde harſſenen tot ruſte brengen; als te zien is aan den Koning *Saul*, wiens ontroerd breyn, door Davids Harpſpeelen, zig bedaarde.

Door

OP EEN SPEELMAN.

Tot zoet geſpeel,
Doet ſtellen veel.

Na dat den Speelman ſteld de ſnaaren,
Zal zich 't geluyd ſteeds eevenaaren,
Nu ſtraf, dan lieflyk na zyn luſt:
Zo meede die, in geeſt en leeden,
De driften ſtellen kan na reeden,
Die ſpeeld op aard, zyn rol geruſt.

Door dien het ſnaarenſpel de geeſt kitteld en vervoerd, zo werd het meeſt misbruykt tot dartelheid, en weelden; wordende in ligtvaardige zamenkomſten, en bordeelen nu gebruykt, om het vuur aller ondeugden, daar door (als met een blaasbalg) op te ſtooken, en den weelderigen menſch (onbekommerd) te doen zwemmen in een zee van gewaande vreugden en ydelheid. Maar! *Wee den geruſte te Zion! ende den zekeren op den berg van Samaria: die de voornaamſte zyn van de eerſtelingen der volkeren, ende tot de welke die van den huyze Izraëls komen: .. die op het geklank der Luyten kwinkeleren, ende bedenken haar zelve Inſtrumenten der Muzyke als David; die de Wyn uyt ſchaalen drinken, ende haar zalven met de voortreffelijkſte olye, maar bekommeren haar niet met de verbrekinge Jozephs. Am:* 6. *v.* 1. *Harpen, ende Luyten, Trommelen ende pypen, ende Wyn zijn in hare maaltijden: maar zy aanſchouwen het werk des HEEREN niet, ende zien niet op het maakzel zijner handen. Jez:* 5. *v.* 12. om God door het zelve te loven, gelijk het betaamd. *De HEERE was gereed om my te verloſſen:* zeide Hiskias, *daarom zullen wy op mijn Snarenſpel ſpeelen alle de dagen onzes levens, in den huyze des HEEREN. Jez:* 38. *v.* 20. ende aldus moedigd dien groten Harpenaar Izraëls, door zijn voorbeeld, een yder daar toe aan, *ik zal u loven met het inſtrument der Luyte, uwe trouwe, mijn God! ik zal u Pzalmzingen met de Harpe ô Heylige Izraëls. Pzalm* 71. *v.* 22. *Loofd God in zijn heyligdom: Loofd hem in het uytſpanzel zijner ſterkte. Loofd hem van weegen zijne moogentheden: Loofd hem na de menigvuldigheid zijner grootheid. Loofd hem met geklank der bazuynen: Loofd hem met de Luyte, ende met de Harpe. Loofd hem met de Trommel ende Fluyte: Loofd hem met Snarenſpel en Orgel. Loofd hem met helklinkende Cymbalen: Loofd hem met Cymbalen van vreugden-geluyd. Alles wat adem heeft love den HEERE. Halelu-Jah Pzalm* 150.

Op een Dansser.

DE oeffening der leeden in het danſſen is een uytweidinge der dartelheid; by de meeſte Hovelingen hoog geagt, by alle weelderige wereldlingen en ongebonden jonkheid, zeer bemind; by vele lieden, van meer als burgerlijken ſtaat, welvoeglijk en dienſtig geoordeeld, om een manierlijken tret in den gang, en goede geſtalte in het groeten te houden; maar is by zeedigen, voor al by de Godvrugtigen, van geen nuttig gebruyk.

Den dans is een troetelkind van de weelden, een zuſter van onkuysheid, een koppelareſſe aller ontugt: en by aldien 'er voor de (zo genaamde) hedendaagze wellevendheid, nog eenige leringe in mogt ſteeken, zo moetmenze al vry omzigtig behandelen, zal men daar niet van beſmet worden: want dezelve, al te veel met de wulpsheid onzer natuur overeenkomende, vervoerd de Geeſt ligt tot ydelheid; waar doorze verwyderd van ernſtige overdenkingen en godzalige betragtingen.

De Heydenen gebruykten de dans in haren Godsdienſt; zo deden ook de kinderen Izraëls, wanneer Aaron haar het guldekalf opregte. *Exod*: 32. *v*. 19. dog dat zulks ongevoeglijk is, in het ſtuk van den Godsdienſt, is door zigzelven klaar: zo dra ook Mozes de reijingen der Izraëliten vernam, vermorzelden hy de tafelen der Wet, uyt yvervoor Gods eere. Men leesd wel dat *David huppelde met alle magt voor het Aangezigte des Heeren* (by het wederbrengen der Arke) maar dat was geen wulpzen, of na den trant gepaſten, dans; en nogtans, was dat *ſpringen en huppelen*, na het oordeel der Koninginne Michal, aan den Koning onbetamelijk. 2 *Sam:* 6.

H: C: Agrippa, in zijn ydelheid der konſten ſchrijfd van de danſſing aldus. *De eerbaarheid hebben wy in de reijingen meenigmaal ter neder geworpen, altijd beſtookt*

en

OP EEN DANSSER.

Die Godvrugt ſmaakt,
Het danſſen laakt.

Herodes kon de dans behaagen
Des dochters, zulks hy, op haar vraagen,
Joannes doode, teegens regt:
Het dartel roeren van de leeden,
Vervoerd den geeſt tot kwaade zeeden;
Die wulpsheid grond ter ontugt legt.

en beſtreden gezien. Egter hebben zommige Schryvers der Grieken deze gepreezen; gelijk meeſt alle andre vnyle en ſchandelijke dingen, zeggende, dat zelfs de beginzelen der danſſeryen uyt de opperſte Hemelen, uyt de draijing der ſtarren en ligten, en der zelver keer en wederkeer, omhelzing en ordre, gelijk eenige eenſtemmige reijingen der Hemelze dingen, te gelijk met de ſcheppinge des werelds, op Goddelijker wys voortgekomen zijn: en dat Bachus de Thyrrhenen, de Indijanen, en Lydianen, zeer ſtrydbare volkeren, door deze greep overwonnen heeft. Hier uyt is eyndelijk de dansſing ook onder de Godsdienſt gebragt, en van de Koribanten in Frygien, van de Kureten in Kreta, van de Goddinne Rhea geboden onderhouden te worden, en in Delos wierden geen Heiligdommen volvoerd, daar de danſſing niet in vermengd wierd.... De Oude Romeinen, in wysheid en gezag aanzienelijke mannen, hebben alle danſſingen verworpen; en niet eene eerbare mevrouw word by dezelve gepreezen dat zy gedanſt heeft. Hier uyt verwijt Saluſtius Sompronia, dat zy geleerdelyker gezongen en gedanſt hadde dan het een deegelijke vrouw betaamde. Ja Gabinius, van Burgermeeſterlijke ſtaat, en Marc Cœlius, is die al te grote ervarendheid van danſſen te ſchande gereekend; en M: Kato heeft L: Murena, dat hy in Azia gedanſt hadde, voor een misdaad tegen geworpen: voor wien Cicero pleytende, heeft het als wel gedaan niet derven verdedigen, maar heeft de daad wel ernſtelijk geloochend; zeggende, niemand die nuchteren is, ten ware hy misſchien razende waar, danſt; nog in zyn eenzaamheid, nog in een gematigd en eerlijk gaſtmaal:..... De danſſery is de uytterſte Gezellinne van een ontydige maaltijd, van onmatige gekkernye en ſchandelijke welluſten..... is d'ontbinding der dartelheid, de vriendin der ſchelmerye, d'ontſteekſter der welluſt, de vyandin der eerbaarheid, en een ſpel allen vromen onbetamelijk. &c.

Op een Schermer.

WAnneer het ſtaal in gebruyk kwam, zo is het door de woeſten aard der menſchen haaſt misbruykt en in ſtede van het te beezigen tot ſpaden en ploeg kouters, wierden 'er ſpieſſen en zwaarden van gemaakt om geweld te konnen oeffenen en anderen te beſchadigen.

Wat was dien menſch zyn toeleg wreed,
Die 't ſtaal, tot moord, eerſt heeft geſmeed!

Wanneer wyders de Oorlogen vermenigvuldigden ende de euvelmoedige ontmoetingen der rovers, moorders, en andre onverlaten nog meerder wierden, zo is 'er eyndelijk een konſtgreepige handeling op uytgevonden om zig te konnen verdedigen.

Deze ſchermkonſtige oeffening, wel gebruyk zijnde is meenig een wel te ſtaade gekomen, in den noode maar beklaaglijk is het! dat 'er zo vele gevonden worden die op hare behendigheid ofte kragten, in het voeren der deegen, zig zo verſtouten, dat zy niet alleen niemand ontzien, maar ook alle gelegendheden om fytelijkheid te moeten, of konnen, aanregten zelfs zoeken. Niet denkende, dat *de voorbygaande die zig vertoornd in een twiſt die hem niet aangaat, is gelijk die eenen hond by de oore grypt*, en zig willens in gevaar brengd, de twiſt opſtookende door ſpot, vals berigt, of op andre wijze, *gelijk een die zig veinsd te raazen, die vuurſprankelen, pylen ende doodlijke dingen werpt: alzo is een man die zijnen naaſten bedriegd, en zeid jok ik 'er niet mede?* in ſtede van vrede te leggen, zo als door tuſſenſpreken zoude konnen geſchieden, want *alſſer geen hout is, gaat het vuur uyt, en alſſer geen oorblazer is, word het gekyf geſtild. Prov:* 26. *v.* 17... maar neen! het moet ſteeds op het punt van 't rapier

OP EEN SCHERMER.

't Zwaard ſlegts om pragt,
Onnutte dragt.

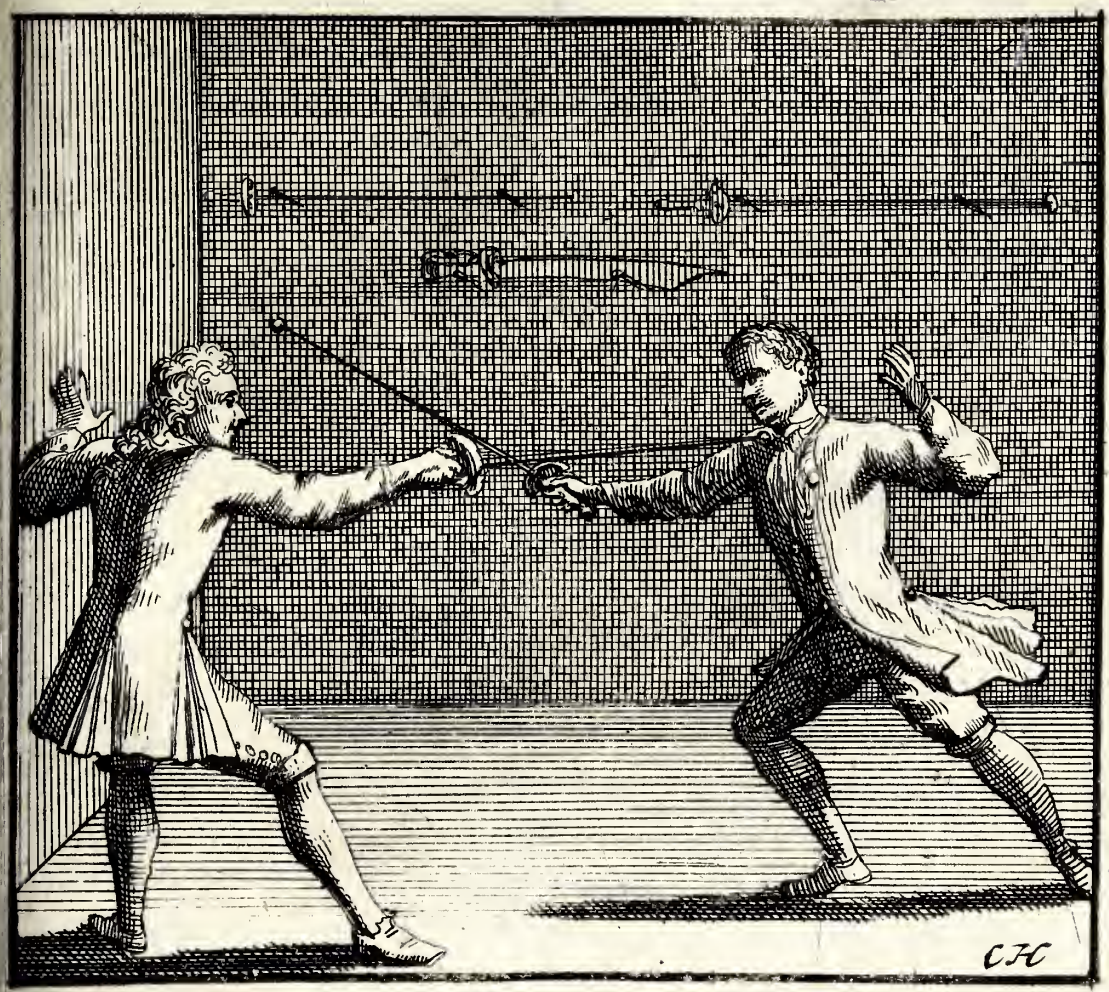

Die buyten noodzaak' draagd den deegen,
En in gevaar meê ſtaat verleegen,
Waar 't nutter zonder een te gaan:
Dog om vermaak 't gevegt te zoeken,
En ſpeelen (t'ontyd) voor den kloeken,
Daar word veel erger aan gedaan.

't rapier af; een geringe verontwaardiging, een ſcherſſend woord, een 't is onwaar, of (voor al) een gy liegd het, is reden genoeg om na het leven zijnes naaſten te ſtaan! daar yder Chriſten deze vermaning behoorden te volgen, *zo gy dwaaslijk gedaan hebt met u te verheffen, ende zo gy kwaad bedagt hebt, de hand op de mond! want de drukkinge des melks brengt booter voort; ende de drukkinge der neuze brengt bloed voort; ende de drukkinge des toorns brengt twiſt voort. Prov:* 30. *v.* 32. en wat zijn dog de gevolgen van de twiſt, wanneermen zig alzo wreekt, en overwinnaar blijft? zal het gemoed niet overtuygd ſtaan van moordenaar te zijn? derhalven *ſchromet u van wegen het zwaard; want de grimmigheid is over de misdaden des zwaards, op dat gy wetet datter een gerigte zy. Job* 19. *v.* 29. *God is een regtveerdig Rigter,* ende *hy zoekt de bloedſtortinge, hy gedenkt derzelver: Pzalm* 9. *v.* 12. *De Heere zal't zien en zoeken.* Zeide Zacharias, wanneer zijn bloed ſtond vergoten te worden. 2 *Chron:* 24. *v.* 22. het gene Gods vonnis beveſtigd, *wie der menſchen bloed vergiet, zijn bloed zal door den menſche vergoten worden: want God heeft den menſche na zijn beeld gemaakt. Gen:* 9. *v.* 6. daarom zijn deze leſſen algemeen, *word toornig ende zondigd niet, de Zonne gaa niet onder over uwe toornigheid. Eph:* 4. *v.* 26. *Ziet wy houdenze gelukzalig die verdragen. Jac:* 5. *v.* 11. *Zeegend die u vervloeken, ende bid voor de genen die u geweld doen. Den genen die u aan de wange ſlaat, biedook den anderen. Luc:* 6. *v.* 28. want *alle die het zwaard nemen, zullen door het zwaard vergaan. Matth:* 26. *v.* 52. Zo als Joab, door Salomon regtveerdig geſtraft wierd, *over het bloed dat Joab zonder oorzake vergoten hadde.* 1 *Con:* 2. *v.* 31. *Zo dan, mijne geliefde broeders, een ygelijk menſche zy ras om te hooren, traag om te ſpreeken, traag tot toorn. Want de toorn des mans en werkt Gods geregtigheyd niet. Jac:* 1. *v.* 19.

Op een Worstelaar.

De worſtelperken, renbaanen, en ſtrijdſpeelen, waren by de Grieken en Romeynen zeer in waarde; overmits zy de kragten des lichaams opwekte, en de leeden rad en vaardig maakten, waar doorze bekwamer wierden tot den kryg, van die eeuwe, toen het buſſekruyt nog niet bedagt was, en het alleen op de kragten des lichaams aankwam; derhalven ſtelden zy kronen en pryzen voor de overwinnaars, om de liefhebbers aan te moedigen. Zo ziet men den ouden *Entellus* de prys van het worſtelen, tegens *Dares* wegdragen, in *Virgilius Maroos*, *Æneas*, *het 5. Boek.* In die worſtel oeffeningen omgorden zy de lendenen met een breden lederen riem, tot vaſtigheid; en door de geſtadige beweginge wierden de leden vlug en behendig, zo dat zelfs de vaardigheid, veeltijds, de kragt overwon; zulks dat niet weynige van kleyne ſtature en ſober aanzien, over de grote, en op het oog ontzagchelijke, perſoonen hebben gezeegenpraald.

Het worſtelen is een regte ſchetze des menſchelijken levens; want wat is dog de wereld anders dan een worſtelperk? als een oeffening in den ſtrijd des Geloofs? op dat men eens wegdrage de krone der regtveerdigheid, als een prys der eeuwige heerlijkheid. *Heeft niet den menſche eenen ſtryd op der aarde? ende zijn zijne dagen niet als de dagen eenes dag-looners? Job 7. v. 1.* gewiſſelijk ja! want deze wereld is onze oeffenſchoole, ende *God vergeld een ygelijk na het werk zijner handen*; dus zegd David van God, *by den reinen houd gy u rein, maar by den verkeerden bewijsd gy u eenen worſtelaar. Pz: 18. v. 27.* Zo handeld God in tegenheid met de menſchen, ende *verzegeld hare kaſtydinge, op dat hy den menſche afwende van zijn werk: ende van den man de hovaardye verberge.* *Job 33.*

OP EEN WORSTELAAR.

Meer konſt als kragt,
Is 's Worſt'laars magt,

De konſt, door oeff'ning, ſterkt de ſpieren
Des Worſtelaars; zoo geeft 't beſtieren
Van 's menſchen geeſt, in 't worſtelperk
Des Weerelds, kragt in alle rampen;
Zo konde Jacob met God kampen;
„ Door lyden word 't geloove ſterk.

Job 33. *v.* 16. dus zeide God tot de kinderen Izraëls, *als gy hierom ook my niet hooren zult: maar met my wandelen zult in tegenheid: zo zal ik ook met u in heetgrimmige tegenheid wandelen. Lev:* 26. *v.* 27. deze tegenheden, deze worſtelingen Gods, zijn mede (gelijk als in de worſtelperken) niet aangelegd om den menſche te verderven, maar *God kaſtyd ons tot onzen nutte, op dat wy zijner Heyligheid zouden deelagtig worden. Heb:* 12. *v.* 10. Zo was God Jobs wederpartye, egter, hem ten goede. Zo worſtelde Jacob met God, en ſchoon zijn heupe verwrongen wierd, hy droeg nogtans den zeegen voor zig mede. Welgelukzaligen! die zig *vorſtelijk met God, en den menſchen dragen, en overmogen*, als Jacob. Zekerlijk zal haar de kroone des eeuwigen levens ten deele vallen. *Een ygelijk die om prys ſtrijd, onthoud hem in alles. Deze doen wel dit, op dat zy een verderfelijke krone zouden ontfangen, maar wy een onverderfelijke. Ik loope dan alzo, niet als op 't onzeeker: ik kampe alzo, niet als de lugt ſlaande: maar ik bedwinge mijn lichaam ende brenge het tot dienſtbaarheid.* Zeide Paulus, 1 *Cor:* 9. *v.* 25. *Staat dan* ô Chriſtenen! *uwe lendenen omgord hebbende met de waarheid. Eph:* 6. *v.* 14. als een regtſchapen worſtelaar; ende gedenkt, *alle kaſtydinge, als die tegenwoordig is, ſchynd geen zake van vreugde, maar van droefheid te zyn: dog daar na geeft zy van haar eene vreedzame vrugt der gregtigheid, den genen die door dezelve geoeffend zijn. Daarom regt weder op de trage handen en ſlappe knien: ende maakt regte paden voor uwe voeten, op dat het gene kreupel is niet verdraayd en worde, maar dat het veel meer genezen worden. Jaagt den vrede na met allen, ende de Heyligmakinge, zonder welke niemand den Heere zien en zal. Heb:* 12. *v.* 11. *Stryd om in te gaan door de enge poorte: want vele* (*zegge ik u*) *zullen zoeken in te gaan, ende zullen niet konnen Luc:* 13. *v.* 14.

Op een Schilder.

Gelijkerwys de Poëzy een ſprekende ſchilderye is, zo is de ſchilderkonſt een zwygende Poëzy; beiden hebbenze gemeen, dat zy uytbeelden de geſchiedeniſſen, ofte ook verzieringen, om gevallen, gedaantens, leeringen, en alle merkwaardige dingen te vereeuwigen; ende, door penne en penceel, de zaken en dingen, gelijk als in te zulten, of konfyten, omze voor het bederf der vergetelheid te bewaren: dus leverd de Poëzy, de daden, hartstogten, en innerlijke gemoeds neiginge, ende de ſchilderkonſt de wezens, geſtalte, en uytterlijke hoedanigheden, den nazaaten over ter eeuwiger geheugeniſſe.

In de ſchilderkonſt vindmen een verrukkende aangenaamheid, wanneerze uytvoerig behandeld word; zy kan ook de menſch zelfs in een zoete doolinge doen vallen, door overeenkomſte der koleuren; als blijkt (zo men de ſchryvers geloven mag) in het geval van *Zeuxis* en *Parazius*, wanneer zy, om d'eere der voorrang in de konſt, tegens malkanderen ſchilderde; hebbende *Zeuxis* druyven geſchilderd, zo natuurlyk dat de vogelen daar op toevlogen: maar *Parazius* hadde allenig maar een gordyne afgebeeld, dewelke *Zeuxis* wilde opſchuyven, om het ſtuk van zijn party te bezien; en vond zig dus zelfs bedrogen.

Het ſchilderen, is om de geheugeniſſe der voor-ouderen aan de nazaten mede te deelen, een nut en goed ding, ſtavende deze Spreuke Salomons zeer, *de gedagteniſſe der regtveerdigen zal tot zeegeninge zijn: Prov.* 10. *v.* 17. Wel hem! die, na zijn dood, der afbeeldinge waardig is, door een godzalig leven; op dien paſt deze gulden ſpreuke, *de regtveeraige zal in eeuwige dagteniſſe zijn. Pzalm* 112. *v.* 6.

Dog

OP EEN SCHILDER.

Het ken'lyk deel,
Ver-eeuwd 't pençeel.

Apelles hand kan, lange Jaaren,
Het weezen van den menſch bewaaren,
Door 't konſtpenceel op doek geverfd:
Zoo des verbeeldens deugdzaam leeven,
Den nazaat ſtof tot roem kan geeven,
Dat 's dubbeld leeven, ſchoon men ſterfd.

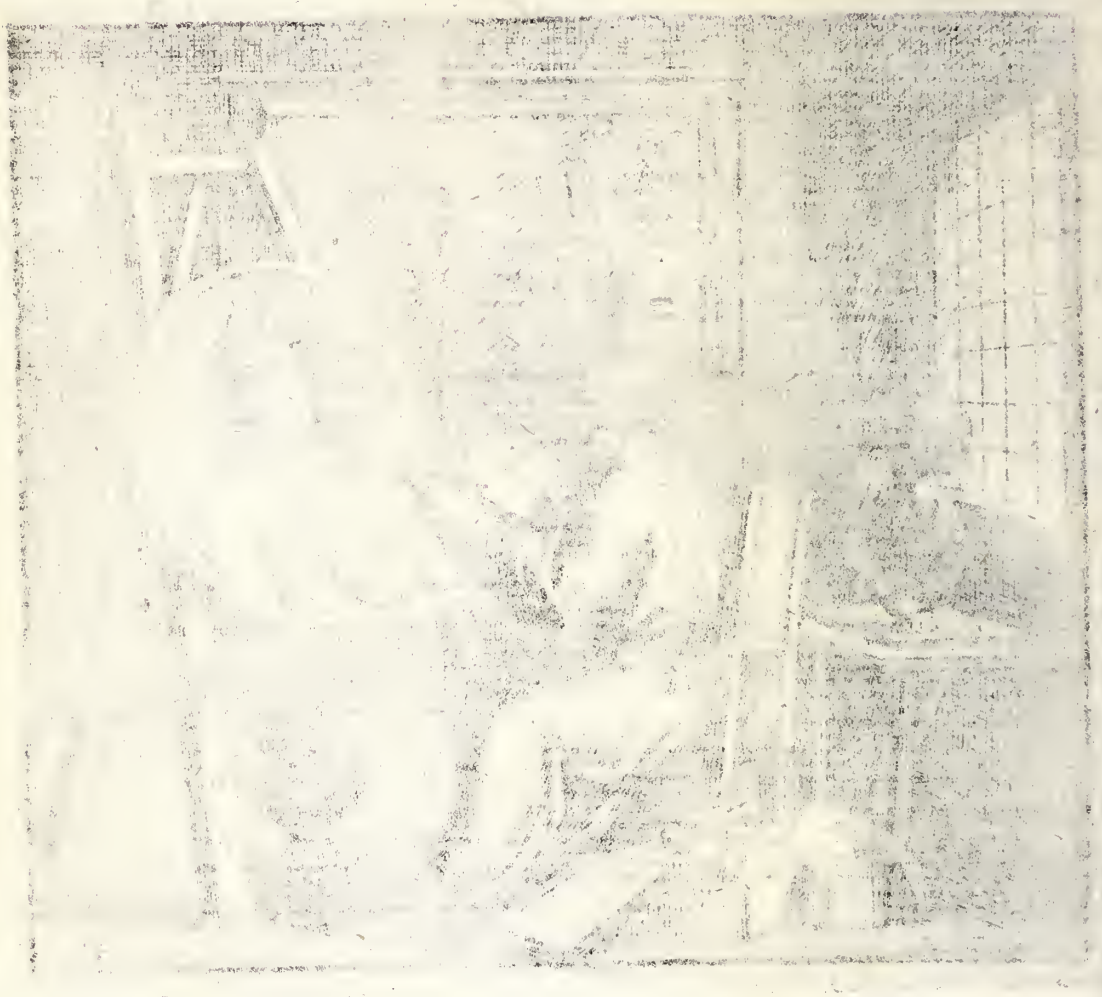

Dog hoe aangenaam de ſchilderkonſt ook is, en hoe kragtig uytgevoerd, zy kan egter niet meer opleveren als uytterlijke vertoogſchetzen der lichamelijke gedaantens, oppervlaktens en koleuren; niet konnende dienen tot vertoninge van boven-natuurlijke dingen, of ter verhevener beſchouwingen; voor al niet om het Goddelijke wezen uyt te beelden: daarom ook van God, wel ſcherpelijk, verboden, om immer daar na te tragten. *Wagtet u dan wel van uwe zielen, want gy hebt gene gelijkeniſſe gezien, ten dage als de HEERE, op Horeb, uyt het midden des vuurs tot u ſprak. Gy hoordet de ſtemme der woorden, maar gy zaagt gene gelijkeniſſe, behalven de ſtemme: Deut:* 4. *By wien dan zult gy lieden my vergelijken, die ik gelijk zy? zeid de Heylige. Jez:* 40. *v.* 25. Ja zelfs! de gedaante onzes Zaligmakers na den vleeſche, is ons nu niet meer nut ter zaligheid. En dat men waand, dat het wezen van Jezus Chriſtus, in den doek van *Veronica*, door hem zelve, zoude afgedrukt zijn, kan niet beſtaan met Pauli getuygeniſſe, *wy wandelen door Gelove, ende niet door aanſchouwen: ... wy kennen van nu aan niemand na den vleeſche, ende indien wy ook Chriſtum na den vleeſche gekend hebben, nogtans kennen wy hem nu niet meer, na den vleeſche.* 2 *Cor:* 5. maar het ooge des Geloofs, beſchouwd onzen Heyland *als voor de oogen te voren geſchilderd, als onder ons gekruyſt zijnde. Gal:* 3. *v.* 1. in Gods H. Woord omſtandelijk met alle zijn kentekenen ter zaligheid beſchreven; ende in de Sacramenten tot toeneminge in het Gelove, ter eeuwiger gedagteniſſe, afgebeeld, *tot dat Chriſtus een geſtalte in ons kryge. Gal:* 4. *v.* 19. *ende wy alle met ongedekten aangezigte de Heerlijkheid des Heeren, als in een ſpiegel aanſchouwende, worden (na) het zelve beeld in gedaante veranderd, van Heerlijkheid tot Heerlijkheid, als van des Heeren Geeſt.* 2 *Cor:* 3. *v.* 18.

Op een Tolk.

De gantſche aarde was van eenerley ſpraake, ende eenerley woorden. Tot na den Zundvloed, by het bouwen des Toorens van Babel, op welkers trotzen toeleg God zeide, *komt laat ons nederdalen, ende laat ons hare ſprake verwarren: op dat een ygelijk de ſprake zijnes naaſten niet hoore, alzo verſtrooideze de HEERE van daar over de gantſche aarde, ende zy hielden op de ſtad te bouwen. Gen:* 11. ſtraffende aldus haren hoogmoed, en uytvoerende dit eeuwig voornemen. *God heeft uyt eenen bloede het gantſche geſlagte der menſchen gemaakt, om op den gehelen Aardbodem te wonen, beſcheyden hebbende de tijden te voren geordineerd, ende de bepalinge van hare woningen. Act:* 17. *v.* 26.

Dat de woorden, geen zakelijke betrekking ſtellen, maar een beraamde goedkeuringe hebben, word door de verſcheidenheid der talen beveſtigd; hierom moeten de ſprekers het geſtelde gebruyk kundig zijn, of een tuſſenkomende (harer beyder tale verſtaande) moet haar vertolken, van wiens ervarendheid en trouwe zy moeten verzekerd zijn, of zy konnen misleyd worden; ten waare, dat het oordeel het zakelijke, 't gene de woorden willen uytdrukken, wel overwoog, en dus de miſlag ontdekte: want *de oore proefd de woorden, als 't gehemelte de ſpyze ſmaakt. Job* 34. *v.* 3. de dubbelzinnigheid van vele woorden beveſtigd mede datze niets wezendlijks ſtellen: hier van daan komt het dat 'er zo menig bedrogen word; Ja! datmen haaſt geen woorden kragtig genoeg vind (ſchoon mender ook uytheemſe byvoegd) om verbonden, verdragen, en uytterſte willen op te ſtellen, daar geen tweevoudigen zin inſteekt, of der misduydinge onderworpen is, en den plytzugtige niet te ſtaade

In

OP EEN TOLK.

't Geen' Babel deeld',
Op Pinxter heeld'.

't Verwarren van der Bouwers taalen,
By Babels toor'nwerk, deedze dwaalen
Na landen van verſcheiden aard:
Dog 't Pinxter-vuur ſpreekt door Gods tolken,
De taale Canaans, allen volken,
Om weêr tot een te zyn vergaard.

In de oeffeninge der wetenſchappen, wanneer imands Geeſt niet voorzien is met goede hoedanigheden des Oordeels, zullen hem de konſt-woorden van wynig nut zijn, al hadde hy nog zo zwaren memorie om vele woorden en talen te konnen leeren en onthouden.

Boven alles, indien de ziele niet bezit de Goddelijke liefde, in 't gelove werkzaam door den H. Geeſt, zo zullen de alleruytgezogtſte woorden, nog de nadrukkelijkſte redenen, der Schrifture ofte der Leraaren, geen indruk op het gemoed maken. Daarom zeide Chriſtus veelmalen, *die ooren heeft om te hooren, die hoore:* een yder hoorde wel de ſtemme der woorden, maar alle verſtonden zy den zin niet. Zo ging het ook, wanneer God (daar de verſcheidendheid der taalen de menſchen eerſt verſtrooiden) by het uytſtorten des H. Geeſts, door 't ſpreken der menigerley talen, uyt alle tongen, talen, en natien, de Gelovigen tot een vergaderde in Jezus Chriſtus; als wanneer den eenen het verſtond tot zijner zaligheid, en *d'ander ſpottende zeide: zy zijn vol zoeten wyns. Act. 2. mijne ſchapen hooren mijne ſtemme*, (zeide Jezus) *en ik kenne dezelve. Joan:* 10. *v.* 27.

Welgelukzalig, is het volk 't welk het geklank kend: ô HEERE! zy zullen in het ligt uwes aanſchyns wandelen. Pzalm 89. *v.* 16. en *kennen de liefde Chriſti, die de kenniſſe te boven gaat. Op dat zy vervuld worden tot alle de volheid Gods. Eph:* 3. *v.* 19. Hierom zegt Paulus, *alwaar 't dat ik de taale der menſchen ende der Engelen ſpraake, ende de lieſde niet hadde, zo ware ik een klinkende metaal, of luydende ſchelle geworaen. 1 Cor:* 13. *v.* 1. *ik danke mijnen God, dat ik meer taalen ſpreeken, als gy alle: maar ik wil liever in de gemeinte vyf woorden ſpreeken met mijn verſtand, op dat ik ook andere mag onderwyzen, dan tien duyzend woorden in een vreemde taale... Zo dan, de (vreemde) talen zyn tot een teken, niet den genen die geloven, maar den ongelovigen. 1 Cor:* 14. *v.* 18.

Op een Reekenaar.

NAdemaal de lichamelijke natuur in deelen en vermenigvuldigingen beſtaat, ende door een geordende beweginge in het geheelal over een ſtemt, zo is de Rekenkonſt een der bekwaamſte oeffeningen, om in de geheymen der zelve in te dringen. Verwonderlijk is het dat men, eeuwen te vooren, weet uyt te rekenen op wat ogenblik de taaningen (ofte Eclipzen) van zon en maan wezen zullen, en hoe groot hare verduyſtering zig vertonen zal; ook de tijden van ebben en vloeijen des waters aan yder Zeekuſt; en meer and're dingen, welke door de vaſte loop der verhevelingen worden opgeſpoord. Een Stuurman weet te rekenen, by graden en minuten, waar omtrent hy zwerft; den Koopman behendig zijn winſt te behalen, by het ſteigeren en daalen der wiſſelcourſſen van deze en gene landſchappen. Ja! yder beroep en handwerk neemd deel in het nut der rekenkonſt, om door vermenigvuldigen of aftrekken, en overſlag van eevenredigheid, hare zaken te verrigten; onnaſpeurlijk zijn de gebruyken en uytwerkingen der getalen!

Maar beklaaglijk is 't, dat de begeerlijkheid, het hart daar zo zeer aan overgeeft! om alleen het gewin, van aardsbelang, na te jagen; wat zuft niet meenig Koopman, en breekt zijn hoofd, om uyt te rekenen de havaryen, Rabatten, Tarraas, &c. Ja, tot een Octaafje pr. cento! om aldus ſchatten op te leggen, tegens het uytdrukkelijk bevel Chriſti, *vergaderd u geen ſchatten op der aarde. Matth:* 6. *v.* 19. ende *wie van u, willende eenen tooren bouwen, zit niet eerſt neder en overreekend de koſten, of hy ook heeft 't gene tot volmakinge nodig is..... alzo dan een ygelijk van u, die niet verlaat alles wat hy heeft, die kan mijn Diſcipel niet zyn. Luc.* 14. *v.* 28. dit ver-

OP EEN REEKENAAR.

Door tal en maat,
't Heel-al beſtaat.

Die 't Reekenen tot voetſpoor ſtrekken,
Wat konnen zy niet al ontdekken
In Starrekunde, in Stuurmanſchap,
En alles! dog als 't breinloos oordeel
Niets meer beoogd dan tydlyk-voordeel,
Zo zet onnut het hoofd zig ſchrap.

verlaten, is *op het goed zijn betrouwen niet zetten. Marc:* 10. *v.* 24. als mede, nevens behoorlijke rekening, der huyslijke nooddruft, ook agt te geven op zijn levensbeleid ter godzaligheid; want *een ygelijk van ons zal voor hem zelve Gode rekenſchap geven. Rom:* 14. *v.* 12. hoe hy, tot Godes eere en gewin voor zijne ziele, zijn talent heeft aangelegt.

Het Koningryke der Hemelen word vergeleken by een zeker Koning, die reekeninge met zijn dienſtknegten houden wilde; zig ontfermende over eenen die tien duyzend talent ponden ſchuldig was. Deze, ſchoon hem zo veel was kwyt geſcholden, werpt egter zyn naaſten om honderd penningen in gevangeniſſe: waar op den Koning hem de pynders overleverde. Alzo zal ook mijn Hemelſche Vader u doen, indien gy niet van harten vergeefd een ygelijk zijnen Broeder zijne misdaden. Zeyde Jezus. *Matth:* 18.

Heuglijk! wanneermen, met een geruſt gemoed en verwyderd harte, kan zeggen, *ik love u, om dat ik op eene heel vreeslyke wyze wonderbaarlijk gemaakt ben, wonderlijk zijn uwe werken! ook weet het mijn ziele zeer wel.... daaromme, hoe koſtelijk zijn my, ô God uwe gedagten! hoe magtig veele zijn hare ſommen! zoude ikze tellen? haarder is meer als des zands. Pz:* 139. *v.* 14. en aldus de balance des levens fluyten, (*ô God!*) *gy ſtelt onze ongeregtigheden voor u: onze heymelijke zonden in 't ligt uwes aanſchyns. Want alle onze dagen gaan henen door uwe verbolgendheid: wy brengen onze jaren door, als een gedagte. Aangaande de dagen onzer jaren, daar in zijn 't zeventig jaren, of zo wy zeer ſterk zijn, tagtentig jaar: ende het uytnemenſte van dien is moeite en verdriet, want het word ſnellijk afgeſneden, ende wy vliegen daar heenen. Wie kend de ſterkte uwes toorns, ende uwe verbolgendheid, na dat gy te vreezen zyt? Leerd ons alzo onze dagen tellen, dat wy een wys harte bekomen. Pz:* 90. *v.* 8.

Op een Schryver.

Allerkonſten wonder is het ſchrijven; door dien ſlegts met vier- of vyf- en- twintig letteren, zo veelerley woorden konnen worden t'zaamgeſteld, dat men daar mede alle voorvallen kan uytdrukken; zelfs de boven-natuurlijke zaken, als ook de innerlijke neigingen des gemoeds en hartstogten, kan boekſtaven.

De ſchryfkonſt, is als het zout voor alle wetenſchappen; den balſem voor de eere; het pekel voor de ſchanden; om dezelve voor de verdervinge der vergetelheid te bewaren. Zy is een ſtille ſpraaktrompet van de liefde en haat; dringende door het ooge tot in het inwendige oore der ziele. Een altoos klinkende bazuyne van lof en laſter; door geen plaats bepaald. Van de geſpletene tonge der ſchryfpenne mag men mede zeggen, *de tonge is een klyn lit, ende roemd (nogtans) grote dingen....de tonge kan geen menſche temmen, zy is een onbedwingelijk kwaad: vol van doodelijk fenyn. Door haar loven wy God ende den Vader, ende door haar vervloeken wy de menſchen, die na de gelijkeniſſe Gods gemaakt zijn. Uyt den zelven mond komen voort zegeninge, ende vervloekinge. Jac: 3. v. 5.* Het zelfde van de penne, na datze gevoerd word.

Wie d'eerſte vinder zy, is onbekend; eenige ſtellen Abraham ofte Mozes, andre zelfs Adam; in 't gemeen gevoelen de ſchryvers, dat *Radamantus d'Aſſyriers; Hercules den Phrygianen; Memnon d'Egiptenaren; Cadmus de Grieken en Carmenta de Latyn*en; de letteren eerſt zoude geleerd hebben. Ook ſchreefmen voormaals op verſcheidene wijzen, op baſten van boomen; op tichelſteenen; op, met was beſtrekene, houte berdertjes of tafeltjes; op rietbladeren (in de Nyl groeijende, en *Papyrus* genaamd)

OP EEN SCHRYVER.

Geen nutter pand.
Als 's Schryvers hand.

ô Pennekonſt! der konſten ſteunſel;
Der eeren zuyl; geheugens leunſel;
Der vriendſchapsband; den grond van leer;
Koophandels ſtut; der ziels vermaaken
In aardze en Goddelyke zaaken;
Wie roemd na waarde, uw nut en eer?

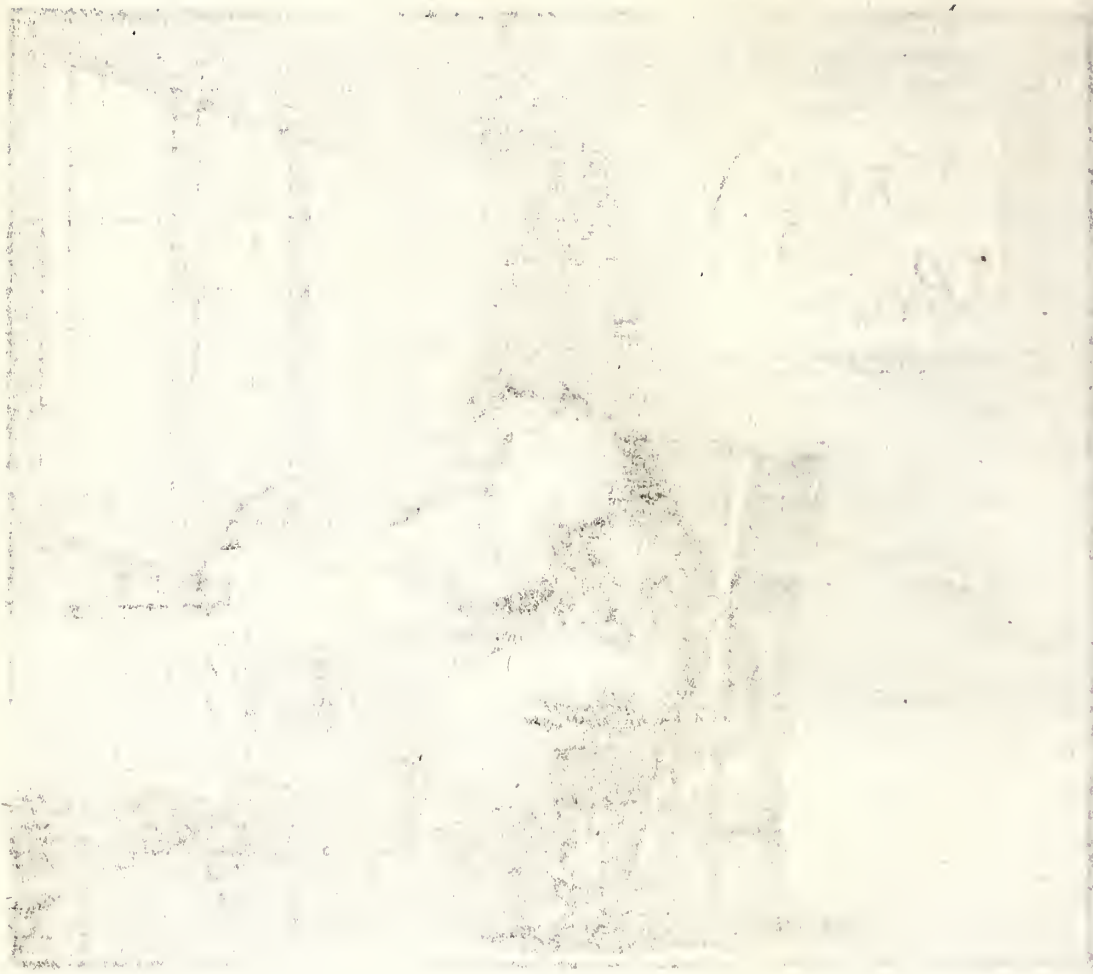

naamd) waar na ons papier de naam nog draagd; ook op pergament; op lood met een yzere griffie, &c. men leeſt by Ezech: van *een tichelſteen Cap*: 4. *v.* 1. by Jez: van *een tafel. Cap*: 30. *v.* 8. van *een ſchryftafelken*, by *Luc*: 1. *v.* 63. en by Job, *och of mijne woorden dog opgeſchreven wierden! och ofze in een boek ook wierden ingetekend! datze met een yzere griffie, ende lood, voor eeuwig in een rotze gehouwen wierden! Cap*: 19. *v.* 23. ook ontfing Mozes *de wet in twee ſteene tafelen geſchreven met de vinger Gods. Exod*: 31. *v.* 18.

Hoe nut en aangenaam is het ſchrijven, wanneer het wel gebruykt word! wat bron-ader van trooſt is het niet voor de ziele! als *het geſchrevene regt is, woorden der waarheid*, gelijk het H. Woord Gods. *Alle ſchrift is van God ingegeven, ende is nuttig tot leeringe, tot wederlegginge, tot verbeteringe, tot onderwyzinge die in de regtveerdigheid is, op dat de menſche Gods volmaakt zy, tot alle goede werk volmaaktelijk toegeruſt. 2 Tim*: 3. *v.* 16. *want al wat te voren geſchreven is, dat is tot onzer leeringe te voren geſchreven: op dat wy door lydzaamheid en vertrooſtinge der ſchriften hope hebben zouden. Rom*: 15. *v.* 4. wel hem! *die met zijn handſchryft, ik ben des Heeren.* Volgens *Jez*: 44. *v.* 5. ende *betoond het werk der wet geſchreven te hebben in zijn harte*, deelgenoot zijnde dezer beloftenisſen Gods. *Ik zal mijne wet in haar binnenſte geven, en zal die in hare harten inſchryven. Jer*: 31. *v.* 33. *ik zal hem geven eenen witten keurſteen, ende op den keurſteen eenen nieuwen naam geſchreven, welke niemand kend, dan die hem ontfangt. Apoc*: 2. *v.* 17. *die overwind, ik zal hem maken tot eenen pilaar in den tempel myns Gods, ende hy en zal niet meer daar uytgaan: ende ik zal op hem ſchrijven den naam mijnes Gods, ende den naam der ſtad mijnes Gods, (namelyk) des nieuwen Jeruzalems, die uyt den Hemel van mijnen God afdaald, ende (ook) mynen nieuwen naam. Apoc*: 3. *v.* 12.

Op een Drukker.

GElykerwys de Roomsgezinde hare beelden de boeken der leeken noemen, zo waren de eerezuylen, graffpitzen, en gedenkſteenen, de boeken der Ouden; waar door zy de merkwaardige zaken aan de nazaaten wilde doen geheugen. Wyders waren hare gemeene boeken, lange gerolde baſten van boomen, pergamente vellen, rietbladeren, linnen, &c. als blykt, *Ziet ik kome, in de rolle des boeks is van my geſchreven. Pzalm* 40. *v.* 8. *Neemt u eene rolle des boeks, ende ſchryfd daar op, alle de woorden die ik tot u geſproken hebbe over Izraël. Jer* 36. *v.* 2. *de Hemelen zullen toegerold worden, gelijk een boek. Jez:* 34. *v.* 4. zo als de Joden (nog Hedendaags) de wet-boeken, in hare Synagogen, toegerold omdragen. Wyl nu dezelve alle met de hand moeſten nageſchreven worden, zo was 'er een ſchaarsheid van boeken, tot dat *Laurens Jauszoon* (toegenaamd) *Koſter*, de drukkonſt (genoegzaam by geval) uytvond, ontrent het jaar 1440; want als hy tot tydverdryf, buyten Haarlem, in het boſch (of den Hout) begon, uyt baſten van boekenboomen, de gedaante eeniger letteren te ſnyden en die af te drukken, eyndelijk een vaars of twee zamen ſtelde, om tot voorſchriften aan zijn dogters kinderen te dienen; en voorts met hulp van zijn dogters man *Tomas Pieterszoon* (wiens vier zoonen meeſt alle Burgermeeſters tot Haarlem zijn geweeſt) eerſt met houte, daar na met loode, en tinne, drukletteren, het boekdrukken aanvong; nemende knegts aan onder eeden van het aan niemand te openbaren dog, op een Kers-nagt, nam eene der zelve, genaamd *Johannes Fauſtus*, meyneedig en diefagtig, de meeſte gereedſchappen, en trok na Mentz, alwaar hy het drukken opzette; zedert hebben die van Mentz gewaand het drukken uytgevonden te hebben, dog t'onregt.

Wa

OP EEN DRUKKER.

Wat baard den druk.
Niet al geluk!

Wat zyn wy al aan die verbonden
Die 't alder-eerſt de letters vonden?
Wat nut deê 't niet aan meenig een!
Nog meerder geeft den druk verpligting,
Die kerk en land ſtrekt tot verligting;
Haar nuttigheid is algemeen.

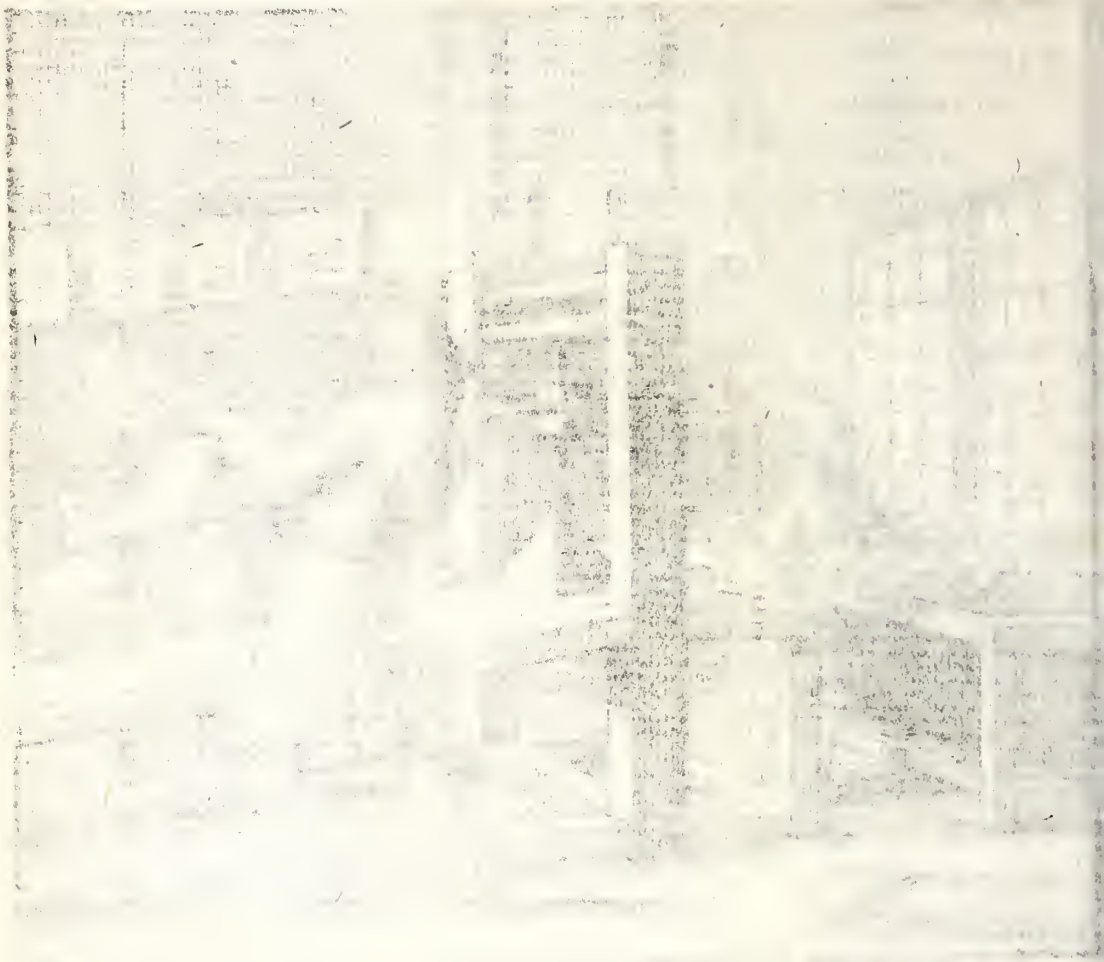

Wat nut deze heylzame konſt, de Wereld aangebragt heeft, is alzo onnodig aan te toonen, als het onmogelijk is hare waarde te roemen; overmits een yder daar gevoel van heeft: want, boven onnoemelijke voordeelen, zo van vorderinge in de wetenſchappen, als leeringe, vermaninge en vertrooſtinge; was dit heil alleenig genoeg om haren roem te vereeuwigen, namelijk, daarmen voormaals uyt de mond der Prieſteren en Schriftgeleerden, de wet en 't getuygeniſſe, moeſte halen, wy nu Gods H. Woord zo algemeen konnen gebruyken; zo dat niemand nu (die maar lezen kan) onkunde kan voorwenden: maar veel eer rekenſchap zal moeten geven van onagtzaamheid, en zatheid der zelve, door den overvloed veroorzaakt; waar op de rampzaligheid te wagten ſtaat. Want *daar is geſchreven, vervloekt is een ygelijk die niet blijft in al het gene geſchreven is, in het boek der Wet om dat te doen. Gal:* 3. *v.* 10. in tegendeel, *Zalig! is hy die de woorden der Prophetie dezes boeks bewaard... indien imand af- ofte toe-doed van de woorden des boeks dezer Prophetie, God zal zijn deel af doen uit het boek des Levens, ende uyt de heylige ſtad, ende uyt het gene in dit boek ſchreven is. Apoc.* 22. Van dit boek, aller- aanneminge waardig, en vol van trooſt en heyl voor de gelovigen, mag men (met den Prediker) te regt zeggen. *Wat boven dezelve is, myn Zoone, weeſt gewaarſchouwt: van vele boeken te maken, en is geen eynde, ende veel lezens is vermoeijinge des vleeſches. Van alles dat gehoord is, is het eynde van de zake: Vreesd God, ende houd zijne geboden, want dit betaamd alle menſchen. Want God zal yeder werk in 't gerigte brengen, met al dat verborgen is, 'i zy goed, of, 't zy quaad. Eccl:* 12. *v.* 12.

Op een Zelf-beminnaar.

DE zelfbeminninge is de welle ofte oorſprong aller zonden; want hadde het eerſte menſchen paar haar zelve niet geliefd en na meerder hoogheid getragt, als zy bezaten, zo was de overtredinge niet in de Wereld gekomen.

Eygeliefde is, de grond van alle bedenkelijk kwaad; dies zegd Job (in het eynde der betuyginge zijner opregten wandel) *zo ik, gelijk Adam, mijne overtredinge bedekt hebbe, door eygene liefde mijne misdaad verbergende! Job* 31. *v.* 33. Salomon ſpreekt van de zelfbeminninge aldus, *hebt gy eenen man gezien die wys in zijne oogen is, van eenen zot is meer verwagtinge dan van hem. Prov:* 26. *v.* 12. *Laat u eenen vreemden pryzen, ende niet uwen mond: eenen onbekenden ende niet uwe lippen. Prov:* 27. *v.* 2. nogtans, ſtaande het ſpreekwoord *eygen lof ſtinkt*, (hoe algemeen ook toegeſtemd) zo is niemand bekwaam om zig te konnen ontſlaan van het eygen aangenaam der vleijingen, eere, ende belang, na te tragten; ook kan zig den menſch niet geheel ontheffen van de kinderagtige waan, om (als 't ware door een appel of ey) tot zijn plicht aangezet te moeten worden; derhalven komt God (in zijn H. Woord) onze zwakheid te gemoet met beloftenisſen. *Die deze dingen doed, zal door dezelve leven. Rom:* 10. *v.* 5. *die overwint, zal alles be-erven. Apoc:* 21. *v.* 7. en diergelijke aanmoediginge meer; om de geluk zaligheid te erlangen, wordmen genoopt, de deugd te behartigen, armhartigen iaborſt! wy moeſten de deugd beminnen om datze beminnelijk is: maar niet om loon. Ja nog elendiger! daarmen de eyge-liefde tot een grond van Godsdienſt derft ſtellen; tegens het uytgedrukt bevel Chriſti, *zo imand agter my wil komen die verloochene hem zelve. Ende neeme zijn kruys op, ende volge my. Want*

zo

OP EEN ZELFS-BEMINNAAR.

Zelfs-lievens-luſt.
Het leeven bluſt.

't Was de eerſteling van alle geeſten,
Die God (ter aanvang) op het meeſten
Vervulde, met zyn liefde-daad;
Maar als zyn volgers, door de togten
Van eigeliefde, vonden zogten,
Wierd dit den grond van alle kwaad.

zo wie zijn leven zal willen behouden, die zal 't zelve verliezen. Matth: 16. *v.* 24. wanneermen God diend om gelukzalig te worden, dan miſt men in het oogmerk; want dan heeft men zig zelfs, maar God niet, in het ooge, nogte lief.

Nog erger! daarmen voorgeeft, uyt eygene kragten, door onze goede werken iets te konnen verdienen by God; onnozele verblindheid door eygeliefde! iſſer eenig vermogen by den menſch? *wat hebt gy dat gy niet hebt ontfangen? ende zo gy 't ook ontfangen hebt, wat roemd gy als of gy 't niet ontfangen had?* 1 *Cor:* 4. *v.* 7. *wie heeft de zin des Heeren gekend? of wie is zijn raadsman geweeſt? of wie heeft hem eerſt gegeven, ende het zal hem weder gegeven worden. Rom:* 11. *v.* 34. *Zal ook een man Gode profytelijk zijn? maar voor hem zelve zal de verſtandige profytelijk zijn. Is 't voor den Almachtigen van nuttigheid dat gy regtveerdig zijt? ofte gewin, dat gy uwe wegen volmaakt? Job* 22. *v.* 2. *indien gy regtveerdig zyt, wat geeft gy hem? ofte wat ontfangt hy uyt uwe hand? Job* 35. *v.* 7. Hierom zegd David, *de overtredinge des godlozen ſpreekt in het binnenſte van mijn harte: daar is geen vreeze Gods voor zijne oogen. Want hy vleyd zig zelven, in zijne oogen, als men zijne ongeregtigheid bevind, die te haten is. Pz.* 36. *v.* 2. Pauli leſſe aan Timotheus is ons nu zeer nut, *weet dat in de laatſte dagen ontſtaan zullen zware tyden, want de menſchen zullen zijn liefhebbers van haar zelven ... meer liefhebbers der welluſten dan liefhebbers Gods; hebbende een gedaante van Godzaligheid, maar die de kragt der zelve verlochend hebben, hebt ook eenen afkeer van deze.* 2 *Tim:* 3.

Een die hem zelfs bemind, zal ligt'lijk God verlaaten;
Ook, wat zijn naaſten doed, ſteeds met veragting haaten;
En waanen zig zeer wys, in alles: maar helaas!
Hy die zig zelven vleyd, behaagd een regten dwaas.

Op een Hoogmoedige.

HEt aardrijk brengd onkruyd, doornen en diſtelen, zeer willig en weelderig voort; daar in tegendeel tot kweekinge van goede vrugten, des landmans vlyt en arbeid vereiſcht word, om met omſpitten, ploegen en meſten, het zelve te hulp te komen; de reden is, om dat (door de overtredinge des menſche) het aardrijk vervloekt en ontaard is geworden; zo dat men het onkruyd kan aanzien voor het eygen krooſt en vrugt des Akkers; daar het goede kruyd, als in weêrwil des velds, haar groei en voedinge aan de konſt en arbeid des landmans is verſchuldigd. Op gelijke wijze kan men zulks beſpeuren in de werkelijkheid des menſchen; waar van de daad van lief hebben den Akker is, (want werkelijkheid kan geen afkeer tot grond van haar doeninge hebben) nadien nu dezen Akker (door de zonde) is bedorven, zo brengtze mede vrugten voort (gelijk het onkruyd) die uyt het eygen voortſpruyten, als *hoogmoed*, *nyd*, *gierigheid*, *&c.* alle echte vrugten der eyge liefde: in tegendeel wanneer God, als een landman, de werkdaad der liefde omploegd, dan brengtze heylzame vrugten voort, tot Godsdienſt en nutte des eevennaaſten; dan vindmen dezelve dus vrugtbaar, *de liefde is langmoedig, zy is goedertieren: de liefde is niet afgunſtig: de liefde handeld niet ligtveerdelijk, zy is niet opgeblazen, zy handeld niet ongeſchiktelijk, zy zoekt haar zelven niet.* 1 *Cor:* 13. *v.* 4.

De ſteekelige doorne des hoogmoeds, weelderig opſchietende uyt eyge-liefde, wat is dat niet een laſtig onkruyd! het ſteekt en kwetſt een yder; wat nuttigheid brengtze dog voort? niet anders dan de Propheet Micha aanwijſt, *om met beide handen wel dapper kwaad te doen, zo eyſcht de Vorſt, ende de Regter oordeeld om ver-*

gel-

OP EEN HOOGMOEDIGE.

God weederſtaat,
Des hoogmoeds daad.

Hoogmoedig menſch! vol zondig eygen
Staag onvernoegd, wat doet gy heygen
't Verwaande hart, na heerſchappy?
Zie toe! gedenkt datze alle meeden.
(Die gy veragt) zyn afgeſneeden
Van 't zelve leem, zo wel als gy.

geldinge: ende de grote, die ſpreekt de verdervinge zijner ziele, ende zy draaijenze dicht in een. De beſte van hen is als een doorn; de opregtſte is ſcherper als een doornhegge. Micha 7. v. 4. de godlozen vervolgd hittiglijk, in hoogmoed, den elendigen. Pz: 10. v. 2.

Om dit onkruyd uyt te roeijen is, niets beters dan de kouter der Goddelijke bezoekinge, voor al, wanneer God (daar en boven) meſt van opene oogen des verſtands verleend. De Hemelſche ſpreuk *kend u zelven*, is de regte meſting om goede vrugten voort te brengen; de zelfskenniſſe duld, nog kweekt, geen hoogmoed: dan zegdmen (met Azaph) *als mijn harte opgezwollen was, ende ik in mijne nieren geprikkeld wierde: toen was ik onvernuftig, ende wiſte niets: ik was een groot beeſt by u. Pz: 73. v. 21.*

Dat dog yder tragtede zijn onkruyd, van hoogmoed, uyt te wieden! door biddinge (met David) *houd uwen knegt ook te rugge van trotsheden; laatze niet over my heerſchen: dan zal ik opregt zijn, ende reyn van groote overtredinge. Pz: 19. v. 14.* en door agt te geven op de guldene leſſen van Gods H. Woord. *Zyt met ootmoedigheid bekleed: want God wederſtaat de hoveerdigen: maar de nedrigen geeft hy genade. 1 Pet: 5. v. 5. de langmoedige is beter dan de hoogmoedige. Ecl: 7. v. 8. de vreeze des Heeren is te haaten het kwade, de hoveerdigheid, ende den hoogmoed. Prov: 8. v. 13. Zyt niet hooggevoelende; maar vreesd. Rom: 11. v. 20. den Ryken in deze tegenwoordige Wereld, beveeld dat zy niet hoogmoedig en zyn, nog hare hope en ſtellen op de ongeſtadigheid des Rykdoms, maar op den levenden God, die ons alle dingen rykelijk verleend om te genieten: dat zy weldadig zijn, Ryke worden in goede werken, geerne mede-deelende zijn, ende gemeenzaam: leggende haar zelven weg tot eenen ſchat een goed fondament tegen het toekomende, op dat zy het eeuwige leven verkrijgen mogen. 1 Tim: 6. v. 17.*

Op een Nydige.

NA de ſteekelige doorne des hoogmoeds, brengd de eigeliefde, dien neeteligen diſtel der nyd voort, uyt den grond des eygen Akkers der natuurlijke verdorvenheid: een hartstogt ofte ontroeringe des gemoeds, diemen voor de booſte aller gebreken mag te boek zetten, ten opzigte van de lichamelijken ſtand, en der menſchelijke zamenlevinge.

Zo lange imand zig zelfs alleen bemind; hoogmoedig; eer- of geld-gierig is, hy bejaagd nog met zijn pooginge na iets, dat in of aan zig zelfs eenig nut ſchijnd toe te brengen: maar de nydige verteerd en kweld zig, om een ander, zonder genot of gewin: want gaat het zijn naaſten wel, hy kniesd; en leid geen ſchade: gaat het dien kwalijk, hy is verheugd; dog wind daar niet mede. Dus zegt den Prediker, *voorder zag ik al den arbeyd, ende alle geſchiktheid des werks, dat het den menſche nyd van zijnen naaſten aanbrengd, dat is ook ydelheid en kwellinge des Geeſts. Ecl*: 4. *v.* 4. derhalven zijn het d'ongelukkigſte, wiens wille met deze bedorvene neyginge beſmet is: de gene die daar mede behebt zijn, durven nimmer daar voor bekend ſtaan, nog konnen zelfs reden waarom voorwenden, als alleen haar enkele boosheid: daar andere gebreken des gemoeds, nog eenig nut konnen waanen te hebben. Gelijk men dezelven ook nog kan verbloemen op deze wyze.

Vorſten hovaardye, heet ſtatig;
Is hy gierig, noemd hem matig;
Wreed, is ernſtig; kwiſtig, mild:
Stuurs, modeſt; 't welk losheid ſtild:
Kortom, dronken en ligtvaardig,
Heet wel-leevend, rad, en aardig.

Dog

OP EEN NYDIGE.

De bitze nyd,
Het hart doorſnyd.

Der zielen peſt, het nydig morren
Om 's naaſten welſtand, komt ſteeds porren
't Gemoed tot afgunſt, toorn, en liſt;
Erbarm'lyke inborſt! ſtaag door neepen
Van ongenoegen-aangegreepen,
Waar door men ruſt en liefde miſt.

Dog geen glimp- naam voor de nyd,
Iſſer, als het woordje ſpyt.

Deze kanker des gemoeds, blijft ongeneeslijk ten zy men leerd inzien de nietigheid der geſchapene dingen, en tot de zelfs-verlocheninge overgaat, om te konnen toenemen in de liefde Gods; die den menſche, Gods albeſtier doed toeſtemmen, ende alles tot Gods eere en heerlijkheid overbrengd; na het voorbeeld Azaphs, (in den 73. Pzalm) *ik was nydig op de dwaze, ziende der godlooze zen vreede . . . . 't was moeite in mijne oogen. Tot dat ik in Gods Heyligdommen inging, ende op haar eynde merkte . . . .* tot dat hy eyndelijk overtuygd uytriep, *wien heb ik nevens u in den Hemel? nevens u luſt my ook niets op der aarden: beſwykt mijn vleeſch ende mijn harte, zo is God de rotsſteen mynes harten, ende myn deel in eeuwigheyd.* Dan kan men deze leſſen opvolgen, *leerd ende vermaand deeze dingen, indien imand een andere leere leerd, ende niet over een komt met de gezonde woorden onzes Heeren Jezu Chriſti, ende met de leere die na de Godzaligheid is, die is opgeblazen, ende weet niets, maar hy raasd omtrent twiſt-vragen, ende woorden-ſtryd; uyt welke komt nyd, twiſt, &c.* 1 *Tim:* 6. *v.* 2. *wie is wys ende verſtandig onder u? die bewyze, uyt zijnen goeden wandel, zijne werken in zagtmoedige wysheid. Maar indien gy bitteren nyd, ende twiſtgierigheid hebt in uw' harte, zo roemd ende en liegd niet tegen de waarheid, deze en is de wysheid niet die van booven afkomt: maar is aards, natuurlyk, duyvels; want waar nyd ende twiſt-gierigheid is, aldaar is verwerringe, ende alle boozen handel; maar de wysheid die van boven is, die is ten eerſten zuyver, daar na vreedzaam, beſcheyden, gezeggelijk, vol van barmhertigheid ende van goede vrugten. Jac:* 3. *v.* 13.

Op een Gierigaard.

DE geldgierigheid is mede geen klyn onkruyd des Akkers van eygeliefde; ja! eene van het ergſte zoort, nadien het den Akker zelfs beſchadigd: want den gierigaard verbeeld zig, hem zelve te beminnen en goed te doen, daar hy, in der daad, zig zelfs benadeeld; en in een ryken ſtaat gebrekkelijk leefd; nadien hy het goed niet gebruyken durfd: maar, als een twede *Tantalus*, met de appelen voor de mond, en het water tot aan de lippen, van honger en dorſt byna verſmagt. *Zekerlijk het net word te vergeefs geſpreid voor de oogen van allerley vogelen: ende deze loeren op haar eygen bloed, ende verſteken zig tegen hare zielen. Zo zijn de paden eens ygelijk die gierigheid pleegd; zy zal de ziele hares meeſters vangen. Prov: 1. v. 17.*

Den gierigaard is gelijk een waterzugtige, hoe meer dezelve drinkt, hoe dorſtiger dat die word. ô Ongeneeslijke kwaal! *die het geld lief heeft, word des gelds niet zat; ende wie den overvloed lief heeft, word des inkomens niet zat. Dits ook ydelheid. Ecl: 5. v. 9.*

Hoe zoude het goede zaad van liefde Gods konnen opwaſſen in een hart dat zig zelve, door verblindheid, haat? hoe zoude die zig ontfermen over zijn naaſten, die voor zig zelfs geen medelijden heeft? die geen goede beet eetens (naauwlijks) voor hem zelfs over heeft; die in doods-nood, om de koſten te ontgaan, vraagd kan het geen franſſe wyn doen? als men rinſe ordineerd; dies zegd den wyzen Prediker, *ik wende my weder om, ende ik zag een ydelheid onder de zonne. Daar is eener, ende geen tweede, hy heeft ook geen kind, nog broeder, nogtans is alle zijnes arbeids geen eynde, ook word zijn ooge niet verzadigd van den rykdom, ende hy zeid niet, voor wien arbeide ik dog! ende doe mijne ziele gebrek hebben*

OP EEN GIERIGE.

Een Gierigaard,
Afgodiſche aard.

Zy, die door ſchraap-zugt ſteeds begeeren,
En dus den aardzen Mammon eeren,
Vertrouwen meer op 't goud, als God:
ô Zwakke rietſtaf van Egipte,
Die (vaak) des leunders hand ontglipte,
Wat hebt gy veeler hoop beſpot.

ben van't goede! dit is ook ydelheid, ende't is een moeylijke beezigheid. Ecl: 4. *v.* 7. *men brengd by een en men weet niet wie het na zig nemen zal. Pz:* 39. *v.* 7.

Het is wel waar, *de wysheid* en *het geld zijn tot een ſchaduwe* (om den menſch, voor de hitte van nood en armoede, eenigermaten te verbergen) *maar de uytnemenheyd der wetenſchap is, dat de wysheid hare bezitters het leven geeft. Ecl.* 7. *v.* 12. ô! die keure is ongelijk groter, *de wysheid* als *het geld!* want *de arme, wandelende in zijne opregtigheid, is beter dan die verkeerd is van weegen; al is hy rijk. Prov:* 28. *v.* 6. Elendig die het goud als tot zijn God ſteld! hy zal bevinde't gene Jezus zeide *hoe zwaar is't, dat de gene, die op het goed haar betrouwen zetten, in't Koningryke Gods ingaan. Marc:* 10. *v.* 24. laat ons eer wy zulks te laat gewaar worden, de Goddelyke leſſen opvolgen; *Ziet toe wagt u van de gierigheyd: want het is niet in den overvloed gelegen, dat imand leefd uyt zijne goederen. Luc:* 12. *v.* 15. *de geldgierigheid is een wortel van alle kwaad, tot welke zommige luſt hebbende zijn afgedwaald van het Gelove, ende hebben haar zelve met vele ſmerten doorſteeken. Maar gy, ô menſche Gods! vlied deze dingen: ende jaagd na geregtigheid. &c. 1 Tim:* 6. *v.* 10. *Gierigheid laat ook onder u niet genaamd worden. Gelykkerwijs het den Heiligen betaamd. Want dit weet gy dat den gierigaard, die een Afgodendienaar is, geen erffenis heeft in het Koningryke Chriſti, ende Gods. Eph:* 5. *uwen wandel zy zonder geldgierigheid: ende zyt vergenoegt met het tegenwoordige. Want hy heeft gezegt, Ik en zal u niet begeven, noch ik en zal u niet verlaten, zo dat wy vrymoedelijk durven zeggen, de Heere is my een helper, ende ik en zal niet vreezen wat my een menſche zal doen. Heb:* 13 *v.* 5.

Op een Woekeraar.

WOeker is een uytſpruytzel der gierigheid, waar door overwinſte afgekneveld word, van den benodigde; een haatelijke zaake; en regt ſtrydig met de liefde des eevennaaſten: de zelve word ook in een welgeſtelde regeeringe tegengegaan, door het opregten eener bank van leeninge; op dat den Woekeraar de nooddruftigen niet geheel verniele. Men mag dit ſlag van menſchen vryelijk ſtellen, onder de geenen welke Salomon beſchryfd, te zijn, *een geſlagte wiens tanden zwaarden, ende wiens baktanden meſſen zijn, om de elendigen van de aarde, ende de nooddruftige van onder de menſchen te verteeren. De bloedzuyger heeft twee dogters, geeft, geeft*; *Prov:* 30. *v.* 14. het is maar, brengt te pande, en geeft zo veel, mits deze of gene verzeekering; zoo dat hy (meeſten tyd) vry meer ten onderpand krygt, als hy uytzet; hy ontziet den onvermogenden niet, alſchoon hem het gebrek ten onderbrengd, of dat hy zijn leven, als in de hand moet dragen, in het zwerven by der zee, om den woeker op te brengen.

Tegen deze greetige en onbarmhartige geldzugt, heeft God aan Izraël deze ſtrenge bevelen gegeven, *als u broeder zal verarmd zijn, ende zijne hand by u wankelen zal, zo zult gy hem vaſt houden, zelfs eenen vreemdeling ende bywoonder, op dat hy by u leeve, gy zult geen woeker, nog overwinſt van hem nemen, maar gy zult vrezen voor uwen God, op aat uw broeder by u leeve. Uw geld zult gy niet op woeker geven: en gy zult uwe ſpyze niet op overwinſte geven. Ik ben de Heere uwe God. Lev:* 15. *v.* 35. *indien gy mijn volk, dat by u arm is, geld leend, zo zult gy tegens het zelve niet zijn als een woekeraar: gy zult op het zelve geen woeker leggen. Indien gy eenigzints*

uwes

OP EEN WOEKERAAR.

Behoefte en nood,
Geeft Woek'raars brood.

Is imand, door behoefte, in ly'en,
Op maand-ceel, pand of bood'maryen,
Komt ligt een Woek'raar daar omtrent,
En weet zyn ſchraapluſts-net te werpen:
Maar' laas! wie tragt zyn Geeſt te ſcherpen?
Wie zet op woeker zyn Talent?

uwes naaſten kleed te pande neemt: zult gy't hem wedergeven, eer de zonne ondergaat. Want dat alleen is zijn dekzel; 't is zijn kleed over zijne huyd: waar in zoude hy liggen? 't zal dan geſchieden, wanneer hy tot my roept, dat ik zal hooren; want ik ben genadig. Exod: 22. *v.* 25. zo haatelyk een zonde is dezelve voor onzen God. Dies paſt het ons na matig gewin te tragten en te bidden, *voed my met het brood mynes beſcheydenen deels. Prov:* 30. *v.* 8.

Geeſtelyker wijs paſt het ons te woekeren; die met Job zeggen kan: *De redenen zynes monds hebbe ik meer dan mijn beſcheiden deel weg gelegt. Job* 23. *v.* 12. die kan zijn talent op woeker voor zijne ziele aanleggen volgens *Math:* 25. ende zo imand het nog zekerder wilde nemen, die hoore Jezus tot den welgegoede jongelink ſpreeken. *Gaat heenen verkoopt alles wat gy hebt, ende geeft het den armen, ende gy zult eenen ſchat hebben in den Hemel. Marc:* 10. *v.* 24. daar den aardzen woekeraar uytgeſloten word. *Heere wie zal verkeeren in uwe tente? wie zal woonen op den berg uwer heiligheid?.... die zijn geld niet geeft op woeker; nog geen geſchenk neemt tegen den onſchuldigen. Pzalm* 15. immers het getuygeniſſe Salomons ten dezen opzigt is waragtig, *die zijn goed vermeerderd met woeker, ende met overwinſte, vergaderd dat voor den genen, die zig des armen ontfermd. Prov:* 28. *v.* 8. den woekeraar hoore God ſpreeken. *Wanneer nu imand regtveerdig is, ende doed regt, ende geregtigheid. .... Niemand verdrukt, geeft den ſchuldenaar zijn pand weder, genen roof en rooft, den hongerigen zijn brood geeft, ende den naakten met kleedinge bedekt, niet en geeft op woeker, nogte overwinſte neemt. .... die regtveerdige zal gewiſſelijk leven, ſpreekt de Heere HEERE. Ezech:* 18. *v.* 5.

Op een Hoereerder.

JEzus Chriſtus toonde, nadrukkelyk, den band des Huw'lijks aan de Pharizeën, zeggende, *hebt gy niet geleezen, die van den beginne den menſche gemaakt heeft, dat hy ze gemaakt heeft man ende wyf; ende gezegt heeft, daarom zal een menſche, Vader en Moeder, verlaten, ende zal zijn wyf aanhangen, ende die twee zullen tot een vleeſch zijn? alzo datze niet meer twee zijn; maar een vleeſch. 't Gene dan God te zamen gevoegd heeft, en ſcheyde de menſche niet. Matth:* 19. *v.* 4.

Dit verband, door overſpel, te verbreken; ofte ongehuwd zijnde, zig met malkanderen in hoererye te vermengen; is een der ſnoodſte zoorte van zonden. Dies zegd d'Apoſtel Paulus *het Huwelijk is eerlijk onder alle. Ende het bedde onbevlekt: maar hoereerders ende overſpeelders zal God oordeelen. Heb:* 13. *v.* 4. *want dit is de wille Gods uwe heiligmakinge: dat gy u onthoud van de hoererye: dat een ygelijk van u weete zijn vat te bezitten in heiligmakinge ende eere: niet in kwade heweeginge der begeerlijkheid, gelijk als de Heydenen, die God niet kennen.* 1 *Theſſ:* 4. *v.* 3. *Weet gy niet dat uwe lichamen Chriſti leden zijn? zal ik dan de leeden Chriſti nemen, ende makenze leeden eener hoere? dat zy verre. Of weet gy niet, dat die een hoere aanhangt, een lichaam met haar is? Want die twee, zegd hy, zullen tot een vleeſch wezen. Maar die den Heere aanhangd, is een Geeſt met hem. Vlied de hoererye. . . . . weet gy niet dat u lieder lichaam een Tempel is des Heiligen Geeſts; die in u is, die gy van God hebt, ende dat gy u zelfs niet zyt? want gy zyt diere gekogt: zo verheerlykt dan God in uw lichaam, ende in uwen Geeſt, welke Godes zijn.* 1 *Cor:* 6. *v.* 15.

Te regte brengd Job, deze gruwelen, onder de rang der ſnoodſte, beginnende zijn betuyginge van onſchuld, aldus,

OP EEN HOEREERDER.

Der Hoeren min,
Roofd ziel en zin,

Die zig oneerbaarheid niet ſchaamen,
En in ontugtigheid verzaamen,
Daar hoerery haar vleeſch vernield,
Vertoonen (door haar geile zeeden,)
Gods woonſteê niet; maar dat haar leeden,
Zyn door een kwaaden drift bezield.

aldus, *ik hebbe een verbond gemaakt met mijne oogen: hoe zoude ik dan agt gegeven hebben op eene maagd?..... zo mijn harte verlokt is geweeſt tot eene vrouwe, ofte ik aan mijnes naaſten deure geloerd hebbe: .... want dat is een ſchendelijken daad, ende 't is een misdaad by de Regteren. Want dat is een vuur, 't welk tot de verderving toe verteerd, ende al mijn inkoomen uytgeworteld zoude hebben. Job* 31. *zal imand vuur in zijnen boezem nemen, dat zyne kleederen niet verbrandet worden? zal imand op koolen gaan, dat zyne voeten niet branden? alzo die tot zijnes naaſten huysvrouwe ingaat: al wieze aanroerd, en zal niet ontſchuldig gehouden worden .... die met een vrouwe overſpel doet, is verſtandeloos: hy verderft zyne ziele, die dat doet: plaage, ende ſchande zal hy vinden, ende zyn ſmaad zal niet uytgewiſcht worden. Prov:* 6. *v.* 27. beklaaglijke verdorvendheid der nature! regt elendige, welke in deze zonde en daar op volgende ſtraffe vallen.

Om der zelver ſnoodheid, gebruykt God hare benaminge, ter affchetzinge der afgoderye en alle kwaad; *het land hoereerd gantſchelijk van agter den HEERE. Hoz:* 1. *v.* 2. *Mijn volk vraagd zijn hout; ende zijn ſtok zal't hem bekend maken: want de Geeſt der hoererye verleydze, datze van onder haren God weg hoereeren. Hoz:* 4. *v.* 12.

Het paſt een yder, dog wel agt te geven, dat hy onder dit oordeel niet betrokken word, *hare overtreedingen zijn vermeenigvuldigd, hare afkeeringen zijn magtig veel geworden. Hoe zoud' ik overzulks u vergeven? uwe kinderen verlaten my, ende zweeren by dien die geen God zijn: als ikze verzadigd hebbe, zo bedryven zy overſpel, ende verzamelen by hopen in't hoerenhuys. Als wel gevoederde hengſten, zijnze vroeg op: zy hunkeren, een ygelijk na zijns naaſten huysvrouwe. Zoude ik over die dingen gene bezoekinge doen, ſpreekt de HEERE? ofte zoude mijne ziele haar niet wreeken, aan zulk een volk als dit is? Jer:* 5. *v.* 6.

Op een Dronkaard.

DE dronkenſchap is een bedwelmdheid van zinnen, zeer gelijk na de razernye of uytzinnigheid; welke veroorzaakt word door de vlugge geeſt deelen der wyn, of ſterke dranken, opſtygende tegens de herſſenen; eerſt dezelve zoetelijk aandoenende (als kittelende) verſterkt ende verheugd: maar overtollig ingenomen zijnde, door de veelheid der dampen, het hoofd doed zuyzebollen, en van de reden beroofd. Gelykkerwijs het vryven, ofte kraauwen, den huyd of het lichaam aangenaam is, zo lange het maatig is en tot openinge der porïen ſtrekt, om de oorzaak der jeukinge te doen uytwaſemen: maar te lang duurende, of te hard zijnde, pyn komt te verwekken, en ſmerte toebrengd; zo is het ook met den drank. *De wyn verheugd het harte des menſchen. Pzalm* 104. *v.* 15. *men maakt maaltyden om te lachchen, en de wyn verheugd de leevendige. Ecl:* 10. *v.* 19. wanneer zy wel gebruykt word: maar in menigte ingezwolgen, maakt den wyzen ontzinnig. *Geevet ſterken drank den geenen, die verlooren gaat, ende wyn den genen, die bitterlijk bedroefd van ziele zijn. Dat hy drinke, ende zyne armoede vergeete; ende zyner moeiten niet meer gedenke. Prov:* 31. *v.* 6. dat is den zelve als een verpozinge, voor die wynige tijd: maar daar na word het te gevoeliger; even als eener die een gezengde hand in kouwd water houd, dog by het uythalen te meer ſmerte gevoeld.

Dat wy, t'onzer leeringe, niet alleen, deeze leſſe tegens de dronkenſchap, dog wel indagtig waaren! *hoord gy, mijn zone, ende word wys: ende rigtet uw' harte op den weg. En zyt niet onder de wynzuypers; nogte onder de vleeſch-vreeters. Want een zuyper, en vraat, zal arm worden. . . . . ziet den wyn niet aan*

als,

OP EEN DRONKAARD.

Veel wyn in 't lyf,
Maakt woeſt bedryf.

Wat 's meer affchuw'lyk als een dronkaard?
Wie kend het vuur dat deeze vonk baard!
Het zwelgen maakt een menſch tot beeſt:
Zoo meede, die, met hart en zinnen,
Trekt weerelds goed en welluſt binnen,
Leefd als een dronkaard, na den Geeſt.

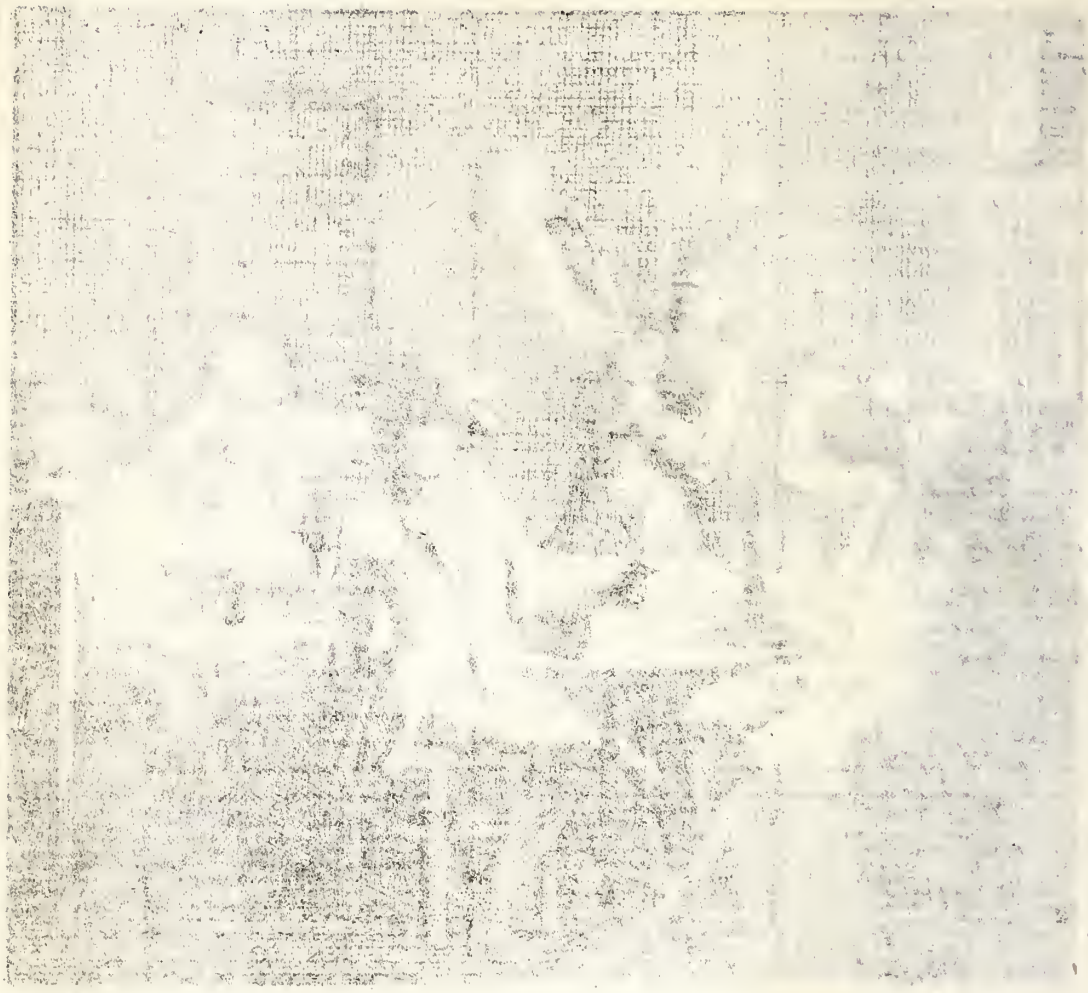

als hy hem rood vertoond; als hy in den beeker zijne verwe geeft; als hy regt opgaat: in zijn eynde zal hy als een ſlange byten; ende ſteeken als een adder. Prov: 23. *Wee! den geenen die helden zijn, om wyn te drinken; ende die kloeke mannen zijn, om ſterken drank te mengen. Jez:* 5. *v.* 22. *die dronken zijn, zijn des nagts dronken; maar wy die des daags zijn, laat ons nugteren zijn.* 1 *Theſſ:* 5. *v.* 6. *Laat ons in den dag eerlijk wandelen: niet in braſſerye en dronkenſchappen. Rom:* 13. *v.* 13. maar laat ons na den Geeſt ons zelven verliezen, in de liefde Gods; gelijk den dronkaard in den wyn; want den Bruydegom nodigd ons. *Ik hebbe mijnen wyn, mitsgaders mijne melk gedronken: Eetet, vrienden, drinket, ende word dronken, ô liefſte, Cant:* 5. *v.* 1. *Komet, eetet van mijn brood, ende drinket, van den wyn, dien ik gemengd hebbe. Prov:* 9. *v.* 5.

ô! Dat wy ons ſpoeide tot de maaltyd, welke *de HEERE der Heirſcharen allen volken bereid heeft, een maaltijd van reynen wyn, van vette vol merchs, van reyne wijnen, die gezuyverd zijn. Jez:* 25. *v.* 6. Gave God! dat onze ziele, met onuytſpreekelijke zugtinge, en een innerlyke meewuſtheid, zeide! *hy voerd my in het wynhuys, ende de liefde is zijne baniere over my. Onderſteund gy lieden my met de fleſſe; verſterkt my met de appelen, want ik ben krank van liefde. Cant:* 2. *v.* 4. *hoe veel beter is uwe uytnemende liefde, dan wyn? Cant:* 4. *v.* 10. *wy zullen uwe uytnemende liefde vermelde, meer dan den wyn, de opregten hebben u lief. Cant:* 1. *v.* 4. *hoe dierbaar is uwe goedertierendheid, ô God! dies de menſchen kinderen, onder de ſchaduwe uwer vleugelen, toevlugt nemen. Zy worden dronken van de vettigheid uwes huyzes; ende gy drenktze uyt de beeke uwer welluſten. Want by u is de fonteyne des leevens: in uw licht zien wy het licht: Pzalm* 36. *v.* 8.

Op een Dobbelaar.

Alles heeft zijnen beſtemden tijd: ende alle voornemen onder den Hemel heeft zijnen tijd; . . . . daar is een tijd om te weenen, en een tijd om te lachchen: een tijd om te kermen, ende een tijd om op te ſpringen: . . . . een tijd om te zoeken, ende een tijd om te laaten verlooren gaan: een tijd om te bewaren, ende een tijd om weg te werpen. Zegd den wijzen *Prediker*, *cap.* 3. om aan te wyzen de ongeſtadigheid van dit ydele leven; waar in den menſch dog geen eenerley gedrag ofte beezigheid kan houden. Het kan altijd geen ernſt zijn: maar daar moet al eens jok onderlopen. Het geſtonſt voorhoofd, in de ſtudiien, of zorge van ſtaat en huysbeſtier, ende *veel lezens*, *is vermoeijinge des vleeſches. Ecl:* 12. *v.* 12. de Geeſt moet uytſpanninge hebben. Hier toe zijn de ſpeelen bedagt; en heden zo menigvuldig en algemeen, dat het buyten tal is: maar egter meeſt begrepen onder teerling, kaart, en ſchyf; welke eenige enkel tot vermaak doelen, dog meeſte part tot gewin; waar van meeſtentyd het eynde, den toeleg, wraakt: want

Het ſpel vermaakt den Geeſt; zo zegt den dobbelaar:
Dog 't eynde van het ſpel, maakt veeltijds dit onwaar;
Als een berooiden beurs, het hoofd op hol doed raken,
En maakt het breyn onthutſt; heet dat dan Geeſt vermaken?

Een vrolyk hart, vervormd het verlies tot een ontruſten Geeſt. Hoe menigwerf is de vriendſchap door toeval van het ſpel gebrooken! hoe menig droevig ongeval is door de verſchillen, in het ſpeelen, niet voortgekomen! wat heeft den dobbel niet menig huysgezin bedorven, en te niet doen gaan! zo dat het te wenſchen ware dat 'er noit ſpel bedagt was. Derhalven, nadien

het

OP EEN DOBBELAAR.

De ſteen en kaart,
Veel onheil baard.

Het kaarte-ſpeelen, teerling gooijen,
Schynd veel vermaak, dog 't is verſtrooijen
Der zielen-ruſt; 't kwiſt geld en tyd;
Voed heb-luſt, twiſt, en doet ligt ſtorten
In 't grootſt' gevaar: 't heet tyd te korten,
Daarze in der daad onnut ontglyd.

het ſpeelen, als een (byna) noodzakelijk kwaad is geworden, zo ſtaat het aan yder, toe te zien, om het zelve niet hoger te waarderen als het te boek ſtaat, namentlyk tydkortinge; en het zelve omzigtelijk te behandelen, zig daar niet op verſlingerende.

Als het ſpel, zonder geldzugt en ſlingſe ſtreeken, in zoetigheid toegaat, is het beter dan, ledig zittende, laſterlijk of agterklappende, zijns naaſtens naam en faam over de tong te doen rollen: nogtans het ſpel (hoe vermaaklijk het ook is) neemt grotelijks deel in het zinryk vaarsje van zeker Poëet,

De dagen vallen lang; lang dunken ons de nagten;
Op lange loop van jaar en maanden word gemort;
Elk zoekt zig tydverdryf in ydelheid: nog agten
Wy, gekken als wy zyn, ons levenstijd te kort.

ô Dat wy de waarde des koſtelijken tijds regt konde ſchatten! *den tyd uytkopende, dewyle de dagen boos zijn. Eph: 5. v. 16.* en ons mogte gedragen, als den Prediker zegt, *het harte eenes wyzen, zal tyd ende wyze wezen. Want een yder voornemen heeft tyd ende wyze: Ecl: 8. v. 5.* op dat wy wel mogte wikken, wanneer het ſpel buyten hinder geſchieden kan; en te vermyden het gevaar, datter in ſteekt om redenen van misnoegen daar over op te vatten; alzo d'er zeer ligt voorvallen van moeijelijkheid mede verzeld gaan.

Die regt, het ſpel, beſchouwd; bevind het ſpeelen, ſpillen
Des dierb'ren tyds en gelds: wie kan graag ſpeelen willen.
Als 't op een dobb'len gaat? daar 't geld geen geld ſchier geld;
En daar, in teegendeel, in 't ſpeelen, 't ſpel geen ſpeld
Wil afſtaan van het regt: maar daar verzien, verzaken.
Of misſlag, aan gekyf, tot vegtens toe, doet raken;
Men waagd meer als men weet, en maakt vermaak zig diets:
Wat nut geeft dan het ſpel? om wel te zeggen, niets.

Op een Nieuwsgierige.

HEt gene aangetekend ſtaat, wegens die van Athenen, blyft (lyder!) hedendaags nog maar al te waar; in opzigte van vele, *die van Atheenen nu alle, ende de vreemdelingen die haar daar onthielden, beſteeden haren tyd niet anders, dan om wat nieuws te zeggen, ende te hooren. Act:* 17. *v.* 21. dezulke zoude wel wenſchen Argus oogen te hebben, om alles te doorſnuffelen; alle voorvallen van ſtaat, alle gevallen des Oorlogs, alle verhalen der reyzigers, alle tydinge uyt andere landen, alle aantekeningen, aanmerkingen, ſchimpſchriften, ſpotdigten, en alle ſtraatmaaren; zijn als de proojen daar den nieuwsgierigaard op aaſt. Zo lange als deze drift binnen de palen der beſcheidenheid, tot voedzel der wetenſchap blyft, en tot kweekinge des verſtands ſtrekt, is dezelve betamelijk: maar in 't gemeen overaaſt zy zig, als de gieren en veelvraaten, zo dat het haar gaat (in het kwaad ſpreken, en oordeel vellen) als het Elihu gong (in het verdedigen van Gods eere) *ik ben der woorden vol: de Geeſt mynes buyks benaauwd my, ziet mijn buyk is als den wyn, die niet geopend is: gelyk nieuwe leedere ſakken zoude hy berſten. Ik zal ſpreeken, op dat ik voor my lucht kryge. Job* 32. *v.* 18. want dog, *uyt den overvloed des harten, ſpreekt den mond. Matth:* 12. *v.* 34. maar als den nieuwsgierigaard dan los geeft, en zyn krop uytſtort, willende, hier in de geheymen van ſtaat dringen, en 't roer der regeeringe (met zyn tong) ſtieren; daar, de daaden van and're verbeet'ren of heekelen; gints, d'eere zynes naaſten zweepen, of derzelver ſtaat, aan d'unſter van zijn Oordeel, wegen; zoude men dan niet billyk mogen vragen? *zal een wys man windige wetenſchap voor antwoorde geven, ende zal hy zynen buyk vullen met ooſten wind?*

OP EEN NIEUWSGIERIGE.

Een ſnapperd wis,
Nieuwsgierig is.

Als, aan d'Athenïenzer ooren,
Iets nieuws, iets zeldzaams, komt te vooren,
Wat werd daar neerſtigheid betragt!
Hoe draafd de tong niet, als een klepper;
Maar ach! wie vraagd, waar's God myn Schepper!
Die Pzalmen geeft, in 't naarſt' der nagt.

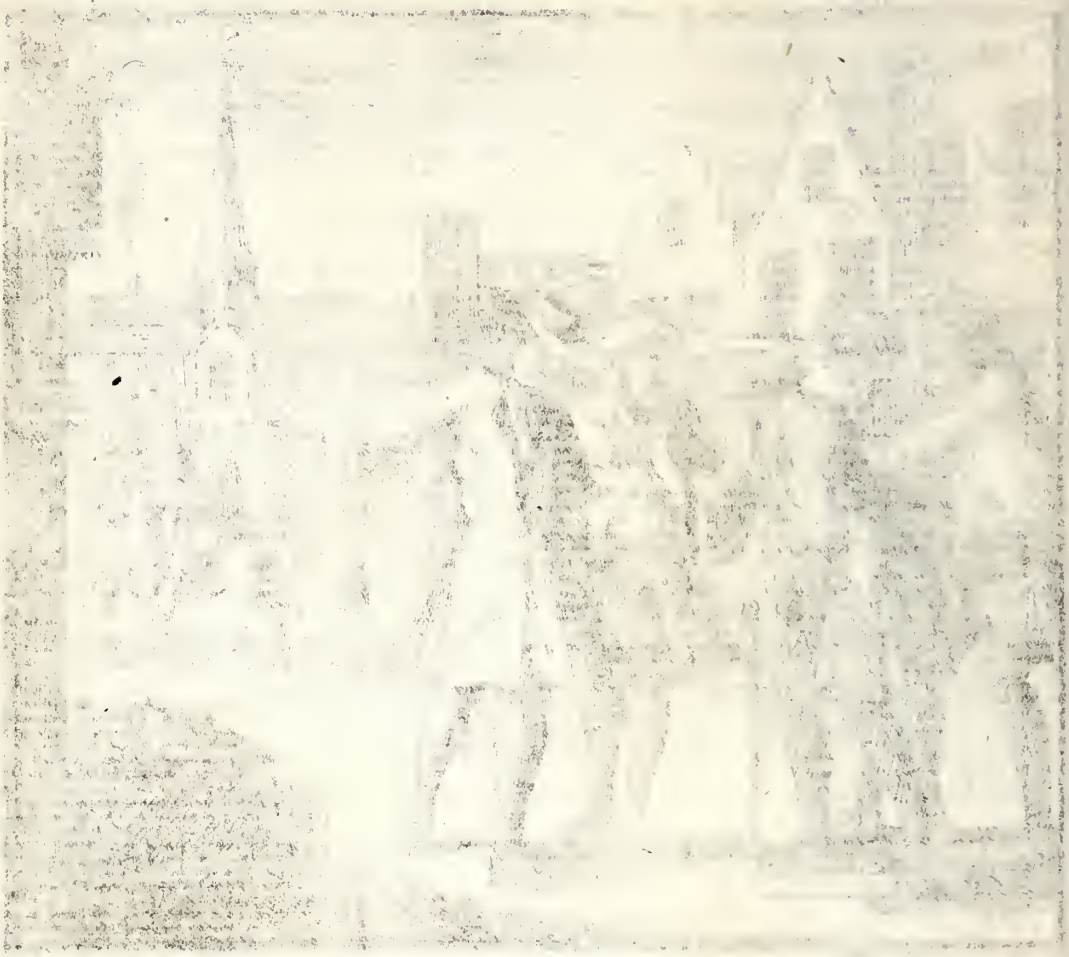

wind? *Job* 15. *v.* 2. een nieuwsgierige moet zig geweldig hoeden, zal hy niet onder den rang der leugenaars, laſteraars en agterklappers vervallen; want deze beſchryvinge paſt zeer licht op haar, die den Cretenzer Poëet, op zijn landgenoten toepaſt, zeggende, *de Cretenzen zyn altijd leugenagtig, kwade beeſten, luye buyken Tit:* 1. *v.* 12.

De nieuwsgierigen, zijn uythuyzige van haar zelven, ende keeren zig zeer zelden na binnen, om te beſchouwen haar eigen beſtaan; een yder hunner tragt alles te weeten, ſchoon 't buyten hem is en hy daar geen belang in heeft: *maar niemand zeid, waar is God mijn Maker; die de Pzalmen geeft in der nagt? die ons geleerder maakt dan de beeſten der aarde; ende ons wyzer maakt dan de vogelen des Hemels.* *Job* 35. *v.* 10. wat voordeel geeft dog, het veelweten van ydele dingen, en het veel ſpreken van onnutte zaken? niet alzo, gy die voor verſtandige wilt gaan! want *gelijk in de veelheid der droomen ydelheden zijn: alzo in vele woorden: maar vreesd gy God.* *Ecl:* 5. *v.* 6. *Geeft ook uw' harte niet tot alle woorden die men ſpreekt op dat gy niet en hoord dat uw knegt u vloekt. Want uw' harte beeft ook veelmalen bekend, dat gy ook anderen gevloekt hebt.* *Ecl:* 7. *v.* 20. wilt gy uw weetluſt, t'uwer nutte, voldoen? hoord dan de mond des Opperſte Wysheids ſpreken, *onderzoekt de ſchriften.... die zyn 't die van my getuygen.* *Joan:* 5. *v.* 39. ende weeſt als *die van Bereën, deze waren edelder dan die van Theſſalonica waren, als die het woord ontfingen met alle toegenegendheid, onderzoekende dagelyks de ſchriften of deze dingen alzo waren.* *Act:* 17. *v.* 11. dat zal tot welwezen uwer ziele ſtrekken; dan zult gy voorraad van wetenſchap wegleggen, en dit getuygeniſſe deelagtig worden, *een ygelijk Schriftgeleerde in het Koningryke Gods onderwezen, is gelijk een Heere des huys, die uyt zijn ſchat nieuwe ende oude dingen voortbrengd.* *Math:* 13. *v.* 52. *Onderzoekt u zelven of gy in het Geloove zyt.* 2 *Cor:* 13. *v.* 5.

Op

Op een Godverzaker.

ONder alle ergerlijke gevoelens, iſſer geen ſnooder dan de Atheïſtery ofte Godverzakinge; een peſt van den Godsdienſt, deugd, en eerlijken wandel: derhalven, die daar mede beſmet zijn verbergen zig onder andere ſectens, zonder opendlyke belydeniſſe te doen. *De dwaas zegd in zijn harte* (niet uytdrukkelijk met den monde) *daar is geen God. Pz:* 14. *v.* 1. *de godloze; gelijk hy zijn neuze om hooge ſteekt, onderzoekt niet; alle zijne gedagten zijn, datter geen God is. Pz:* 10. *v.* 4. den Atheïſt verklaard zig niet rond uyt: maar ontveynſt zijn meninge, onder voorwendinge dat hy na het Goddelijk weezen zoekt; makende ſtellingen, ende bewyzen (als 't ware) om het Opperwezen te beſchryven; welkers beſluyten, regt ingezien zijnde, het Idea of denkbeeld der Godheid verwoeſt, geen wezendlijk onderſcheid makende tuſſen den Schepper ende het ſchepzel: maar ſtellende, dat alles maar een wyziginge des Goddelyken wezens is; ſpelende aldus met het naamwoord God, zonder betrekkinge tot het Opperſte volmaakt weezen, ofte betekeniſſe van Godheyd. Wyders vallenze aan het ondermynen van eenige leerſtukken, door bloot ontkennen, gelykkerwys *de Saduceen zeggen, datter geen opſtandinge is, nog Engel, nog Geeſt. Act:* 23. *v.* 8. wanneer zy dan imand aan het waggelen hebben gebragt, om dat het voorgeſtelde het menſchelijk vernuft te boven ſtreeft, en niet voor de zinnen, of gemeen oordeel, kan gebragt worden, dan tragten zy den zelve verder van God en Godsdienſt te doen verwyderen; juyſt niet met opentlyk God te verlochenen, maar met een Godverzakende levenswyze; of door leeringen, welke den Schryver van *het boek der Wysheid*, aan het 2 *Hoofd:* van haar ontleend, en haar dus doet ſpreken, *ons leven is kort ende moeijelijk, ende niemand word gekend*

die

OP EEN GODVERZAKER.

Den Ongodiſt,
Het alles miſt.

God, aller-oorzaak, te verzaaken;
Des Scheppers albeſtier te wraaken;
Met ydel aards te voên zyn wenſch;
't Gemoed, door welluſt, te verkragten;
Te bannen 't eeuwige uyt gedagten;
Maakt regt een Epicuriſch menſch.

die uyt de Helle wedergekeerd is. Want by gevalle zijn wy Gebooren, ende na dezen zullen wy zijn als of wy niet geweeſt waren: want het Snuyven in onze Neusgaten is een Rook, ende de Reden is een Vonke, voortkomende door de beweginge onzes Harten. Welke uytgebluſt zijnde, zo word het Lichaam tot Aſſche, ende onzen Geeſt word verſpreyd gelijk de wyde Lucht ... onzen Tyd is een Schaduwe die voorby gaat, ende daar is geen wederkeeren van onze Dood, want die is verzegeld, ende niemand keerd wederom. Komt dan, laat ons de tegenwoordige Goederen gebruyken gelijk in der Jeugd. Laat ons, ons opvullen met Koſtelijken Wyn ende Zalve .... Laat ons, over al Merktekenen der Weelde laten: want dit is ons Deel, ende dit is ons Lot.

Behalven deze, die men voor opentlijke Godverzakers te boek mag ſtellen, ſchryven anderen het vermogen der natuure, als ook haar eygen kragten, zo veel toe, dat God als buyten vermogen geſteld word. Waar van zig Job ontſchuldigde, *zo ik het Ligt aangezien hebbe, wanneer het ſcheen, ofte de Mane, heerlijk voortgaande: ende mijn Harte verlokt is geweeſt in't verborgen, dat myne Hand mijn Mond gekuſt heeft; dat ware ook een Misdaad by den Regter: want ik zoude den God van boven verzaakt hebben. Job.* 31. *v.* 26. nog iſſer een and're menigte, die (ſtaande een Mondelijke goede belydeniſſe) egter, door haar levens beleid, als tegens God zeggen, *wykt van ons; want aan de kenniſſe uwer weegen hebben wy genen Luſt; wat is de Almagtige, dat wy hem zoude dienen? ende wat bate zullen wy hebben, dat wy hem aanlopen? Job* 21. *v.* 15.

God behoede ons, dat onzen wandel niet tegens onze Belijdeniſſe getuygd! en dat deze ſtraffe bejeeginge Gods, op ons niet mede betrekkelijk zy! *Deeze dingen doed gy, ende ik zwyge: gy meend, dat ik t'eenemaal ben gelijk gy: ik zal u ſtraffen ende zal't ordentelijk voor uwe oogen ſtellen. Verſtaat dit dog, gy Godvergetende, op dat ik niet verſcheure, ende niemand redde. Pzalm* 50. *v.* 21.

Op een Godvrugtige.

GOdvrugt, is een eerbiedige erkenteniſſe van het allervolmaakſte wezen; als zijnde den eenigen oorzaak aller gewrogten, den Almagtigen Schepper, en de Onderhouder, van het gantſch heel-al; wiens denkbeeld het reedelijk ſchepzel is ingedrukt, dewijl *het geene van God kennelijk is, in haar openbaar is, want God heeft het haar geopenbaard: want zijne onzienelijke dingen worden van de ſcheppinge der Wereld aan, uyt de ſchepzelen verſtaan ende doorzien, beide zijn eeuwige kragt en Godlykheid, op dat zy niet te verontſchuldigen zouden zijn. Rom*: 1. *v.* 19. die deze erkenteniſſe Gods opvolgen, worden gezegd Godsdienſtige te zijn; ſchoon *God door menſchen handen niet gediend word, als iets behoevende. Act*: 17. *v.* 25. en Eliphaz ten regte vraagd, *is't voor den Almagtigen nuttigheid dat gy regtveerdig zyt, ofte gewin dat gy uwe wegen volmaakt? Job* 22. *v.* 2. nogtans nademaal God een Heere is des Hemels ende der aarde, zo zegd hy, *ben ik de Heere, waar is mijne vreeze? Mal*: 1. *v.* 6. zo is dan de vreeze Gods het hoogſte der menſchelijke betragtingen, ende het noodzakelijkſte verband des Godsdienſts. *Van alles dat gehoord is, is het eynde van de zake, vreesd God, ende houd zijne Geboden; want dit betaamd alle menſchen. Ecl*: 12. *v.* 13.

Om dit wel te betragten, is het nodig dat een yder zynen Geeſt doorzoeke, wat zijn gemoed hem van God onderwijsd; en neerſtig overwegen *de ſchriften die ons konnen wys maken tot zaligheid. 2 Tim*: 3. *v.* 15. om God regt te leeren kennen. Want *dit is het eeuwig leven dat zy u kennen, den eenigen waeragtigen God, ende Jezum Chriſtum, die gy gezonden hebt. Joan:* 17. *v.* 3. deze kenniſſe Gods, moet niet gevormd worden na onze neyginge, op dat wy geen onvolmaaktheid ende gebrek Gode toevoegen;

OP EEN GODVRUGTIGE.

Die Gode leefd,
Het alles heefd.

In Chriſtus God, als oorzaak, kennen;
Zig na zyn albeſtier te wennen;
Het aards te rigten tot Gods eer;
Gods liefde in het gemoed te voelen;
Na 't eeuwig leeven ſteeds te doelen;
Het Chriſtendom vereyſt niet meer.

gen; *ziet God is groot, ende wy begrypen 't niet. Job* 36. *v.* 26. *by God is een vreeslijke Majeſteit. Den Almagtigen, dien en konnen wy niet uitvinden, hy is groot van kragt. Job* 37. *v.* 22. *wat een klyn ſtuxken der zake hebben wy van hem gehoord? wie zoude dan den donder zijner mogendheden verſtaan. Job* 26. *v.* 14. het is waar, dat wy geen evenmatig denkbeeld van God konnen vormen, waar door wy ſtellig zoude weten wat het Goddelijke wezen zy: want, *zult gy de onderzoekinge Godes vinden? zult gy tot de volmaaktheid den Almagtigen vinden? zy is als de hoogten der Hemelen, wat kond gy doen? dieper dan de Helle, wat kond gy weten? langer dan de Aarde, is hare mate; ende breder dan de Zee. Job* 11. *v.* 7. nogtans, *alzo zeid de hooge ende verhevene, die in de eeuwigheid woond, ende wiens Name heylig is, ik woone in de hoogte, ende in het heylige: en by dien; die eenes verbreydzelden en needrigen geeſtes is. Jez:* 57. *v.* 15. geen Herſſenen (nog zo kloek) zullen God vinden, want Godt is geen voorwerp der zinnen, *hoewel hy niet verre is van een ygelijk van ons, want in hem leven wy, bewegen wy ons, en zijn wy. Act:* 17. *v.* 27. Egter, zy die het zuyvere verſtand opvolgen, en God niets ongerymds toeſchrijven, maar, alles wat tegen het denkbeeld van een volmaakt wezen ſtryd, van hem weeren, die konnen redelijker wijze God zien. Dog op een uytnemende heerlijker en volmaakter wijze kend men God, wanneermen den Heere Jezum Chriſtum deelagtig is: *niemand heeft ooit God gezien: de eenig geboren Zone, die in de ſchoot des Vaders is, die heeft hem ons verklaard. Joan.* 1. *v.* 18. hy is het die zegt *gelykker wys de Vader my kend, alzo kenne ik den Vader, ik ende den vader zyn een. Joan:* 10. *Niemand komt tot den Vader dan door my. Jaan:* 14 *v.* 6. *waarom hy ook volkomelyk kan zalig maken die genen die door hem tot God gaan. Heb:* 7. *v.* 25. het zy de innerlijke zugtinge onzer ziele! *hoe koſtelijk zijn my, ô God, uwe gedagten! Pz:* 139. *ik zal u hartelijk lief hebben HEERE mijne ſterkte. Pz:* 18.

Op een Geneesheer.

Ziektens zijn de voorbooden des doods: en dewijle dat de dood, *de Koning der verſchrikkinge is. Job* 18. *v.* 14. Zo ontzetten haar de meeſte menſchen, voor deze zijne trauwanten; welke natuurlijke ſchrik men wel aan alle zoude mogen toeſchryven, by aldien niet in zommige de hartstogten zo ſterk regeerde; en by and're de reden zo veel ingang hadde; dat zy de kwaalen, ja! zelfs de dood konnen klyn ſtellen en veragten. Want door overmaat van droefheid, zeggen vele (met Job) *wanneer ik zegge mijn bedſteede zal my vertroeſten: mijn leger zal van mijne klagten wat wegnemen: ontzet gy my met droomen: ende door gezigten verſchrikt gy my: zo dat myne ziele de verwoeſtinge kieſt: de dood meer dan mijne beenderen. Job* 7. *v.* 13. Anderen (in het tegendeel) wetende dat *de kragt Gods in onze zwakheid volbragt word*, zeggen met Paulus, *ik hebbe een welbehagen in zwakheden, in ſmaadheden, in noden, in vervolgingen, in benaauwdheden, om Chriſti wille: want als ik zwak ben, dan ben ik magtig.* 2 *Cor:* 12. *v.* 9.

Behalven deze twee verſcheydendheden des gedrags, waar van d'eene na de redenloosheid of wanhoop overheld, en d'andre na de hoogte der Godlijke liefde opſtygerd, zo vind men ook nog groot onderſcheid in de middelmatige van gedrag. Want d'eene zoort zal doen, als Aza den Koning van Juda, *Aza nu in't negen-en-dertigſte jaar zijns Koningryks werd krank aan zijne voeten, tot op het hoogſte toe was zijne krankheid, daar toe zogt hy den HEERE niet, maar de medicynmeeſters.* 2 *Chron:* 16. *v.* 12. d'andere (met David) haar vertrouwen op God zetten en hem om hulpe aanroepen, zeggende *zyt my genadig, HEERE, want ik ben verzwakt; geneeſt my, HEERE, want mijne beenderen zijn verſchrikt: Ja! mijne ziele is*

ver-

OP EEN GENEES-HEER.

't Geen 't lichaam kweld,
Uyt zonde weld.

Alſchoon de midd'len tot geneezen,
De kranken mogen heilzaam weezen,
't Zyn egter nawêen van ons kwaad;
Dog die zyn geeſt kan opwaards heffen,
In God geruſt, ſchoon ziektens treffen,
Dan ſterkt de ziel 't geen 't lichaam ſchaad.

verſchrikt: ende gy, HEERE, hoe lange? keerd weder, HEERE; reddet myne ziele; verloſt my om uwe Goedertierenheid ville. Want in de dood is uwer gene gedagtenis; wie zal u loven in het graf? Pzalm 6. v. 3. immers in allen gevalle, het zy men verſlingerd is op des lichaams welſtand om dezer Wereld te leven, ofte het leven beminnende om Gods eere in den lande der levendige te vertellen, is het zeer nut kloekhartig te zijn; want *de Geeſt eenes mans zal zijne krankheid onderſteunen: maar eenen verſlagen Geeſt, wie zal dien opheffen? Prov:* 18. *v.* 14. daar is niets dat de Medicynmeeſter beter te hulpe komt, om de zieken te konnen herſtellen, als dat de lydeling (zo het eenigzints doenlijk is) blymoedig van geeſte is. *Een blyd harte zal eene medicyne goed maken: maar een verſlagen Geeſt zal het gebeente verdroogen. Prov:* 17. *v.* 22.

Geen beter Medicynmeeſter, als de waare Wysheid, welke is de regte kenniſſe van God en zijne werken. Die verſterkt ons t'aller tijd in heuglijke overdenkinge, *want wy weten, dat zo ons aarde huys dezes tabernakels gebroken word, wy een gebouw van God hebben, een huys niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen.* 2 *Cor:* 5. *v.* 1. *ende wy weten, dat den genen die god lief hebben, alle dingen mede werken ten goede, namelijk den genen, die na zijn voorneemen geroepen zijn. Rom.* 8. *v.* 28.

Zalig! die na de uytwerkende wille Gods, (welke de Stemme Gods is) geſtadig hoord. *Myn Zoon, merkt op myne woorden; neigd uwe oore tot myne redenen; laatze niet wyken van uwe oogen: behoudze in 't midden uwes Harten. Want zy zijn het leven den gene dieze vinden, ende eene Medicyne haren geheele vleeſche. Prov:* 4. *v.* 10. *Zyt niet wijs in uwe oogen: vreesd den Heere ende wykt van het kwade; het zal eene Medicyne voor uwen navel zyn: ende eene bevogtiginge voor uwe beenderen. Prov:* 3. *v.* 7.

Op een Zieketrooster.

Het is beter te gaan in het klaaghuys, dan te gaan in het huys der maaltijd: want in 't zelve is het eynde aller menſchen: ende de levendige legt het in zijn harte. Het treuren is beter dan het lachchen: want door de droefheid des aangezigts werd het harte gebeterd. Het harte der wyzen is in het klaaghuys: maar het harte der ſotten in het huys der vreugde. Eclez: 7. v. 2. een hard woord voor wereldsgezinde menſchen, maar die den Heere vrezen, weten dat *zalig zijn die treuren: want zy zullen vertroost worden. Matth: 5. v. 4. Trooſtet, trooſtet mijn volk, zal u lieder God zeggen. Spreekt na het harte van Jeruzalem, ende roept haar toe, dat haar ſtrijd vervuld is, dat hare ongeregtigheid verzoend is, dat zy van de hand des Heeren dobbel ontfangen heeft voor alle hare zonden.* Leeſtmen by den Propheet *Jez: 40. v. 1.* Spelende op den tijd des Nieuwen Teſtaments. Zulks agtmen nu plaats te moeten hebben, voor al, ontrend de kranken; derhalven zijn daar byzondere perſoonen toe aangeſteld, om tot de zieken te zeggen; *Ziet uw heil komt. Jez: 6. v. 11. uw' God is Koning. Jez: 52. v. 7. de HEERE is goed den geenen die hem verwagten, der zielen die hem zoekt. Het is goed dat men hoope, en ſtille zy op het heil des HEEREN. 't Is goed voor eenen man dat hy het jok in zijner jeugd draagd. Hy zitte eenzaam, ende zwijge ſtille, om dat hy 't hem opgelegd heeft. Hy ſteeke zijnen mond in den ſtof, zeggende miſſchien is 'er nog verwagtinge .... want de HEERE zal niet verſtoten in eeuwigheid; maar als hy bedroefd heeft zal hy zig ontfermen, na de grootheid zijner goedertierendheden. Want hy plaagd, nogte bedroefd des menſchen kinderen niet van harten .... wie zegd wat, 't welk geſchied, zoo 't de HEERE niet beveeld? gaat niet uyt den mond des Alderhoogſten, het kwaade ende het goede? wat klaagd dan een le-*

OP EEN ZIEKETROOSTER.

Die traanen looſt,
Verlangt na trooſt.

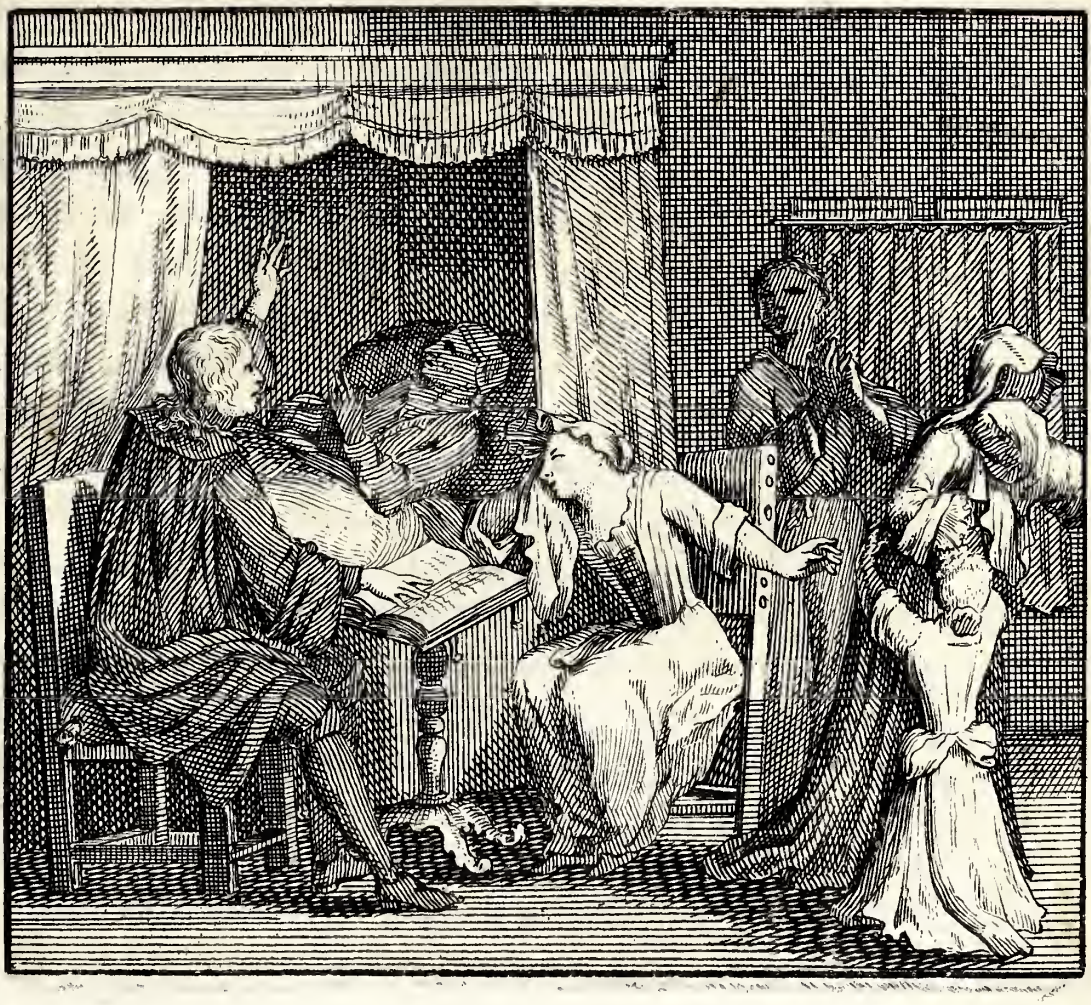

Een zielen- medicyns- Ap'theeker,
Den Zieketrooſter, vuld den beeker,
Met heildrank, die Gods woord ons bragt:
Maar d'Opper-ziel- artz- kruydenmenger,
Gods heilgeeſt (veeltyds ſmerten-brenger)
Verſterkt den menſch met grooter kragt.

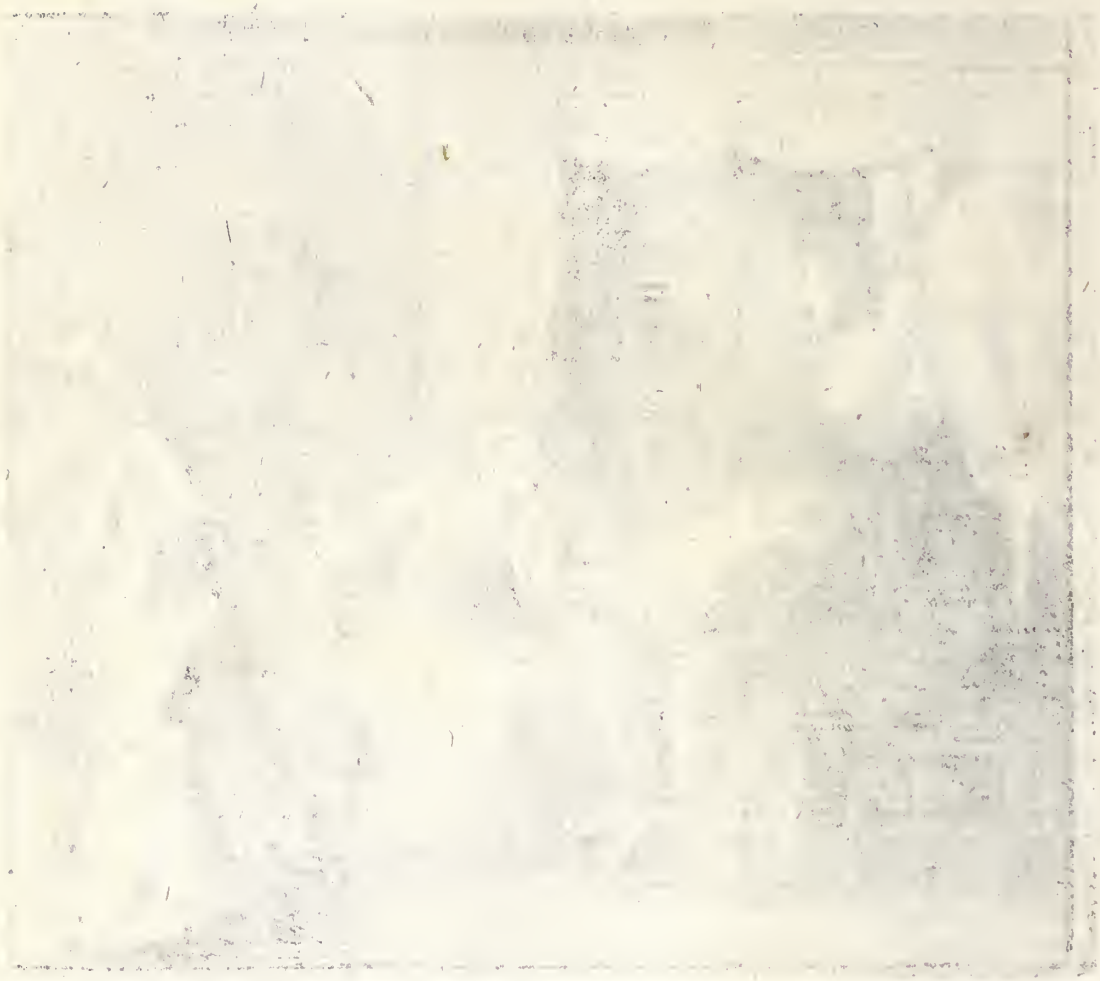

levendig menſche? een ieder klaage van wegen zyne zonden. Claagl: 3. dus leerd hy den zwakke wijders tot God ſpreeken, *ik weet HEERE, dat uwe gerigten de geregtigheid zijn, ende dat gy my uyt getrouwigheid verdrukt hebt. Laat óog uwe goedertierendheid zijn om my te trooſten. Pz:* 119 *v.* 75. zodanig is de pligt eens Zieketrooſters, om den menſch op te leiden tot God; hem niet te leeren kermen ofte klaagen over zijn ſtaat van lichaamelijke geſteldheid, maar over zijne zonden; hem niet koeſterende met de hoope van dit tijdlijk leven: maar veel eer om zig gewilliglijk aan God over te geven, het zy ten leven het zy ter dood. Want *niemand van ons leefd hem zelven, ende niemand van ons Sterfd hem zelven. Want het zy dat wy leven, wy leven den Heere: het zy dat wy ſterven, wy ſterven den Heere. Het zy dan dat wy leeven, het zy dat wy ſterven, wy zijn des Heeren. Rom:* 14. *v.* 7. wanneer dan een trooſter bevind, dat imand in zig zelven weg ſmelt (met David) zeggende *zyt my genadig ô God, na uwe goedertierendheid: delgd myne overtredinge uyt na de grootheid uwer Barmhertigheden ... want ik kenne myne overtredingen: ende myne zonde is ſteeds voor my. &c. Pz:* 51. als dan kan hy dezelve Trooſtlijk, antwoorde, *barmhertig en genadig is de Heere, lankmoedig ende groot van goedertierendheid ... die al uwe ongeregtigheid vergeefd, die alle uwe krankheden geneesd. Die uw leven verloſt van het verderf: die u kroond met goedertierendheid en barmhertigheden. Pz:* 103. heugelijk is het in zijn lyden van zijn naaſten trooſt te ontfangen: maar wel zalig! die daar nevens, de trooſtrijke inſprake van onzen Zaligmaker, werkelijk ende zakelijk in zijn ziele gevoelende hoord, *indien gy my lief hebt, zo bewaard mijne geboden, ende ik zal den Vader bidden, ende hy zal u eenen anderen trooſter geven, op dat hy by u blyve in der eenwigheid. Joan:* 14. *v.* 15.

Op een Gravemaker.

Gy zyt ſtof, en zult tot ſtof wederkeeren. Is het onwederroepelijk dood-vonnis voor alle vleeſch. *Het is den menſche gezet eenmaal te ſterven, en daar na het Oordeel. Heb:* 9. *v.* 27. Hierom vraagd den Pzalmiſt *wat man leefd'er die den dood niet zien zal? die zijne ziele zal bevryden van het geweld des grafs? Pz:* 89. *v.* 49. ende Job zegd, *de droogte, mitsgaders de hitte nemen de ſneeuwwateren weg, alzo het graf de gene die gezondigd hebben. Job* 24. *v.* 19. deze gulde zinſpreuken *gedenkt te ſterven*, ende *daar is niet zekerder als de dood; en niet onzekerder als de tijd van dien*; behoorden een yder zig ſteeds voor oogen te houden, het zoude veeltijds het zondigen beletten. Philippus, Koning van Macedonien, deed yder morgen, door zijn dienaar hem aanzeggen, *Philippus, gedenkt dat gy een menſche zyt.* Op dat hy, des doods gedagtig zijnde, zig niet verhoveerdigen zoude. Desgelijken zettede de Oude Egiptenaaren een doods-geraamte in de kamer, by haar vreugde maaltijden, om niet buytenſporig verheugd te wezen. Geen dag, geen uur, zelfs geen ogenblik, is den menſch verzekerd, wat is dan zijn hoop en verwagting hier op aarde? die volkomene vergenoeging in deze Wereld vermeend te vinden; hoore Job, *zo ik wagte, het graf zal mijn huys wezen: in de duyſterniſſe zal ik mijn bedde ſpreiden. Tot de groeve roepe ik, gy zijt mijn Vader: tot het gewormte, mijne Moeder, ende mijn zuſter. Waar zoude dan nu mijne verwagtinge wezen? Ja! mijne verwagtinge, wie zalze aanſchouwen? Job* 17. *v.* 14. alſchoon de dood verſchriklijk is, voor de meeſte menſchen, zo is het graf nogtans een plaatze der ruſte van de ydele woelinge en een bevrydinge van elenden. *Daar houden de boozen op van beroeringe: ende daar ruſten de vermoeide van kragt. Daar zijn de gebon-*

OP EEN GRAAVEMAAKER.

Van nap tot ſtraf,
Elk wagt het graf.

De graavemaaker zal ſteeds delven,
Tot eens den kuyl diend voor hem zelven;
Geen onreine ooit een reine geeft;
Een yder teeld maar zyns gelyken;
Geen aard'ling zal de ſtraf ontwyken;
't Moet ſterven al wat leeven heeft.

bondene t'zamen in ruſte: zy hooren de Stemme des dryvers niet. De klyne, ende de groote, is daar: ende de knegt vry van zynen Heere. Job 3. *v.* 17. Overzulks wordze, van den elendige en wanhopige, gewenſcht en gezocht; gelijk Job vervolgens toond; *waarom geeft hy den elendigen het ligt, ende het leven den bitterlijk bedroefden van gemoede? die verlangen na de Dood, maar zy is'er niet; ende Graven daar na, meer dan na verborgene ſchatten. Die blyde zijn tot opſpringens toe, ende verheugen zig als zy het Graf vinden. v.* 20. dog zodanig een begeerte na de Dood is onbetaamlijk en zondig: want het ſtaat aan den menſch niet, om uit het leven te ſcheiden, als hy wil; gelijk niemand in den krijg zijn Poſt verlaten mag zonder verlof. Het paſt yder, met Paulus te zeggen, *het leven is my Chriſtus, ende het ſterven is myn gewin. Maar of te leven in den vleeſche my onbaarlijk is, ende wat ik verkiezen zal, weet ik niet. Want ik worde van deze twee gedrongen, hebbende begeerte ontbonden te worden, ende met Chriſto te zijn. Want dat is zeer verre het beſte. Phil:* 1. *v.* 21. gewiſſelijk ja! het is verkieslijker, indien men *den goeden ſtrijd geſtreeden heeft, en het gelove behouden, om eens de kroone der regtveerdigheid te konnen ontfangen.* Want *zalig zijn de dooden, die in den Heere ſterven, van nu aan. Ja zegt de Geeſt, op dat zy ruſten mogen van haren arbeid: ende hare werken volgen met haar. Apoc:* 14. *v.* 13. zulks toond David in zijn Perzoon, tegens de godlozen geſteld, *men zetze als ſchapen in het graf, de dood zalze afweiden; ende de opregten zullen over hem heerſchen in dien morgenſtond: ende het graf zal hare gedaante verſlyten, elk uyt zijne wooninge. Maar God zal mijne ziele van 't geweld des grafs bewaren, ende hy zal my opnemen. Pſ.* 49. *v.* 15. gaave God, dat ons leeve zodanig gerigtet wierd, dat ons de dood niet verſchrikklijk voorkwam, wanneer hy ons, als een geregtsboode, dagvaardigen zal! *want wy alle moeten geopenbaard worden, voor den regterſtoel Chriſti, op dat*

een ygelijk weg draage 't geene door het lichaam geſchied, na dat hy gedaan heeft, het zy goed, het zy kwaad. 2. *Cor.* 5. *v.* 10. Zalig! die met een waaragtig harte zeggen kan, *ik zal dan geduuriglijk by u zijn: gy hebt myn regterhand gevat. Gy zult my leiden door uwen Raad: ende daar na zult gy my in Heerlykheid opneemen. Wien heb ik nevens u in den Hemel? nevens U luſt my ook niets op der aarden. Beſwijkt mijn vleeſch, ende mijn Harte, zo is God de rotsſteen mijnes harten, en mijn deel in eeuwigheid.* *Pſ.* 73. *v.* 23. *ik weet dat myn verloſſer leefd; ende dat hy de laatſte over het ſtof zal opſtaan: ende als zy na mijne huyd dit doorknaagd zult hebben: zal ik uyt myn vleeſch, God aanſchouwen; den welken ik voor my aanſchouwen zal, ende mijne oogen zien zullen, ende niet en vreemde: mijne nieren verlangen zeer in mijnen ſchoot.* *Job* 19. *v.* 25. *ik zal u aangezigt in geregtigheid aanſchouwen, ik zal verzadigd worden met uw Beeld, als ik zal opwaken.* *Pſ:* 17. *v.* 15.

EYNDE.

BYVOEGSEL

BYVOEGZEL

Eeniger

GEDIGTEN;

Om de Gelykmatigheid der Stoffe, van de

VOORBEELDELYKE ZEEDE-LESSEN.

Chriſtelyke Zeevaart

Of Bedenkinge op des

MENSCHEN LEEVEN.

GElykerwys een Schip, 't geen Folterd op de Baaren
En worſteld met de Wind, inmiddels dat een naaren
Zeer duyſt're Nagt het dreygd, op een verborgen Plaat
Of Klip te ſtooten, dat het zelve in ſpaand'ren ſlaat,
Alleen door wys beleyd des Schippers (die de Pligten
Eens Zeemans aan het Roer weet grondig te verrigten)
Zyn reyze ſteets, met ſpoed, vervorderd naar de Ree
Dien hy beſteevend, ſchoon 'er gaat een holle Zee:
Te meer, als hy het ligt van Maan en Starren-ſtraalen
Ziet heuglyk ſchynen en met konſt weet uyt te haalen,
Door graatboog en compas, zijn ſtreek ten Zuyd'of Noord
Die hy op 't veyligſt, in zijn togt, te houden hoord;
Tot dat hy eyndelijk, wanneer 't begind te daagen,
Het duyſter deynzen ziet, en 's Hemels-Zonnewaagen
Hem 't lang gewenſte land ondekt, zulks hy zig ziet
Ten eynde van zijn Reis, zijn kommer en verdriet:
Zo gaat het met den *Menſch*; die eeven als de *Scheepen*,
Zig ziet in *d'Ocean* der *Wereld* heenen ſleepen,
Geſlingerd door de *wind* van *voor*- en *teegen-ſpoed*,
Geſolt door *baaren* van *geluk* en *arremoed*,
In 't midden van de *nagt* en *onervarendheeden*,
Van *duyſternis* van *waan*, en *neevel* van *kwa zeeden*;
Zo dat het meeſten deel, in zoo'n bedroefden ſtaat,
Geen haaven en bezeyld, maar naar den afgrond gaat.
Dit overdenkende, zo wil ik eens deez zaaken,
In haren zamenhang, my zelfs indagtig maaken;

Want is het niet, mijn *Ziel!* van God u toevertroud,
Dat gy het *lichaams Schip* als *Schipper* voeren zoud;
Zoo denkt dog aan uw pligt; hoe dat gy *zeyl'* en *touwen*,
Van *zin*, en *hartstogt*, dan moogt in beſtiering houwen;
Als u een *ſtroom* van *weelde* of *ſtorm* van *ramp* beloop:
Uw *kabel* zy 't *geloof*, uw *Anker* zy de *hoop*;
Slaat handen aan het *Roer* der *liefden*, en beteugel
Dezelve na vereyſch, op 't draaijen van den *vleugel*
Der *kennis*, door de *wind* des *Heyl'gen Geeſt* bepaald;
Wie dezer Stuurmanſchap onkundig is die dwaald.
Verwaarloosd niet het *ligt der Maane* van de *waarheid*;
Maar vorderd uwe reyz, by 't tint'len van haar klaarheid:
Laat ook de *Starren* van de *pligten* van de deugd,
Zijn *baakens* daar gy ſteeds uw togt naar rigten meugd:
Uw *Graatboog* zy 't gebruyk der ongeſchonde *reeden*,
Of *reedenend verſtand* ontheft van ydelheeden;
Voor al, betrouw u op 't *Compas* van *Godes-woord*,
't Geen u onfeilbaar wyſt uw ſtreek naar 't regte noord:
Laat u hier nevens zyn de *wetten Gods* uw *kaarten*;
Die zyn het regt beſtek der togt, voor alle Vaarten,
Door *'s werelds* woeſte *Zee* van *wiſſelvalligheid*,
Naar 't Heerlijk *vaſte Land*, der *Eeuw'ge Zaligheid.*
Inmiddels kond g' hier door, u van gevaar bevryden,
En van de *blinde-klip* van *eige-liefde* u myden;
De *rots* van *Hovaardy*; het *Welzand* van *Gewoont'*,
En *wellufts barning*, werd u klaar alhier vertoont:
Gy kond deez' *Scylla*, en *Charybdis* zonder ſchroomen,
Op haar geleyde alleen, in 't end' te boven koomen,
Al zwellen Hemel hoog de *Golven* van *geluk*,
Al gaan ook nog zoo hol de *deyningen* van *druk*:
Tot eens de morgenſtar het duyſter doe verdwynen
Van alle *onweetendheid* en ons het *ligt* doet ſchynen
Der Son der *heerlykheid* die ons ontdekt *'t geweſt*
Daar *vreugde* en *vrolykheid* voor eeuwig zijn geveſt.

Dog nademaal *de nagt*, die nare nagt *der Zonden*
(Door onz' voorouders val) den menſch is toegezonden,
ô Onbegryplijk ligt! zoo keerd mijn ziel zig nu
(Op het gedenken van 't gevaar) alleen tot u;
En bid, gy woud ons dog geleyden, hoeden, dekken,
En op zoo zwaren togt, een goede loots verſtrekken!
Geeft dat geen *dwarrelwind* van *leering* ons ooit dringt,
Zulks 't *roer* van waare *liefde* ons uyt de hande ſpringt;
Maar vuld *de zeylen* van *begeerte*, *luſt*, en *yver*,
Met *Wind* van uwen *Geeſt*; ja! vuldze langs hoe ſtyver!
Op dat te ſneller zy de voortgang, op den togt
Ten goede, dien gy wild dat van onz zy volbrogt.
Laat nimmer toe, ô Heer! dat onze dwaze luſten
Ons voeren van den Weg, nog trekk' naar vreemde kuſten;
Of dat onz zwak gemoed, verbaſterd en verdwaaſt,
(Gelijk een roover) ooit op aardze Goed'ren aaſt:
Maar ſtierd ons, lieve God! door uwen gunſt en zeegen,
Door 't woeſte wiſſelval, als langs gebaande weegen,
Ter goeder haven in; daar wel ons Schip geſloopt,
Dog nimmermeer gevaar van klip of afgrond loopt:
Daar onze Ziel te Land mag ſtappen, met de vromen
Die 't dreygende gevaar des Werelds zijn ontkomen;
En prijzen uwen naam, met aller Eng'len ſtem,
In d'allerſteeden Stad het nieuw Jeruzalem.

ZELFS-SPRAAK

Ofte

Klagende Trooſt

Toen ik aan een ſware Heup-Jigt op Kersdag t' huys moeſt houden A°. 1692.

WAt is doch van des Menſchen leeven!
Waar op of men zo moedig is?
Zo lang men niet rampſpoedig is,
Als of ons niets kon tegen ſtreeven,
Een enk'le kouw, een wind, een ſmak,
Geeft d'ydle romp zeer ligt een krak.
Dit vind ik, die nu als gekluyſterd,
Met uytterlyk Gezonde Leên,
Door innerlyke pijn in 't Been,
('t Geen' nagt nog dag, naa midd'len luiſterd)
Vaſt zit en ſmaak nu het verſchil,
Van een die kan met een die wil.
Hoe plagt ik vaak met rappe ſchreeden
Te treeden, waar ik wilde zijn;
Nu zit ik, laas! en kerm van pijn;
Terwijl Godts lievelingen heeden
Met vreugde na zijn Tempel gaan,
Dien blyden boodſchap te verſtaan.

Der Eng'len Rey wenſcht, d'Aarde vreeden
En welbehagen in den menſch?
Vervult der Heil'ger Herten-wenſch,
EMANUEL verſchijnd beneeden!
Dies elk zijn ſtem ten Heemel beurd,
Terwijl mijn harte zugt en treurd.

Zagt droefheid! wilt u dog niet kwellen
In deezen; wijl het God behaagd,
Betaamd het dat gy 't lijdſaam draagd,
En wilt uw God geen wetten ſtellen:
God paſt alleen het Woord, ik wil;
Aan u, ô Menſch! te zwygen ſtil.

Of gy nu ſchoon niet, neevens and'ren,
Kund zigtbaar gaan na Godes Huys,
Onnodig is U dit een Kruys,
In 't Geeſt'lyk legt niets van malkand'ren;
Geen Berg nog Aards Jeruzalem,
Maar in uw hart ſpreekt Godes ſtem.

Treed uyt, ô Ziel! met d'Ooſter wyzen,
U deerd geen pijn; geen tijd ontglip,
Zoekt uwen Heiland, in de Krib
Des Woords, daar gy zyn Star ziet ryzen:
Beſchouw hem in de Heil'ge Blaân
Zoo naakt als in Luy'ren aan.

Komt offer uw Geſchenk hem meede,
Uw *Goud* zy een opregt *Geloof*,
Uw *Mirh* zy *Liefde*, nimmer doof,
Brengt toe uw *Wierook* der *Gebede*;
Legt buygend met uw Gaven neer,
Uw hart voor d'aller Heeren HEER.

O! wonder aller wonderdaaden!
EMANUEL, die, God met ons,
Diend hier het Hoy in plaats van Dons;
Een krib moet 't onbegryp'lyk laaden:
O Ziel! den Schepper van 't heel-al,
Werd menſch, voor ons hier in een ſtal.

Ziet hier! hy, die geen roof en agten
Van ſteeds met God gelyk te zyn,
Werd hier een Menſch; ja neemt de ſchijn
Eens Dienſtknegts aan, om te betragten
't Geen ſtrekken kan tot ons rantzoen;
Den Menſch onmoog'lyk te voldoen.

Gedenk, wat al weêrwaardigheeden
Uw Heiland niet al zijn ontmoet,
Eer hy de zonden heeft geboet:
Wat heeft hy niet al Kruys geleeden!
Wijl hy, voor ons, zig God aanbood,
En wierd gehoorzaam tot de dood.

Dies hebt gy oorzaak om te roemen,
O Ziel! het zy de taal van u,
Zeg dood, waar is uw prikkel nu?
Hel, waar's uw magt om te verdoemen?
Dieg' eertijds had, door zonde en Wet,
God dank, uw kop is nu verplet.

Wat kan u nu 't lichaamlyk deeren?
Al was uw Kruys nog eens zo groot,
Uw Geeſt'lyk leeven heeft geen nood,
Kund gy gehoorzaamheid maar leeren
Uyt 't geen gy lijd, dan wind gy veel:
In God vernoegd is 't beſte deel.

Legt Job ten voorbeeld voor u oopen,
Die, in zyn over bitter lot,
Sprak, ja! al doode my mijn God,
Nog zal ik blyven op hem hoopen:
Al is uw kruys 't zyn' niet gelyk,
Dat uw geduld hem dog niet wijk.
Dan zal 't hier namaals u gebeuren,
Als gy ſteeds na Gods vinger hoord,
Datg' eens zult hooren 't heug'lyk woord,
Gaat in de vreugde vry van treuren;
Door 't lam, voor eeuwig, u bereid:
Ja Heer! zulks zy my eens gezeid.

OVERDENKINGE

Op den

Dank- Vaſt- en Beede-Dag,

Gehouden den 25. February 1699.

HOe zal men dezen Dag beſteeden,
Die, afgezonderd door 't Gebod
Der Heeren Staaten, ons tot God
Met Dank doet nad'ren in Gebeden?
Werd God geſmeekt, om ons te hoeden
Voor Hongersnood, voor Peſt, en ſtrijd,
Voor Misgewas, of Duurentijd,
Of overloop van Water-vloeden?
Of bid men God dat hy het zugten
Der Kerke hoore, die gedrukt
Nu onder de vervolging bukt,
Op dat zy uyt haar Land niet Vlugten?
't Is alles Goed; en 't waar' te wenſchen:
Maar wijl 't Gebed ſchoeid op den leeſt
Van Waarheid, en een hooger Geeſt,
Als 't aards begeeren van ons Menſchen;
Zo diend men dieper in te dringen,
In 't regte doelwit van den daat
Des Godsdienſt, die in Geeſt beſtaat,
Verr' boven d'ondermaanſche dingen.

Bid

Bid Paulus af, des Engels ſlaagen,
God zegt, mijn gunſt is u genoeg;
Waar na d'Apoſtel zig gedroeg
Om met gedult zyn lot te dragen.
Wanneer der Martelaaren Zielen,
Van onder d'Altaar riepen, Heer
Hoe lange! en wreektg' ons bloed niet meer,
Van die, op Aarde, uw' volk vernielen!
Z'ontfongen lange witte kleêren;
Maar op 't Gebed was 't, hebt geduld,
Het keuital is nog onvervuld,
Van hen, die God nog wil vereeren,
Den Martel-kroon; zy alle zweegen,
Tot voorbeeld aan de waare Kerk,
Om God te heyl'gen in zyn werk;
Want God is regt in all' zyn weegen.
Dat Izraêl na Canaan haake,
Vol Honig, Melk en vrugtbaar Ooft:
Zulks was haar door Gods mond belooft;
Dog tot een beeld van hooger zaake,
Nu by het Chriſtendom verworven;
Die hier betreden d'eerſte trap
Van 's Heemels-Zions-Burgerſchap,
En 't Werelds iets zyn afgeſtorven.
Der Kerken wandel ſtrekt na booven,
Hier vreemdeling, geen vaſte plaats;
De Plaatze hares toeverlaats,
Is in den geeſt haar God te looven.
De welſtand naar 't lichaamlyk leeven
Vervoerd ons vaak ter zonden-dwank;

Gods Koningrijk is ſpijs nog drank;
Maar aan Gods wil zig overgeeven.
Het zy dan zwaard of hongersnooden,
Ja! alle kwaad; de ziel ſta Pal,
Op Godes woord in 't ongeval:
't Geloof veragt zelfs duyzend dooden.
De hoop geleyd, door 't dal der tranen,
't God-lievend hart, door zuur en zoet;
En weet, door wat haar ook ontmoet,
Na 't eeuwig zig een weg te baanen,
Ons ingewijd door Chriſti ſterven,
Die ons geen weezen agter liet,
Maar zyne vreede, en ons gebiet
Met vreugde ons goed en bloed te derven,
Om zynent wil: dies yder Chriſten
En murmureer niet, over 't lot
Des werelds, want zulks komt van God,
Maar met zijn zondig-zelfs wil twiſten;
En dooden d'ouden menſch der zonden,
Met al zyn kwaa begeerlykheên,
Door tijd en vlijt dus te beſteên,
Om ſteeds in God te zyn bevonden;
Dat is, met alles te verzaaken,
't Geen ſtryd voerd met de liefde Gods,
Die ons als een onwrikb're Rots
Ten eynd' toe kan volſtandig maaken.
Dies ſtreef, ô ziel! door 't aards gewemel
En 's werelds ydel tydverdrijf,
't Zy luk of druk: uw vaſt verblijf
En woonplaets in den hoogen hemel.

Hierom,

Hierom, ô God! die uyt den hoogen
Uw Majeſteid al-om vertoond;
Oock in het needrig harte woond,
En met den zondaar hebt meedoogen.
Zo danken wy, met hart en monden,
Uw naam, darg' in ons Vaderland
De vreed' herſteld, uw Kerke pland,
En ons uw woord ſteeds doet verkonden.
Wy bidden wilt ons t'zamen bouwen
Tot uwer woonſteede in den geeſt,
Op dat wy, nimmermeer bevreeſt,
In nood en dood, op u vertrouwen.
Wanneer uw hand en raad (alvooren
By u bepaald) ons t'een'ger tijd,
't Zy hongersnood, Peſt, duurte of ſtrijd
Of watervloeden heeft beſchooren,
Dat wy alsdan te regt bevroeden
In een gemoed geruſt en ſtil,
Het oogmerk van uw Heil'ge wil,
Die alle kwaad ons werkt ten goeden.
Ontſteekt ons Heer met uwe liefden!
't Geloof rigte onzer zielen loop!
't Gemoed ontvonke door de hoop!
Ach! dat uw geeſt ons hart doorgriefden!
Dan vord'ren wy in uwe weegen;
Dan ſtaat men vaſt op waarheids ſpoor;
Dan ſteld de ziel zig 't eeuwig voor;
Dan werd het hart ter deugd geneegen;
En dus geſterkt kan 't aards veragten,
Met taai geduld, wanneer het Lyd;

Om,

Om, met blymoedigheid, altyd
Uw wil, en wetten te betragten.
Heer! ſterkt uw Kerk in and're landen,
Die nu vervolgd, verjaagd, geſmaat,
Op u alleen, haar toeverlaat,
Vertrouwd in al haar ſmert en banden.
Gy zyt het (Heer) die haar doet ſwerven,
Gelijk uw Izraël wel eer,
Als in Woeſtynen heen en weer,
Om eens 't beloofde land te erven;
Verſterk, vertroost, en gord haar lenden,
Uw woord zy haar een Hemels man',
Ten vuur- en Wolk-Colom zy dan
Uw geeſt, daar gyze heen zult zenden;
Tot gy haar, die als uyt 't Egipten
(Der zonden, reets verloſt en vry
Door 't roode Meir uyt Chriſti zy'
Gevloeid) der Slaverny ontſlipten,
Nu omgevoerd, eens doet erlangen,
(Wanneer zy zullen de Jordaan
Van haren Dood, zijn doorgegaan)
Datg' haar in Canaan zult ontfangen,
Daar boven, daar gy zyt woonagtig,
ô Izr'els Hoop! ô Heyd'nen Wenſch!
EMANUEL! gy God en Menſch,
Vergun dit haar, en ons, eendragtig.

VASTEN GROND

Voor een

Biddende Ziele.

Wie Waarheid mind, en liefde Gods
Heeft, tot een doelwit van zyn Poogen;
Die zig, als een onwrikb're Rots,
Steld ſtadig Gods beſluyt voor oogen;
En tragt op 't Anker van de Hoop,
De ruſt voor zyne ziel te vinden;
Die leer' hier, door Geloof, den knoop
Zijn's Kabels aan deez' Zuyl te binden;
Dat *Godt de zynen nooit verlaat*,
Schoon 't haar naa 't weerelts teegen gaat.
Hoe werd dikmaals deez' Anker grond
Verwaarlooſd! als de teegenſpoeden
Ontſluyt, in 't bidden, hart en mond,
Om zig voor 't naakend' kwaad te hoeden;
Wanneer men 't Anker onzer ziel,
In 't welzand van gewoont' gaat ſmyten;
Onkundig dat zo ligt de kiel,
Des Schips van ons Geloof, kan ſplyten,
Den blinde Klip van eige liefd',
Zeer ligt den Boom des Godsdienſt kliefd.

Een vaſte Burgt is onzen God;
Hy is geen Man dat hy zou liegen;
Al ſchijnt het wiſſelvallig-lot
Ons in de Hoop vaak te bedriegen,
Als wy 't verbeelde niet erlangen;
't Was Aards gedagt: maar 's Heemels-ſtem,
Wie na Gods wil bid zal ontfangen,
Is geen bedrog; want, *Gods beſluyt*
Werkt zelfs het kwaad ten goeden uyt.

Gy die dan wilt van God verhoord,
Geſtadig in uw Bidden weezen,
Komt wilt, in deezen, Godes Woord,
Tot uwer nut met aandagt Leezen;
Dat leerd U 't Heemels van het Aards,
Naaukeurig van elkander k nnen,
Op dat ge, als gy treed hemelwaards,
In U Gebed, moogt 't Aards ontwennen.
Zoekt Godes Ryk, is Gods gebod,
Wagt 't Aards als een toewerplyk Lot.

't Gebed, des Gods-dienſts Kerne en Pit,
Steund waarlyk op geen loſſe Schragen;
Dien Geeſt die een Kind Gods bezit,
Leerd hem van God vrymoedig Vragen,
Dat geen' dat God haar heeft beloofd,
Die hem *in Geeſt en Waarheid* ſmeeken:
Onmoog'lyk is 't dat hy beroofd,
Of van die Zeegen zy verſteeken.
Wel Zalig! die nooit meer begeerd,
Als Godes Woord. en de uytkomſt leerd.

UYT.

UYTBREIDING

Op het

Volmaaktſte Gebed.

O! *Onze Vader die daar in den Hemel zijt*,
Die, als Uw Kind'ren, ons ſteeds Zeegend of Kaſtyd;

Geheiligd werd uw Naam, in alle ons doen en laten;
Vuld onze Ziel, en Hart, gelijk als reine Vaten,
Vol op met uwen Lof; wyl al uw Werken t'zaam,
Dog heene zijn gerigt tot heyl'ging van uw Naam.

Uw Koningryke kom', Ja! kom, ô Hemels Koning,
Regeer ons door uw Woord; maak in ons hart uw woning;
En door uw Goeden Geeſt gehoorzaamheid ons Leerd,
Op dat weerſpannigheid daar uyt mag zijn geweerd.

Uw Wil geſchiede op Aard, gelijk als in den Hemel;
Ruk af 't baatzugtig hart van 't ydel Aards gewemel;
Breekt 's Lichaams-Luſt en houd haar dart'le Togten ſtil,
Zo werd de Ziel bekwaam tot doen van uwen Wil.

Geeſt ons ons daaglijks Brood op heden; na uw voeging;
Verleen ons ook daar in volkomen vergenoeging;
Weerd van ons Gulzigheid en Zugt tot overvloed,
Spijsd ons met Hemels Brood het geen de Ziele voed.

Vergeefd ons onze Schuld (zo vaak door ons bedreven)
Als wy onz' Schuldenaars haar Schulden ook vergeven;
Gy eyſt wel duyzend Pond, maar by ons is geen myt;
Zo gy, in uwen Zoon, ons niet genadig zyt.

En Leid ons (Heer!) niet in verzoeking: ons ter proeven,
Of sterk ons door uw Geest, diens hulp wy steeds behoeven,
Nadien ons alles Lokt; Ja zelfs ons eigen Hert,
Verdorven, Loos en Boos, zig zelfs bedrieger werd:

Maar ons van 't Boozen hoed; wiens Listen veelerhanden
(U meer dan ons bekend) de Zielen steeds aanranden,
Zy overmogen, Heer! indien gy ons niet sterkt,
En zo gy niet uw Kragt in onze Swakheid werkt.

Want U is 't Koningryk; *de Kragt, en Heerlijkheeden,*
Tot in der Eeuwigheid Dies Sluyten w' onze Beeden,
Met een verzeekerd Hart dat gy ons altijd hoord,
Om Jezus wille, en voorts vertrouwende op uw Woord,
Dat gy, die na uw Wil U Bid, niet zult beschamen,
Maar hem uw Heyl doen zien; zo zy het Heere, *Amen.*

ZINSPEELINGE

Op het

Zesvoudig Woord

STREDEN.

WEl Zalig! is den Menſch, die zynen God vreesd; *en*
Zig zelfs verlooch'nen kan; wien altoos geerne *den*
Elend'gen hulpe bied; ſchuwd Hoeren-min; ſtaafd *eden*;
Bedrog nog Moeiten baard; nog Leugens mengt in *reden*;
Voorts; Zugt tot Geld en Staat, kan als met Voeten *treden*;
Dien Zegenpraald, veel meer, dan die in d' Oorlog *Streden*.

BLADWYZER

Der

Afbeeldingen en Uytbreydingen.

		Fo.
	A.	
OP Adams Straffe.	- - -	12
Op het Dryven der Arke.	- -	20
Op het gaan uyt d'Arke.	- - -	22
Op een Ambagts man.	- - -	42
	B.	
Op een Beedelaar.	- - -	34
Op het Eeten van den Boom.	- -	8
	C.	
Chriſtelijke Zeevaart.	- - -	133
	D.	
Op een Danſſer.	- - -	86
Op een Digter.	- - -	78
Op een Dobbelaar.	- - -	116
Op een Dronkaard.	- - -	114
Op een Drukker.	- - -	100
	E.	
Op den Menſch in Eeden.	- - -	6
Op een Edelman.	- - -	56
Op Evas Smerte.	- - -	14
	G.	
Op een Geneesheer.	- - -	124
Op een Gezigtkundige.	- - -	74
Op een Gierige.	- - -	108
Op een Godverzaker.	- - -	120
Op een Godvrugtige.	- - -	122
Op een Gravemaker.	- - -	128

Op

H. Fo.

Op het Dryven uyt den Hof. - - - 10
Op een Hoogmoedige. - - - 104
Op een Hoereerder. - - - 112

J.

Op een Jongeling. - - - 28

K.

Op Kaïns Broedermoord. - - 16
Op een Keyzer. - - - 60
Op een Eerſtgebooren Kind. - - 24
Op een Speelend Kind. - - - 26
Op een Koning. - - - 58
Op een Koopman. - - - 44
Op een Krygsman. - - - 36

L.

Op een Landman. - - - 38
Op een Landmeeter. - - - 70
Op een Leeraar. - - - 54

M.

Op een Man. - - - 30
Op een Oud Man. - - - 32

N.

Op een Nieuwsgierige. - - 118
Op een Nydige. - - - 106

O.

Overdenkinge op een Beede Dag. - - 140

P.

Op een Paus. - - - 62
Op een Plytbezorger. - - 50

R.

Op een Reedenaar. - - 80
Op een Regter. - - - 52
Op een Reekenaar - - - 96

S.

Op de Scheppinge des Menſche. - - 4

Op

S.

	Fo.
Op een Scheykonſtenaar.	76
Op een Schermer.	88
Op een Schilder.	92
Op een Schryver.	98
Op een Speelman.	84
Op een Starrekyker.	66
Op een Student.	46
Op een Stuurman.	72

T.

Op een Tolk.	94

U.

Uytbreidinge op het Volmaaktſte Gebed.	147

V.

Vaſten Grond voor een Biddende Ziele.	145

W.

Op d'Eerſten Stand der Weereld.	2
Op een Wiskonſtenaar.	68
Op een Woekeraar.	110
Op een Wond-Arts.	48
Op een Worſtelaar.	90
Op een Wyzgeer.	64

Z.

Op een Zanger.	82
Op een Zeeman.	40
Op een Zelfbeminnaar.	102
Zelfs Spraak ofte Klagende Trooſt.	136
Op een Zieketrooſter.	126
Zinſpeelinge op het Zesvoudig Woord, Streden.	149
Op de Zundvloed.	18